

språk, som i högre grad utöfvat inflytande på det engelska språkets utveckling. Och enär, såsom allmänt erkänt vore, ett vetenskapligt studium af stora delar af de germanska språken icke vore möjligt utan hjälp af de andra indoeuropeiska språken, i främsta rummet sanskrit, måste en universitetslärare i germanska språk äfven förvärfva och underhålla kännedomen om dessa. Betydelsen af de nu lefvande folkdialekterna för lösningen af många frågor rörande högsspråkens historia blefve för hvarje år alltmera klar, och dialektforskningen hade i Tyskland och äfven i England gått betydligt framåt i senare tider. På alla de nämnda fälten påginge i våra dagar ett kraftigt arbete, som framkallade nya, stundom i viktiga punkter omgestaltande, undersökningar och resultat.

Att det för en professor i germanska språk vore omöjligt att behärska dessa områden med deras vidlyftiga, ständigt växande vetenskapliga litteratur, vore utan vidare själfklart, men han finge dock icke, om han skulle fylla sin skyldighet såsom ledare af de vetenskapliga studierna, vara främmande för något enda af dessa områden. Han borde dessutom själf inom något eller några af dem vara vetenskapligt produktiv. För öfrigt måste han ständigt vara betänkt på att genom studier och vistelse i utlandet underhålla och utvidga sin praktiska färdighet i både tyska och engelska språken. Det vore ej för mycket sagdt, att det med hvarje år blefve alltmer svårt att på ett något så när tillfredsställande sätt uppfylla alla dessa olikartade fordringar; och svårigheterna skulle väsentligen ökas, därest ämnet blefve endast i examen deladt, ty därigenom skulle gifvetvis framkallas en större specialisering och fördjupning af de vetenskapliga studierna, hvilket åter skulle hafva till följd, att större anspråk ställdes på studiernas ledare.

Af alla dessa sakliga skäl framginge, att, om en delning af ämnet germanska språk skulle äga rum i afseende på examen, den borde åtföljas af en delning af själfva professuren.

Äfven formella skäl påkallade eventuellt den senare delningen. Det skulle vara ur flere synpunkter olämpligt samt stridande mot hittills gällande anordning vid de svenska universiteten, om en och samma professor skulle examinera och afgifva betyg i både tyska och engelska, äfven sedan dessa språk blifvit gjorda till själfständiga examensämnen. Visserligen förekomme inom de tre första fakulteterna, att en och samma person afgäfve särskilda examensbetyg i flera ämnen än ett. Men härvid vore att märka, dels att dessa ämnen såsom examensämnen i regeln vore af mindre omfattning än ämnena tyska och engelska samt inginge såsom obligatoriska i de särskilda examina för alla de studerande, som öfver hufvud aflade dessa, dels att för utgången af dessa examina, därvid icke någon bestämd

- [4.] betygssiffra vore föreskrifven, på sätt förhållandet vore i fråga om filosofie kandidat- och licentiatexamen, det skulle vara likgiltigt, om de af samma professor afgifna, nu skilda betygen sammansloges till ett, dels ock att de ifrågavarande betygen hvart för sig endast i ringa mån betingade kompetens vid anställning i statens tjänst. Annorlunda skulle förhållandet blifva i fråga om germanska språk. Därest detta ämne blefve deladt i två examensämnen, komme en del af de studerande att välja tyska, en annan del engelska, en annan åter båda språken. Hvert och ett af de båda ämnena skulle sålunda äga en själfständighet, som likställde det med hvilket som helst af fakultetens hufvudämnen, och de i hvartera ämnet afgifna betygen skulle räknas särskildt vid fyllandet af den för godkänd examen fastställda minimisumman af betyg. Det kunde då icke vara lämpligt, att en och samma professor examinerade och satte betyg i dem båda. Detta så mycket mindre, som tyska och engelska i högre grad än åtskilliga andra af fakultetens ämnen hade en omedelbar betydelse för skolundervisningen och i följd häraf examensbetyg i dessa språk synnerligen ofta bildade ett viktigt moment vid afgörandet af sökandes kompetens till befattningar vid de allmänna läroverken. Icke heller syntes det vara lämpligt, att filosofie licentiatexamen, som vore universitetets högsta filosofiska examen, finge afläggas inför en enda professor. Detta skulle dock, enär filosofie licentiatexamen kunde afläggas i endast två ämnen och mången utan tvifvel komme att kombinera tyska och engelska, med säkerhet ofta blifva fallet, därest ämnet germanska språk delades blott i examen.

Slutligen borde nämnas att, så vidt Erdmann kunnat finna, vid intet universitet utomlands, med undantag af Finland, tyska och engelska språken vore förenade i en professur.

Det större akademiska konsistoriet i Lund har i sitt afgifna utlåtande jämväl förordat den ifrågasatta delningen af ämnet germanska språk. Vid konsistoriets utlåtande är fogadt utdrag af filosofiska fakultetens vid universitetet i Lund protokoll den 9 april 1902, hvaraf inhämtas, att fakulteten enhälligt beslutit tillstyrka, att särskild undervisning och examination i de två germanska språkgrupperna måtte inrättas och upprätthållas genom tillfälligt eller fast anställd lärare, så att det ena ämnet komme att omfatta engelska språket, det andra kontinentalgermanska språk, hvarvid de nämnda afdelningarna af de germanska språken borde i fråga om den för examen nödiga betygssumman samt i fråga om kompetens till lärarebefattning komma att räknas såsom två skilda ämnen.

Fakultetens beslut föregicks af uttalanden af några bland dess medlemmar. Professorerna K. F. Söderwall och F. A. Wulff, den sistnämnde

ordinarie professor i nyeuropeisk lingvistik, uttryckte den bestämda mening i frågan, att engelska och tyska borde uppföras såsom särskilda undervisnings- och examensännen. Professorn C. F. E. Björling ville tillstyrka det första momentet i den underdåniga ansökningen, men ansåg, beträffande det andra momentet, att det kunde medföra högst betänkliga följder, om en examinerator finge rätt att utdela betyg i två ämnen, hvadan Björling afstyrkte bifall till denna del af ansökningen.

Jämväl tillförordnade extra ordinarie professorn i nyeuropeisk lingvistik, docenten E. A. Kock hade ett särskildt anförande till fakultetens protokoll i förevarande fråga. Efter att hafva lämnat en redogörelse för antalet undervisningstimmar inom de allmänna läroverken i de 13 olika skolämnena framhöll Kock: att bland dessa ämnen tyska språket å neder-skolan intoge första rummet i fråga om timantalet; att vid universiteten tyska och engelska språken innehade den undantagsställning, att, medan de öfriga skolämnena hade minst en representant, vid hvarterdera universitetet funnes så att säga blott en half ordinarie representant för de båda språken; samt att det därvid vore att märka, att till exempel filosofien, det minsta bland skolämnena, hade två representanter vid akademien, naturlära och naturalhistoria fem till sex — för kristendomslärarens utbildning sörjde en hel fakultet.

Vidare yttrade Kock: Hvad de germanska språkens egen ställning vid akademien beträffade, funnes bland deras underafdelningar — urgermanska, gotiska, fornhögtyska, medelhögtyska, nyhögtyska, fornlågtyska, medellågtyska, nylågtyska, holländska, frisiska, fornengelska, medelengelska, nyengelska, allmän ljudlära, metrik (tysk och engelsk), litteraturhistoria, germansk mytologi, realia — mer än en, exempelvis medelengelskan, som kunde taga en vetenskapsmans hela kraft i anspråk. Helt visst gällde liknande inom mångt annat ämne, men i detta fall tillkomme den synnerligen stora praktiska betydelsen i lifvet, och därför äfven vid skolundervisningen, af de germanska språkens studium. Vid en uppdelning af ämnet borde man såsom delar uppställa kontinentalgermanska språk och engelska. Med hänsyn till den studerande ungdomen borde framhållas, att ju större kraf skolan ställde icke blott på sina lektorer, utan äfven på sina adjunkter och profkandidater, i det att talöfningar i de främmande lefvande språken inginge i skolans undervisningsplan, desto större blefve nödvändigheten för den blifvande läraren att studera språken i deras lefvande lif. Och då man väl kunde betrakta sex månaders vistelse i ett främmande land såsom ett minimum för att resultatet af där bedrifna praktiska språkstudier skulle kunna betecknas såsom någorlunda tillfredsställande, måste de vid engelska och tyska språkens sammankoppling till

- [4.] ett ämne med ett gemensamt betyg önskvärda två utrikes resorna, af hvilka särskildt den engelska vore för den studerande rätt betungande i ekonomiskt afseende, te sig såsom en väl dryg börda. Af billighetsskäl hade därför examensfordringarna måst stanna under den nivå, som från skolans synpunkt vore önskvärd. Om en delning af nu ifrågavarande ämne ägde rum och fordringarna kunde högst afsevärdt höjas, kanske mer i fråga om kvalitet än kvantitet, skulle den dubbla fördelen vinnas, att för examinanden en lättnad bereddes och att examinator kunde afgifva sitt betyg i känsla af att den blifvande läraren vore tämligen väl rustad för sin verksamhet.

Styrelsen för Göteborgs högskola har i sitt afgifna utlåtande tillstyrkt den ifrågasatta delningen af ämnet germanska språk under åberopande därvid af de grunder, som anförts i det vid styrelsens utlåtande fogade yttrande af högskolans lärareråd.

Nyssberörda yttrande innehåller i hufvudsak följande.

Att tyska och engelska gjordes till hvart för sig själfständiga läro- och examensämnen vid våra högskolor, liksom de vore det vid de allmänna läroverken, syntes vara i hög grad önskvärdt. Redan det i den underdåniga framställningen påpekade förhållandet, att läroverken behöfde så betydligt större antal lärare i tyska än i engelska, motiverade kraftigt den ifrågasatta ändringen, i all synnerhet som den nuvarande sammankopplingen af tyska med engelska utan tvifvel medförde den olägenheten, att vid högskolorna icke på långt när så många lärarekandidater utbildade sig i tyska, som vore erforderliga för att fylla de allmänna läroverkens stora behof af lärare i detta språk.

Äfven i fråga om engelska försvårade den obligatoriska föreningen af de båda språken vid våra högskolor i hög grad vinnandet af behörig kompetens till vissa lärarebefattningar vid de allmänna läroverken. Särskildt gällde detta om lektorsbefattningarna i franska och engelska. De allra flesta lektorat i främmande lefvande språk vid läroverken omfattade just dessa båda språk — enligt statskalendern för år 1902 innefattade nämligen vid slutet af år 1901 ej mindre än 26 lektorsbefattningar vid de allmänna läroverken både franska och engelska, medan däremot endast 2 omfattade tyska jämte engelska. För att särskildt meritera sig för lektorat i franska och engelska måste alltså för närvarande en lärarekandidat anlägga sina studier så, att de omfattade icke blott de båda språk, som inginge i dessa tjänster, utan äfven en långvarig kurs i ett språk, som ej i dem inginge, nämligen tyska. Detta betydde en förlängning af vederbörandes studietid med ett par, eventuellt flere terminer. Med hänsyn

sålunda äfven till den nu på dagordningen stående frågan om en förkortning af den långa studietiden vid våra högskolor vore den förevarande underdåniga ansökningen synnerligen förtjänt af beaktande. [4.]

Slutligen ville lärarerrådet framhålla, att en delning af ämnet germanska språk vore att förorda äfven ur högskolornas och ämnets egen synpunkt. Det vore nämligen knappast möjligt för allenast en professor att — utom öfriga honom åliggande uppgifter — så fullständigt behärska både tyska och engelska språken, att han på ett verkligt tillfredsställande sätt kunde genom examination kontrollera och själf till väsentlig del handhafva lärjungarnes, de blifvande lärarnes, utbildning i dem båda; och det blefve också till båtнад för den teoretiska forskningen, om professorn finge inskränka sig till hufvudsakligen ett af dessa språkområden, hvilka med afseende på deras vikt för oss svenskar och deras stora omfattning icke gärna läte sig på en gång odlas, utan att det ena blefve tillbakasatt för det andra.

På de grunder, som anförts dels i den underdåniga ansökningen, dels ock i lärarerrådets yttrande, ville lärarerrådet alltså lifligt tillstyrka den ifrågasatta delningen af ämnet germanska språk vid högskolorna i två ämnen: tyska och engelska.

För den af kanslern vid nu omförmälda yttrandens öfverlämnande i skrifvelse den 16 juli 1902 gjorda hemställan har jag förut redogjort. Jag har blott att tillägga, att kanslern i sin berörda skrifvelse tillika särskildt framhållit, hurusom det större konsistoriet i Uppsala vid den af detsamma gjorda framställning om anslag till den nya professorsbefattningen i germanska språk, som borde blifva en ordinarie professur, hemställt, att, beträffande den nya professurens ställning till det nuvarande extra ordinarie professorsämbetet i germanska språk, enahanda bestämmelser måtte utfärdas, som för närvarande enligt af Eders Kungl. Maj:t den 4 februari 1887 fastställda bestämmelser gällde i fråga om delning af ämnet nyeuropeisk lingvistik i två särskilda undervisnings- och examensämnen, vid hvilket förhållande den nuvarande professuren i romanska språk städse skulle blifva en ordinarie professur.

Nyssomförmälda för båda universiteten gällande bestämmelser af den 4 februari 1887 innehålla i åsyftade delar hufvudsakligen följande.

Sedan det föreskrifvits, att läroämnet nyeuropeisk lingvistik och modern litteratur skulle delas i två särskilda undervisnings- och examensämnen, romanska språk och germanska språk, samt att undervisnings- och examinationsskyldigheten skulle emellan de två i staten upptagna lärarne,

[4.] ordinarie och extra ordinarie professorn i nyuropeisk lingvistik, fördelas sålunda, att den ene fullgjorde nämnda skyldighet i afseende på romanska språk och den andre i afseende på germanska språk, stadgas det, att vid framdeles uppkommande ledigheter i dessa professorsbeställningar bestämmelser skola lända till efterrättelse, så lydande:

»1. Då ordinarie professur blifvit ledig, må humanistiska sektionen äga rätt att, i den ordning §§ 67 och 80 af universitetsstatuterna stadga, anmäla extra ordinarie professorn till erhållande af förstnämnda ämbete med bibehållande af det läroämne han förut innehaft.

»2. Ifall extra ordinarie professorn med anledning af sådan anmälan varder af Kungl. Maj:t utnämnd till ordinarie professor, tillsättes extra ordinarie professuren i det ämne, som förut varit med den ordinarie förenadt.

»3. Har dylik anmälan icke skett inom den i § 67 stadgade tid, skall ordinarie professuren tillsättas i det med densamma förut förenade ämnet.

»4. Blir extra ordinarie professur ledig af annan anledning än den här ofvan i mom. 2 omförmälda, skall densamma tillsättas i det ämne, som förut varit därmed förenadt».

Hvad såväl i ansökningen som i de afgifna yttrandena anförts till förmån för den ifrågasatta delningen af ämnet germanska språk synes lämna utom tvifvel, att en åtgärd i sådant syfte är högeligen af behovet påkallad. Att man därvid icke kan stanna vid den i ansökningen eventuellt och i andra hand föreslagna utvägen att inskränka denna delning endast till examen, till rätt att af samme examinerare erhålla särskilda examensbetyg i tyska och engelska språken, synes mig af de skäl, som från olika håll däremot andragits, alldeles uppenbart. Ej ens såsom en i ansökningen antydd nödfallsutväg, i afbidan på att lärostolarna i de skilda ämnena hinna inrättas, anser jag nämnda alternativ vara förtjänt att bringas till utförande.

Det är således min mening, att man för att tillmötesgå de af vederbörande uttalade önskemålen och undanröja de svårigheter, som påvisats vara rådande genom den nuvarande sammankopplingen vid universiteten af tyska och engelska språken, bör taga det fullt afgörande steg, som i omförmälda ansökning i främsta rummet åsyftats och i de afgifna yttrandena enhälligt förordats, nämligen att i två särskilda professurer uppdelas de lärostolar, som under nuvarande förhållanden tillkomma germanska språk. För genomförande häraf erfordras inrättandet af två nya lärostolar,

en vid hvartdera universitetet, och dessa anser jag böra göras till ordinarie professorsbefattningar. Den enligt nådiga bestämmelsen af den 4 februari 1887 nu bestående förbindelsen mellan professurerna i nyeuropeisk lingvistik med undervisningsskyldighet i romanska språk och i germanska språk bör nämligen vid de nya förhållandenas inträdande upphöra och en af dessa professorer afses uteslutande för de romanska språken. Då dessa blott skulle få en lärostol till sitt förfogande vid hvartdera universitetet, bör densamma lämpligen vara en ordinarie professur; och de nya anordningarna blefve då så mycket lättare att genomföra, som de nuvarande ordinarie professurerna i nyeuropeisk lingvistik båda äro förenade med undervisnings- och examinationsskyldighet i romanska språk. För de germanska språken åter komme att bibehållas de nuvarande extra ordinarie professurerna i nyeuropeisk lingvistik, och vid sådant förhållande synes mig med hänsyn till de germanska språkens betydelse annat ej böra ifrågakomma än att, såsom jag redan uttalat, göra de nya lärostolarna i dessa språk till ordinarie professorer, hvilka borde träda i samma växelförhållande till de extra ordinarie, som hittills varit rådande mellan de ordinarie och extra ordinarie professurerna i nyeuropeisk lingvistik. De härför erforderliga föreskrifterna torde, sedan de nya professurerna kommit till stånd, af Eders Kungl. Maj:t, efter vederbörande universitetsmyndigheters hörande, fastställas, därvid å ena sidan tyska språket och litteraturen samt å andra sidan engelska språket och litteraturen synas mig böra blifva föremål för undervisningen och examinationen vid de sålunda med hvarandra förbundna professurerna.

Under åberopande af hvad jag nu anført hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att på ordinarie stat bevilja dels till upprättande af en ordinarie professur i germanska språk vid universitetet i Uppsala 6,000 kronor, däraf 4,000 kronor såsom lön och 2,000 kronor såsom tjänstgöringspenningar, dels ock till upprättande af en ordinarie professur i germanska språk vid universitetet i Lund 6,000 kronor, däraf 4,000 kronor såsom lön och 2,000 kronor såsom tjänstgöringspenningar, med rätt för blifvande innehafvare af dessa professorer till ålderstillägg och pension i enlighet med hvad därom för de ordinarie professorerna vid universiteten, med vissa särskilda undantag, är stadgadt.

Medicinska fakulteten vid universitetet i Uppsala har i en af såväl det större akademiska konsistoriet därstädes som kanslern för rikets universitet förordad framställning begärt förhöjning af det årliga *materielanslaget*

[5.]
Höjning af
materiel-
anslaget till
patologiska
institutionen i
Uppsala.

- [5.] *till den patologiska institutionen vid universitetet i Uppsala* från dess nuvarande belopp, 2,500 kronor, till 3,700 kronor.

Till stöd för denna framställning har fakulteten till sitt protokoll den 21 april 1902 anfört hufvudsakligen följande.

På hemställan af de akademiska myndigheterna hade till 1898 års riksdag aflåtits proposition om ökning af patologiska institutionens årliga materielanslag från 1,300 kronor till 2,800 kronor. Såsom skäl för den äskade förhöjningen hade af fakulteten anförts, bland annat, att det ditillsvarande anslaget, som redan förut visat sig otillräckligt, kunde förutsättas i ännu högre grad komma att brista i nödig tillgång för den kommande tiden, ity att en välbehöflig, genom donation af framlidne doktorn A. F. Regnell möjliggjord utvidgning af institutionen snart vore fullbordad. Riksdagen hade behjärtat det framlagda förslaget i så måtto, att det ifrågavarande anslaget höjts till 2,500 kronor. Under den tid af något öfver tre år, hvarunder institutionen varit i åtnjutande af det sålunda förhöjda anslaget, och sedan institutionens utvidgning nu trädt i verket, hade den erfarenhet vunnits, att anslaget, äfven efter höjningen, ej förmådde täcka de med institutionens drift oundgängligen förbundna kostnaderna. Oaktadt den största sparsamhet blifvit iakttagen på alla områden af institutionens ekonomi, hade utgifterna under nyssnämnda tid öfverstigit inkomsterna med sammanlagdt 1,471 kronor, motsvarande ungefär 490 kronor för år räknadt.

I själfva verket, säger fakulteten, skulle bristen hafva blifvit vida större, om institutionen ej under ifrågavarande tid erhållit tillfälligt enskildt understöd till ganska afsevärdt belopp. Sålunda hade institutionen under hvar af de tre nästförutgångna åren fått mottaga enskildt bidrag till belopp af 200 kronor för bekostande af sådana undersökningar, som, ehuru för det vetenskapliga arbetet väl behöfliga, dock ej kunnat anses alldeles oundgängliga för själfva undervisningen. Vidare hade institutionen under samma år åtnjutit ett enskildt bidrag till bekostande af en undervisningskurs i bakteriologi för medicine studerande, utan hvilket bidrag det skulle varit fakulteten omöjligt att tillgodose behovet af undervisning å detta för en tidsenlig läkareutbildning oundgängliga läroområde. Nämnda bidrag hade under två år utgått med 300 kronor årligen; och sedan detta belopp visat sig för ändamålet otillräckligt, hade bidraget för det tredje året ökats till 350 kronor. Frånräknades summan af dessa rent tillfälliga bidrag, 500—550 kronor för år, från institutionens årliga inkomst, blefve det belopp, hvarmed de årliga utgifterna, beräknade efter medeltal, skulle öfverstigit inkomsterna, d. v. s. årsanslaget, under hvardera af de två första åren omkring 990 kronor och under det tredje året omkring 1,040 kronor.

[5.]

Förutom nyssnämnda enskilda bidrag hade slutligen på tillskyndan af institutionens förutvarande prefekt, professorn C. Sundberg, två donatorer under ifrågavarande tid hugnat institutionen med gåfvor, den ena å 2,000 kronor och den andra å 1,000 kronor. Dessa belopp hade dock hufvudsakligen kommit till användning för bestridande af vissa med de patologisk-anatomiska samlingarnas flyttning och anordnande förbundna utgifter af mera tillfällig art och syntes därför ej mer än till en mindre del böra ingå i förevarande beräkning.

Vid beräkning, på grundvalen af nu lämnade uppgifter, af patologiska institutionens årliga behof utöfver det nuvarande årsanslagets belopp borde hänsyn tagas jämväl därtill, att institutionens ekonomiska svårigheter under de närmast förflutna åren nödgat till inskränkningar, som för längre tid knappast skulle vara möjliga samt i hvarje fall skulle lända arbetet och undervisningen vid institutionen till verkligt men. Vissa af institutionens arbetsrum hade ej regelbundet utan blott vid särskildt behof och mera undantagsvis uppeldats, användandet af vissa bakteriologiska apparater med större gasförbrukning eller eljest större driftkostnader hade måst inskränkas till ett minimum, böcker, planscher och annan undervisningsmateriel hade blott i mycket obetydlig grad kunnat anskaffas o. s. v. Äfven behovet af nyanskaffning af vissa förbrukningsartiklar, såsom glasvaror m. m., hade under ifrågavarande år, då institutionens utrustning ännu varit tämligen ny, kunnat ställa sig afsevärdt lägre än i fortsättningen torde kunna blifva fallet. Härtill komme slutligen, att den bakteriologiska undervisningen, som hittills varit frivillig från lärjungarnes sida, väl nödvändigtvis inom den närmaste framtiden måste få obligatorisk karaktär samt därigenom erhålla ökad antal deltagare och draga ökad kostnad.

Då den förhöjning af omkostnaderna, som på grund af sist nämnda förhållanden för framtiden vore att förutse såsom alldeles oundgänglig, icke kunde beräknas lägre än till omkring 200 kronor årligen, hvilket belopp således borde läggas till den förutnämnda bristen af vid pass 1,000 kronor, måste fakulteten anse patologiska institutionens behof, efter synnerligen låg beräkning, med 1,200 kronor årligen öfverstiga dess nu tillgängliga årsanslag. Denna summa vore betydligt större än det belopp, hvilket afsetts i senast från universitetet i samma syfte gjorda framställning. Vid sådant förhållande ansåge sig fakulteten böra erinra därom, att sistnämnda framställning framburits och på grund af institutionens dåvarande ekonomi måst framföras vid en tidpunkt, då institutionen ännu icke tagit sina nya lokaler i besittning och noggrann kännedom om de genom utvidgningen betingade behofven alltså ännu icke kunnat vinnas.

[5.] Då de tillfälliga bidrag af olika art, som under ifrågavarande år på enskild väg kommit institutionen till godo, gifvetvis icke kunde för framtiden påräknas, nödgades fakulteten alltså göra hemställan om en mot de sålunda beräknade behofven svarande förhöjning i institutionens materielanslag, eller från 2,500 kronor till 3,700 kronor.

En jämförelse med motsvarande anslagsbelopp vid karolinska mediko-kirurgiska institutet gäfvade vid handen, att vid samma institut det nuvarande anslaget till patologisk-anatomiska institutionen utgjorde 3,700 kronor eller enahanda belopp, som beräknats vara af nöden vid patologiska institutionen i Uppsala. Därvid borde ej lämnas oanmärkt, att vid karolinska mediko-kirurgiska institutet två poster, som i Uppsala beräknades utgå sammanlagdt med ungefär 1,000 kronor årligen, nämligen eldning och gas, ej bekostades af institutionsanslaget till materiel, utan af det s. k. allmänna materielanslaget. Vidare åtnjöt institutet ett särskildt anslag för utförandet af teckningar i vetenskapliga ändamål, och af detta anslag hade, enligt uppgift, för år 1901 800 kronor kommit den patologisk-anatomiska institutionen till godo.

Beträffande åter patologiska institutionen vid universitetet i Lund utgjorde dessa materielanslag för närvarande 2,200 kronor.

Universitetets drätselnämnd, i ärendet hörd, har förklarat, att universitetet icke kan af egna medel bidraga till bestridande af ifrågavarande anslag.

På sätt af medicinska fakulteten anförts, begärde Eders Kungl. Maj:t vid 1898 års riksdag, att materielanslaget till patologiska institutionen vid universitetet i Uppsala måtte förhöjas med ett belopp af 1,500 kronor. Enligt hvad fakulteten jämväl erinrat, beviljade Riksdagen endast en förhöjning af 1,200 kronor. Såsom grund till att förhöjningen begränsades till detta belopp åberopades, att Riksdagen ej funnit sig öfvertygad därom, att anslaget behöfde ökas med hela det af Eders Kungl. Maj:t begärda beloppet.

Det må visserligen vara ganska förklarligt, att, då på erfarenheten grundade, exakta siffror ej kunde framläggas för Riksdagen, densamma ej fann tillräckliga skäl anförda för behöfligheten af hela den år 1898 begärda förhöjningen. Men att medicinska fakulteten ej saknade anledning att ifrågasätta densamma, torde få anses framgå af den nu gjorda framställningen. Den utvisar, att fakulteten, efter vunnen flerårig erfarenhet om institutionens behof under de efter dess utvidgning inträdda förändrade

förhållandena, kunnat framlägga goda skäl för en vida större förhöjning än fakulteten förra gången begärde. Vid detta uttalande vill jag likväl göra ett förbehåll för den del af förhöjningen, som skulle grundas på behovet af ett understöd å 200 kronor till bekostande af sådana undersökningar, som, ehuru för det vetenskapliga arbetet väl behöfliga, dock icke kunnat anses alldeles oundgängliga för själfva undervisningen. Med hänsyn till den så nyss skedda förhöjningen af ifrågavarande anslag anser jag nämligen, att man ej bör för närvarande ifrågasätta en ökning af anslaget, som ej ur alla synpunkter måste anses alldeles nödvändig.

Under återopande af hvad jag nu anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att för höjning af materielanslaget till patologiska institutionen vid universitetet i Uppsala från dess nuvarande belopp, 2,500 kronor, till 3,500 kronor på ordinarie stat bevilja ett belopp af 1,000 kronor.

Bland de af kanslern för rikets universitet med underdånig skrifvelse [6.] den 30 september 1902 till Eders Kungl. Maj:t framburna, af det större akademiska konsistoriet i Uppsala gjorda anslagsyrkanden befinner sig äfven frågan om ett årligt anslag å 500 kronor till *materiel för den oftalmiatrika kliniken vid universitetet i Uppsala*. Förslaget härom är väckt af därvarande medicinska fakultet, och jag torde få lämna en redogörelse för de skäl, hvarpå fakulteten stödt sin framställning i detta ämne.

För meddelande af en någorlunda tillfredsställande undervisning i oftalmiatrik under en begränsad tid, yttrar fakulteten, vore i allmänhet det under samma tid tillgängliga sjukmaterialet, om än så rikligt, ej ensamt tillräckligt, utan dessutom erfordrades annan undervisningsmateriel. Så vore det af nöden att vid belysande af ett sjukdomsfall hafva tillgång till planscher, hämtade från andra fall och tjänande till att genom jämförelse med det föreliggande underlätta förståendet af hvad som i afseende å detta vore väsentligt och typiskt eller mera tillfälligt. Äfvenledes behöfdes planscher mången gång för undervisningen i fråga om sjukdomar, af hvilka under den ifrågavarande tiden fall ej funnes tillgängliga.

Vidare behöfdes anatomiska och patologiska, såväl makroskopiska som mikroskopiska, preparat för att tillfredsställande klargöra många sjukdomars väsen och uppkomst. Dylika preparat kunde till en del under hand anskaffas af materialet från sådana sjukdomar, hvilka erfordrat ögats aflägsnande eller utskärning af svulster och andra sjuka väfnadsdelar, men deras beredning, förvaring och tillgodogörande för undervisningen betingade

[6.] kostnader såväl för kärl och vätskor som för olika instrument, utensilier och förbrukningsartiklar, hvilka den histologiska tekniken fordrade.

Den moderna oftalmologien kunde ej undvara bakteriologien såsom hjälpmedel. Om det ock ej kunde blifva fråga om att inför de studerande bedrifva fullständiga bakteriologiska undersökningar, vore det icke desto mindre nödvändigt att kunna göra en klinisk bakteriologisk undersökning, enär den blifvande läkarens förmåga att göra en sådan i vissa fall kunde blifva bestämmande för om hans patient skulle blifva blind eller ej. Men till och med för de ytligaste sådana undersökningar erfordrades särskilda utensilier, instrument och förbrukningsartiklar. I första rummet vore ett mikroskop af nöden, och ett sådant behöfdes dessutom oundgängligen för demonstrationen af patologiska preparat. Om härtill lades, att för demonstration af olika undersökningsmetoder och för belysningen af sådana samt för det vetenskapliga tillgodogörandet af sjukmaterialet mången gång instrument behöfdes, hvilka eljest ej vore för sjukvården erforderliga, syntes behöfvat af ett särskildt anslag för anskaffande och underhåll af materiel för den oftalmiatrika kliniken vara ådagalagdt.

Att fakulteten ej förr än nu ansett sig böra anhålla om utverkande af ett sådant anslag berodde därpå, att undervisningen i oftalmiatrik hittills af brist på annan lokal måst bedrivas på den oftalmiatrika polikliniken, där utrymme ej funnes för mer materiel än redan befintliga instrument, hvilka kunnat anskaffas för gåfvomedel från fakultetens Regnellska fond.

Då emellertid dessa gåfvomedel enligt gåfvobrefvets lydelse ej finge användas till anslag för de årliga utgifterna vid institutionerna, som vore nödvändiga för deras vanliga och regelmässiga verksamhet, kunde nämnda medel ej påräknas för fyllande af nu afsedda behof; och då vid ingången af år 1904 den i en under byggnad varande paviljong vid det akademiska sjukhuset inrymda ögonafdelningen redan skulle vara tagen i bruk, hvarvid det blefve möjligt att förbättra undervisningen, därest erforderliga penningmedel funnes att tillgå, syntes den rätta tidpunkten nu vara inne för framläggande af begäran om det behöfliga anslaget.

Till ledning för bedömandet af detta anslags storlek ville fakulteten meddela, att karolinska mediko-kirurgiska institutet sedan flera år tillbaka å extra stat uppburit ett anslag af 500 kronor årligen för enahanda ändamål. Vid universitetet i Lund funnes för närvarande ej dylikt anslag.

Visserligen vore lärjungeantalet vid nyssnämnda institut långt större än inom medicinska fakulteten i Uppsala. Men kostnaderna för undervisningsmaterielen, vare sig det gällde anskaffnings-, underhålls- eller förbrukningskostnaderna, ställde sig ej väsentligen olika för ett större eller

mindre lärjungeantal. Däremot vore det uppenbart, att ju mindre patientantalet vore, desto kännbarare skulle behovet af öfrig undervisningsmateriel framträda, hvadan och då den blifvande ögonafdelningen å akademiska sjukhuset ej rymde mer än högst 12 sjuka, behovet af nu ifrågavarande undervisningsmateriel åtminstone ej kunde vara mindre vid universitetet i Uppsala än vid meranämnda institut.

Att med det begärda anslaget af 500 kronor årligen undervisningen först efter förloppet af många år kunde bringas upp till den nivå densamma borde intaga, framginge af de anförda behoven. Fakulteten hade likväl, i förhoppning att det ifrågasatta ordinarie anslaget beviljades, ej velat begära något större anskaffningsanslag för en gång. En successiv nyanskaffning af instrument och utensilier med en under den första tiden reducerad förbrukningskostnad syntes under lugn utveckling bäst leda till det åsyftade målet och möjliggjordes genom att det behöfliga anslaget kunde säkert påräknas. Att emellertid behovet för årlig nyanskaffning, underhåll och förbrukning ej kunde, sedan den önskvärda nivån nåtts, komma att nedbringas under den begärda summan, framginge klarligen af nu anförda skäl och bekräftades af erfarenheten från karolinska medikokirurgiska institutet.

Universitetets drätselnämnd, i ärendet hörd, har förklarat, att universitetet icke kan af egna medel bidraga till bestridande af ifrågavarande anslag.

Då behovet af det begärda anslaget synes mig genom hvad som anförts till fullo ådagalagdt, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att till materiel för den oftalmiatrika kliniken vid universitetet i Uppsala på ordinarie stat bevilja ett anslag af 500 kronor.

Kanslern för rikets universitet har i sin underdåniga skrifvelse den 30 september 1902 angående behovet af anslag för *universitetet i Lund* gjort framställning om beredande af ett årligt anslag å 900 kronor till arfvode åt en *amanuens vid obstetrisk-gynekologiska kliniken*. [7.] Amanuens å obstetrisk-gynekologiska kliniken i Lund.

Frågan härom väcktes ursprungligen af extra ordinarie professorn i obstetrik och gynekologi vid universitetet i Lund G. E. Essen-Möller; och sedan medicinska fakulteten i Lund förordat densamma, upptogs den af det större akademiska konsistoriet därstädes och blef af konsistoriet hänskjuten till kanslern under anhållan om det begärda anslagets utverkande.

För bedömande af denna fråga torde man alltså först böra taga känne-

- [7.] dom om de skäl, hvarpå Essen-Möller grundade sin i ämnet gjorda framställning. Densamma är af följande innehåll: Sedan sommaren 1901 hade ämnesgruppen obstetrik och gynekologi vid universitetet i Lund erhållit särskild målsman, och samtidigt därmed hade en särskild obstetrisk-gynekologisk klinik vid Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund kommit till stånd. Vid vården af de sjuka å den obstetrisk-gynekologiska afdelningen af nämnda sjukvårdsinrättningar hade Essen-Möller dittills måst anlita biträde af en tillfälligt förordnad extra ordinarie amanuens, hvilken emellertid, såsom varande utan lön, icke kunnat odeladt ägna sig åt arbetet vid kliniken. En följd däraf hade blifvit, att denne amanuens ofta ombytt, till men såväl för sjukvården som för undervisningen. Detta missförhållande blefve i längden olidligt, och det kunde icke afhjälpas med mindre än att en ordinarie amanuensbefattning — gemensam för den obstetriska och för den gynekologiska afdelningen — blefve inrättad.

Till närmare belysning af det framställda krafvet erinrade Essen-Möller, dels att vid de öfriga fyra kliniska afdelningarna vid omförmälda sjukvårdsinrättningar dylika amanuensbefattningar vore inrättade, dels ock att vid de obstetriska klinikerna i Uppsala och Stockholm likaledes ordinarie amanuenser vore anställda. Lönen för dessa amanuenser vore 900 kronor för år räknadt. Beviljandet af det begärda anslaget till ifrågasvarande befattning medförde icke några ytterligare kostnader.

Vid föredragning af detta ärende inom det större akademiska konsistoriet afgaf professorn i kirurgi J. L. Borelius ett särskildt yttrande, under åberopande att han ej deltagit i ärendets behandling inom medicinska fakulteten. I detta yttrande uttalade Borelius sin anslutning till fakultetens framställning samt erinrade, hurusom af de fem vid förutnämnda sjukvårdsinrättningar i Lund befintliga hufvudafdelningar den obstetrisk-gynekologiska vore sämst lottad med hänsyn till läkarekrafter. Nämnda afdelning hade väl, i likhet med öfriga afdelningar, till öfverläkare en bland medicinska fakultetens medlemmar, men, såsom redan framhållits, saknade den i motsats till de öfriga amanuens och förfogade ej heller, såsom de medicinska och kirurgiska afdelningarna, öfver en underläkarebefattning. Då framställning nyligen gjordes om anslag dels för höjning af de till amanuenserna vid de medicinska och kirurgiska klinikerna i Lund utgående arvoden till 900 kronor för vardera dels ock för anställande af en amanuens vid ögonklinik och en amanuens vid barnklinik, vardera med årligt arvode af 900 kronor, hade anslag ej begärts till nu ifrågasvarande amanuensbefattning. Anledningen härtill hade varit dels att den nya extra ordinarie professuren i obstetrik och gynekologi då ännu ej varit tillsatt, dels att den föreslagna förändringen

i sjukvårdsinrättningarnas reglemente, hvarigenom en särskild obstetrisk-gynekologisk afdelning upprättades vid sjukvårdsinrättningarna, ej ännu vunnit stadfästelse. Men väl hade man redan då insett behovet af den nu ifrågasatta amanuensbefattningen.

Med anledning af vissa nyss återgifna, af vederbörande lämnade uppgifter ber jag få erinra: att, sedan genom nådigt bref den 19 november 1897 tillsättande af en nyupprättad extra ordinarie professur i obstetrik och gynekologi anbefallts, Essen-Möller utnämnts till innehafvare af nämnda befattning genom nådig fullmakt den 21 juni 1901; att de förändringar i reglementet för Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund och därmed förenade kliniska institutioner, genom hvilka förändringar den obstetrisk-gynekologiska afdelningen därstädes kom till stånd, ägde rum genom nådigt bref den 3 maj 1901; samt att till följd af Riksdagens bifall till en af Eders Kungl. Maj:t år 1901 gjord framställning vederbörande amanuenser vid de medicinska, kirurgiska, oftalmiatriska och pediatrika klinikerna i Lund åtnjuta ett årligt arvode af 900 kronor hvardera.

Då inrättandet af den ifrågavarande amanuensbefattningen, med ett arvode till samma belopp som det till öfriga omförmälda amanuenser utgående, synes vara af behovet påkalladt, tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att till arvode åt en amanuens å den obstetrisk-gynekologiska kliniken vid universitetet i Lund på ordinarie stat bevilja ett belopp af 900 kronor.

I skrifvelse till det större akademiska konsistoriet i Lund har extra ordinarie professorn i fysik vid universitetet därstädes J. R. Rydberg förnyat en af honom redan under år 1901 gjord anhållan att i framställningen rörande sådana universitetets behof, som syntes kräfva anslag af Riksdagen, äfven måtte för *fysiska institutionens i Lund* räkning upptagas dels en ökning af ordinarie materielanslaget till institutionen med 1,500 kronor, hvarigenom detsamma skulle höjas från dess nuvarande belopp, 2,500 kronor, till 4,000 kronor, dels ock ett anslag för en gång af 10,000 kronor för samlingarnas bringande i tidsenligt skick. [8.]

Höjning af
anslaget till
materiel för
fysiska institu-
tionen i Lund.

Till stöd för denna anhållan har Rydberg anført i hufvudsak följande. Institutionens årsanslag, hvilket från och med år 1887 utginge med 2,500 kronor, förbrukades till så stor del för oundgängliga löpande utgifter samt nödvändiga reparationer och tillfälliga mindre kompletteringar af laborationsmaterielen, att hvad som återstode icke tilläte några nyinköp

[8.] af nämnvärd omfattning. Sålunda hade i medeltal under de senaste fem åren utgifterna varit på följande sätt fördelade:

till förbrukningsmateriel och diverse	kronor	320: —
» underhåll af laboratorieinredningen	»	50: —
» uppvärmning och belysning	»	1,200: —
» vatten	»	30: —
» rengöring och tvätt	»	40: —
» planterings underhåll	»	60: —
» skötsel af värmeledning och elektriska anläggningen	»	300: —
» instrument och reparationer	»	500: —
summa kronor		2,500: —

Hvad anginge planterings underhåll, hade, för att planteringen icke skulle förfalla, dess underhåll under år 1902 fordrat en särskild utgift af öfver 200 kronor. Denna ökning i omkostnaderna hade möjliggjorts genom införande af en laborationsafgift af 10 kronor för termin, hvarigenom under läsåret 1901—1902 institutionen haft en ökad inkomst af 290 kronor.

Af nu angifna siffror framginge, att endast omkring 500 kronor årligen kunde disponeras för underhåll af instrumentsamlingen, till utgifter för speciella arbeten och till inköp af nya instrument, böcker m. m. Det behöfdes inga särskilda fackkunskaper för att inse, huru otillräckligt detta belopp vore. Den fysiska vetenskapens arbetsapparat hade alltid varit dyrbar och blefve för hvarje år allt dyrbarare därigenom, att alla undersökningar, som skulle gifva några nya resultat, i afseende på antingen precision eller den skala och omfattning, i hvilka försöken gjordes, måste gå ut öfver de tidigare utförda. En institution, som saknade medel att anskaffa en modern utrustning, blefve därigenom fullständigt urståndsatt att följa vetenskapens utveckling eller att låta sina lärjungar själfva se och pröfva märkligare nya upptäckter. Institutionen saknade, för att anförä endast ett par exempel, ett induktorium, tillräckligt kraftigt för försök öfver röntgenstrålar, såväl som hela uppsättningen af apparater för undersökningar af elektriska svängningar. Kostnaden härför i god utrustning, dock ingalunda den dyrbaraste, kunde beräknas till omkring 2,500 kronor och skulle således kräfva fem års besparingar af 500 kronor om året, förutsatt att denna summa verkligen kunde årligen reserveras för större nyinköp. Att emellertid detta långt ifrån läte sig göra, framginge redan däraf, att allra största delen af den för undervisningen afsedda materielen daterade sig från två större inköp åren 1842 och 1857—1858 samt, fastän synnerligen väl vårdad, dock på grund af såväl sin ålder och vetenskapens framsteg som den oundvikliga nötningen och förbrukningen vid föreläsningar

[8.]

och laborationsöfningar ovillkorligen kräfde att snart väsentligen förnyas. En fysisk instrumentsamling, hufvudsakligen uppsatt för 50 à 60 år sedan, vore endast ett slags historiskt museum, och en sålunda utrustad institution kunde lika litet taga del i nutidens vetenskapliga lif som en yrkesman, hvilken arbetade med gamla slitna verktyg, skulle kunna uppehålla någon konkurrens med moderna medtäflare. Då därtill komme, att hvarje specialarbete erfordrade särskilda anordningar, hvilka i allmänhet icke kunde blifva till nytta för andra ändamål, syntes tillräckligt ådagalagdt, att den fysiska institutionen i Lund med sitt nuvarande årsanslag vore bunden till ett ohjälpligt stillastående och att allt fritt vetenskapligt arbete, som erfordrade några omkostnader, vore uteslutet. Den dyrbara och förträffliga nya institutionsbyggnaden kunde under sådana förhållanden endast delvis fylla sitt ändamål.

En jämförelse med universitetets i Uppsala fysiska institution, hvilken jämväl förfogade öfver ett anslag af 2,500 kronor, men dessutom åtnjöte fri ved, visade, att denna institution vore vida bättre lottad än institutionen i Lund, i det att den största posten i de löpande utgifterna för den senare, nämligen institutionsbyggnadens uppvärmning, icke förekomme i den förras utgiftsstat, hvarigenom för nyförvärf till denna institution årligen kunde användas 1,000 till 1,500 kronor mera än vid institutionen i Lund. Huru betydligt större medel de med Lunds närmast jämförliga mindre tyska universitetens fysiska institutioner hade till sin disposition, framginge af följande öfversikt, till hvilken uppgifterna hämtats ur senaste årgången af universitetsårsboken *Minerva*:

Universitet:	Antal studenter:	Anslag till fysiska institutionen:
Erlangen	998	6,309 kronor
Giessen	918	5,607 »
Greifswald	750	8,304 »
Jena	738	4,450 »
Kiel	956	10,911 »
Königsberg	874	9,763 »
Münster	753	5,650 »
Rostock	520	4,310 »

Med den föreslagna höjningen af årsanslaget till Lunds fysiska institution från 2,500 kronor till 4,000 kronor uppnåddes ändock icke på långt när medeltalet af dessa universitets motsvarande årsanslag.

Beträffande vidare det åskade anslaget af 10,000 kronor en gång för alla, hvilket vore afsedt för kompletterande af instrumentsamlingen och laboratorieinredningen, vore dess betydelse för institutionens utveckling

- [8.] mycket stor, ty utan en större summa för en gång skulle det nu begärda ökade årsanslaget aldrig kunna räcka till för samlingarnas försättande och bibehållande i tidsenligt skick. Visserligen hade af 1887 års riksdag till institutionen i fråga anslagits den betydliga summan af 15,000 kronor, men detta belopp hade till allra största delen användts till ett par större anläggningar, nämligen en egen elektrisk anläggning med gasmotor, dynamomaskin, ackumulatorbatteri och tillhörande instrumentuppsättning samt ett första klassens konkavgitterspektroskop. För inköp af enskilda apparater inom den fysiska vetenskapens mångfaldiga områden hade institutionen varit hänvisad till besparingar i årsanslagen, men dessa besparingar, ganska ansevärdiga, då de löpande utgifterna varit obetydliga, hade särskildt efter införandet af regelbundna laborationsöfningar i hög grad reducerats — hvarvid borde anmärkas, att årsanslaget under åren 1871—1886 utgjort endast 1,100 kronor — och slutligen genom de ständigt ökade kostnaderna för institutionsbyggnadens uppvärmning blifvit fullständigt omöjliggjorda. Detta vore orsaken till att instrumentsamlingen för närvarande visade många betänkliga luckor, såsom nogsamt framginge af följande uppgift å till inköp föreslagna dyrbarare instrument och inredningsartiklar, af hvilka flertalet fullständigt saknades och de öfriga väl funnes, men i otillräckligt antal eller i föråldradt och odugligt skick:

meteretalon	kronor	500: —
sferometer	»	100: —
kronograf	»	600: —
kronometer	»	200: —
sekundpendel	»	140: —
normalbarometer	»	300: —
våg för större belastningar	»	350: —
vikter för densamma	»	60: —
viktsetaloner	»	150: —
hydraulisk press	»	350: —
fotometer	»	120: —
skioptikon med lampa	»	440: —
mikroskop	»	400: —
refraktometer	»	300: —
goniometer för kristallmätningar	»	180: —
blandningskalorimeter	»	300: —
precisionstermometrar	»	400: —
pyrometer Le Chatelier med galvanometer	»	350: —
transport kronor		5,240: —

	transport kronor	5,240: —	[8.]
föreläsningselektrometer	»	100: —	
föreläsningsgalvanometer	»	100: —	
voltmeter till dynamomaskinen	»	100: —	
ampèremeter för starka strömmar	»	50: —	
kapacitetsetaloner	»	220: —	
reostat för starka strömmar	»	200: —	
precisionsmotståndssats (0,1—100,000)	»	325: —	
mätbrygga med motståndssats	»	350: —	
induktorium med afbrytare m. m.	»	2,500: —	
röntgenskärm, rör o. s. v.	»	125: —	
apparat för Teslaförsök	»	150: —	
apparat för Hertzska svängningar	»	200: —	
apparat för Marconiförsök	»	80: —	
elektromagnet enligt Du Bois	»	1,600: —	
vismutspiral för mätning af magnetiska fält	»	60: —	
afläsningskikare	»	400: —	
aritmometer	»	600: —	
metallsvarf	»	600: —	
skåp för materiel, instrument o. s. v.	»	500: —	
möbler till två amanuensbostäder	»	500: —	
summa kronor		14,000: —	

Rydberg ville särskildt framhålla, att i denna uppgift icke upptagits annat än större apparater, hvilka hade karaktären af allmänt användbara och nödvändiga vetenskapliga verktyg. De angifna priserna vore tagna efter kataloguppgifter för goda instrument i allmänhet af medelstorlek.

Beviljades, säger Rydberg vidare, båda de begärda anslagen, skulle den afsedda kompletteringen af samlingarna kunna försiggå under en tid af fyra år med i detta fall disponibla 10,000 kronor jämte 1,000 kronor af årsanslaget, under det att öfriga medel användes för undervisningsändamål. Därefter skulle med tillgångar, beredda genom det ökade årsanslaget, förnyandet af samlingarnas förbrukade eller föråldrade undervisningsmateriel taga sin början. Dock kunde detta, äfven med den begärda ökningen af 1,500 kronor för år, först efter en tid af omkring femton år beräknas vara på ett någorlunda tillfredsställande sätt genomfördt.

Slutligen anför Rydberg, att enligt den uppgjorda planen för inköp af förutnämnda instrument m. m. det åskade anslaget af 10,000 kronor äfven kunde komma till användning för ändamålet i fråga, om detsamma utginge med 2,500 kronor årligen under fyra års tid.

[8.] Rydbergs nu omnämnda skrifvelse behandlades af det större akademiska konsistoriet vid sammanträde den 5 september 1902 och yttrade därvid professorn C. F. E. Björling: Förhållandena vid universitetets i Lund fysikaliska instrumentsamling lämnade för närvarande mycket öfrigt att önska, särskildt i fråga om den afdelning af vetenskapen, som i vår tid spelade den ojämförligt viktigaste rollen, nämligen elektricitetsläran. Det vore alldeles ofattligt, huruledes professorn i ämnet skulle kunna hålla en experimental föreläsningkurs i elektricitetslära, så att åhörarne däri bibringades en kunskap, jämförlig med den, som fordrades af lärjungarne vid tekniska skolor. Det vore en bokstaflig, ehuru visserligen otrolig sanning, att vid institutionen ej funnes t. ex. ett enda tjänstbart Ruhmkorffs induktorium. Orsaken till det nu rådande betänkliga tillståndet vid institutionen vore att söka däri, att medel ej funnes tillgängliga för erforderlig komplettering af instrumentsamlingen. Björling ville fördenskull anhålla om konsistoriets särskildt starka förord för ifrågasvarande anslagskraf.

Med stöd af hvad Rydberg och Björling sålunda anført samt med tillkännagifvande att jämväl matematisk-naturvetenskapliga sektionen vitsordad behovet af meranämnda anslag, har konsistoriet hos kanslern för rikets universitet förnyat af konsistoriet under år 1901 gjord framställning om beredande af de sålunda för fysiska institutionen i Lund åskade ytterligare anslag, därvid konsistoriet anhållit, att det extra anslaget af 10,000 kronor måtte beviljas att utgå med 2,500 kronor om året under fyra på hvarandra följande år.

Denna framställning har af kanslern med underdånig tillstyrkan framburits till Eders Kungl. Maj:t; och har kanslern därvid framhållit, att den fysiska institutionen i Lund syntes vara i största behof af en både snar och kraftig hjälp, om den skulle kunna i någon mån tillfredsställande fylla sin uppgift.

Då den sak, hvarom nu är fråga, synes mig särdeles behjärtansvärd och jag ej har något att erinra mot de för ändamålet fordrade belopp, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att för höjning af anslaget till materiel för fysiska institutionen vid universitetet i Lund från dess nuvarande belopp, 2,500 kronor, till 4,000 kronor på ordinarie stat bevilja ett belopp af 1,500 kronor;

anhållande jag att vid underdånig anmälan af de extra anslags-

behofven under åttonde hufvudtiteln få återkomma till frågan om ytterligare anslag till nämnda institution för komplettering af instrumentsamlingen med mera.

I en till matematisk-naturvetenskapliga sektionen af filosofiska fakulteten vid *universitetet i Lund* ingifven skrifvelse har extra ordinarie professorerna i geologi och mineralogi därstädes J. C. Moberg väckt förslag om *höjning af det till geologisk-mineralogiska institutionen vid universitetet utgående årsanslag*, nu utgörande 2,300 kronor.

[9.]
Höjning af
anslaget till
materiel för
geologisk-
mineralogiska
institutionen i
Lund.

Till förmån för detta förslag anføres i omförmälda skrifvelse till en början, hurusom erfarenheten under senare tid ådagalagt otillräckligheten af berörda årsanslag, i ty att tillskott från universitetets reservfond regelbundet måst begäras, samt att institutionens verksamhet ej längre kunde medelst egna tillgångar uppehållas, hvarför en höjning af dess årsanslag vore nödvändig.

I skrifvelsen lämnas vidare uppgifter rörande motsvarande förhållanden vid universiteten i Köpenhamn och Uppsala.

Hvad den mineralogisk-geologiska institutionen i Köpenhamn beträffade, åtnjöte densamma ett statsbidrag af 3,200 kronor, att användas till inköp och undersökning af mineral och fossil, till undervisningsmateriel, böcker och kartor, till handtverkarearbeten, rengöring, belysning, transport, frakt och porto samt till oförutsedda utgifter m. m. Därjämte erhöles institutionen af staten 760 tunnor koks samt förfogade öfver legater med en årsafkastning, tillsammans utgörande omkring 1,650 kronor. Slutligen utginge afven för museiarbeten följande belopp:

lön till en museiinspektor	kronor 2,400: —
» » » assistent	» 1,600: —
samt till biträde	» 900: —

I Uppsala åter hade den mineralogisk-geologiska institutionen att tillgå årsanslag	kronor 1,700: —
ränta å en besparingsfond	» 80: —

summa kronor 1,780: —

hvertill komme 18 famnar ved samt till aflöning åt en preparator, tillika vaktmästare, 1,000 kronor. Institutionen i Uppsala hade alltså, efter afdrag för det vanliga arfvodet till en vaktmästare, 600 kronor, och med veden beräknad till ett värde af 360 kronor, ett belopp af 2,540 kronor till sitt förfogande för sin verksamhet.

I jämförelse med de summor, som sålunda stå till buds för veder-

- [9.] börande institutioner i Köpenhamn och Uppsala, finner Moberg statsanslaget till geologisk-mineralogiska institutionen i Lund för ringa. Från förutnämnda belopp af 2,300 kronor måste nämligen göras ett afdrag af 600 kronor till aflönning åt institutionstjänaren, så att för institutionens eget underhåll återstode blott 1,700 kronor.

Moberg anför vidare: Det vore visserligen sant, att i förslaget till ny stat för universitetet i Lund upptagits särskild lön åt vaktmästare vid geologisk-mineralogiska institutionen. I förhoppning att denna stat snart måtte varda fastställd, kunde man därför fränse behovet att af det nu till institutionens förfogande stående belopp bestrida arfvode till betjäning. Det kunde likväl ådagaläggas, att nämnda belopp ändock ej räckte till för att betäcka institutionens nödvändiga utgifter. En beräkning af dessa upptoge nämligen följande utgiftsposter:

till uppvärmning	kronor	400: —
» belysning och gas för laboratoriet	»	150: —
» tvätt och rengöring m. m. dylikt	»	100: —
» inköp af fossil	»	200: —
» » » mineral	»	100: —
» » » undervisningsmateriel	»	100: —
» » » instrument	»	200: —
» » » monteringsartiklar	»	200: —
» » » kemikalier, slipmedel, gasslangar	»	150: —
» » » böcker, tidskrifter, kartor	»	200: —
» » » diverse förbrukningsartiklar	»	100: —
» » » skrif- och ritmateriel, packpapper	»	50: —
» handtverkarearbeten	»	200: —
» reparation å inventarierna	»	100: —
» frakter och postporto	»	50: —
» biträde vid museiarbeten	»	200: —
» förfärdigande af slippof och preparat	»	100: —
summa kronor 2,600: —		

Då nu det årliga institutionsanslaget för närvarande utgjorde 2,300 kronor, skulle alltså, äfven om detta i sin helhet finge disponeras för institutionens nyss omförmälda kraf, ett ytterligare anslag af 300 kronor vara af nöden. Därom borde alltså vederbörlig framställning göras.

Moberg yttrar till slut: Redan genom sitt läge i Sveriges ur geologisk synpunkt rikast utvecklade provins, men äfven på grund af sitt afstånd från hufvudstaden med dess stora samlingar hade den geologisk-mineralo-

giska institutionen vid universitetet i Lund en ingalunda mindre viktig uppgift att fylla än motsvarande institution i Uppsala och borde därför ej åtnjuta mindre understöd än denna.

Det sålunda väckta förslaget om höjning af ifrågavarande institutions materielanslag med 300 kronor har, på hemställan af den matematisk-naturvetenskapliga sektionen af filosofiska fakulteten vid universitetet i Lund, föranlett det större konsistoriet därstädes att i skrifvelse till kanslern för rikets universitet göra framställning om utverkande af omförmälda anslagsbelopp; och har kanslern i förutnämnda underdåniga skrifvelse den 30 september 1902 tillstyrkt nådig framställning till Riksdagen i ämnet.

Det till anskaffande af materiel för ifrågavarande institution vid universitetet i Lund tillgängliga statsanslaget utgör, såsom nämnt, för närvarande 2,300 kronor. Det synes ej kunna förnekas, att anslaget är otillräckligt för de ändamål, detsamma skall tillgodose, och att den begärda ökningen därför är af behovet påkallad. Jag tillstyrker fördenskull, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att för höjning af anslaget till materiel för geologisk-mineralogiska institutionen vid universitetet i Lund på ordinarie stat bevilja ett belopp af 300 kronor.

Vid bifall till hvad under punkterna 4—9 föreslagits skulle anslaget till universiteten, nu 856,724 kronor, komma att ökas med 16,200 kronor eller till 872,924 kronor.

Karolinska mediko-kirurgiska institutet.

Sedan det på allmänna indragningsstaten anvisade anslaget af 4,500 kronor till en för Magnus Gustaf Retzius personlig extra ordinarie professur i histologi vid karolinska mediko-kirurgiska institutet genom Retzius' utnämning till ordinarie professor i anatomi vid institutet upphört att utgå, finnes genom Riksdagens år 1889 fattade beslut på ordinarie stat för institutet uppfördt ett motsvarande belopp, så fördeladt, att 3,000 kronor utgå till en prosektor å anatomisalen samt 1,000 kronor till en preparator och 500 kronor till en amanuens, båda å den histologiska afdelningen.

[10.] Höjning af arfvodet till en amanuens å den histologiska afdelningen.

Med erinran härom har institutets lärarekollegium i en till kanslern för rikets universitet aflåten skrifvelse påpekat följande förhållanden: Det till omförmälda *amanuens å den histologiska afdelningen* utgående arfvodet

- [10.] vore väsentligen lägre än det, som uppbures af amanuenserna å de anatomiska, kemiska och fysiologiska institutionerna. Af dessa uppbure nämligen två hvardera ett arfvode af 900 kronor; den tredje, amanuensen å anatomisalen, uppbure 1,000 kronor. Det vore emellertid obestridligt, att amanuensen å den histologiska afdelningen hade fullkomligt lika trägen tjänstgöring som de öfriga nyss nämnda amanuenserna. Jämte det han deltog i demonstrationer och öfningar hade han till åliggande att förfärda den ojämförligt största delen af de preparat, hvilka under fortgången af kursen i histologi utdelades till de däri deltagande. Dessa preparat uppginge under läsåret för hvarje kursdeltagare till ett antal af omkring 250—300, och deltagarnes antal plägade växla mellan 16 och 20. Till följd af det stora arbete, som sålunda ålåge amanuensen i histologi, måste denne ofta anlita dagens alla arbetstimmar.

Det vore alltså, yttrar lärarekollegiet vidare, rättvist, att amanuensen i histologi erhöile ett arfvode, som bättre öfverensstämde med hvad de öfriga nu nämnda institutionsamanuenserna uppbure; och lärarekollegiet anhölle fördenskull, att kanslern måtte hos Eders Kungl. Maj:t utverka framställning till Riksdagen därom, att till höjande af arfvodet för amanuensen vid institutets histologiska afdelning till 900 kronor måtte beviljas ett anslag på ordinarie stat af 400 kronor.

Med stöd af hvad lärarekollegiet sålunda anført har därefter kanslern i skrifvelse den 30 september 1902 gjort underdånig framställning i det af lärarekollegiet angifna syfte.

I den framställning från lärarekollegiet, hvilken låg till grund för det af mig i början af denna punkt omnämnda inrättandet, i stället för en personlig extra ordinarie professur, af en prosektors-, en preparators- och en amanuensbefattning, anfördes af lärarekollegiet, bland annat, hurusom å den histologiska afdelningen finnes en mängd göromål, som påkallade särskilda biträden. Då emellertid, hette det, en stor del af dessa göromål, särskildt de nutida färgnings- och mikrotomarbetena, vore af mera mekanisk natur, fordrande en ganska stor fingerfärdighet och mycken tidsuppsättning, ansåge lärarekollegiet, att dessa göromål lämpligast borde uppdragas åt en därtill särskildt inöfvad tjänare, hvilken, benämnd preparator, skulle gå läraren till handa med utförande af dessa tidsödande arbeten. Samme preparator skulle det dessutom åligga att utföra preparationer af hvarjehanda art för det anatomiska museet och undervisningen, att skeletonera, injiciera, göra frysningssnitt m. m. samt biträda vid förevisningen af museet på de tider, detta borde hållas öppet för allmänheten.

Anställandet af en sådan preparator, fortsatte lärarekollegiet, omintet-

gjorde emellertid ingalunda behovet af en amanuens å den histologiska afdelningen. På preparatorns lott skulle falla endast rent mekaniska och tekniska göromål. Amanuensens åliggande åter skulle hafva en vetenskaplig karaktär, och honom skulle, bland annat, tillkomma att biträda vid de till de histologiska föreläsningarna hörande demonstrationerna i mikroskop m. m. Genom anställande af en preparator och amanuensens därpå beroende befrielse från en stor del mekaniska göromål kunde den sistnämndes årliga arfvode sättas till endast 500 kronor. [10.]

Då en sammanställning af hvad lärarekollegiet yttrat i sin nu gjorda framställning och i den, ur hvilken jag nyss anført vissa delar, syntes göra en ytterligare utredning i förevarande fråga af nöden, hafva vederbörande satts i tillfälle att till ecklesiastikdepartementet inkomma med en sådan utredning.

Med anledning däraf har rektor vid institutet den 26 november 1902 aflåtit en skrifvelse i ämnet, åtföljd af en utaf extra ordinarie professorn i histologi E. Holmgren undertecknad promemoria. Rektorns skrifvelse är af följande innehåll:

»Till förfullständigande af utredningen beträffande den löneförbättring åt amanuensen vid karolinska institutets histologiska afdelning, hvarom institutets lärarekollegium, bland öfriga petita angående anslag af statsmedel, gjort hemställan hos kanslersämbetet för rikets universitet, får jag af förekommen anledning lämna följande upplysningar rörande samma amanuens äfvensom preparatorn vid anatomiska institutionen, för hvilka båda anslag beviljades vid 1889 års riksdag.

»Under de tretton år, som sedan denna tid förflutit, hafva omständigheterna föranledt förändringar i dessa biträdens ställning. År 1889 hörde den anatomiska och den histologiska anstalten tillhopa och stodo under en och samma persons ledning. År 1892 blef histologien ett särskildt examensämne. Den histologiska afdelningen är numera lika fristående som öfriga själfständiga institutioner vid läroverket. Preparatorn sorterar därför numera under två chefer och preparatorns verksamhet är därför ordnad på sådant sätt, att arbetet hvarannan dag äger rum för den anatomiska och hvarannan dag för den histologiska institutionen. Preparatorns sålunda begränsade arbetstid på den histologiska afdelningen upptages, enligt hvad professor Holmgrens närslutna utredning ger vid handen, i hvad undervisningen beträffar, med förfärdigande af föreläsningsplanscher samt i någon mån med biträdande vid förfärdigande af vissa särskilda preparat; för öfrigt upptages preparatorn med att lämna professorn biträde vid hans forskningsarbete, särskildt genom utförande af vetenskapliga teckningar.

[10.] »Att preparatorns tid fullt upptages genom nu nämnda arbeten är ett af skälen, hvarför dennes biträde för »mekaniska göromål» vid förfärdigande af de vanliga preparaten åt de studerande icke kommer till användning. Ett annat skäl ligger i den af professor Holmgren framhållna omständigheten, att dessa »mekaniska göromål» i den nutida histologiska tekniken spela en mer obetydande roll, hvadan ett biträde, sådant som preparatorn, icke kan lämna så synnerligen verksam hjälp i detta afseende.

»För att icke lämna någon oklarhet med afseende på behovet af preparatorns hjälp för utförande af teckningar inom den histologiska afdelningen, vill jag nämna, att detta behof icke kan fyllas genom användning af anslaget till utförande af teckningar i vetenskapliga ändamål. Af sagda anslag, utgörande 1,500 kronor, hafva allt intill de senaste åren 1,200 kronor tagits i anspråk för patologisk-anatomiska afdelningen. Under de sista åren har denna afdelning nöjt sig med 800 kronor; af återstoden har allra största delen disponerats af medicinska, hygieniska och oftalmiatrikska afdelningarna; det öfriga, som af detta års anslag utgjorde 50 kronor, har i mån af behof stått till de öfriga afdelningarnas gemensamma förfogande. Behovet af teckningsbiträde å histologiska afdelningen har således ingalunda kunnat tillgodoses med sagda anslag.»

Den vid denna skrifvelse fogade, af Holmgren undertecknade promemoria lyder som följer:

»Vid den tid, då den makroskopiska och den mikroskopiska anatomien ännu voro förenade i en och samma professur, var den histologiska vetenskapen ej på långt när så detaljrik som nu. Också kunde man då vid den histologiska undervisningen åtnöja sig med demonstration af preparat, som voro på ett jämförelsevis ganska primitivt sätt verkställda; ja eleverna själfva förfärdigade en ej ringa procent af de preparat de under kursens gång studerade, i det att de med nålar eller liknande instrument sönderdelade väfnadsbitar och färgade dessa med sådana enkla metoder, hvilkas handhafvande ej fordrade någon större vana eller öfning. De preparat, som af amanuens eller preparator förfärdigades och som till eleverna under kursens gång utdelades, voro äfven utförda med enkla metoder. Dylika preparationer voro för sin tid fullt tillfredsställande, ty de företedde de strukturer, som man då ännu kände till.

»Genom histologiens rastlösa, enorma utveckling under de allra sista decennierna — som också föranledt anatomiens delning på två skilda professurer och institutionschefer — hafva emellertid fordringarna på de histologiska preparationerna, i sammanhang med undervisningen i detta ämne, blifvit i högst väsentlig grad ökade. Den stora mångfald af nyupptäckta strukturer i väfnaderna är i första hand betingad af den histo-

logiska teknikens utveckling och fulländning; och det gäller såsom allmän regel, att hvar och en enskild struktur fordrar sin egna metodik för att kunna göras tillgänglig för ett naturvetenskapligt studium. Man har således i våra dagar kommit långt utöfver ett mera slentrianmässigt, mekaniskt preparationssätt; den moderna histologiska tekniken fordrar ett för de enskilda fallen rationellt, metodiskt och på histologiskt vetande fotadt tillvägagångssätt.

»En demonstration af i biologiskt hänseende grundviktiga detaljer, som under de sista decennierna blifvit uppdagade, förutsätter därför en preparation, som hvarken kan anförtros åt lärjungarne själfva, ej heller åt ett tekniskt biträde, »en tjänare benämnd preparator», som ej äger histologisk utbildning, utan som måste utföras af en person, hvilken på grund af goda histologiska insikter är i stånd att på ett mera vetenskapligt sätt kontrollera preparationens gång och bedöma arten och halten af preparationens resultat. Så har nu följden af den histologiska vetenskapens snabba utveckling med hänsyn till den histologiska undervisningen blifvit, att den ojämförligt största delen af de preparationer, som behöfvas under kursens gång, numera omöjligen kan anförtros åt preparatorn, utan har måst läggas på amanuensen, som före sitt anställande som amanuens, måste på ett för tjänstfullt sätt hafva fullgjort den histologiska kursen. De bortåt 300 preparat, som hvarje kursdeltagare får, äro därför ock af den beskaffenhet, att han genom själfstudier af dessa sina preparat kan grundligt lära sig ämnet samt att de under en lång följd af år kunna oförändrade bevaras och tjäna som en viktig »uppslagsbok» under den kommande praktiska verksamheten.

»Nu gifves det emellertid en mångfald histologiska detaljer, hvilka äro af så stor allmän betydelse, att de vid undervisningen ej få förbigås, trots det att de äro så minutiösa, att de först med särdeles goda och kostbara optiska hjälpmedel kunna blifva föremål för studier. Då det dock vid den histologiska undervisningen gäller naturvetenskapliga studier, där elevernas egna iakttagelser utgöra ett oeftergifligt villkor, har den nuvarande läraren i ämnet sökt anskaffa en speciell samling af särdeles goda, utsökta preparat, hvilka tillhöra institutionen och som vid den dagliga undervisningen framläggas för lärjungarne till observation i de dock tyvärr alltför få större mikroskop, hvaröfver den histologiska institutionen förfogar. Vid förfärdigandet af dessa preparat har institutionsföreståndaren själf nedlagt och nedlägger det största arbetet — har dock, så långt tiden det medgifvit, därvid haft hjälp af amanuens och preparator. Den assistens, preparatorn härvid har kunnat lämna, har dock varit mycket ringa, dels af skäl som ofvan antydts, dels ock därför att dennes tid har i betydande

grad måst tagas i anspråk i och för utförandet dels af föreläsningsplanscher, hvilka på grund af histologiens snabba utveckling nästan årligen måste utbytas eller förökas, dels och förnämligast af teckningar för rent vetenskapligt ändamål. Sistnämnda teckningar kräfvat på grund af detaljernas rikedom och på grund af den fordrade absoluta naturtroheten lång tid för sitt utförande.

»Detta arbete med utförande af ritningar, hvilket hvilat på preparatort, har hufvudsakligen afsett professors vetenskapliga forskning.»

Med hänsyn tagen till de upplysningar, som genom rektors skrifvelse med därvid fogade promemoria lämnats, torde det ej kunna förnekas, att lärarekollegiets i ämnet gjorda framställning äger fog. Jag tillstyrker därför, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att för höjning af arvodet åt amanuensen å karolinska mediko-kirurgiska institutets histologiska afdelning, nu utgörande 500 kronor, till 900 kronor på ordinarie stat bevilja ett belopp af 400 kronor.

[11.] En annan af lärarekollegiet vid karolinska mediko-kirurgiska institutet i skrifvelse till kanslern för rikets universitet gjord framställning afser höjning af anslaget till anskaffning af materiel m. m. för undervisningen i klinisk medicin. Denna framställning, som föranlett kanslern att i nyssnämnda underdåniga skrifvelse den 30 september 1902 göra hemställan om aflåtande af nådig proposition till Riksdagen i oförmälda syfte, är af följande innehåll.

Riksdagen hade år 1892 i sammanhang med serafimerlasarettets till och ombyggnad ökat det tidigare utgående anslaget till materiel för medicinska kliniken till 1,500 kronor. Denna summa hade hufvudsakligen användts till bestridande af utgifterna för det kliniska laboratoriet, å hvilket klinikanter från såväl den medicinska som de kirurgiska, nevrologiska, oftalmologiska och gynekologiska afdelningarna af serafimerlasarettet arbetade och bedrefve sina i sammanhang med tjänstgöringen å klinikerna nödiga undersökningar. Anslaget hade visat sig i det hela tillräckligt till dessa löpande utgifter. Däremot hade icke uppstått något nämnvärdt öfverskott, som kunnat användas till bedrifvande af verklig vetenskaplig forskning i samband med den medicinska kliniken eller till inköp af nya större instrument eller af litteratur, nödig för dylikt arbete.

Då emellertid under de senaste åren den vetenskapliga verksamheten å det kliniska laboratoriet ansevärt ökats och i följd däraf utgifterna för anskaffande af preparatglas, kartonger och instrument, anordnandet af skåp och hyllfack samt inköp af böcker m. m. stigit, hade under år 1901 upp-

stått en icke obetydlig brist, hvilken måst betäckas af anslaget för år 1902, och under år 1902 hade redan på sommaren årsanslaget till största delen konsumerats, oaktadt kliniken från institutets fonder erhållit ett extra anslag å 650 kronor till inköp af nödiga instrument.

Härtill komme, att från och med 1903 års början en särskild laborator komme att vid laboratoriet anställas, till hvilken tjänst Riksdagen beviljat lön. Därjämte hade en ny afdelning för undersökning och behandling medelst röntgenljus anordnats. Nu omförmälda förhållanden gjorde, att man med full säkerhet kunde förutse, att det nuvarande anslaget af 1,500 kronor till medicinska kliniken alls ej skulle kunna räcka till för bedrivande af en vetenskaplig verksamhet vid densamma. Huru viktigt det vore för hela den kliniska undervisningen och för lärarnes egen utveckling, att vetenskaplig verksamhet upprätthölles i samband med den medicinska kliniken, behöfde ej framhållas.

På grund af hvad sålunda anförts hemställde lärarekollegiet om utverkande af en förhöjning af omförmälda anslag från 1,500 kronor till 2,500 kronor.

Redan år 1892 var i den till Riksdagen i ämnet aflåtna proposition ifrågasatt, att nu ifrågavarande anslag skulle höjas med 1,500 kronor eller från dess dåvarande belopp 500 kronor till 2,000 kronor. Riksdagen ansåg dock, att, intill dess en på någon tids erfarenhet grundad utredning af verkliga anslagsbehovet kunde framläggas, förhöjningen lämpligen borde begränsas till 1,000 kronor och anslaget följaktligen fastställas till 1,500 kronor.

Den numera vunna erfarenheten synes ådagalägga, att man ej längre bör uppskjuta att tilldela ifrågavarande klinik en anslagstillökning, som är nödvändig för att densamma skall kunna tillfredsställande fylla sin uppgift i undervisningens och vetenskapens tjänst. De gångna årens utveckling hafva medfört, att det numera kräfves en förhöjning af anslaget till 2,500 kronor.

Jag tillstyrker alltså, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att för höjning af anslaget till anskaffning af materiel m. m. för undervisningen i klinisk medicin vid karolinska mediko-kirurgiska institutet från anslagets nuvarande belopp, 1,500 kronor, till 2,500 kronor på ordinarie stat bevilja ett belopp af 1,000 kronor.

Bland de underdåniga framställningar, för hvilka jag ansett mig böra nu påkalla Eders Kungl. Maj:ts nådiga uppmärksamhet, är äfven en, som gäller omreglering af *aflöningsförhållandena för sekreteraren hos kanslern*

[12.]
Höjning af
arvodet åt
kanslers-
sekreteraren.

- [12.] *för rikets universitet* samt personalens ökning vid kanslerns expedition. Framställningen i fråga är gjord af kanslern och grundar sig förnämligast på en af kanslerssekreteraren, professorn Carl Rogberg, till kanslern aflåten skrifvelse, för hvars innehåll jag därför torde böra redogöra.

Till en början omförmåler Rogberg, hurusom Eders Kungl. Maj:t, med anledning däraf att förhållandena vid universiteten i Uppsala och Lund undergått väsentliga förändringar efter det särskilda stater för dessa institutioner blifvit den 13 november 1885 i nåder fastställda, genom nådigt bref den 27 oktober 1899 anbefallt kanslern att, efter vederbörandes hörande, inkomma med underdåniga utlåtanden och förslag i fråga om nya stater för de båda universiteten; och erinrar Rogberg, att dessa utlåtanden och förslag sedermera blifvit af kanslern till Eders Kungl. Maj:t insända och därvid åtföljts af de större akademiska konsistoriernas i Uppsala och Lund i ärendet afgifna yttranden.

Af dessa yttranden, fortsätter Rogberg, hade framgått, att det af det större akademiska konsistoriet i Uppsala afgifna nästan uteslutande afsett ett sammanförande af de under årens lopp inträffade förändringarna i universitetets stat och sålunda icke väckt fråga om ökad anslag till kanslerssekreterarens aflöning, men att däremot det större akademiska konsistoriet i Lund gjort framställning om höjning af denna aflöning, i det att konsistoriet föreslagit, att det för närvarande i universitetets i Lund stat upptagna aflöningsbeloppet för kanslerssekreteraren, 1,500 kronor, skäligen borde höjas med 500 kronor eller till 2,000 kronor.

Den motivering, som det större akademiska konsistoriet i Lund anför för omförmålda förslag och hvilken Rogberg återger, lyder sålunda: »Under de år, som förflutit, sedan nu gällande utgiftsstat började tillämpas, hafva göromålen för kanslerssekreteraren högst väsentligt ökats, och det till honom anslagna årsarfvodet, som från Lunds universitet uppgår till 1,500 kronor, torde icke längre kunna anses tillräckligt, synnerligast vid det förhållandet att det åligger kanslerssekreteraren att själf bekosta arkivhyra, vaktmästarearfvode, renskrifning, papper och dylikt — utgifter, hvilka helt visst icke torde kunna skattas under 800 kronor för år. För löneförbättring åt kanslerssekreteraren torde äfven kunna anföras ännu ett, som det synes, tungt vägande skäl, nämligen det, att hans tjänstgöring hela året tvingar honom att bo i eller åtminstone i närheten af hufvudstaden, därigenom lefnadskostnaderna fördyras och en ofta kanske välbehöflig hvila uppoffras.»

Vidare yttrar Rogberg: Om Rogberg hittills, så länge han utan biträde kunnat ensam fullgöra de med kanslerssekreteraretjänsten förenade göromål, ansett sig icke böra, trots det ökade arbetet, ifrågasätta förhöjd

aflöning, hade detta väsentligen berott därpå, att han vid sin tjänstutöfning varit i åtnjutande af vissa personliga fördelar, främst den, att han i egenskap af vårdare af Eders Maj:ts privata arkiv kunnat till arkiv- och expeditiionslokal disponera två rum i kungl. slottet med kostnadsfri möblering, uppvärmning och städning. Men då naturligen denna förmån icke kunde komma Rogbergs eventuelle efterträdare till godo, ansåge han sig redan nu böra fästa uppmärksamhet på nödvändigheten att för kanslerssekreterarens aflöning och expedition bereda ökade tillgångar. En utredning och belysning af kanslerssekreterarens göromål samt af förhållandet mellan dessa och den ersättning, som för närvarande till honom utginge, skulle ådagalägga behofvet af en dylik ökning.

Hvad då först anginge kanslerssekreterarens göromål, ville Rogberg hänvisa till en af honom uppgjord, vid hans skrift fogad öfversikt af ärenden, handlagda hos kanslersämbetet för rikets universitet och karolinska mediko-kirurgiska institutet under åren 1870—1899. Af denna öfversikt framginge den nästan oafbrutna ökningen af ärendenas antal under nämnda tidrymd. I afseende å den arbetstid, som numera kunde anses åtgå för dessa ärendens handläggning af kanslerssekreteraren, ansåge sig Rogberg kunna beräkna densamma i genomsnitt för hela året till fullt tre timmar dagligen, under några månader af året vida mer, andra månader något mindre. Vid denna beräkning hade Rogberg dock icke tagit i betraktande tiden för den nästan dagliga föredragningen af ärendena hos kanslern, ej heller den skriftväxling m. m. och öfriga bestyr, som vid sidan af det rent officiella arbetet nödvändigt medföljde en befattning, sådan som den ifrågavarande.

Hvad åter beträffade kanslerssekreterarens nuvarande aflöning, utginge denna med följande årliga belopp, nämligen:

från universitetet i Uppsala	kronor 2,000: —
» » i Lund	» 1,500: —
» karolinska mediko-kirurgiska institutet	» 750: —
» Göteborgs högskola	» 500: —

eller tillsammans 4,750 kronor, med föreskrift, att de af tjänsten föranledda kostnader för skrifmaterialier, arkivhyra och vaktmästarebiträde skulle af tjänstinnehafvaren bestridas.

Beloppet af dessa kostnader för åren 1887—1899 — om man fråsåge hvad som kunde beräknas hafva åtgått till arkivhyra och expeditiionslokal — framginge af två vid Rogbergs skrift fogade promemorior beträffande kanslerssekreterarens utgifter under samma år för renskrifning och skrifmaterialier, hvartill komme aflöning åt ett vaktmästarebiträde med omkring 200 kronor årligen. Att denna aflöning kunnat begränsas

[12.] till ett jämförelsevis så ringa belopp, hade berott därpå, att Rogberg haft tillfälle att begagna sig af en i kungl. hofförvaltningen tjänstgörande person, hvars biträde hos Rogberg dock endast bestått däri, att han fortskaffat kanslersämbetets post till och från vederbörande postkontor.

I sammanhang härmed ansåge sig Rogberg böra, för ytterligare komplettering af sin redogörelse, fästa uppmärksamhet därå, att för kanslerssekreteraren äfven andra utgifter kunde ifrågakomma, t. ex. för inköp af kontorsböcker samt för anskaffande af kartonger för handlingars förvarande likasom för åtskilliga bokbinderiarbeten. Rogberg kunde ej heller underlåta att erinra om att under tiden för senaste ledighet i kanslersämbetet Rogberg funnit sig förpliktad att nästan regelbundet hvarje vecka personligen infinna sig i Uppsala för ärendenas föredragning hos universitetets dåvarande prokansler.

På grund af allt hvad Rogberg sålunda anfört funne han sig äga fullgiltiga skäl att, med instämmande i det större akademiska konsistoriets i Lund förslag, tillstyrka, att kanslern måtte vidtaga åtgärd för ny reglering af kanslerssekreterarens aflöning. I sammanhang därmed ville Rogberg fästa uppmärksamheten på ett förhållande, hvilket både tyngde på kanslerssekreterarens tjänst och stundom kunde förorsaka ganska stor olägenhet. Rogberg syftade härvid på den omständigheten, att kanslerssekreteraren icke ägde vid sin sida något som helst tjänstebiträde, utan, när sådant behöfdes, särskildt vid kollationering, kunde påräkna endast tillfällig hjälp. Man borde ock besinna, hvilka svårigheter vid sjukdomsfall kunde inträffa i fråga om göromålens oafbrutna gång. Hvad i nu förevarande afseende anförts syntes Rogberg vara tillräckligt för att ådaga-lägga önskvärdheten och fördelen däraf, att kanslersämbetet ägde till sitt förfogande jämväl ett extra biträde eller en amanuens.

Vid denna Rogbergs skrift voro fogade däri antydda bilagor.

Af den första bland dessa, en i tabellform uppställd öfversikt öfver ärenden, handlagda hos kanslersämbetet under åren 1870—1899, jämte en till denna öfversikt hörande promemoria, inhämtas, bland annat: att summan af diarieförda ärenden utgjort år 1870 235, år 1881 372, år 1882 426, år 1887 501 och år 1899 725; att i siffrorna för åren 1870—1881, hvilka grunda sig på befintliga, sannolikt ej fullt exakta anteckningar, åtskilliga mindre betydande inkomna ärenden antagligen icke äro medräknade, i följd hvaraf nämnda siffror torde vara proportionsvis något lägre än motsvarande siffror för de följande åren; samt att medeltalet af de handlagda ärendena under åren 1887—1899 utgjort 622,46 årligen,

däraf ungefär 336 för universitetet i Uppsala, 202 för universitetet i Lund och 83 för karolinska mediko-kirurgiska institutet. [12.]

Af en annan vid Rogbergs skrift fogad bilaga framgår storleken af utgifterna för skrifmateriel och dylikt hos kanslersämbetet under hvart och ett af åren 1887—1899. Nämnda bilaga utvisar, att dessa utgifter utgjort år 1887 46 kronor 80 öre och år 1899 61 kronor 89 öre, att de varit lägst år 1892, då de utgjort 43 kronor 10 öre, och högst år 1894, då de uppgått till 94 kronor 65 öre, samt att medeltalet för nämnda år, 1887—1899, utgjort 60 kronor 31 öre.

En tredje bilaga afser att belysa kostnaderna för renskrift hos kanslersämbetet åren 1887—1899. Dessa hafva utgjort vid periodens början år 1887 239 kronor 45 öre och vid dess slut år 1899 301 kronor 40 öre, hvilket för öfrigt varit maximum, under det att minimum varit 163 kronor 70 öre, hvartill nämnda kostnader uppgått år 1891. Medeltalet har varit 236 kronor 94 öre för år.

Med öfverlämnande af Rogbergs skrift jämte därvid fogade bilagor har kanslern uti underdånig skrifvelse den 10 november 1900 framlagt den af Rogberg väckta frågan till Eders Kungl. Maj:ts behjärtande. Kanslern har därvid anfört följande.

Antalet af de utaf sekreteraren årligen handlagda ärendena framginge af den af Rogberg upprättade statistiken. Särskildt borde framhållas, att dessa ärenden nästan utan afbrott aflöste hvarandra och således ständigt kräfde sekreterarens uppmärksamhet. Om man undantog de egentliga sommarmånaderna, då en viss stiltje inträdde, torde det vara ganska få dagar, då sekreteraren icke infunnit sig hos kanslern för ärendens föredragning och erhållande af underskrifter. Kanslern hade därför kommit till den uppfattning, att sekreteraretjänsten, om en rask expedition af ärendena eftersträfvades, toge sin innehafvare så i anspråk, att denna tjänst i hvarje fall måste blifva hans hufvudsakliga, om icke hans enda. Men då måste ock de med tjänsten förenade aflöningsförmånerna vara afpassade därefter, så mycket mera som kanslern borde äga påräkna att i sin sekreterare finna en duglig och pålitlig man.

Kanslerssekreterarens aflöning uppginge för närvarande till 4,750 kronor, men med denna aflöning följde skyldighet för honom att själf bestrida de af tjänsten föranledda kostnaderna för skrifmaterialier, arkivhyra och vaktmästarebiträde. Dessa kostnader hade, på grund af tillfälliga och personliga förhållanden, icke för Rogberg behöft medföra någon mera kännbar förminskning i den till honom nominellt utgående ersättningen. För en blifvande efterträdare åter komme saken att gestalta sig helt an-

[12.] norlunda. Den utgift, han komme att få vidkännas för arkivhyra och vaktmästarebiträde, måste blifva af den betydighet, att ensamt ur denna synpunkt en omreglering af kanslerssekreterarens aflöningsförhållanden blefve en nödvändighet. Då en passande arkiv- och expeditiionslokal måste utgöras af minst två rum och vara någorlunda centralt belägen, syntes densamma, under nuvarande hyresförhållanden, med uppvärmning och städning icke kunna betinga lägre pris än omkring 900 kronor om året. För den en gång erforderliga inredningen med skåp och hyllor samt nödig möblering torde ändock ett tillfälligt anslag blifva af nöden. Ett vaktmästarebiträde, som kunde anlitas så mycket att man af honom hade verkligt gagn, kunde förmodligen numera ej erhållas för mindre än 500 kronor om året. Det förutsattes dock naturligtvis, att kanslerns godkännande erfordrades såväl i fråga om förhyrandet af lokal som vid antagande af vaktmästarebiträde.

En annan, till förevarande fråga hörande sak borde ock uppmärksammas, nämligen att en viss oro och otrygghet måste häfta vid en expedition, där hela arbetet hvilade uteslutande på en enda tjänsteman. När den nuvarande sekreteraren, efter att under hela sin föregående långa tjänstetid hafva varit oförhindrad att utan afbrott själf uppehålla sin tjänst, under maj månad 1900 på grund af sjukdom nödgades begära tjänstledighet, hade det visat sig vara förenadt med alldeles ovanliga svårigheter att finna en lämplig vikarie. Det vore därför synnerligen önskvärdt, att ett arfvode funnes för aflönande af en utaf kanslern utsedd amanuens, hvilken kunde dels gå sekreteraren till handa vid det ständigt återkommande arbetet med kollationering och verkställande af afskrifter, för hvilket ändamål nu tillfälligt biträde måste anlitas, dels ock vid kortare förfall eller behof af ledighet för sekreteraren sköta de löpande ärendena eller åt en tillförordnad vikarie lämna nödig hjälp vid uppsökandet och tillhandahållandet af erforderliga handlingar m. m. Årsarfvodet för en dylik amanuens syntes icke kunna sättas lägre än till 500 kronor.

Beträffande den aflöning, som skäligen borde tillkomma sekreteraren, syntes densamma böra uppgå till ett belopp, motsvarande det högsta, som af en sekreterare i Eders Kungl. Maj:ts kansli kunde uppnås, eller 5,000 kronor; dock att, om det nyss föreslagna arfvodet å 500 kronor till en amanuens beviljades, aflöningen åt kanslerssekreteraren, som därigenom vunne en väsentlig fördel, kunde nedsättas med motsvarande belopp eller till 4,500 kronor. Då det emellertid lätteligen låte tänka sig, att den erforderliga arkiv- och expeditiionslokalen kunde förbindas med sekreterarens enskilda bostad, ansåge kanslern, att kostnaderna för denna lokal, likasom ock för skrifmaterialier, hvilka torde kunna beräknas till 100 kronor, fort-

farande borde bestridas af kanslerssekreteraren mot den ersättning, som i stat uttryckligen angåfves. I öfverensstämmelse härmed syntes en stat af följande lydelse böra fastställas för universitetskanslerns sekreterare och expedition, nämligen: [12.]

kanslerssekreterarens aflöning	kronor 5,500: —
däraf beräknas för hyra af arkiv- och expeditions- lokal 900 kronor samt för skrifmaterialier och ex- penser 100 kronor;	
amanuensens arfvode	» 500: —
vaktmästarebitrådets arfvode	» 500: —
summa kronor 6,500: —	

De tillgångar, som redan vore anvisade för bestridande af omförmälda kostnader, utgjorde:

från universitetet i Uppsala	kronor 2,000: —
» » i Lund	» 1,500: —
» karolinska mediko-kirurgiska institutet	» 750: —
» Göteborgs högskola	» 500: —
summa kronor 4,750: —	

Den brist, som återstode att fylla, uppginge sålunda till ett belopp af 1,750 kronor; och syntes, med hänsyn till de särskilda högskolornas storlek, denna brist böra på det sätt fyllas, att universitetet i Uppsala bidroge med 1,000 kronor och universitetet i Lund med 500 kronor, hvilka båda belopp antingen kunde upptagas i de afsedda nya staterna eller af Eders Kungl. Maj:t anvisas att såsom fyllnadsanslag till kanslersexpeditionen årligen utgå från universitetens reservfonder, som därtill måste anses äga full tillgång, samt slutligen karolinska mediko-kirurgiska institutet med 250 kronor, med hvilket belopp alltså dess nuvarande stat behöfde ökas. Från Göteborgs högskola borde ökadat anslag icke ifrågasättas.

Under åberopande af hvad sålunda anförts har kanslern slutligen hemställt, att Eders Kungl. Maj:t behagade vidtaga de åtgärder, som erfordrades för att den af honom föreslagna omregleringen af kanslerssekreterarens aflöningsförhållanden och personalens ökning vid expeditionen skulle kunna bringas till verkställighet.

Efter erhållen nådig remiss har statskontoret uti afgifvet utlåtande den 30 maj 1902, med förklarande att statskontoret ej hade något att erinra mot hvad kanslern anför, hemställt, det Eders Kungl. Maj:t tacktes till Riksdagen aflåta nådig proposition om förhöjning i det till karolinska

- [12.] mediko-kirurgiska institutet utgående anslaget med för ändamålet erforderliga 250 kronor.

Den af kanslern gjorda framställningen om förbättrade aflöningsförmåner för kanslerssekreteraren samt om anslag till ökad personal vid kanslersämbetets expedition synes mig vara grundad på giltiga skäl, och till förmån för densamma torde ock kunna åberopas, att kanslerssekreteraretjänsten icke är någon ordinarie befattning samt ej medför rätt till pension. Jag torde härvid böra anmärka, att professor Rogberg numera afgått från sin befattning såsom kanslerssekreterare och att ny innehafvare af befattningen af kanslern antagits. Mot det af kanslern afgifna förslag till utgiftsstat, slutande å 6,500 kronor, har jag ej någon erinran att göra.

På sätt kanslern anmärkt, finnas till betäckande af den föreslagna statens slutsumma för närvarande att tillgå 4,750 kronor, så att det belopp, som skulle ytterligare erfordras för ändamålet, utgör 1,750 kronor. Nyssberörda belopp å 4,750 kronor uppkommer, såsom nämnts, genom tillskott af 2,000 kronor från universitetet i Uppsala, 1,500 kronor från universitetet i Lund, 750 kronor från karolinska mediko-kirurgiska institutet och 500 kronor från Göteborgs högskola. Af dessa poster kan med säkerhet blott den å 750 kronor betraktas såsom utgörande särskildt anslagna statsmedel. De 500 kronor, som Göteborgs högskola tillskjuter, utgå af dess medel, och det belopp, som inflyter från universitetet i Lund, utgår, på sätt inhämtas af en vid statskontorets den 13 maj 1902 afgifna underdåniga utlåtande öfver förslag till stat för samma universitet fogad utredning, från den s. k. löningsfonden, hvilken till stor del innefattar universitetets egna medel. Beträffande åter de 2,000 kronor, som utgå från universitetet i Uppsala, utvisar en vid statskontorets den 31 december 1901 afgifna underdåniga utlåtande öfver förslag till stat för detta universitet fogad utredning, att däraf ett belopp af 896 kronor 68 öre utgöres af spannmålsmedel, under det att i afseende å återstående 1,103 kronor 32 öre ej bestämdt kunnat uppgifvas, i hvilken mån dessa medel utgöras af universitetets egna medel eller af statsmedel i allmänhet.

Kanslerssekreterarens aflöning har således hittills endast till en del bestridts af statsmedel. Beträffande den omfattning, i hvilken det nu erforderliga beloppet, 1,750 kronor, skulle utgå af statsmedel och af högskolornas egna medel, finner jag, med hänsyn till hvad kanslern därutinnan uttalat, icke någon anledning att frångå hvad han föreslagit. Från universitetet i Uppsala skulle alltså komma att tillskjutas 1,000 kronor och från universitetet i Lund 500 kronor, under det att återstående 250 kronor

borde anvisas af statsmedel genom ökning af det å karolinska mediko-kirurgiska institutets stat redan uppförda anslag å 750 kronor till arfvode åt kanslerssekreteraren. Det för det nuvarande anslaget bestämda villkoret, att de af tjänsten föranledda kostnader för skrifnmaterialier, arkivhyra och vaktmästarebiträde skola af tjänstinnehafvaren bestridas, bör därvid undergå nödig ändring med hänsyn till de af kanslern föreslagna nya anordningarna.

De ifrågasatta tillskotten från universiteten ligga i Eders Kungl. Maj:ts hand att besluta. Men innan åtgärder i öfrigt vidtagas för åvägbringande af ökning i kanslerssekreterarens aflöning och särskilda anslag till amanuens och vaktmästarebiträde, lär framställning böra göras till Riksdagen angående beviljande af det anslag, som ifrågasatts att utgå af statsmedel.

Jag får därför, under åberopande af hvad jag nu anfört, tillstyrka, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att för höjning till 1,000 kronor af det å karolinska mediko-kirurgiska institutets stat uppförda anslag å 750 kronor till arfvode åt kanslerssekreteraren på ordinarie stat bevilja ett belopp af 250 kronor, med förklarande att det sålunda förhöjda anslaget skall utgå under villkor att de af tjänsten föranledda kostnader för hyra af arkiv- och expeditiionslokal samt för skrifnmaterialier och expenser af tjänstinnehafvaren bestridas.

Bifall till hvad under punkterna 10—12 föreslagits föranleder en ökning af anslaget till karolinska mediko-kirurgiska institutet, nu 210,300 kronor, med 1,650 kronor eller till 211,950 kronor.

Allmänna läroverken.

Med anledning af fråga om proposition till 1902 års riksdag angående upprättande af ett nytt femklassigt allmänt läroverk i Stockholm anförde dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet till statsrådsprotokollet den 11 januari 1902, hurusom direktionen öfver Stockholms stads undervisningsverk i skrifvelse den 30 maj 1900 framhållit: att, såsom känt, Stockholms befolkning vuxit ganska likformigt med 7,000 till 8,000 personer om året och att lärjungeantalet vid hufvudstadens allmänna läroverk under en följd af år stått i ett tämligen konstant förhållande till befolkningssiffran samt således äfven ganska regelbundet ökats; att ökningen uppgått från höstterminen 1889 till höstterminen 1894 till 395 och under femårsperioden 1894—1899 till 347; att, om icke höstterminen 1899 56 till första klassen godkända inträdessökande måst afvisas, emedan plats icke vid något af hufvudstadens läroverk kunde beredas dem, ökningen under den senare perioden blifvit 403; att man därför med fog kunde beräkna ökningen under femårsperioden från höstterminen 1899 till höstterminen 1904 till

[13.]

Utvädning
af Östermalms
lägre allmänna
läroverk till
fullständigt
på reallinjen.

- [13.] ungefär 400; att de befintliga läroverken emellertid icke vore i stånd att bereda rum för detta ökade antal lärjungar, åtminstone icke hvad läroverken i stadens norra del vidkomme; samt att, under förutsättning att proportionen mellan lärjungeantalen på Norr och Söder, liksom mellan lärjungeantalen på de särskilda stadierna af de norra läroverken, förblefve densamma som för tillfället, af nämnda tillökning skulle komma på de sistnämnda läroverken 280, däraf 75 på gymnasialklasserna och 205 på nederskolan.

Med afseende å behovet af ökad tillfälle till undervisning å gymnasialstadiet yttrade direktionen i sin berörda skrifvelse vidare.

De båda fullständiga läroverken på Norr hade redan hvarje årsafdelning af sjätte och sjunde klasserna delad på tre parallellafdelningar, ett antal, som icke utan men för läroverken kunde öfverskridas. I högre realläroverkets nedre sjätte klass hade medeltalssiffran för de tre åren 1897—1899 varit 101 och således föga understigit det maximum, som varit fastställt, eller 105. Redan två gånger hade det inträffat, att för lärjungar, som varit berättigade till intagning i denna klass, plats icke funnits. Realläroverket kunde således ej bereda plats för den tillökning, som kunde väntas af realister. Lärjungeantalet i nedre sjätte klassen vid högre latinläroverket å Norrmalm hade under de tre åren 1897—1899 varit resp. 83, 70 och 71. Här funnes således ännu plats för ett ökad lärjungeantal, men utrymmet vore dock tydligen icke sådant, att det skulle kunna komma i fråga att vid läroverket på gymnasialstadiet upprätta någon realafdelning.

För beredande af utrymme för det ökade lärjungeantalet på gymnasialstadiet funne direktionen bästa utvägen vara, att *Östermalms femklassiga läroverk* gjordes *fullständigt på reallinjen*. Detta läroverks lärjungeantal, höstterminen 1899 uppgående till 404, vore ett mer än tillräckligt underlag för ett fullständigt läroverk. Verkställda undersökningar i katalogen för höstterminen 1898 gäfv e ock vid handen, att af lärjungarne i sjätte och sjunde klasserna vid högre realläroverket 97 varit bosatta inom Östermalms församling öster om nedre delen af Birger Jarls- och Sturegatorna samt öster om Engelbrektsgatan — ett antal, som redan skulle utgöra en fullt tillräcklig öfverbyggnad på Östermalms läroverk.

Beträffande den erforderliga staten för det utvidgade läroverket anmärkte direktionen, att denna icke borde sättas lägre än staten för Göteborgs högre realläroverk, utgörande rektor, 5 lektorer och 12 adjunkter, då lärjungeantalet vid Östermalms femklassiga läroverk redan vore lika stort som lärjungeantalet i de fem lägre klasserna vid nämnda Göteborgs-läroverk.

Direktionen meddelade slutligen, att direktionen i skrifvelse den 14 mars 1900 till Stockholms stadsfullmäktige, med förmälan att direktionen ämnade hos Eders Kungl. Maj:t göra framställning, bland annat, om Östermalms femklassiga läroverks utvidgning till ett på reallinjen fullständigt läroverk, anhållit, att stadsfullmäktige ville gå i författning om att åt Östermalms läroverk med det snaraste å lämplig plats uppfördes nya och tidsenliga lokaler, så beskaffade, att de blefve tillräckliga och ändamålsenliga för läroverket, utvidgadt till ett på reallinjen fullständigt. [13.]

Jag torde här böra anmärka, att, enligt hvad sedermera upplysts, Stockholms stadsfullmäktige, med anledning af direktionens nyss omförmälda framställning, den 5 november 1900 beslutit tillförbinda staden att, därest beslut fattades om utvidgande af Östermalms femklassiga läroverk till ett å reallinjen fullständigt sådant, låta uppföra nytt, för ändamålet lämpadt läroverkshus å Östermalm äfvensom förse rektor vid berörda läroverk med bostad eller lämna honom hyresersättning.

Direktionens underdåniga skrifvelse af den 30 maj 1900 blef på grund af nådigt beslut den 12 september samma år öfverlämnad till den under den 26 maj 1899 tillsatta kommittén för utredning af vissa frågor rörande de allmänna läroverken för att af kommittén tagas i öfvervägande vid fullgörande af ett kommittén den 13 oktober 1899 lämnadt nådigt uppdrag att, med anledning af inkomna underdåniga framställningar rörande ombildning och utvidgning af vissa allmänna läroverk och pedagogier m. m. samt öfriga förekommande omständigheter, afgifva det utlåtande och förslag till inrättande, indragning eller förändring af allmänna läroverk och pedagogier, hvartill förhållandena kunde föranleda.

Sedermera har emellertid direktionen i underdånig skrifvelse den 5 maj 1902, med erinran om hvad direktionen i sin skrifvelse den 30 maj 1900 i frågan anført, fäst Eders Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på den trängande nödvändigheten däraf, att oförtöfvadt nödiga åtgärder vidtoges för Östermalms läroverks utvidgning till ett å reallinjen fullständigt; anförande direktionen i sin senaste skrifvelse hufvudsakligen följande.

Vid behandling inom direktionen af frågan om behovet för läsåret 1902—1903 af extra ordinarie lärarekrafter vid de under direktionen lydande allmänna läroverken hade framhållits, att antalet realister i fente klassen af samma läroverk under då pågående läsår vore synnerligen stort, hvarför tilloppet till nedre sjätte realklassen vid början af höstterminen 1902 säkerligen komme att blifva betydligare än vanligt. Hvad

[13.] därutinnan vore att vänta, kunde ganska väl bedömas genom en jämförelse mellan lärjungeantalet i nedre sjätte realklassen höstterminerna 1892—1901 och antalet lärjungar i femte realklassen höstterminerna 1891—1900. Denna jämförelse utfölle sålunda:

R. 6:1 höstterminerna 1892—1901 resp. 105, 120, 137, 115, 130, 138, 143, 128, 160, 163.

R. 5 höstterminerna 1891—1900 resp. 174, 208, 216, 200, 215, 195, 219, 213, 259, 243.

R. 6:1 i procent af föregående hösttermins R. 5 resp. 60, 58, 63, 58, 60, 71, 65, 60, 62, 67.

Då femte realklassen höstterminen 1901 räknade 311 lärjungar, skulle antalet i nedre sjätte realklassen höstterminen 1902 sannolikt komma att ligga emellan 180 (58 procent) och 221 (71 procent), troligen närmare den senare siffran än den förra, enär medelprocenten vore högre för den sistförflutna femårsperioden (65) än för den tidigare (60). Det skulle blifva 202 efter 65 procent och 208 efter 67 procent. Under de senare åren hade i nedre sjätte klassen fem realafdelningar varit anordnade, nämligen tre vid högre realläroverket och två vid högre allmänna läroverket å Södermalm. Beträffande det förra läroverket hade det varit föreskrifvet, att lärjungarne i hvar och en af klassens afdelningar icke finge vara flere än 35 utom i det fall, att de vid läroverket till klassen flyttade och i densamma kvarsittande tillhoppa vore flere, än att de finge plats i tre afdelningar om 35, ett fall, hvilket svårligen kunde inträffa, då läroverket i femte klassen blott hade två afdelningar. För Södermalms högre läroverk hade dittills motsvarande bestämmelse icke funnits, men vederbörande rektors framställning om påbjudande däraf måste anses fullt befogad.

I de fem dittills varande afdelningarna skulle således rymmas 175 lärjungar, hvaraf på Södermalms högre läroverk, i stället för af rektor med hänsyn till dittills varande förhållanden vid de södra läroverken beräknade 50, skulle komma 70, alltså 20 från de norra läroverkens femte klass; och det skulle återstå att placera i värsta fall, eller om nedre sjätte realklassen komme att uppgå till inalles omkring 220, omkring 45, men sannolikare 25 å 35, om denna klass komme att räkna inalles 200 å 210. Atminstone ännu en afdelning af nedre sjätte realklassen måste därför upprättas, men svårigheten vore att afgöra, till hvilket läroverk denna skulle förläggas.

Med afseende härå hade rektorerna vid högre latinläroverket å Norrmalm och vid högre realläroverket i särskilda till direktionen ingifna skrivelser yttrat sig; och torde jag nu böra, innan jag fortsätter att redogöra

för direktionens skrifvelse, meddela innehållet uti de båda rektorernas [13.] yttranden.

Rektorn vid högre latinläroverket å Norrmalm anförde följande.

Upprättande af en realafdelning för sjätte klassen vid något af de femklassiga läroverken låte sig svårligen göra, då dessa läroverk ej ägde de lärarekrafter eller alla de undervisningslokaler med tillhörande materiel, som undervisningen i ifrågavarande klass kräfde. Utrymmet i högre realläroverket och Södermalms högre läroverk uppgåfves ej heller medgifva upprättandet af en ny afdelning. Det kunde då sättas i fråga, om icke en realafdelning af nedre sjätte klassen borde upprättas vid högre latinläroverket å Norrmalm, då det för läsåret 1902—1903 beräknade antalet latinare i denna klass, ungefär 60, ej nödvändigt kräfde tre afdelningar, som dittills där funnits, utan kunde inrymmas i två afdelningar, i hvilket fall alltså ett klassrum blefve ledigt. Läroverkets kollegium hade också tagit denna möjlighet under öfvervägande, och det vore i öfverensstämmelse med dess uttalade mening, som rektor ansåge sig böra afstyrka ett sådant förslag.

Frånsedt det olämpliga uti att omedelbart före den snart väntade omdaning af den allmänna undervisningsplanen vid våra läroverk företaga förändringar, som djupt ingrepe i ett läroverks verksamhet, skulle visserligen icke något väsentligt vara att erinra mot införande af en reallinje på gymnasialstadiet vid högre latinläroverket å Norrmalm, därest minskningen af latinarnes antal vid läroverket vore konstant och en reallinje sålunda där hade en tryggad tillvaro. Men så vore icke fallet. Förhållandet mellan latinarnes och realisternas antal hade varit och vore mycket växlande. 1901 års nedre sjätte latinklass med 85 lärjungar hade framgått ur 1899 års fjärde latinklass med dess 69 lärjungar. 1901 års femte latinklass omfattade åter blott 48 lärjungar och låte sluta till en nedre sjätte latinklass höstterminen 1902 af omkring 60 lärjungar. Men af 1901 års fjärde latinklass med 66 lärjungar borde däremot höstterminen 1903 efter tillkomst såsom vanligt af lärjungar från andra läroverk framgå en nedre sjätte latinklass om 75 å 80 lärjungar, hvilka icke kunde fördelas på blott två afdelningar. Utrymme för någon nedre sjätte realklass skulle då icke finnas. Och dock skulle lärjungar komma att finnas, som hade anspråk på att få undervisning vid läroverket i nämnda klass, nämligen kvarsittarne från den realafdelning, som hösten 1902 skulle bildas.

Sanma olägenhet skulle återkomma de följande åren, allt efter som denna första realafdelning fortskred från klass till klass. Till läroverkets

- [13.] väldiga latinöfverbyggnad skulle utan vidare fogas en hel realöfverbyggnad, för hvilken nödiga lokaler skulle saknas.

Läroverket hade redan svällt ut till ett omfång, större än något annat svenskt läroverks. Särskildt gymnastikundervisningen vore redan i hög grad tyngd af afdelningarnas storlek. Ytterligare tillkomst af lärjungar, framför allt på öfverstadiet, skulle spränga schemat och nödga antingen till anskaffande af ännu en gymnastiklokal eller till en sådan förändring af gymnastikschema, som vore till skada för skolarbetet i det hela.

Då sålunda genom ett tillfälligt införande af en realafdelning på gymnasialstadiet vid högre latinläroverket å Norrmalm betydande, för att ej säga öfvervinneliga, svårigheter skulle uppstå för detta läroverk, syntes det, som om icke någon rubbning i Stockholmsläroverkens inbördes arbetsfördelning för närvarande borde förekomma, därest enklare och mindre störande utvägar för de närmaste åren kunde anvisas. Och detta vore här fallet. Närmast till hands låge nämligen, att högre realläroverket ett eller ett par år arbetade med fyra afdelningar i nedre sjätte klassen. Omöjligt vore det väl icke att i läroverkets närhet förhyra lämplig lokal om några rum, till dess beslut hunne fattas i fråga om realöfverbyggnad vid Östermalms läroverk, om hvilken frågas brådskande beskaffenhet någon tvekan hädanefter knappast kunde råda. Därigenom skulle realundervisningen kunna fortgå enligt samma ordning som hittills till lärjungarnes och profärsinstitutionens bästa.

Rektorn vid högre realläroverket yttrade hufvudsakligen följande.

Det skulle vålla högre realläroverket betydande svårigheter, om det nödgades mottaga fyra fullständiga afdelningar i nedre sjätte klassen, och dessa olägenheter komme att fortvara under en period af fyra år, då mottagandet af fyra fullständiga afdelningar i nedre sjätte klassen hösten 1902 måste medföra fyra afdelningar i öfre sjätte hösten 1903 samt fyra afdelningar i nedre och öfre sjunde de båda följande åren.

Såsom en första olägenhet kunde framhållas, att till lärosal måste förhyras en lägenhet utom läroverkshuset. Härigenom försvårades tillsynen öfver de lärjungar, som där skulle undervisas, hvaraf följden lätt kunde blifva, att ordningen vid läroverket delvis blefve mindre god.

Vidare skulle införandet af en ny gymnasialafdelning utöfva ett störande inflytande på många delar af läroverkets arbete. I synnerhet skulle undervisningen i fysik och kemi komma att lida. Denna undervisning borde försiggå på särskilda därför inredda lärosalar, af hvilka läroverket disponerade blott tre. Dessa vore redan så upptagna, att det vid arbetsordningens uppgörande mötte betydande svårigheter att få dessa ämnens undervisningstimmar så placerade, att kollisioner undvekes och lärotim-

marna i dessa och öfriga läroämnen komme i den ordning, som erfordrades för vinnande af nödig omväxling i lärjungarnes arbete. Ökades nu gymnasialafdelningarnas antal, blefve dessa svårigheter, snart sagdt, ööfvervinneliga. Men äfven anordningen af gymnasialklassernas skrifningar i skolan skulle därigenom väsentligen försvåras. De vid dessa skrifningar använda lokaler räckte nämligen icke för en klass, bestående af fyra afdelningar, utan denna måste fördelas på två skrifdagar. Detta åter komme att rubba ordningen för en annan del af skolarbetet, nämligen öfningsämnena sång och gymnastik, hvilka det redan nu vore synnerligen svårt att få väl ordnade.

Slutligen borde den omständigheten uppmärksammas, att gymnasialafdelningen vid högre realläroverket vore oproportionerligt stor — mer än hälften af hela lärjungeantalet — samt att de skriftliga lärjungearbeten, som lärarne hade att rätta, på reallinjens högre stadium vore både många och besvärliga, hvarför de, då lärjungeantalet vore stort, blefve mycket betungande. Den arbetsbörda, som sålunda redan tyngde lärarne vid detta läroverk, skulle därför på ett betänkligt sätt ökas, om en ny fulltalig afdelning af nedre sjätte klassen upprättades vid läroverket. En sådan anordning måste alltså på det bestämdaste afrådas.

Sedan med anledning af nu omförmälda båda skrivelser ärendet kommit under öfverläggning inom direktionen och de utvägar, som i skrivelserna omnämnts, befunnits lida af betydliga olägenheter, infordrade direktionen yttrande af rektor och collegium vid Östermalms läroverk, huruvida en afdelning af nedre sjätte realklassen skulle vid början af läsåret 1902—1903 kunna mottagas vid läroverket.

Till åttlydnad häraf meddelade rektor vid Östermalms läroverk efter kollegiets hörande i skrifvelse till direktionen, att möjlighet att under läsåret 1902—1903 vid Östermalms läroverk mottaga en afdelning af nedre sjätte realklassen förefunnes endast under förutsättning, att läroverkets lokaler blefve genom förhyrande af lämplig lägenhet tillökade, och att, för den händelse förläggandet af en nedre sjätte klass till läroverket under nämnda läsår skulle leda till läroverkets utvidgande med ytterligare en klass under hvart och ett af de närmast följande åren, detta skulle medföra vissa svårigheter, som dock icke vore större, än att de skulle kunna öfvervinnas.

Efter denna redogörelse för rektorernas yttranden återgår jag till direktionens underdåniga skrifvelse den 5 maj 1902, i hvilken direktionen vidare anför:

- [13.] Efter pröfning af hvad i saken förekommit funne sig direktionen, på de af rektor vid högre latinläroverket å Norrmalm anförda skäl, icke böra ifrågasätta, att för tillfället någon realafdelning af nedre sjätte klassen upprättades vid detta läroverk, utan ansåge lämpligast, att en sådan afdelning om högst 35 lärjungar förlades till Östermalms läroverk. Skulle emellertid en dylik anordning möta öfverstigliga hinder, ville direktionen föreslå, att den behöfliga afdelningen förlades till högre realläroverket, trots därmed förbundna, mycket beaktansvärda olägenheter. Med afseende fäst vid den ständigt, om ock något ojämnt, fortgående ökningen i de högre klasserna af reallinjens lärjungar ansåge sig dock direktionen härvid böra, med erinran om sin förut i ämnet gjorda framställning, ytterligare betona det trängande behovet däraf, att, vare sig direktionens förslag om en provisorisk utsträckning af undervisningen å den reala linien vid Östermalms allmänna läroverk vunne Eders Kungl. Maj:ts bifall eller icke, oförtofvalt nödiga åtgärder vidtoges för detta läroverks definitiva utvidgning till ett å reallinien fullständigt läroverk.

I sammanhang med beslut angående fyllande af behovet af extra ordinarie lärarekrafter vid de allmänna läroverken under läsåret 1902—1903 beslöt Eders Kungl. Maj:t den 21 juni 1902, att en ny fjärde afdelning af nedre sjätte klassen om högst 35 lärjungar skulle under sagda läsår upprättas vid Stockholms högre realläroverk, samt beviljade härför erforderliga lärarekrafter. Det har sedermera visat sig, att nedre sjätte realklassen vid de under direktionen lydande läroverk vid början af höstterminen 1902 utgjorde 206.

Nämnda dag, den 21 juni 1902, öfverlämnades direktionens senaste skrifvelse till kommittén för utredning af vissa frågor rörande de allmänna läroverken med förfrågan, huruvida, därest utvidgning af Östermalms allmänna läroverk till fullständigt på reala linjen komme att äga rum redan från och med läsåret 1903—1904, sådant skulle lägga hinder i vägen för verkställigheten af de förslag, kommittén kunde komma att afgifva. Till svar härå meddelade kommittén i skrifvelse den 29 augusti 1902, att kommittén, som, efter tagen kännedom om de till densamma remitterade handlingar af den 30 maj 1900 angående utvidgning af Östermalms allmänna läroverk till ett å reallinjen fullständigt, funnit behovet af denna utvidgning styrkt, för sin del ansåge, att, därest berörda utvidgning ägde rum redan från och med läsåret 1903—1904, sådant icke skulle lägga hinder i vägen för verkställigheten af de förslag, kommittén komme att afgifva.

Af hvad sålunda blifvit anfördt torde framgå, att ytterligare ett på reallinjen fullständigt läroverk är behöfligt i norra delen af hufvudstaden samt att detta bör så snart som möjligt träda i verket. Lämpligast torde detta behof fyllas på sätt, som föreslagits, genom utvidgning af Östermalms femklassiga läroverk; och högeligen önskvärdt vore, att denna utvidgning finge taga sin början redan med höstterminen 1903 genom upprättandet af en öfre och en nedre sjätte realklass, hvardera om högst 35 lärjungar. Den ifrågasatta öfre sjätte realklassen vid Östermalms läroverk skulle åstadkommas därigenom, att en af de fyra afdelningar af öfre sjätte klassen, som nämnda termin komme att finnas vid högre realläroverket, öfverflyttades till Östermalms läroverk. Härigenom skulle å ena sidan vinnas, att högre realläroverket så snart som möjligt befriades från de olägenheter, som onekligen förorsakats detsamma därigenom, att därstädes höstterminen 1902 måste mottagas en ny fulltalig gymnasialafdelning, och kunde å andra sidan undervisningen å det högre stadiet vid Östermalms läroverk bättre tillgodoses, då upprättandet af två afdelningar af sjätte klassen berättigade anställande af tre lärare, kompetenta för undervisning på gymnasialstadiet, hvarigenom flertalet hufvudämnen kunde anförtrös åt fullt kompetenta lärarekrafter.

Beträffande staten för det utvidgade läroverket har, såsom nämndt, direktionen föreslagit, att den icke måtte sättas lägre än staten för Göteborgs högre realläroverk. Denna stat upptog vid tiden för direktionens berörda förslag rektor, 5 lektorer och 12 adjunkter. Sedan 1901 års riksdag på en för de allmänna läroverken gemensam stat beviljat aflöning för 80 nya ämneslärarebefattningar, nämligen 15 lektors- och 65 adjunktsbefattningar, har Eders Kungl. Maj:t den 28 juni 1901 af dessas innehafvare hänvisat 1 lektor och 4 adjunkter att tills vidare tjänstgöra vid Göteborgs högre realläroverk, hvadan detta läroverks stat för närvarande i själfva verket räknar rektor, 6 lektorer och 16 adjunkter. Östermalms femklassiga läroverks stat upptager rektor och 7 kolleger. Genom nådigt beslut den 27 april 1894 tilldelades emellertid Östermalms läroverk en af de 15 adjunktsbefattningar, som i följd af 1890 års riksdags medgifvande uppfördes på en för samtliga under direktionen öfver Stockholms stads undervisningsverk lydande läroverk gemensam stat, och den 28 juni 1901 har Eders Kungl. Maj:t af innehafvarne af de år 1901 nyupprättade 65 adjunktsbefattningarna hänvisat 4 att tills vidare tjänstgöra vid Östermalms läroverk, så att dess stat för närvarande i själfva verket räknar rektor och 12 kolleger. Förut bemälda läroverkskommitté har i sitt den 8 december 1902 afgifna betänkande för Östermalms på reallinjen fullständiga läroverk föreslagit rektor, 6 lektorer och 18 adjunkter.

[13.] För den närmast följande tiden torde dock den af direktionen föreslagna staten göra till fyllest, hvarför anslagsbehovet för tillfället torde kunna inskränkas till aflöning åt 5 lektorer samt höjning af rektors, öfningslärares och skolläkarens aflöning.

Lönestaten för Östermalms allmänna läroverk skulle således behöfva ökas med:

lön åt 5 lektorer à kr. 2,500	kronor 12,500: —
höjning af lönen åt rektor från 4,000 kr. till 4,500 kr. ..	» 500: —
» » » » musikläraren från 450 till 750 kr. ...	» 300: —
» » » » teckningsläraren från 600 till 1,000 kr. »	400: —
» » » » gymnastikläraren från 600 till 1,000 kr. »	400: —
» » » » skolläkaren från 100 till 150 kr.	» 50: —
summa kronor 14,150: —	

Härtill skulle dessutom komma på extra stat tillfällig löneförbättring åt 5 lektorer med 500 kronor åt hvardera eller tillhopa 2,500 kronor samt åt musikläraren, teckningsläraren och gymnastikläraren med 100 kronor åt hvardera eller tillsammans 2,800 kronor.

För att läroverket redan med höstterminen 1903 må kunna mottaga en nedre och en öfre sjätte realklass erfordras på extra stat till arvoden åt rektor 250 kronor, åt tre extra ordinarie lektorer omkring 3,000 kronor, åt öfningslärarne och skolläkaren omkring 600 kronor eller tillsammans 3,850 kronor.

Under anhållan att vid anmälningen af erforderliga anslag å extra stat få återkomma till den ifrågasatta ökningen af anslaget till tillfällig löneförbättring för lärarne vid de allmänna läroverken och pedagogierna samt till det anslag, som varder behöfligt för nu ifrågavarande läroverks utvidgning redan med höstterminen 1903, hemställer jag alltså, att Eders Kungl. Maj:t ville föreslå Riksdagen att, under förutsättning att Stockholms stad tillhandahåller erforderliga och lämpliga lokaler, för utvidgning af Östermalms femklassiga allmänna läroverk till ett å reallinjen fullständigt läroverk med nyss angifven ökning af dess lönestat, ordinarie reservationsanslaget till allmänna läroverken må höjas med 14,150 kronor.

Vid bifall härtil skulle anslaget till allmänna läroverken komma att ökas från dess nuvarande belopp, 3,330,611 kronor, till 3,344,761 kronor.

Högre skolor för kvinnlig ungdom.

Hos Eders Kungl. Maj:t har styrelsen för Trollhättans samskola i underdånighet anhållit, att Eders Kungl. Maj:t tacktes för 1903 års riksdag framlägga proposition om *ändring af de i öfverensstämmelse med 1902 års riksdags beslut gifna bestämmelser*, som från rätt att erhålla statsbidrag af anslaget till högre skolor för kvinnlig ungdom uteslöte sådana samskolor, hvilka icke vid dessa bestämmelsers trädande i tillämpning redan vore i åtnjutande af statsbidrag från ifrågavarande anslag.

[14.]
Ändring af
grunderna för
tilldelande af
understöd från
anslaget till
högre skolor
för kvinnlig
ungdom.

Till stöd för denna sin anhållan anför styrelsen följande.

Trollhättans samskola hade i september 1901 nått den omfattning i klass- och elevantal, som enligt bestämmelserna i nådiga kungörelsen den 29 maj 1896 skulle gjort densamma berättigad att söka statsbidrag af de medel, hvilka Riksdagen anslagit till understöd åt flick- och samskolor; men vid denna tidpunkt — slutet af treårsperioden 1900—1902 — hade ej så mycket återstått af berörda anslag, att Trollhättans samskola då kunde komma i åtanke. Samskolan hade sedan dess fortsatt sin onekligen framgångsrika verksamhet i förhoppning att för åren 1903—1905 kunna få hos Eders Kungl. Maj:t ansöka om bidrag af de medel, som eventuellt skulle komma att af 1902 års riksdag anslås till understöd åt flick- och samskolor för sistnämnda treårsperiod. I tanke att villkoren för rätt att erhålla sådant bidrag skulle framdeles komma att blifva väsentligen liknande förut gällande villkor, hade skolan sökt ordna sin verksamhet i närmaste öfverensstämmelse med de fordringar, Eders Kungl. Maj:t och Riksdagen dittills uppställt för ernående af statsunderstöd, för att framdeles kunna uppträda, om möjligt, ännu mer kompetent än förut. Man hade nämligen vågat förutsätta, att de dittills under flera år lämnade statsbidragen icke vore af alldeles tillfällig karaktär, utan berodde på en princip hos statsmakterna, hvilken under någorlunda likartade förhållanden skulle komma att äfven framdeles vidhållas. I detta hopp hade skolans styrelse, välvilligt och kraftigt understödd af både kommun och enskilde, under mer än tre år, som skolan ägt bestånd, efter förmåga arbetat på dess utveckling, till båtad för Trollhättans till nära 6,000 personer uppgående samhälle och närliggande större platser, som ägde en befolkning af omkring 3,000 människor.

Då emellertid 1902 års riksdags beslut i frågan befunnits hafva för de närmast kommande åren uteslutit från rätt att söka statsbidrag samskolor, som icke förut varit i åtnjutande af sådant, hade skolstyrelsen och

- [14.] alla samskolans vänner på platsen känt sig smärtsamt besvikna, i betraktande af att skolan i saknad af det statsbidrag, man vågat hoppas på för följande tre år, finge en åtminstone tills vidare rätt bekymmersam ekonomisk ställning, hvilken lätt kunde komma att verka ett bakslag i dess hittills så förhoppningsfulla utveckling.

Styrelsen trodde sig dessutom veta, att flera liknande samskolor i skilda delar af landet befunne sig i en lika bekymmersam belägenhet; och hade styrelsen därför vågat framställa sin förut angifna anhållan.

Domkapitlet i Skara, hvars utlåtande öfver styrelsens framställning infordrats, har ansett sig böra tillstyrka densamma.

En ansökning i samma syfte som den, för hvilken i det föregående redogjorts, har sedermera inkommit från styrelsen för Värnamo privata elementarläroverk.

I nämnda skrifvelse den 15 maj 1902 angående regleringen af utgifterna under riksstatens åttonde hufvudtitel anmälde Riksdagen, att Riksdagen godkänt vissa angifna grunder för tilldelande af statsunderstöd åt högre skolor för kvinnlig ungdom och sådana å orter, där allmänt läroverk för gossar ej funnes, upprättade samskolor, som vid samma grundens trädande i tillämpning redan vore i åtnjutande af statsbidrag från anslaget till högre skolor för kvinnlig ungdom; och anförde Riksdagen i skrifvelsen beträffande sist omnämnda förbehåll i fråga om samskolor följande:

»Förslaget därom att de angifna grunderna skulle gälla, utom högre skolor för kvinnlig ungdom, äfven vissa samskolor gifver Riksdagen anledning erinra, att, då utlåtande och förslag rörande de allmänna läroverkens organisation läser vara att inom kort förvänta från den för ändamålet tillsatta kommitté, och kommittén torde kunna väntas därvid äfven afgifva förslag om ordnande eller understödjande af samskolor å orter, hvilkas folkmängd icke anses betinga bibehållande eller inrättande af allmänna läroverk, det icke synes lämpligt att nu medgifva, att från förevarande anslag, hvilket hufvudsakligen torde böra afse uppmuntrande af skolor för kvinnlig ungdom, skulle kunna utgå understöd till andra samskolor än dem, som vid de nya grundernas trädande i tillämpning redan äro i åtnjutande af statsbidrag från ifrågavarande anslag.»

Den 13 juni 1902 utfärdade Eders Kungl. Maj:t kungörelse angående understöd åt högre skolor för kvinnlig ungdom och samskolor i öfverensstämmelse med Riksdagens beslut.

Den i Riksdagens skrifvelse åberopade kommittén afgaf underdånigt betänkande den 8 december 1902. Däri föreslår kommittén (II s. 447), att allmänt läroverk eller pedagogi, som icke hade eller syntes kunna påräkna minst 50 lärjungar i fem klasser, borde indragas, samt framhåller såsom sin åsikt, att i samhällen, som nu ägde statsläroverk tillhörande denna grupp, kommunen eller enskilde borde kunna erhålla bidrag af statsmedel till en kommunal eller privat samskola på samma villkor, som vore fastställda för understöd ur anslaget till flickskolor och samskolor. Men något annat förslag till ordnande och understödjande af samskolor i dylika samhällen eller eljest å orter, där allmänt läroverk för gossar ej finnes, har kommittén ej afgifvit. Tvärt om säger kommittén vid tal om indragning af läroverk och pedagogier (II s. 671 o. följ.): Önskligt vore, att något gjordes för att sätta kommunerna i stånd att skaffa sig en ersättning för de indragna statsskolorna genom inrättande af kommunala samskolor af sådant omfång, att de kunde erhålla understöd ur anslaget till högre skolor för kvinnlig ungdom. Härför fordrades enligt 1896 års riksdagsbeslut, att skolan, oberäknadt så kallade förberedande klasser, meddelade undervisning i minst fem årsklasser och haft i medeltal minst 30 lärjungar i dessa under tre år eller den kortare tid, hvarunder skolan varit i verksamhet. Dessa villkor vore bibehållna i 1902 års riksdagsbeslut, hvilket emellertid af Riksdagen förklarats afse endast samskolor, som före 1903 års början trädt i verksamhet. Rörande nya samskolor vore alltså en utvidgning af Riksdagens beslut af nöden. [14.]

Då således det skäl, hvarpå Riksdagen grundade sitt beslut att från delaktighet i anslaget till högre skolor för kvinnlig ungdom utesluta sådana samskolor, som icke redan under år 1902 åtnjutit understöd ur detta anslag, måste anses förfallet, finner jag mig böra föreslå Eders Kungl. Maj:t att hos Riksdagen göra framställning om ifrågavarande inskränkings upphäfvande. Det enda, som härvid gör mig tveksam, är att, med anledning af nådiga kungörelsen den 13 juni 1902, redan 108 högre flickskolor och sådana samskolor, som under år 1902 åtnjutit understöd, inkommit med ansökningar om statsbidrag till ett sammanlagdt belopp af 337,170 kronor. Dessutom hafva ansökningar om dylikt bidrag till ett sammanlagdt belopp af 4,860 kronor inkommit från tre samskolor, som icke förut åtnjutit statsunderstöd. Anslaget till högre skolor för kvinnlig ungdom utgör för närvarande 347,500 kronor; men härifrån måste afdragas 10,000 kronor, som kunna beräknas åtgå såsom bidrag till pensionsinrättningen för lärarinnor vid Sveriges högre skolor för kvinnlig ungdom, hvarför till

[14.] utdelning såsom understöd åt skolorna återstå 337,500 kronor eller ungefär samma summa, som redan begärts af de hittills berättigade. Säkert är visserligen icke, att samtliga sökandena befinnas äga rätt erhålla de belopp, hvarom de ansökt; men den besparing å anslaget, som sålunda kan uppstå, torde, att döma efter hittills vunnen erfarenhet på detta område, icke blifva synnerligen stor.

Vidare har man att fästa uppmärksamheten vid att — då hvarje år inkommit ansökningar från nya skolor och då bland de nämnda 108 sökandena ingå 7 högre flickskolor, som förut icke erhållit statsunderstöd, men nu begärt sådant till ett sammanlagdt belopp af 17,780 kronor — det är högst sannolikt, att under hvart och ett af de närmast följande åren ansökningar om understöd skola inkomma från skolor, som icke förut åtnjutit sådant, hvarjämte ansökningar om förhöjdt statsbidrag äro att förvänta från en del skolor, hvilka ännu icke hunnit fylla de villkor, som för understödets höjning föreskrifvas.

Då sålunda de beviljade medlen knappast kunna anses tillräckliga för dem, som för närvarande äro berättigade till understöd däraf, synes det betänkligt att utan anslagets förhöjning öka de berättigades antal, helst det villkor, som uppställts angående lärarinnornas aflöning, gör det, snart sagdt, nödvändigt för skolorna att erhålla det högsta belopp, som kan tilldelas dem, om nämnda villkor skall kunna fyllas. Läger man härtill, att nyss bemälda kommitté ställt i utsikt, att understöd af ifrågavarande anslag komme att sökas för samskolor i åtskilliga städer, som enligt kommitténs förslag skulle förlora sina statsläroverk, så synes det vara dess mer angeläget att något öka anslaget, om rätten till delaktighet däri sålunda utvidgas.

En dylik ökning af anslaget till högre skolor för kvinnlig ungdom vinnes emellertid, därest Riksdagen bifaller det förslag, Eders Kungl. Maj:t den 19 december 1902 på min hemställan beslutit göra Riksdagen i fråga om uppförande af ett särskildt förslagsanslag att användas för bidrag till pensionering af lärarinnor vid högre flick- och samskolor. Därigenom komma nämligen de 10,000 kronor, som nu utaf anslaget till högre skolor för kvinnlig ungdom beräknats skola utgå såsom pensioneringsbidrag, att kunna användas för anslagets egentliga ändamål.

Utgående från förutsättning af Riksdagens bifall till omförmälda nädiga förslag hemställer jag nu, att Eders Kungl. Maj:t ville föreslå Riksdagen medgifva, att samskolor å orter, där allmänt läroverk för gossar ej finnes, må kunna erhålla understöd af anslaget till högre skolor för kvinnlig ungdom enligt de för sådant understöd stadgade grunder, äfven om de vid

samma grundens trädande i tillämpning icke varit i åtnjutande af statsbidrag från anslaget.

Bifall härtill kommer, under den af mig nyss angifna förutsättning, icke att påkalla någon förhöjning af anslaget.

Folkundervisningen.

Sedan 1900 års riksdag, på Eders Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning, för begynnande af verksamheten vid folkskolelärarinneseminariet i Landskrona vid början af höstterminen 1900 och uppehållande af undervisningen vid seminariet under samma termin äfvensom vår- och höstterminerna 1901 på extra stat för år 1901 uppfört ett belopp af 17,800 kronor, har samma seminarium från och med början af läsåret 1900—1901 trädt i verksamhet. [15.] Stat för folkskolelärarinneseminariet i Landskrona m. m.

Därefter har 1901 års riksdag, likaledes i anledning af nådig proposition, för uppehållande af undervisningen vid seminariet under år 1902 på extra stat för samma år anslagit ett belopp af 22,900 kronor.

För fortsättande af seminariets verksamhet under år 1903 och för anskaffning af skolinventarier och undervisningsmateriel samt inredning af den nya gymnastiksalen m. m. beviljade 1902 års riksdag på extra stat för år 1903 ett belopp af 44,000 kronor.

Kostnaderna för seminariet under år 1904 skulle, enligt en från seminariets tillförordnade rektor infordrad uppgift, komma att uppgå till 33,437 kronor 50 öre efter följande beräkning:

	Lön	Andra lönegraden	Löne- förbättring	Samma
	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.
a) aflöningar:				
rektor	3,500	500	500	4,500
adjunkt	1,500	500	500	2,500
»	1,500	—	500	2,000
lärarinna med adjunkts tjänstgöring	1,500	500	250	2,250
transport	8,000	1,500	1,750	11,250

Åttonde hufvudtiteln.

[15.]	transport	8,000	—	1,500	—	1,750	—	11,250	—
	lära rinna med adjunkts tjänstgöring	1,500	—	—	—	250	—	1,750	—
	lära rinna i öfningsskolan	1,500	—	—	—	—	—	1,500	—
	» »	1,500	—	—	—	—	—	1,500	—
	» » musik och sång	1,100	—	—	—	—	—	1,100	—
	» » teckning	800	—	—	—	—	—	800	—
	» » gymnastik	675	—	—	—	62 50	—	737 50	—
	» » slöjd	800	—	—	—	—	—	800	—
	» » trädgårdsskötsel med skyldighet att dels undervisa seminarieeleverna och öfnings-skolans barn dels förestå och med nödigt biträde sköta seminariets trädgård och parker	1,200	—	—	—	—	—	1,200	—
	summa kronor	17,075	—	1,500	—	2,062 50	—	20,637 50	—

b) bränsle, lyse och renhållning m. m.:

inköp af bränsle	kronor	2,526: —
lyse	»	697: —
eldning och renhållning	»	1,000: —
vattenförbrukning	»	150: —
läkarearfvode	»	200: —
pensionsavgifter	»	100: —
böcker, skrifmaterialier, annonser o. dyl.	»	300: —
tryckning af årsberättelse	»	100: —
diverse utgifter	»	327: —

summa kronor 5,400: —

c) trädgårdens skötsel:

en trädgårdsdräng för år	kronor	650: —
två kvinnliga arbeterskor under 100 dagar	»	300: —
inköp af plantor	»	50: —

summa kronor 1,000: —

d) stipendier, 800 kronor för klass och termin » 6,400: —

Härjämte hemställer rektorn, att det för seminariet behöfliga anslaget nu måtte uppföras på ordinarie stat.

Domkapitlet i Lund har förklarar sig icke hafva något att erinra mot rektorns framställning.

Emedan folkskolelärarinneseminariet i Landskrona kommer att blifva fullständigt med fyra årsklasser vid början af höstterminen 1903 och vid samma tid inflyttar i den nya för seminariet uppförda byggnaden samt således den för seminariets anordnande behöfliga öfvergångstiden då upphör, anser jag, att årskostnaderna för uppehållande af undervisningen vid seminariet böra från och med år 1904 uppföras på ordinarie stat. [15.]

Hvad angår dessa kostnaders belopp, vill jag till en början erinra, att de af seminariets tillförordnade rektor föreslagna aflöningar åt rektor, adjunkter, lärarinnor med adjunkts tjänstgöring, lärarinnor i öfningsskolan samt lärarinnor i musik och sång, teckning, gymnastik och slöjd stå i öfverensstämmelse med motsvarande poster vid öfriga seminarier; och den föreslagna aflöningen till lärarinnan i trädgårdsskötsel synes hafva fullt fog för sig vid jämförelse med motsvarande aflöning vid andra seminarier. Jag har därför mot dessa förslag intet annat att anmärka, än att arfvodet för undervisningen i trädgårdsskötsel bör få utgå till lärare eller lärarinna, på det att det må stå vederbörande fritt att för denna undervisning antaga den lämpligaste bland sökande, vare sig denna är man eller kvinna.

Likaså bör, då ålderstillägg till seminarielärare utgå från anslaget till seminarier för folkskolelärares bildande, för de ålderstillägg åt lärare och lärarinnor vid seminariet i Landskrona, som under år 1904 äro att motse, i enlighet med rektorns förslag beräknas ett belopp af 1,500 kronor, med hvilket belopp anslaget förty bör höjas.

Angående sådan löneförbättring åt lärare och lärarinnor vid seminariet, som från och med år 1884 årligen kommit seminarielärare till del af anslag å extra stat, kommer jag att yttra mig vid frågan om de extra anslagsbehofven under åttonde hufvudtiteln.

Det af rektorn ifrågasatta anslaget till bränsle, lyse, renhållning m. m., hvilken anslagspost vid intet annat seminarium öfverstiger 4,400 kronor, kan visserligen synas högt; men besinnar man, att seminariets hufvudbyggnad innehåller aderton rum och rymliga korridorer samt att särskild gymnastikbyggnad finnes, torde man icke kunna anse kostnaden för högt beräknad. Någon afgift för vattenförbrukning är dock icke för närvarande behöflig; och torde därför anslagsbeloppet tills vidare kunna minskas med 150 kronor.

I fråga om de för trädgårdens skötsel föreslagna belopp har jag intet att anmärka.

Frågan om anslag till stipendier åt eleverna kommer att särskildt behandlas.

På grund af hvad jag sålunda anfört, anser jag, att för seminariet bör fastställas följande stat:

rektor, lön	kronor 3,500: —	
2 adjunkter, löner à 1,500 kronor	» 3,000: —	
2 lärarinnor, som innehafva mot adjunktstjänst svarande befattning, löner à 1,500 kronor	» 3,000: —	
2 lärarinnor i öfningsskolan, arfvoden à 1,500 kronor	» 3,000: —	
1 lärarinna i musik och sång, arfvode	» 1,100: —	
1 » i teckning, arfvode	» 800: —	
1 » i gymnastik, arfvode	» 675: —	
1 » i slöjd, arfvode	» 800: —	
1 lärare eller lärarinna i trädgårdsskötsel, arfvode	» 1,200: —	kronor 17,075: —
till materiel samt bränsle, lyse m. m.	kronor 4,950: —	
» tryckning hvar annat år af årsberättelse	» 100: —	
läkarearfvode	» 200: —	» 5,250: —
för seminarieträdgårdens underhåll och skötsel	» 1,000: —	
summa kronor 23,325: —		

Jag hemställer fördenskull, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att för tillämpning af den utaf mig nu angifna stat för folkskolelärarinneseminarier i Landskrona samt för beredande af medel för tillgodo-seende af lärares och lärarinnors vid seminariet rätt till ålderstillägg höja anslaget till seminarier för folkskolelärares bildande med 24,825 kronor.

[16.] Genom Eders Kungl. Maj:ts och Riksdagens beslut hafva åtskilliga lärare vid folkskolelärare- och folkskolelärarinneseminarierna tillförsäkrats rätt till *ålderstillägg* enligt följande grunder:

Musiklärare och musiklärarinnor vid folkskolelärare- och folkskolelärarinneseminarierna äga, jämlikt nådiga cirkulärbrevet den 28 maj 1897, att bekomma två ålderstillägg å 200 kronor hvarterda efter respektive fem och tio års väl vitsordad tjänstgöring.

Enligt nådiga cirkulärbrevet den 27 maj 1898 skall lärare och lärarinna, som jämlikt § 13 mom. 3 i nådiga stadgan för folkskolelärare-

Ålderstillägg
för musik-
lärarne vid
folkskole-
läraresemi-
narierna
m. fl.

seminarierna i riket den 29 januari 1886, sådant detta moment lyder i nådiga kungörelsen den 16 november 1894, är eller varder förordnad vid folkskolelärareseminariernas öfnings-skolor, efter tio års väl vitsordad tjänstgöring erhålla ett årligt ålderstillägg å 300 kronor, räknadt från och med början af kalenderåret närmast efter det, då förordnandet å här afsedd tjänst första gången erhöles.

Härutinnan har genom 1901 års riksdags, af Eders Kungl. Maj:t godkända beslut gjorts den ändring, att de lärare, som äro eller varda förordnade att uppehålla undervisning i läsämnena vid seminariernas öfnings-skolor, må åtnjuta efter fem års väl vitsordad tjänstgöring, räknadt från och med början af kalenderåret närmast efter det, då förordnandet å här afsedd tjänst första gången erhöles, ett ålderstillägg å 300 kronor, efter ytterligare fem års sådan tjänstgöring ett nytt ålderstillägg å 300 kronor och efter ytterligare fem års dylik tjänstgöring ännu ett ålderstillägg, likaledes å 300 kronor.

Inom ecklesiastikdepartementet har nu beräkning blifvit gjord å de belopp, som för tillämpning af ofvannämnda beslut böra under år 1904 utgå; och framgår däraf, att för beredande af medel till omförmälda ålderstillägg under år 1904 erfordras ett ytterligare belopp af 600 kronor.

Jag tillstyrker därför, att Eders Kungl. Maj:t behagade till Riksdagen göra framställning därom att, för beredande af medel för tillgodoseende af ifrågavarande lärares och lärarinnors rätt till ålderstillägg, anslaget till seminarier för folkskolelärares bildande måtte ökas med 600 kronor;

kommande, vid bifall till hvad i denna och nästföregående punkter föreslagits, anslaget att från dess nuvarande belopp, 347,425 kronor, höjas med sammanlagt 25,425 kronor eller till 372,850 kronor.

Sedan anslaget till *stipendier för seminarieelever*, på Eders Kungl. Maj:ts förslag, af 1879 års riksdag höjdes med 5,000 kronor till 75,000 kronor, har detsamma icke undergått någon ändring. Fördeladt på de tolf seminarier, för hvilka anslaget varit afsedt, belöper på hvarje seminarium ett belopp af 6,250 kronor. För seminariet i Landskrona hafva för åren 1900—1903 de för ifrågavarande ändamål erforderliga beloppen, beräknade efter 800 kronor för klass och termin, beviljats å extra stat. Efter samma beräkningsgrund skulle, såsom ock tillförordnade rektorn vid seminariet föreslagit, för år 1904 krävas ett anslag af 6,400 kronor.

Under förutsättning att, på sätt jag under punkten 15 hemställt, de i öfrigt behöfliga anslagen till seminariet i Landskrona uppföras på ordinarie

[17.]
Stipendier för
seminarie-
elever.

stat, bör gifvetvis äfven anslaget till stipendier så behandlas. Den höjning i stipendieanslaget, som härför erfordras, torde emellertid lämpligast beräknas allenast efter det medelbelopp, som hittills utgått till de äldre seminarierna, eller 6,250 kronor.

Jag får därför hemställa, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att höja anslaget till stipendier för seminarieelever med 6,250 kronor eller från dess nuvarande belopp, 75,000 kronor, till 81,250 kronor.

Vid bifall härtill samt till hvad under punkterna 15 och 16 förslagit skulle anslagen till folkundervisningen, nu 6,460,425 kronor, komma att ökas med 31,675 kronor eller till 6,492,100 kronor.

Uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn.

[18.] Uti särskilda inom Riksdagens båda kamrar år 1901 väckta, sins Statsbidrag för emellan lika lydande motioner föreslogs, att Riksdagen måtte besluta sådan uppföstran åt ändring i de för åtnjutande af bidrag till undervisning och uppföstran af blinda sinnesslöa barn. abnorma barn från förslagsanslaget till *uppföstringsanstalter för sinnesslöa barn* fastställda villkor, att dylikt bidrag finge utgå jämväl för hvarje i privat uppföstringsanstalt intaget blindt sinnesslött barn med 250 kronor om året på i öfrigt samma villkor, som gällde för andra anstalter för sinnesslösas undervisning.

Riksdagen, som fann motionernas syfte vara synnerligen behjärtansvärdt, ansåg sig emellertid icke böra för det dåvarande vidtaga den åtgärd, som i motionerna ifrågasatts, utan anhöll i skrifvelse den 29 maj 1901, att Eders Kungl. Maj:t måtte låta utreda, dels huruvida blinda sinnesslöa barn kunde antagas i allmänhet vara för undervisning mottagliga, dels huruvida för meddelande af statsbidrag till deras undervisning och uppföstran lämpligen borde stadgas samma villkor, som gällde för bidragen till uppföstran af andra sinnesslöa barn, och dels angående de kostnader, som genom beviljande af statsbidrag för undervisning och uppföstran af blinda sinnesslöa barn kunde komma att tillskyndas statsverket.

Vid underdånig föredragning den 7 juni 1901 af Riksdagens nämnda skrifvelse fann Eders Kungl. Maj:t godt anbefalla direktionen öfver institutet för blinda att, efter hörande af styrelsen öfver förskolan för blinda i Växjö, i ärendet afgifva underdånigt utlåtande.

Styrelsens öfver förskolan för blinda i Växjö på grund häraf afgifna yttrande innehåller hufvudsakligen följande.

Ehuru blinda, som tillika vore sinnesslöa, icke bort i förskolan intagas, hade detta likväl i flera fall ägt rum, emedan de till styrelsen insända ansökningshandlingarna angående dessa barn icke lämnat tillförlitliga upplysningar om deras sinnesbeskaffenhet, utan angifvit dem såsom varande i besittning af förståndets fulla bruk. Där sinnesslöheten icke framträdde med alldeles tydliga yttringar, vore det i allmänhet under barnets minderårighet icke så lätt för dess anhöriga att afgöra, om barnet vore sinnesslött eller om dess svaghet i psykiskt hänseende vore en viss efterblifvenhet eller sen utveckling, ofta förorsakad af barnets försummelse under dess tidigare ålder. Vore barnet därjämte blindt, sköte man vanligtvis skulden på blindheten såsom varande orsaken till barnets svaga själsutveckling, hvarför man, utan att närmare reflektera öfver förhållandet, sökte inträde för barnet i en blindanstalt. Bland de 146 lärjungar, som under skolans sjutton verksamhetsår blifvit i skolan inskrifna, hade 13 varit sinnesslöa, och dessa hade efter en prøfvotid af ett halft till tre år måst såsom oemottagliga för undervisningen utskrifvas ur skolan. Under nämnda tid hade äfven 4 epileptiska och obotligt sjuka barn blifvit utskrifna. I de fall, där prof tiden utsträckts ända till tre år, hade kroppslig svaghet hos barnet lagt hinder i vägen för ett tidigare noggrant bedömande.

Huru många blinda sinnesslöa inom den vanliga undervisningsåldern funnes inom hela riket, kunde ej med säkerhet uppgifvas, då inga tillförlitliga uppgifter rörande sådana barn funnes att tillgå. Af de uppgifter, som under slutet af 1870-talet inkommit till kommitterade för blindundervisningens ordnande, framginge, att på 3,390 i vårt land varande blinda af alla åldrar komme 100 sinnesslöa eller omkring 3 procent. Af de i förskolan för blinda i Växjö intagna hade, såsom nyss nämnts, 13 eller ungefär 9 procent varit mer eller mindre sinnesslöa. Af dessa siffror kunde man likväl icke göra några tillförlitliga beräkningar angående det verkliga antalet.

Beträffande verkan af den undervisning, som i förskolan meddelats de där intagna sinnesslöa barnen, kunde ej förnekas, att de flesta beträffande sitt yttre skick, sin kroppshållning och dylikt i någon, om än mycket ringa, mån förbättrats under sin vistelse i skolan, i synnerhet om denna blifvit utsträckt till ett par år; men i fråga om den teoretiska undervisningen hade man med dessa barn ej kommit längre än att de helt mekaniskt, utan minsta uppfattning af innehållet, kunnat lära sig att återgifva en eller annan liten vers, en enkel sång och dylikt. Detta gällde blott om de bättre bland de sinnesslöa barnen. Beträffande den praktiska undervisningen hade de samtliga visat sig alldeles omöjliga. Den erfarenhet, man vid förskolan fått angående dessa barn, hade sålunda varit den, att de

[18.] icke befunnits bildbara och att den undervisning, man sökt bibringa dem, vare sig tillsammans med öfriga lärjungar i klassen eller enskildt, varit, mänskligt att döma, i det närmaste förspild.

Ehuruväl de blinda sinnesslöa icke torde med någon fördel kunna undervisas, borde de därför icke lämnas åt sig själva. Samhället hade äfven mot dessa olyckliga sina förpliktelser liksom mot andra sina medlemmar. Äfven de blinda sinnesslöa borde blifva föremål för kristlig kärleksverksamhet; men då man skulle komma den behöfvande till hjälp, borde hjälpen afpassas efter den behöfvandes belägenhet. Ifrågavarande barn vore i sin synnerligt sorgliga ställning i stort behof af en sorgfällig och lämplig vård, hvilken de merendels fattiga hemmen, som de tillhörde, i allmänhet icke kunde lämna. Därför borde de intagas i lämpliga vårdanstalter, t. ex. i de hem för obildbara sinnesslöa, som nu begynt inrättas i olika delar af landet och som syntes vinna understöd af landstingen. I sådana anstalter ställde sig barnens underhåll väsentligt billigare än i en skola. Om de blinda sinnesslöa skulle hänvisas till privata undervisningsanstalter, skulle kostnaderna för deras underhåll därstädes blifva oskäligen höga. Därom kunde man bilda sig någon föreställning dels genom nu ifrågakomna motioner, däri föreslagits statsbidrag med 250 kronor om året för hvarje barn, dels af de framställningar, som skett till landstingen år 1901, om bidrag för samma ändamål af 300 kronor om året för hvarje barn, hvartill förmodligen äfven skulle komma bidrag af kommunerna eller barnens målsmän. Vidare vore att bemärka, att de privata anstalterna plägade behålla sina alumner i decennier eller så länge det vore förenligt med anstaltens ekonomiska fördel.

Fastän styrelsens erfarenhet ginge i en motsatt riktning, ville styrelsen icke förneka möjligheten däraf, att bland de blinda sinnesslöa kunde finnas sådana, som i någon, om än obetydlig, mån vore mottagliga för undervisning. Om så vore förhållandet, borde dessa barn icke, såsom i motionerna föresloges, intagas i privata undervisningsanstalter, hvilka saknade nödig organisation och kontroll och hvilka i verkligheten ej vore annat än synnerligen dyra vårdanstalter, där barnen kvarhöles oskäligen lång tid, utan i de af landsting och stadsfullmäktige upprättade undervisningsanstalter för sinnesslöa barn. Någon särskild för blindundervisning och sinnesslöundervisning kombinerad metod behöfde nämligen icke användas, enär det obetydliga, som dessa barn möjligen kunde inhämta, måste meddelas dem muntligt och genom handöfning, något som kunde ske i hvilken skola för sinnesslöa som helst. Sådana barn borde väl komma i åtnjutande af samma förmåner, hvad beträffade bidrag från staten, som öfriga i anstalten varande

lärjungar. Dock borde till förekommande af missbruk stadgas, att hvarje barn finge åtnjuta statsbidrag endast under vissa, förslagsvis sex, läsår. [18.]

På grund af den erfarenhet, som vunnits vid förskolan för blindade i Växjö, ville styrelsen därför såsom sin åsikt uttala, att de blindade sinnesslöa i allmänhet icke vore bildbara, hvarför de ej borde blifva föremål för egentlig undervisning utan intagas i särskilda vårdanstalter, hvilka enligt hittills gällande principer upprättats och understöddes af enskilda personer, kommuner och landsting, att särskilda åtgärder från statens sida för dessa barn borde vidtagas endast i sammanhang med åtgärder för andra obildbara sinnesslöa samt att, därest bland de blindade sinnesslöa barnen förefunnes sådana, hvilka man kunde förmoda vara i någon mån bildbara, dessa borde, åtminstone för närmare pröfning, intagas i respektive läns och städers undervisningsanstalter för sinnesslöa och, med åtnjutande af samma statsbidrag som öfriga lärjungar i anstalten, där erhålla undervisning under en bestämd tid.

Direktionen öfver institutet för blindade yttrar sig i sitt den 17 december 1901 afgifna underdåniga utlåtande till en början om frågan, huruvida blindade sinnesslöa barn kunna antagas i allmänhet vara mottagliga för undervisning, och framhåller därvid, att besvarandet af denna fråga i första hand berodde på den betydelse, man inlade i begreppet sinnesslöa. Fattade man, säger direktionen, detta uttryck i dess vanliga, mera inskränkta bemärkelse så, att därunder inbegreps allenast barn, som vore behäftade med en fortfarande sjuklig psykisk svaghet, ansåge direktionen, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med den af styrelsen för förskolan för blindade i Växjö yttrade mening, den uppställda frågan böra besvaras nekande. Visserligen hade vid institutet och förskolan å Tomtebodas endast förekommit några få fall af verklig sinnesslöhet — 3 till 4 under de senaste tio åren — och någon allmängiltig slutsats kunde därför icke dragas af dessa fall. Sammanställde man emellertid resultatet därvid med det i liknande fall vid förskolan i Växjö vunna och de rön, erfarenheten från den allmänna blindundervisningens område lämnat i fråga om svårigheten att bibringa mindre begåfvade blindade särskildt praktisk undervisning, torde tillfylltgörande grunder finnas för direktionens nyss uttalade åsikt, att blindade barn, som leda af verklig sinnesslöhet, icke i allmänhet vore mottagliga för undervisning. Hvad dessa olyckliga behöfde vore icke undervisning i skolinrättning utan vård i asyler. Utsträckte man åter begreppet sinnesslöa till att omfatta, utom de sålunda i egentlig mening sinnesslöa, jämväl sådana blindade, som på grund af svag begåfning icke kunde hämta gagn af undervisningen vid statens för normalt begåfvade blindade inrättade under-

- [18.] visningsanstalter och till följd däraf enligt gällande författningar icke finge intagas i eller kvarblifva vid dessa anstalter, ställde sig saken visserligen annorlunda. Att ett svagt begåfvadt barn icke kunde behörigen följa med eller draga gagn af undervisningen vid statens blindskolor med dess elever med vanlig begåfning beräknade lärometod och läroordning, visade icke, att barnet vore oemottagligt för all undervisning. Inrättades denna efter en särskild metod, lämpad efter barnets förmåga, på samma sätt som nu skedde vid de vanliga uppfostringsanstalterna för sinnesslöa, torde i de flesta fall åtminstone något gagn kunna hämtas af en sådan undervisning. Det syntes därför också riktigt, att staten lämnade understöd till dylika blinda barns undervisning, hvilken emellertid icke torde kräfvat inrättande af ensamt för blinda afsedda skolor, utan lämpligen torde kunna meddelas vid de vanliga anstalterna för sinnesslös uppfostran, på sätt jämväl styrelsen för förskolan i Växjö föreslagit.

Beträffande den andra af de punkter, i afseende hvarå Riksdagen begärt utredning, uttalar direktionen såsom sin åsikt, att för meddelande af statsbidrag till blinda sinnesslöa barns undervisning och uppfostran lämpligen borde stadgas samma villkor, som gällde för bidragen till uppfostran af andra sinnesslöa barn, med iakttagande att begreppet sinnesslöhet i fråga om blinda barn gäfves den vidsträcktare bemärkelse direktionen förut antydt.

Vidkommande slutligen frågan om de kostnader, som genom beviljande af statsbidrag för undervisning och uppfostran af blinda sinnesslöa barn kunde komma att tillskyndas statsverket, påpekar direktionen, att beloppet af dessa kostnader berodde dels på storleken af det bidrag, som ansåges böra lämnas af statsmedel för hvarje barn, och dels på dessas antal. I förstnämnda hänseende syntes böra gälla detsamma, som nu vore föreskrifvet om sinnesslöa barn i allmänhet, så att statsunderstödet beräknades utgå med 250 kronor om året för hvarje blindt sinnesslött barn, som funnes intaget i en af stadsfullmäktige eller landsting inrättad anstalt, och med 100 kronor årligen för barn, som erhöles undervisning och uppfostran i enskild anstalt. Att likställa sistnämnda anstalter med de af stadsfullmäktige eller landsting inrättade torde icke vara tillrådligt, om man än icke lika med styrelsen för förskolan i Växjö ansåge sig böra vägra de enskilda anstalterna allt statsunderstöd i här afsedda fall. I fråga om antalet blinda sinnesslöa barn, för hvilka statsbidrag kunde beräknas komma att utgå, tilltrorde direktionen sig icke kunna meddela några bestämda uppgifter. Utöfver dem, som lämnats af styrelsen för förskolan i Växjö, förekomme dylika uppgifter i redogörelsen för antalet sinnesslöa barn i skolåldern den 31 december 1885, som från trycket utgifvits af ecklesiastikdeparte-

mentet, äfvensom i det underdåniga betänkande och förslag till ordnande af andesvagas undervisning, som i mars 1894 afgifvits af därtill i nåder utsedda kommitterade. Dessa kommitterade hade beräknat, att af antalet sinnesslöa barn i skolåldern ungefär 30 kunde antagas utgöra antalet sinnesslöa barn, hvilka samtidigt vore döfstumma eller blinda samt befunnits vara i döfstum- eller blindskola bildbara; men direktionen ville framhålla, att man i förevarande fall måste utgå från en något högre beräkning, beroende därpå, att obildbarheten i allmänhet icke genast framträdde, utan först blefve uppenbar, sedan barnet ett eller annat år pröfvats i undervisningsanstalten. Att det beräknade antalet borde höjas, torde äfven framgå däraf, att ensamt vid Manilla döfstumskola antalet intagna sinnesslöa döfstumma läsåret 1899—1900 uppgått till 17 och åren närmast därförut till 24. Men äfven om man beräknade antalet blinda sinnesslöa, för hvilka statsunderstöd kunde antagas komma att utgå, ensamt för sig till en så hög siffra som 30 — och denna komme helt visst icke att öfverskridas — skulle kostnaden för statsverket efter den högre beräkningen af 250 kronor för hvarje barn icke komma att uppgå till mera än 7,500 kronor om året.

En ledamot af direktionen öfver institutet för blinda, vice härads-höfdingen P. R. Rabe, har förklarat sig icke kunna i allo biträda direktionens i ärendet afgifna utlåtande. Han har yttrat följande:

»Fattar man uttrycket sinnesslö i så vidsträckt bemärkelse, att man till sinnesslöa hänför äfven svagt begåfvade, samt utgår därifrån, att svagt begåfvade blinda barn äro bildbara, ehuru icke i tillräcklig grad för att enligt gällande bestämmelser kunna intagas eller bibehållas i någon af statens blindundervisningsanstalter med dessas nuvarande undervisningsplaner, anser jag mig likväl icke utan vidare böra tillstyrka utbetalande af statsbidrag för sådana blinda barns vistande i skola för sinnesslöa barn. Finnes bildbarhet hos svagt begåfvade blinda barn, föreställer jag mig nämligen, att den icke kan med framgång utvecklas af annan än utbildad och erfaren blindlärare. Riktigast vore, enligt min åsikt, att vid förskola — eventuellt institutet — för blinda inrättades särskild afdelning för svagt begåfvade barn. Skulle emellertid en sådan åtgärd för närvarande icke anses lämplig, utan statsmakterna i stället besluta sig för statsbidrag till svagt begåfvade blinda barns hållande i skola för sinnesslöa, anser jag, att för bidragets utgående bör uppställas den fordran, att dylik skola, i hvilken svagt begåfvadt blindt barn intages, bevisligen äger tillgång på lärare eller lärarinna, som är kompetent att handleda uppfostran och undervisning af blinda.»

[18.]

[18.] I sammanhang härmed har jag att anmäla från en enskild anstalt inkomna underdåniga ansökningar om statsbidrag uti nu förevarande afseende.

Till en början torde jag få erinra, hurusom styrelsen för skolhemmet i Vänersborg för blinda döfstumma uti underdånig skrifvelse den 26 oktober 1900, jämte det styrelsen anhöll om statsbidrag för år 1901 för i skolhemmet intagna blinda döfstumma, tillika framställde begäran om understöd för i skolhemmet intagna blinda sinnesslöa barn, men att Eders Kungl. Maj:t vid ärendets föredragning den 19 april 1901 fann godt för anstalten anvisa allenast det bidrag af 5,000 kronor från anslaget till befrämjande af döfstumundervisningen, som anstalten under flera föregående år åtnjutit.

Sedermera har styrelsen i underdånig skrifvelse den 25 oktober 1901 ånyo gjort framställning om statsbidrag för de i skolhemmet intagna blinda sinnesslöa barnen. Till stöd för ansökningen har styrelsen anfört följande.

Vid skolhemmet hade under en följd af år varit intagna, utom blinda döfstumma barn, för hvilka skolhemmet egentligen vore afsedt och hvilkas antal växlat mellan 3 och 8, ganska många blinda sinnesslöa barn, så att elevantalet i sin helhet uppgått ända till 17. För närvarande utgjorde det 14. Det beräknades, att skolhemmet skulle mottaga 8 till 10 blinda döfstumma för det statsanslag af 5,000 kronor, som skolhemmet årligen åtnjutit. Men ehuru elevantalet, såsom nämndt, betydligt öfverstigit detta maximum af 10, hade skolhemmet för de öfriga icke erhållit något som helst bidrag af statsmedel.

Arbetet vid en skola sådan som denna, där nästan hvarje barn måste hafva särskild för detsamma afpassad undervisning, ställde sig i ekonomiskt afseende ganska dyrbart. Skolhemmet hade också på grund häraf för anskaffande af lärarekrafter måst göra uppoffringar, som icke stode i förhållande till dess inkomster, hvilket också bidragit till att göra skolhemmets ekonomiska ställning bekymmersam. Bland de blinda sinnesslöa, som för närvarande funnes intagna i skolhemmet, torde väl 5 få anses göra nöjaktiga framsteg för att anses som bildbara, och det vore i hög grad önskvärdt, att skolhemmet för dessa barn kunde påräkna ett visst årligt understöd af statsmedel.

Under de senare åren hade till skolhemmet insändts ganska många ansökningar om inträde för blinda sinnesslöa barn, men i flera fall hade man, trots upprepade och enträgna framställningar, måst förvägra inträde åt sådana, ehuru flera af dessa under årens lopp blifvit för gamla att med fördel kunna intagas i skolhemmet. Af dem, som ej vore öfveråriga, torde möjligen 8 kunna intagas med förhoppning om att de skulle vara mottagliga för undervisning.

Sedan undervisningen för blinda barn numera blifvit obligatorisk, komme helt naturligt flera barn att utskrifvas från de båda förskolorna för blinda såsom icke mottagliga för den undervisning, som där meddelades och som vore afsedd för normalt begåfvade barn. Men att blinda barn, som till förståndet icke vore normalt begåfvade, i likhet med seende barn under samma förhållanden kunde vara ganska mottagliga för undervisning, hade ju redan visat sig bland de i skolhemmet redan intagna. För att de blinda barn, som på grund af bristande begåfning ej kunde tillgodogöra sig undervisningen å blindanstalterna, icke skulle gå miste om den undervisning, hvarför de verkligen vore mottagliga, ville styrelsen erbjuda sig att, under förutsättning af nödigt bidrag af statsmedel till undervisningens upprätthållande, i skolhemmet mottaga sådana barn i den utsträckning, som blefve behöflig.

Sedan styrelsen öfver förskolan för blinda i Växjö och direktionen öfver institutet för blinda afgifvit de utlåtanden, för hvilkas innehåll jag nyss redogjort, inkom föreståndarinnan för skolhemmet i Vänersborg för blinda döfstunma Elisabeth Anrep-Nordin med en den 27 september 1902 dagtecknad underdånig skrift, däri hon med stöd af den erfarenhet, hon såsom föreståndarinna för skolhemmet förvärfvat, delvis bemötte hvad i nämnda utlåtanden anförts och gjorde ytterligare framställning om statsunderstöd för de i skolhemmet intagna blinda sinnesslöa. Vid denna skrift var fogad berättelse öfver skolhemmets verksamhet läroåret 1900—1901.

Föreståndarinnan yttrar i sin skrift följande.

Hvad först beträffade frågan, huruvida blinda sinnesslöa barn kunde antagas i allmänhet vara för undervisning mottagliga, vore detta beroende på den tolkning, man gäfvade nämnda uttryck. Fattade man nämligen uttrycket blinda sinnesslöa i en vidsträcktare bemärkelse, så att till denna klass hörde icke blott obildbara blinda sinnesslöa eller endast för asylvård lämpliga blinda idioter utan äfven de två grupper, som motsvarade de bland seende barn förekommande, som betecknades såsom »efterblifna» och »bildbara sinnesslöa», så borde det vara klart, att båda dessa senare grupper vore mottagliga för undervisning. Detta hade ock den vid skolhemmet vunna erfarenheten bekräftat. Af de 8 blinda sinnesslöa, som för närvarande funnes där intagna, hade 4 gjort sådana framsteg, att de lärt sig läsa blindskrift flytande med god uppfattning af innehållet och trycka blindskrift, förvärfvat god kännedom om de enklaste rättskriftningsreglerna, så att de kunde göra reda för och tillämpa dem, visat sig mottagliga för kristendomsundervisning på småskolans stadium till sådan omfattning, att de torde kunna konfirmeras om några år, samt genomgått kortare kurser

- [18.] i naturlära, historia och geografi. I arbetsskicklighet stode de visserligen efter de normalt begåfvade blinda döfstumma, men hade dock förvärfvat sådan färdighet, att de lärt sig enklare handarbeten, såsom borstbinderi, rottingflätning, stickning och väfnad. Af dessa sinnesslöa hade en, den bäste, två år varit intagen i förskolan för blinda i Växjö, men blifvit därifrån utskrifven såsom »oemottaglig». Den näst bäste hade icke blifvit vid nämnda förskola mottagen. En femte elev vore ock bildbar, men hade ännu icke hunnit göra så stora framsteg som de öfriga. De tre återstående torde, ehuru de till en viss grad kunnat hyfsas och uppfostras, få anses tillhöra gruppen obildbara sinnesslöa. Den erfarenhet, som vid skolhemmet gjorts rörande dessa barns bildbarhet, kunde ej jäfvas af styrelsens för förskolan i Växjö betänkande, däri det hette, att dylika barn, som varit i förskolan intagna, ej kommit längre, än att de »helt mekaniskt, utan minsta uppfattning af innehållet, kunnat lära sig att återgifva en och annan liten vers, en enkel sång och dylikt», samt i fråga om den praktiska undervisningen, att de »visat sig alldeles omöjliga».

Förklaringen till att vid två skolor så motsatt erfarenhet gjorts torde ligga däri, att undervisningen vid förskolan i Växjö vore och måste vara beräknad för normalt begåfvade blinda samt ordnad såsom klassundervisning, under det att den vid skolhemmet vore mera individualiserad och afpassad efter barnens lägre begåfning. Häraf framginge äfven, att dylika blinda barns undervisning ej kunde försiggå tillsammans med normalt begåfvade blinda barns. Liksom de hörande sinnesslöa hänvisades till särskilda skolor och ej kunde undervisas i den vanliga folkskolan, borde ock för de blinda sinnesslöa barnen särskilda anordningar vidtagas.

Hvad beträffade sättet för denna undervisnings meddelande, kunde gifvetvis ej det af styrelsen för förskolan i Växjö ifrågasatta tillvägagångendet att hänvisa flertalet af dessa barn till uppfostringsanstalterna för seende sinnesslöa vara att tillråda. Ett sådant tillvägagående vore hjärtlöst emot dem af dessa barn, som vore mottagliga för undervisning. Det vore det samma som att hänvisa seende sinnesslöa till asyler och ej gifva dem någon undervisning. Sådant torde väl ingen numera vilja påyrka. De blinda sinnesslöa, som ej vore fullständiga idioter, borde således lika väl som seende sinnesslöa beredas tillfälle till undervisning, såväl intellektuell som praktisk. Men då styrelsen för förskolan i Växjö, under medgifvande att det likväl möjligen kunde finnas sådana, som i någon, om än obetydlig, mån vore mottagliga för undervisning, ansåge, att sådana barn lämpligen kunde intagas i skolorna för seende sinnesslöa, »enär det obetydliga, som dessa barn möjligen kunde inhämta, måste meddelas dem muntligt och genom handöfning», ett förslag, som äfven direktionen för blindinstitutet å Tomte-

boda förordade, kunde föreståndarinnan ej biträda detta, emedan den nyss [18]
åberopade förutsättningen härför eller att endast någon muntlig eller hand-
öfningsundervisning skulle förekomma, vore falsk. Och skulle dessa barn,
som förekomme enstaka öfver hela landet, intagas i de olika anstalterna
för sinnesslöa barn, nödgades ett större antal personer experimentera med
dessa barn samt försöka sätta sig in i den för dem egendomliga metod,
som kräfdes. För öfrigt skulle personer, som ej ägde kännedom om de
blindas undervisning, icke kunna afgöra, om dessa blinda barn vore bild-
bara eller icke.

Föreståndarinnan anslöte sig därför till den uppfattning, Rabe i sin
reservation uttalat, att dylika barn med framgång kunde undervisas endast
af personer, som vore fullt förtrogna med blindas undervisning i hela dess
omfång. Men då de försök, som gjorts med sådana barn vid förskolan i
Växjö, visade, att den metod, som följdes för normalt begåfvade blinda,
ej ledt till några resultat, så vore det tydligt, att den eller de, som skulle
hafva dessa barns undervisning om hand, borde vara förfarna i en metod,
som vore afpassad för barn, hvilka vore ej blott blinda utan äfven sinnes-
slöa. Då de resultat, som vid skolhemmet i Vänersborg erhållits med
sådana barn, ådagalade, att undervisningen varit för dem till påtagligt
gagn, ville föreståndarinnan yrka, att skolhemmet måtte erhålla rätt att
mottaga dylika barn. Det låge ock i sakens natur, att vid en skola, där
så komplicerade abnormiteter förekomme, som vid skolhemmet varit fallet,
detta gifvit upphof till metoder, både teoretiska och praktiska, som kun-
nat lämpas efter de olika barnens lyten. Den ena metoden hade fått
stödja och lära af den andra.

Då styrelsen för förskolan i Växjö varnade för att öfverlämna dylika
barn åt någon enskild skola, emedan en sådan saknade nödig organisation
och kontroll, borde detta ej kunna vara något hinder för skolhemmet att
utvidga sin verksamhet i denna riktning, ty skolhemmet ägde både orga-
nisation och kontroll. Detta torde framgå af att skolhemmet hade under-
stöd af statsmedel, att det hade en styrelse, hvars medlemmar godkändes
af Eders Kungl. Maj:t, att det hade en inspektör, som utsåges af dom-
kapitlet i Skara, att samma domkapitel utsåge revisorer, hvilkas berättelse
jänte räkenskapssammandrag insändes till ecklesiastikdepartementet, att
årsberättelse insändes till samma departement, att skolans fasta egendom,
under namn af »Drottning Sophias stiftelse», stode under tillsyn af en
förstärkt styrelse, bestående af landshöfdingen i länet samt utaf honom
och landstinget utsedda ledamöter jänte skolhemmets styrelseledamöter,
och slutligen att denna styrelses förvaltning och räkenskaper stode under
öfverinseende af Älfsborgs läns landsting, som utsåge revisorer för gransk-

- [18.] ning af desamma. Därest ifrågavarande barn finge mottagas vid skolhemmet, kunde ock ytterligare kontroll beredas genom att inspektören för sinnesslöanstalterna finge i uppdrag att inspektera äfven de una skola. Att skolhemmet ägde för denna undervisning kvalificerade lärarekrafter, torde framgå ej blott af de resultat, som vunnits, utan äfven däraf, att föreståndarinnan vore examinerad döfstumlärlarinna samt handlagt och ledt blinda barns undervisning sedan år 1886, att skolhemmet haft och hade anställd en lärlarinna, som vore examinerad blindlärlarinna, samt att det afvenledes hade en lärlarinna, som vore examinerad sinnesslölärlarinna. Det borde äfven framhållas, att skolhemmet genom frikostiga donationer satts i det läge, att det inom kort torde äga egna lokaler, som kunde mottaga ej blott blinda döfstumma utan äfven blinda sinnesslöa barn.

Hvad slutligen anginge de kostnader, som skulle drabba staten, därest ifrågavarande barn finge emottagas vid skolhemmet, ville föreståndarinnan hänvisa till den beräkning, som gjorts af direktionen öfver institutet för blinda. Den beräkning, direktionen gjort för det fall, att dylika barn skulle öfversändas till skolorna för seende sinnesslöa, blefve densamma för det fall, att skolhemmet erhöile detta uppdrag och i fråga om rätt att uppbära det högre anslaget likställdes med anstalter, upprättade af landsting eller stadsfullmäktige. Endast den inskränkning ansåge föreståndarinnan böra göras, att det antal sinnesslöa barn, som kunde komma att anmälas till undervisning, ej torde i verkligheten komma att stiga så högt som till 30. Beträffande totalkostnaden för hvarje barn vore ingen anledning antaga, att denna skulle stiga högre än för hvarje barn i förskolorna eller institutet för blinda. Snarare torde den, om räntan å anläggningskostnaderna för dessa institutioners byggnader medräknades, komma att ställa sig betydligt lägre.

På grund af hvad föreståndarinnan sålunda anført och med stöd af Rabes reservation anhölle hon, det rättighet måtte beredas skolhemmet i Vänersborg för blinda döfstumma att emottaga jämväl blinda sinnesslöa och erhålla understöd af allmänna medel för dylika barn i likhet med hvad som gällde för allmänna anstalter för sinnesslöa barn eller med 250 kronor om året för hvarje i skolhemmet intaget barn samt på de villkor, som för andra dylika skolor vore föreskrifna.

I ärendet har sedermera, den 13 december 1902, afgifvits infordradt underdånigt utlåtande af inspektören öfver sinnesslöanstalterna, medicinalrådet Johan Georg Schuldheis. Denne yttrar däri följande.

Beträffande till en början frågan, huruvida blinda sinnesslöa barn kunde antagas i allmänhet vara för undervisning mottagliga, hade Schuld-

heis vid sina inspektioner af de med statsmedel understödda uppfostringsanstalterna för sinnesslöa påträffat enstaka elever, hvilka på grund af starkt nedsatt eller, praktiskt taget, upphäfd synförmåga föga eller ej alls kunnat draga nytta af de å dessa anstalter för sinnesslöa särskildt afpassade undervisningsmetoderna. Schuldheis hade vidare genom besök å skolhemmet i Vänersborg för blinda döfstumma kunnat personligen öfvertyga sig om, att åtminstone ett par därstädes intagna blinda sinnesslöa förvärfvat, relativt taget, högst förvånande kunskaper och färdigheter. Det syntes alltså otvifvelaktigt, att bland blinda sinnesslöa barn förekomme sådana, som vore att anse såsom bildbara, om nämligen undervisningsmetoder, afpassade särskildt efter den kombination af lyten, hvaraf dessa barn lede, blefve för deras utbildning tillämpade. Det kunde naturligtvis invändas, att i fall af bildbarhet hos här ifrågavarande barn endera blindheten eller ock sinnesslöheten icke varit särdeles skarpt utpräglad och att benämningen »blinda sinnesslöa» i dylika fall alltså varit oberättigad. Såväl »blindhet» som »sinnesslöhet» vore dock så pass relativa begrepp, att det enligt Schuldheis' uppfattning icke lönade mödan och från praktisk synpunkt vore utan betydelse att söka skarpt och bestämdt precisera begreppet »blinda sinnesslöa».

Antalet blinda sinnesslöa i skolåldern, hvilka kunde antagas vara bildbara, hade af direktionen öfver institutet för blinda beräknats till allra högst 30. För egen del ansåge emellertid Schuldheis denna beräkning alldeles för hög. Enligt senast tillgängliga uppgifter, hvilka meddelats uti det i mars 1894 afgifna betänkandet rörande andesvagas undervisning, hade antalet blinda sinnesslöa barn i åldern 5—15 år, hvilka åldersklasser ungefär motsvarade de i skolåldern varande, vid slutet af år 1890 uppgått till 10. Denna siffra torde väl nu på grund af den sedan år 1890 inträffade folkökningen kunna antagas hafva stigit med några procent, hvartill komme, att folkräkningsuppgifterna, som låge till grund för beräkningen, torde vara föga pålitliga i hvad de rörde här ifrågavarande och därmed jämförliga lyten. Schuldheis hade sig bekant, att den af Eders Kungl. Maj:t på civildepartementets föredragning genom beslut den 14 juni 1901 anbefallda undersökningen af sinnessjuka och idioter gifvit vid handen, att folkräkningsuppgifternas siffror härutinnan rätteligen borde, för att använda runda tal, ökas med 50—100 procent. Förutsatt att nämnda uppgifter vore lika opålitliga med afseende på här ifrågavarande kombination af lyten, borde hela antalet blinda sinnesslöa den 31 december 1890 hafva uppgått till allra högst 20 och kunde således nu icke rimligen uppskattas till så mycket som 30. Men af dessa vore uppenbarligen endast en viss del, och högst sannolikt ej den största, mottaglig för

- [18.] uppfostran och undervisning. Antalet blinda sinnesslöa, som kunde antagas vara bildbara, syntes alltså ej böra uppskattas till mera än 10 eller 15, allra högst 20. Någon ytterligare utredning, huruvida blinda sinnesslöa barn kunde antagas i allmänhet vara för undervisning mottagliga, vore Schuldheis för sin del icke i stånd att åstadkomma. Beräkningarna hvilade visserligen på tämligen svaga grunder, men så mycket torde dock af dem och af handlingarna i ärendet framgå, att det i alla händelser ej kunde vara tal om bildbarhet hos blinda sinnesslöa barn i skolåldern mer än i ett eller annat tiotal fall.

För bedömande af frågan, huruvida för dem bland de blinda sinnesslöa, som kunde antagas vara bildbara, statsbidrag borde meddelas på samma villkor, som vore stadgade för sådant bidrag till undervisning och uppfostran af andra sinnesslöa barn, ville Schuldheis framhålla, att undervisning och uppfostran af abnorma barn helt naturligt måste ställa sig dyrare, ju mera vanlottadt barnet vore. De blinda sinnesslöa torde i själfva verket kräfvat en minst lika, kanske mera, individualiserande och därför lika dyr, kanske dyrare, omvårdnad och undervisning än de fallandesjuka sinnesslöa, hvilka enligt gällande bestämmelser åtnjöt ett årligt statsbidrag af 250 kronor äfven å enskilda anstalter, under det att för sinnesslöa i allmänhet under sistnämnda förutsättning statsanslaget utginge blott med 100 kronor om året. För så vidt anslag af allmänna medel skulle tillkomma blinda sinnesslöa, som vore bildbara, syntes alltså detta böra ske under samma villkor, som nu gällde för fallandesjuka sinnesslöa.

Under antagande att antalet bildbara blinda sinnesslöa i skolåldern uppginge till 20 och att statsbidraget för undervisning af dessa beständes till 250 kronor för år, skulle alltså de kostnader, som genom beviljande af understöd af allmänna medel för ifrågavarande barns undervisning komme att tillskyndas statsverket, böra beräknas till 5,000 kronor årligen. Det förefölle emellertid föga sannolikt, att alla blinda sinnesslöa barn, som vore bildbara, komme att taga i anspråk det statsbidrag, som för deras uppfostran och undervisning kunde komma att anvisas. Med afseende å sinnesslöa i allmänhet hörde man ofta omtalas, att föräldrarna ej ville lämna ifrån sig ett dylikt barn till en anstalt eller att föräldrar, målsmän och kommuner icke kunde eller ville göra några ekonomiska uppoffringar för barnets vård å anstalt. Å andra sidan vore efterfrågan på platser å anstalterna i regeln afsevärdt större än tillgången. Allt detta gjorde, att icke på långt när alla sinnesslöa, som vore bildbara, komme i åtnjutande af undervisning och för sådant ändamål afsedt statsbidrag. Hvad sålunda gällde för sinnesslöa i allmänhet hade helt säkert sin till-

lämpning äfven på blinda sinnesslöa. Om statsbidrag till deras uppfostran och undervisning beviljades, skulle alltså högst sannolikt kostnaderna därför icke komma att belöpa sig till så mycket som 5,000 kronor. [18.]

Beträffande slutligen styrelsens för skolhemmet i Vänersborg för blinda döfstumma och föreståndarinnans för samma hem underdåniga ansökningar om statsbidrag för i nämnda hem intagna blinda sinnesslöa barn funne Schuldheis icke någon betänklighet vid att, på villkor som förut antydts, tillstyrka nådigt bifall till dessa ansökningar. Såväl af handlingarna i ärendet som af sina egna iakttagelser funne han det otvifvelaktigt, att hemmet i fråga hade goda förutsättningar för bibringande af uppfostran och undervisning åt blinda sinnesslöa, förutsättningar, som, så vidt Schuldheis hade sig bekant, för närvarande icke annorstädes inom vårt land vore till finnandes. Någon befogad anmärkning mot skolhemmets nuvarande organisation och mot kontrollen öfver dess verksamhet kunde enligt Schuldheis' uppfattning icke göras. Om statsbidrag beviljades äfven för blinda sinnesslöa, torde väl en förändring af hemmets organisation följa af sig själf, hvarjämte kontrollen torde blifva än mera skärpt, då väl hemmet under sådana förhållanden blefve underkastadt samma inspektion som öfriga statsunderstödda anstalter för sinnesslöa. De lokala resurser, öfver hvilka hemmet hittills förfogat, syntes hafva varit mindre tillfredsställande, liksom dess ekonomiska ställning torde vara vanskelig nog. Dessa omständigheter syntes dock snarare tala för än emot beviljandet af statsbidrag. Ett flertal nu statsunderstödda sinnesslöanstalter hade uppstått och utvecklats sig genom enskild offervillighet och nitälskan under liknande bekymmersamma förhållanden samt först tack vare beviljadt statsbidrag kunnat skaffa resurser att på tillfredsställande sätt fylla sitt ändamål.

Af hvad Schuldheis sålunda anförte framginge: att antalet blinda sinnesslöa barn i skolåldern, som kunde antagas vara bildbara, torde uppgå till allra högst 20; att för meddelande af statsbidrag till dessa barns undervisning och uppfostran lämpligen syntes böra stadgas samma villkor, som nu gällde för fallandesjuka sinnesslöa; att de kostnader, som genom beviljande, under sistnämnda förutsättning, af statsbidrag för uppfostran och undervisning af blinda sinnesslöa barn skulle tillskyndas statsverket, icke rimligen kunde antagas komma att under den närmaste framtiden uppgå till mera än 5,000 kronor årligen, högst sannolikt afsevärdt mindre; samt att för närvarande en framgångsrik utbildning af blinda sinnesslöa snarast vore att vänta vid omförmälda skolhem i Vänersborg, hvilket ursprungligen afsetts för undervisning af blinda döfstumma.

På grund häraf hemställde Schuldheis, det Eders Kungl. Maj:t tacktes

- [18.] vidtaga åtgärder för beredande af statsbidrag på samma villkor, som vore stadgade beträffande fallandesjuka sinnesslöa, för undervisning och uppfostran af de bildbara blinda sinnesslöa barn, som vore eller blefve intagna å skolhemmet i Vänersborg för blinda döfstumma.

Af hvad i ärendet förekommit anser jag ådagalagdt, att, åtminstone i åtskilliga fall, blinda sinnesslöa barn äro mottagliga för undervisning, därest för denna väljas särskilda för dessa barn afpassade metoder, och jag anser för samhällets oeftergifliga plikt att jämväl för denna grupp af barn söka lindra deras hårda lott genom bibringande af den uppfostran, som är möjlig. Undervisningen i blindanstalterna, som är beräknad för normalt begåfvade, lämpar sig emellertid ej för barn, som tillika äro sinnesslöa; det torde därför och med hänsyn jämväl till dessa barns fåtalighet vara lämpligast, att deras handledning öfverlämnas åt en enda anstalt med de för ändamålet erforderliga särskilda betingelserna. Vid en sådan anstalt bör nämligen en mångsidigare erfarenhet och ett bättre resultat kunna vinnas, än om de blinda sinnesslöa fördelas på flera anstalter. På grund af hvad Schuldheis i ärendet yttrat, hyser jag för min del ej några betänkligheter mot att anförtro vården om de blinda sinnesslöa åt skolhemmet i Vänersborg för blinda döfstumma, hvilken anstalt enligt Schuldheis' uppgift är den enda i vårt land, som lämpar sig för ändamålet.

Något hinder torde ej förefinnas att, i enlighet med nådiga kungörelsen den 28 maj 1897 angående anslag af allmänna medel åt uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn och åt arbetshem för sinnesslöa, utaf förslagsanslaget till uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn anvisa medel åt enskild uppfostringsanstalt för sinnesslöa, äfven för det fall att där intagna elever tillika äro blinda. Dylikt understöd kan emellertid för icke fallandesjuka, å enskild anstalt intagna barn med visst angifvet undantag uppgå högst till 100 kronor för hvarje barn; och då jag lika med Schuldheis håller före, att uppfostran och undervisning af blinda sinnesslöa komme att draga så stora kostnader, att dessa barn med afseende å statsunderstöd böra likställas med fallandesjuka sinnesslöa barn, för hvilka åtnjutes årligt understöd med högst 250 kronor för hvarje, äfven om anstalten är enskild, torde, därest denna min mening vinner Eders Kungl. Maj:ts gillande, vara nödigt att till Riksdagen göra framställning i ämnet.

De kostnader, som, med tillämpning af hvad jag nyss uttalat, skulle komma att ådragas statsverket, hafva af Schuldheis beräknats till högst 5,000 kronor. Mot denna beräkning har jag intet att erinra; och torde till följd häraf och enär beloppet af ifrågavarande anslag, som är i riks-

staten upptaget till 150,000 kronor, redan förut visat sig hafva måst öfverskridas, för år 1902 med 4,287 kronor 50 öre, lämpligt vara, att det i riksstaten beräknade beloppet af anslaget höjes med 10,000 kronor.

Jag hemställer fördenskull, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att

dels medgifva, att till skolhemmet i Vänersborg för blinda döfstumma må för där intagna blinda sinnesslöa barn utgå understöd med samma belopp och på enahanda villkor, som gälla beträffande understöd till enskilda uppfostringsanstalter för fallandesjuka sinnesslöa barn,

dels ock höja förslagsanslaget till uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn, nu 150,000 kronor, med 10,000 kronor eller till 160,000 kronor.

Skrifmaterialier och expenser, ved m. m.

I öfriga ordinarie anslag under åttonde hufvudtiteln har jag icke att föreslå annan ändring, än att, för jämnande af hufvudtitelnslutsumma, det i riksstaten beräknade beloppet, 16,029 kronor, af anslaget till *skrifmaterialier och expenser, ved m. m.*, förslagsanslag, däraf till domkapitlens expeditioner högst 7,150 kronor, måtte höjas med 40 kronor eller till 16,069 kronor.

[19.]

Höjning af
anslaget.

Extra anslag.

Riks- och landsarkiven.

[20.] I skrifvelse den 30 september 1902 har riksarkivarien, med erinran att Riksdagen, på framställning af Eders Kungl. Maj:t, för hvart och ett af åren 1894—1903 på extra stat anvisat ett belopp af 1,700 kronor till *arfvoden åt extra ordinarie tjänstemän i riksarkivet*, underdånigst hemställt om nådig proposition till Riksdagen angående sådant anslag jämväl för år 1904 med begäran därvid om förhöjning af anslagets belopp till 3,000 kronor.

Till stöd för denna framställning har riksarkivarien anfört följande.

År 1892 hade begäran om anslag af dåvarande riksarkivarien motiverats därmed, att det ordinarie anslaget af 6,000 kronor till vikariatsersättning, arfvoden, flitpenningar m. m. ej räckte till att på något rimligt vis ersätta de extra ordinarie tjänstemännen för deras arbete, utan hvilket arbete det emellertid för riksarkivet blefve svårt att på tillfredsställande sätt fylla sin uppgift. Riksarkivarien hade därför föreslagit och Eders Kungl. Maj:t sedan äskat ett anslag af 2,500 kronor, men hade Riksdagen för ändamålet beviljat allenast 1,700 kronor. Liknande skäl som de år 1892 anförda föranledde riksarkivarien att nu hemställa om en förhöjning af nämnda anslag. Af det belopp å tillhoppa 7,700 kronor, som riksarkivet för närvarande hade att använda till vikariatsersättning, arfvoden m. m., användes under år 1902 omkring 5,600 kronor enligt delvis approximativ beräkning på följande sätt:

vikariatsersättning	kronor 1,325: —
fasta årsarfvoden (med afdrag under förordnande) omkring	» 3,300: —
en extra ordinarie vaktmästare (med särskild ersättning för eftermiddagstjänstgöring under sommaren)	» 704: —
renskrifning omkring	» 275: —
summa kronor 5,604: --	

Af anslaget återstode sålunda ungefär 2,096 kronor, hvaraf omkring 700 kronor vore att disponera på en extra ordinarie tjänsteman, som varit anställd i riksarkivet ända sedan år 1880. Efter detta ytterligare afdrag återstode vid pass 1,396 kronor att fördelas på sju extra ordinarie amanuenser, som år 1902 tjänstgjort längre eller kortare tid, några med utmärkt skicklighet, eller sålunda i medeltal ej fullt 200 kronor för hvarje extra ordinarie amanuens.

De fasta årsarfvodena hade år 1902 varit tre, nämligen ett å 1,500 kronor, ett å 1,200 kronor samt ett å 1,000 kronor. Innan en tjänsteman hunnit så långt, att han kunde komma i åtnjutande af ett sådant arfvode, hade han måst under flera år tjänstgöra i riksarkivet. För dessa arfvoden hade kräfts en tjänstgöring af 3—4 timmar dagligen med en ledighet af 4—6 veckor om året. En af arfvodestagarne hade därjämte skött biblioteket. Det vore klart, att för så små arfvoden, af hvilka det högsta ej oväsentligt understege en extra lärares, icke kunde påräknas en så omfattande tjänstgöring, om ej särskildt gynnsamma omständigheter förelåge i speciellt intresse för arkivarbete eller icke alltför ogynnsam ekonomisk ställning. Billigheten syntes emellertid kräfva, att anslaget till dessa arfvoden något höjdes. Det vore därjämte i hög grad önskvärdt, att riksarkivet kunde vid sig fästa ännu en eller annan dugande kraft utan att behöfva göra större afseende vid, att han befunne sig i en mera fördelaktig ekonomisk ställning. Under år 1902 hade ett par skickliga och användbara extra ordinarie tjänstemän inträdt i riksarkivet, under år 1903 skulle, enligt hvad riksarkivarien hade anledning att antaga, en lofvande yngre historiker där söka inträde. Men att med en summa af omkring 1,400 kronor bereda dessa en något så när rimlig ersättning vore tydligen omöjligt.

Med åberopande af hvad riksarkivarien sålunda anför, tillstyrker jag, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att till arfvoden åt extra ordinarie tjänstemän i riksarkivet på extra stat för år 1904 anvisa ett belopp af 3,000 kronor.

Med anledning af riksarkivariens i förenämnda skrifvelse den 30 september 1902 gjorda framställning tillstyrker jag, det Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen att till fortsatt utgifvande i tryck genom riksarkivet af sådana skrifter och handlingar, som äro af vikt för fäderneslandets historia, på extra stat för år 1904 anvisa samma belopp, som under flera föregående år varit för ändamålet beviljadt, eller 3,000 kronor.

[21.]
Utgifvande
af historiska
handlingar.

[22.] I nyss omförmälda skrifvelse har riksarkivarien hemställt, att, i likhet
 Utgifvande af med hvad som skett för hvart och ett af åren 1891—1903, jämväl för år
 Svenska riks- 1904 måtte på extra stat beviljas 1,500 kronor till fortsatt utgifvande
 dagsakter. genom riksarkivet af *Svenska riksdagsakter jämte andra handlingar, som
 höra till statsförfattningens historia under tidehvarfvet 1521—1718*. På grund
 häraf tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att
 på extra stat för år 1904 anvisa för sagda ändamål ett anslag af 1,500
 kronor.

[23.] Med anledning af riksarkivariens i samma skrifvelse gjorda framställ-
 Arfvoden åt ning i fråga om *arfvoden åt extra ordinarie tjänstemän vid landsarkiven i*
 e. o. tjänste- *Uppsala, Lund och Vadstena* tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t behagade
 män vid föreslå Riksdagen att, i likhet med hvad som skett för år 1903, anvisa
 landsarkiven. på extra stat för år 1904:

till arfvode åt en amanuens vid landsarkivet i Uppsala	1,800 kronor,
» » » » » » » » i Lund	1,800 » samt
för beredande af ökad tillgång till arfvoden åt extra	
biträden vid landsarkivet i Vadstena	1,300 » ,

dock, hvad angår hvart och ett af de två förstnämnda beloppen, med rätt
 för Eders Kungl. Maj:t att, om särskilda förhållanden skulle därtill förän-
 leda, bestämma om medlens användande till ersättning åt flera extra bi-
 träden vid landsarkivet i fråga.

[24.] Sedan fråga uppstått om anskaffande af någon eldsäker *lokal i Visby*
 Lokal för till förvarande af *Gottlands äldre arkivalier*, hvilka ansetts icke böra öfver-
 äldre arkiva- föras till något af de tre upprättade landsarkiven utan böra kvarstanna å
 lier från Gott- lands län. Gottland, samt anmaldt blifvit, att en i Visby belägen, kronan tillhörig
 byggnad, hvari Gottlands infanteriregementes persedelförråd vore inrymdt,
 kunde såsom för framtiden obehöflig för detta ändamål upplåtas till lokal
 för arkivaliers förvarande, anmaldes detta ärende den 7 mars 1902 inför
 Eders Kungl. Maj:t; och yttrade därvid dåvarande chefen för ecklesiastik-
 departementet bland annat:

Likasom det befunnits nödigt att för Sveriges öfriga län inrätta cen-
 trala arkivdepoter eller landsarkiv, syntes erforderliga åtgärder med det
 snaraste böra vidtagas för att i en centraldepot samla de äldre arkivalierna
 från Gottlands län. Den utredning, som blifvit i detta ärende gjord, syn-
 tes gifva vid handen, att den till förvaringslokal för ifrågavarande arkiva-
 lier föreslagna, af Gottlands infanteriregemente disponerade förrådsbygg-
 naden borde med hänsyn till läge, beskaffenhet och utrymme efter ifråga-

satta förändringar kunna lämpa sig till en sådan arkivlokal. I afseende [24.] å läget ansåge departementschefen dock, att byggnadens användande till arkivlokal kunde tillstyrkas endast under förutsättning, att den inhägnade, sydost om förrådsbyggnaden belägna tomten komme att för all framtid blifva en allmän, öppen plats, som icke finge bebyggas. Enligt hvad den verkställda utredningen visade, funnes icke någon fara för att så icke skulle komma att ske. Emellertid borde, för fullständig säkerhets vinnande i detta afseende, på särskild framställning härutinnan vidtagas ändring i den för Visby stad fastställda stadsplan. För möjliggörande af ifrågasvarande förrådsbyggnads användande till lokal för förvaring af arkivalier fordrades anvisande af ett belopp utaf 21,650 kronor för byggnadens förändring och inredning samt förseende med möbler och dessutom att till landtförsvarets förfogande ställdes en summa af 16,000 kronor, motsvarande värdet af själfva byggnaden med tillhörande tomt.

Under återopande af hvad han sålunda och i öfrigt anfört, hemställde departementschefen, det Eders Kungl. Maj:t tacktes i nådig proposition föreslå Riksdagen att, under medgifvande att den kronans byggnad i Visby, som dittills inrymt persedelförråd för Gottlands infanteriregemente, jämte tillhörande tomt finge upplåtas till lokal för förvaring af äldre arkivalier från Gottlands län, på extra stat för år 1903 anvisa ett belopp af 37,650 kronor, däraf 21,650 kronor för byggnadens anordnande till arkivlokal och dess förseende med erforderlig inredning och möbler samt 16,000 kronor till uppförande af en verkstads- och bostadsbyggnad vid Tingstäde för Gottlands truppers behof; och aflät Eders Kungl. Maj:t, med bifall till hvad departementschefen sålunda hemställt, nådig proposition till Riksdagen i ärendet.

Till svar härå anförde Riksdagen i skrifvelse den 15 maj 1902, angående regleringen af utgifterna under riksstatens åttonde hufvudtitel, följande.

Då den byggnad, som enligt Eders Kungl. Maj:ts proposition skulle tagas i besittning för förvaring af arkivalier från Gottland, syntes Riksdagen möjligen kunna vara härtill lämplig, hade Riksdagen ansett sig böra bevilja det anslagsbelopp af 16,000 kronor, som enligt Eders Kungl. Maj:ts framställning skulle från åttonde hufvudtiteln utgå i ersättning för det att byggnaden med tomt icke vidare skulle kunna för försvarsändamål disponeras och som skulle användas för uppförande af en verkstads- och bostadsbyggnad vid Tingstäde för Gottlands truppers behof.

Hvad däremot anginge förslaget om beviljande af 21,650 kronor för byggnadens anordnande till arkivlokal och dess förseende med erforderlig inredning och möbler, hade Riksdagen vid granskning af kostnadsberäk-

- [24.] ningarna funnit, att med afseende å den jämförelsevis ringa mängden af de arkivalier, som skulle blifva i byggnaden förvarade, och då efter deras sammanföring anlita de dem endast undantagsvis torde ifrågakomma, planen för byggnadens iståndsättande, inredning och möblering vore vida mera omfattande än behovet kräfde. För väsentligen nedsatt kostnad syntes sådana anordningar kunna vidtagas, hvarigenom antingen inom den ifrågavarande byggnaden eller annorstädes inom Visby nödigt utrymme kunde beredas för arkivaliernas förvaring; och ansåge Riksdagen på grund häraf, att ny plan för anordning af arkivlokal samt dess inredning och möblering borde uppgöras och att, först då en sådan efter behovet afpassad plan föreläge, nödigt anslag borde för ändamålet af Riksdagen beviljas.

I sammanhang med det förnyade förslag, som sålunda torde vara att till Riksdagen införfänta, syntes jämväl böra lämnas utredning dels angående det sätt, hvar på de delar af ifrågavarande byggnad, som icke vore för arkivaliers förvarande behöfliga, eller, därest arkivlokal skulle annorstädes inredas, byggnaden i dess helhet lämpligen måtte kunna för annat allmänt ändamål användas, och dels angående de kostnader, som för arkivaliernas ordnande och vård vore erforderliga, i hvilket sistnämnda afseende Riksdagen ville erinra därom, att riksarkivarien i skrifvelse till Eders Kungl. Maj:t den 10 augusti 1899 anför, att vårderna af det gottländska arkivet lämpligen kunde öfverlåtas åt någon tjänsteman vid allmänna läroverket eller landsstaten eller hos domkapitlet, sedan han vid riksarkivet eller något af landsarkiven inhämtat nödig kännedom om arkivväsendet.

Under återopande af hvad sålunda blifvit anfördt, anmälde Riksdagen, att Riksdagen, med bifall till hvad Eders Kungl. Maj:t i sådant afseende föreslagit, under medgifvande att den kronans byggnad i Visby, som ditills inrymt persedelförråd för Gottlands infanteriregemente, jämte tillhörande tomt finge upplåtas till lokal för förvaring af äldre arkivalier från Gottlands län, på extra stat för år 1903 anvisat ett belopp af 16,000 kronor till uppförande af en verkstads- och bostadsbyggnad vid Tingstade för Gottlands truppers behof samt att Eders Kungl. Maj:ts förslag om anvisande af 21,650 kronor för byggnadens anordnande till arkivlokal och dess förseende med erforderlig inredning och möbler icke af Riksdagen bifallits.

Vid underdånig anmälan den 13 juni 1902 af Riksdagens omförmälda beslut erhöles Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Gottlands län och domkapitlet i Visby nådig befallning att inkomma med underdånigt ytt-

rande angående dels lämpligaste dispositionen för framtiden af ifrågavarande, kronan tillhöriga byggnad i Visby, dels beredande af lämplig lokal för äldre arkivalier från Gottlands län, dels ock de kostnader, som för arkivaliernas ordnande och vård kunde vara erforderliga. [24.]

I anledning däraf hafva bemälda myndigheter i underdånig skrifvelse den 13 augusti 1902 anfört följande:

En af fortifikationsbefälhafvaren på Gottland den 23 maj 1900 uppgjord beskrifning öfver ifrågavarande byggnad utvisade, att våningarnas ringa höjd från golf till tak och de små fönsteröppningarna mycket försvårade byggnadens aptering till bostadsrum. Denna omständighet för-ringade naturligtvis i hög grad byggnadens realisationsvärde; men än mera torde detta värde minskas däraf, att tomtområde utanför byggnaden saknades och att staten, såsom det ville synas, icke kunde styrka sin äganderätt till själfva den grund, hvarå byggnaden stode. Någon för staten fördelaktig försäljning af byggnaden syntes sålunda för närvarande svårligen kunna åvägabringas, åtminstone icke till enskild person. Därest byggnaden icke skulle uthyras såsom upplagsmagasin eller dylikt, hvilket Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande och domkapitlet ej kunde förorda, då byggnaden hade ett härför mindre gynnsamt läge och hyran för byggnaden i följd däraf torde blifva helt ringa, måste byggnaden disponeras för statsändamål. Något annat statsändamål, hvartill byggnaden för närvarande kunde lämpligen upplåtas, än det förut föreslagna för förvaring af länets arkivalier hade Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande och domkapitlet sig icke bekant. För sagda ändamål ägnade sig däremot byggnaden genom sitt fria läge, sin inredning i två större salar uti hvardera våningen, sin frihet från fukt och byggnadsmaterialiernas icke eldfarliga beskaffenhet synnerligen väl, såsom ock alla i ärendet hörda myndigheter sammanstående framhållit.

Den enda anmärkning, som gjorts mot byggnadens lämplighet i berörda hänseende, vore den af Riksdagen framställda, att byggnaden vore större, än hvad för ändamålet kräfdes. Då af arkitekten Ludvig Petersons förslag till inredning af byggnaden syntes framgå, att de fyra salarna skulle inredas med sammanlagdt omkring 1,320 meter hyllfack, och riksarkivarien framhållit, att byggnadens utrymme icke erfordrades större än för omkring 500 meters hyllängd, så visades naturligtvis häraf, att berörda anmärkning om ifrågavarande byggnads storlek hade skäl för sig. Emellertig tillåte sig Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande och domkapitlet framhålla, dels att de i Petersons förslag upptagna hyllorna utmed väggarna, såsom riksarkivarien anmärkt, ej borde uppställas, hvarigenom hyll-längden sålunda minskades, dels ock att riksarkivariens beräkning troligen

- [24.] omfattade endast arkivalier, tillkomna före år 1800, eller med andra ord endast sådana arkivalier, som enligt gällande bestämmelser skulle till arkivet genast öfverlämnas. Då nu inom länet funnes åtskilliga yngre arkivalier, hvilka, på grund af saknaden af lämpliga förvaringsrum för desamma, äfven torde böra till arkivet strax öfverlämnas, såsom fallet exempelvis vore med en stor del af landskansliets arkivalier, som för närvarande förvarades å vinden ofvan expeditionslokalen, syntes den af riksarkivarien gjorda beräkning af erforderliga hyllängder möjligen böra något ökas. Som arkivhandlingarna dessutom visade en alltmera tilltagande benägenhet att år från år växa i storlek och antal, något som ej minst vore fallet med domkapitlets och kyrkornas arkivalier, hvilka sistnämnda till år 1800 uppskattades till endast 35 längdmeter, men därefter betydligt tillvuxit, och större utrymme således komme att framdeles för dem krävas, så syntes den af Riksdagen gjorda anmärkningen om byggnadens storlek icke vara af den beskaffenhet, att byggnaden i följd däraf kunde anses till arkiv olämplig. Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande och domkapitlet ansåge sig därför fortfarande böra — domkapitlet dock med visst förbehåll, som jag strax skall omnämna — vidhålla sitt förslag om byggnadens apterande till arkiv, och detta med desto större skäl, som de för närvarande icke kunde gifva anvisning vare sig å någon annan användning för denna byggnad eller på någon annan byggnad, som ens tillnärmelsevis lämpade sig så väl för ändamålet som den ifrågasatt. Riksdagen syntes ifrågasätta, att den del af byggnaden, som icke genast erfordrades för arkivaliernas förvaring eller dylikt, skulle för annat ändamål upplåtas. Häremot talade emellertid den omständigheten, att en dylik disposition af byggnaden måste i mer eller mindre grad förringa byggnadens lämplighet för hufvudändamålet. Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande och domkapitlet ansåge sig därför icke kunna förorda någon annan disposition af dessa för närvarande öfverflödiga rum, än att desamma mot ersättning eller kostnadsfritt upplåtes för förvarande af jämväl yngre arkivalier antingen åt Visby stad af rådstufvurättens, magistratens eller kommunens arkivalier, hvilka enligt stadsfullmäktiges uppgift förvarades å mindre lämpliga ställen, eller åt häradenas arkiv, hvilka förvarades å tingsställena och i följd däraf vore jämförelsevis svåråtkomliga för de i Visby stad boende häradshöfdingarne, eller åt annan myndighet, som kunde prövas hafva behof af utrymme för dylika handlingar.

Bland kostnaderna för arkivaliernas vård komme i främsta rummet arfvode till arkivarie. Under förutsättning att, på sätt riksarkivarien framhållit, arkivarietjänsten kunde såsom bisyssla öfverlåtas åt någon vid allmänna läroverket, landsstaten eller domkapitlet anställd tjänsteman, syn-

tes årsarfvodet icke behöfva öfverstiga 1,000 kronor. Då å andra sidan tillsynen vid och ordnandet af arkivet torde kräfva ganska mycket arbete, samt det naturligen måste åligga arkivarien att på bestämda tider hålla arkivet öppet för allmänheten och jämväl däremellan, då så erfordrades, tillgängligt för vederbörande myndigheter, hvilka han på anfordran äfven borde lämna begärda upplysningar, syntes arfvodet knappast kunna sättas lägre. Som arkivets ordnande ej gärna kunde verkställas på en gång, utan måste försiggå efter hand, syntes något särskildt arfvode för sådant ändamål icke erfordras. Till papper, inbindning af böcker och dylikt borde möjligen anslås och ställas till arkivariens förfogande något belopp, ej öfverstigande 100 kronor. Vidare borde vid arkivet anställas vaktmästare, hvilken, jämte vanliga vaktmästaregöromål, hade att ombesörja lokalernas renhållning och eldning. Då jämväl denna syssla syntes kunna skötas såsom bisyssla af vaktmästare vid något af ämbetsverken i staden, syntes årsarfvodet därför ej behöfva beräknas till mera än 400 kronor. Dessutom torde till bränsle och upplysning åtgå minst 400 kronor, detta dock under förutsättning att endast den s. k. expeditionslokalen, hvilket rum borde vara läs- och skrifrum ej blott för arkivarien utan äfven för den arkivet besökande allmänheten, och ej hela arkivet skulle hållas uppvärmdt och upplyst under den kallare och mörkare årstiden.

För egen del anförde domkapitlet, att domkapitlet fortfarande vidhölle sin förut vid flera tillfällen uttalade åsikt, att det vore mindre önskvärdt, att domkapitlets och kyrkornas äldre arkivalier sammanfördes till ett gemensamt arkiv, hvarjämte domkapitlet, om en dylik sammanföring det oaktadt skulle komma till stånd, uttalade såsom sin bestämda önskan, att domkapitlet och kyrkorna icke måtte varda ålagdt att till landsarkivet utlämna andra arkivalier än dem, som vore minst etthundra år gamla.

Vidare har riksarkivarien, efter nådig remiss, den 22 oktober 1902 i ärendet afgifvit underdånigt utlåtande, därvid han förklarat sig icke hafva något att erinra mot hvad Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande och domkapitlet anført i afseende på ifrågavarande byggnads olämplighet att apteras till bostadsrum eller att försäljas eller att uthyras som upplagsmagasin samt förmått sig lika litet som nämnda myndigheter hafva någon annan lokal i Visby att föreslå till förvaringsrum för arkivalier.

Därefter har riksarkivarien ytterligare anført följande.

Riksarkivariens företrädare i ämbetet hade beräknat den behöfliga hyllängden till omkring 500 meter. Utan tvifvel hade han därvid fast afseende vid den ordinarie accessionen under en längre tid framåt inom de grupper af arkivalier, som enligt nådiga kungörelsen om öfverläm-

- [24.] nande af arkivhandlingar till landsarkivet i Vadstena borde å landsarkiv förvaras, nämligen häradsrätters, länsstyrelser, kronofogde- och härads-skrifvarekontors arkiv samt stads- och kyrkoarkiv. Äfven om en större del af de nämnda arkivens yngre arkivalier med detsamma öfverflyttades till en arkivdepot i Visby, skulle således i alla fall den erforderliga hyll-längden icke öfverstiga 500 meter. Sistnämnda siffra vore emellertid osäker. Särskildt syntes uppgift om omfånget af landskansliets på en vind förvarade arkivalier saknas. Med hänsyn därtill syntes det vara rådligt att uppskatta det behöfliga utrymmet till 600 längdmeter.

Nyssberörda nådiga kungörelse medgåfve äfven åt andra offentliga myndigheter äfvensom kommuner, korporationer m. fl. att, om utrymmet tillåte, till landsarkivet öfverlämna eller där deponera arkivalier. Af ett motsvarande medgifvande syntes Visby stad vara villig att begagna sig, då dess arkivalier enligt uppgift förvarades å mindre lämpliga ställen. Stadsfullmäktige i Visby hade beräknat magistratens och rådstufvurättens arkivhandlingar till omkring 150 meter, stadsfullmäktiges, drätselkam-marens och byggnadsnämndens till knappast en fjärdedel däraf, det hela till omkring 200 meter. En stor del af dessa arkivalier torde emellertid ingå i de beräknade 500 meterna, och den egentliga tillökningen blefve sålunda icke stor. Allt som allt torde ett utrymme af 700—800 meter under en ganska lång framtid motsvara Gottlands behof, äfven om Visby kommun medräknades. Huruvida några andra myndigheter funnes på ön, som kunde behöfva arkivutrymme, vore riksarkivarien obekant. Domka-pitlet uppgåfve sig hafva lämplig lokal.

Därest de ursprungligen föreslagna hyllorna utmed väggarna, hvilka icke syntes behöfliga, indroges, komme en hyllängd af omkring 1,280 meter att återstå, hvilken siffra kunde ytterligare reduceras. Inom hvarje sal borde nämligen tillräckligt utrymme afses för uppackning och hyllan närmast ingången få sin längd något minskad. I expeditionsrummet, som på samma gång skulle vara läsesal, syntes ej utrymmet blifva stort. Men äfven om hyllängden på detta sätt i hvarje rum reducerades till omkring 300 meter, skulle i alla fall tre rum förslå för Gottlands arkivbehof under en längre framtid.

Domkapitlet hade vidhållit sin förut uttalade åsikt om det mindre önskvärda i att domkapitlet och kyrkornas äldre arkivalier sammanfördes till ett gemensamt arkiv. Hvad domkapitlets arkiv beträffade, syntes det icke behöfva öfverlämnas till någon arkivdepot, för så vidt det hade en tillfredsställande lokal och väl vårdades. I fråga om kyrkoarkiven vore riksarkivarien af en helt annan mening än domkapitlet. Han ansåge det för ett trängande behof, att Gottlands äldre kyrkliga arkivalier så snart

som möjligt samlades till en gemensam arkivdepot för att skyddas mot fukt, eldfara eller förskingring. Enligt för riksarkivarien tillgängliga uppgifter, som han hade anledning anse vara tillförlitliga, hade ännu under det förra århundradets sista årtionde partier af kyrkoarkiven förfarits eller åtminstone varit utsatta för en sådan fara vid kyrkoherdens död, och det vore i landskyrkorna nästan omöjligt att skydda handlingarna mot fukt. Där eldstäder införts i kyrkan för att användas en gång i veckan, vore enligt uppgift fukten till följd af den växlande temperaturen snarare värre än förut, och det hade ännu i senaste tid händt, att bladen i en kyrkobok varit så hopklistrade af fukt, att de endast med användande af den största försiktighet kunnat skiljas från hvarandra. Domkapitlet hade själf ej velat förneka, att fukt stundom förekomme, och det skäl, domkapitlet en gång anfört, att faran för eld knappast blefve mindre genom handlingarnas sammanförande till ett gemensamt arkiv, behöfde icke vederläggas. Hvad de släkthistoriska forskningarna anginge, syntes det i de flesta fall blifva lättare och icke svårare att anställa sådana, då de äldre kyrkoarkivalierna vore sammanförda på ett ställe.

Med anledning af hvad riksarkivarien sålunda anfört, hemställde han, att Eders Kungl. Maj:t tacktes vidhålla sitt en gång fattade beslut, att Gottlands äldre arkivalier skulle sammanföras i en gemensam arkivdepot, som äfven kunde upplåtas till förvarande af yngre arkivalier, vare sig de tillhörde statsmyndigheter eller kommunala myndigheter, samt att Eders Kungl. Maj:t måtte ännu en gång inför Riksdagen framlägga förslag om det s. k. kronomagasinet i Visby apterande till en sådan depot, så framt icke någon ännu lämpligare lokal stode att erhålla.

Hvad inredningen af byggnaden beträffade, ansåge riksarkivarien af hvad han anfört framgå, att ett af rummen för närvarande ej behöfde inredas samt att hyllängden i öfrigt kunde minskas genom att ej uppföra hyllor utmed väggarna och genom att i hvarje arkivrum lämna ett utrymme fritt för att användas vid uppäckning af arkivalier; och anhölle riksarkivarien, att Eders Kungl. Maj:t tacktes anbefalla öfverintendentsämbetet att vidtaga de ändringar i ritningarna, som af dessa förenklingar kunde föranledas, ifall de af Eders Kungl. Maj:t godkändes.

Beträffande kostnaden för arkivaliernas ordnande och vård ansåge äfven riksarkivarien, att arkivarieplatsen på Gottland möjligen kunde förenas med en syssla vid allmänna läroverket, landsstaten eller domkapitlet, under villkor att vederbörande förvärfvade sig nödig arkivalisk insikt; men i sådant fall borde, enligt riksarkivariens förmenande, aflöningen sättas till minst 1,200 kronor eller 100 kronor i månaden. Det vore eljest att befara, att man ej skulle finna någon kompetent person, som ville ägna

[24.] någon verklig vård åt arkivalierna. Därjämte ansåge riksarkivarien sig ej sakna all anledning att antaga, det man åtminstone en eller annan gång skulle kunna på Gottland finna äfven utom de nämnda institutionerna en till arkivvårdare användbar person, men riksarkivarien trodde, att i sådant fall arfvodet borde sättas till minst 1,800 kronor eller det belopp, som senaste riksdag beviljat till en extra ordinarie amanuens vid hvardera af landsarkiven i Uppsala och Lund. Om arkivarien vidare skulle taga hand om de kommunala institutionernas nyare handlingar, syntes man kunna sätta i fråga, huruvida icke dessa myndigheter borde bidraga till aflöningen åtminstone med något mindre belopp.

Utgifterna för skrifmaterial och andra expenser ansåge riksarkivarien icke kunna blifva stora. I Vadstena hade de år 1901, frånräknadt kol, uppgått till omkring 400 kronor, i Visby borde de antagligen blifva betydligt lägre. Några egentliga utgifter för lyse borde icke förekomma, då arbete vid ljus lika litet i Visby som i andra landsarkiv borde äga rum. En vaktmästares biträde vore nödvändigt icke blott för städning och värmeledningens skötsel utan äfven för att biträda vid uppackning och under expeditionstiden, då arkivarien naturligtvis icke kunde vara ensam. Det blefve under sådana förhållanden kanske svårt att få någon vaktmästare vid annan myndighet, och siffran 400 kronor måste därför måhända ökas något, t. ex. till 600 kronor.

I kostnadsförslaget upptoges värmeledning med varmluftssystem. Utgifterna för bränsle kunde riksarkivarien icke beräkna, och han ville i afseende på det föreslagna uppvärmningssystemet endast erinra, att öfverintendentsämbetet nyligen på förekommen anledning förklarat detsamma mindre lämpligt att användas i förvaringsrum för arkivalier.

Något fast anslag till vikariatsersättning syntes ej vara erforderligt, då aflöningen till arkivvårdaren torde vara att betrakta såsom arfvode och han sålunda, om han toge ledighet, hade att till den eventuelle vikarien afstå en del af detsamma. Däremot behöfdes ett mindre anslag af t. ex. 500 kronor till anskaffande af ett litet handbibliotek.

Slutligen har öfverintendentsämbetet den 25 november 1902 i ärendet afgifvit infordradt underdånigt utlåtande, däri ämbetet anför:

att den tidigare af ämbetet föreslagna inredningen af ifrågavarande byggnad, hvilken finge anses synnerligen lämpad att i sin helhet för arkivändamål anordnas, syntes, på grund af numera vunna upplysningar, till en början i så måtto kunna förändras, att uti den ena af de båda salarna på nedra botten, som befunnits icke vara för arkivaliers uppstäl-

lande därstädes behöflig, inreddes rum af önskvärd storlek för arkivarie och expedition äfvensom tambur, toalett och klosett; [24.]

att vidare i samma sal lämpligen borde, om än icke ursprungligen föreslaget, inredas, med särskild utgång från byggnadens södra sida, bostad för en vaktmästare, då anställande af en sådan med rätt till boställslägenhet inom byggnaden finge anses välbehöfligt ej blott för ombesörjande af städning och dylikt utan äfven för skötseln af värmeledningen;

att för värmeledningen varmluftssystem visserligen borde i detta fall bibehållas, emedan detta system tarfvade ringare anläggningskostnad och lättare skötsel och särskildt enär svårighet torde möta att erhålla nödigt vatten för uppdämningen, då Visby stad saknade vattenledning, men att varmkammaren borde, i stället för att, såsom förut afsetts, förläggas i källaren, anordnas i en del af nyssnämnda sal, hvarigenom kostnad för sprängning m. m. kunde undvikas;

att hyllorna utmed väggarna i arkivsalarna borde borttagas och utrymme i en hvar af dem beredas för uppackning, genom hvilka förändringar hyllängden nedbringades till sammanlagdt 900 meter; samt

att genom de af ämbetet nu hemställda förändringarna själfva byggnadskostnaden väl komme att ökas från 9,000 kronor till 11,000 kronor, men däremot kostnaden för värmeledningen att minskas från 4,500 kronor till 2,500 kronor och kostnaden för arkivhyllor likaledes att minskas från 5,700 kronor till 2,700 kronor, hvadan, om möbleringskostnaden fortfarande beräknades till 1,200 kronor samt arkitekt- och tillsyningsmannarfvodet likaledes upptoges till 1,200 kronor, arbetena för anordnande af ett tidsenligt landsarkiv för Gottland skulle kunna utföras för en sammanlagd kostnad af allenast 18,600 kronor eller 3,050 kronor mindre än det belopp, ämbetets tidigare förslag i ämnet betingade.

De af ämbetet förordade förändringarna i afseende å inredningen af arkivlokalerna hafva af ämbetet utmärkts medelst ett tillägsblad till den af ämbetet tidigare uppgjorda ritning.

Af hvad sålunda i detta ärende förekommit synes mig tydligt framgå, såväl att ifrågavarande byggnad synnerligen väl lämpar sig till arkivlokal och att annorstädes inom Visby nödigt utrymme icke kan beredas för förvaring af de äldre arkivalierna från Gottland, som äfven att byggnaden icke med fördel kan försälas eller för annat än arkivändamål af kronan helt eller delvis användas. Vid sådana förhållanden och då jag anser åtgärder böra så snart som möjligt vidtagas för att samla dessa arkivalier i en centraldepot i Visby, synes mig Eders Kungl. Maj:t böra ånyo föreslå

Riksdagen att anvisa anslag för en dylik arkivdepots inrättande i omförmälda byggnad. Hvad kostnaderna för byggnadens anordnande till arkivlokal samt dess inredning och möblering angår, torde jag böra erinra, hurusom i den för 1902 års riksdag framlagda nådiga proposition beräknats för byggnadens förändring till dess nya ändamål 9,000 kronor, hyllinredning 5,700 kronor, värmeledning 4,500 kronor, ritningar och tillsyn samt arbetsledning 1,250 kronor samt möbler 1,200 kronor eller tillhoppa 21,650 kronor. Enligt öfverintendentensämnetets nu gjorda beräkningar skulle kostnadsbeloppet nedbringas till 18,600 kronor. Någon ytterligare ned-sättning synes mig icke kunna äga rum, därest trygghet skall vinnas såväl för arkivaliernas behöriga skyddande och vård som för beredande af nödigt utrymme äfven för någon längre framtid. Till det sålunda be-räknade beloppet torde böra, på sätt riksarkivarien anmärkt, läggas en summa af 500 kronor till anskaffande af ett handbibliotek.

Jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att till anordnande uti ifrågavarande, kronan tillhöriga byggnad af lokal för förvaring af äldre arkivalier från Gottlands län samt till arkivlokalens förseende med erforderlig inredning och möbler m. m. på extra stat för år 1904 anvisa ett belopp af 19,100 kronor.

Nationalmuseum.

[25.] Med anledning af intendentens vid nationalmuseum i skrifvelse den 10 september 1902 gjorda och af nationalmusei nämnd förordade anhållan hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t behagade föreslå Riksdagen att, i likhet med hvad för år 1903 skett, jämväl för år 1904 anvisa ett extra anslag af 5,100 kronor för vård, underhåll och tillökning af *statens konst-industriella samlingar*.

[26.] Sedan Riksdagen på Eders Kungl. Maj:ts förslag beviljat för hvart och ett af åren 1899—1903 ett extra anslag af 2,000 kronor för anordnande af *nattlig bevakning vid nationalmuseibyggnaden*, får jag, med anledning af en utaf nationalmusei intendent i nyss omförmälda skrifvelse gjord framställning, som förordats af museinämnden, tillstyrka, att Eders Kungl. Maj:t ville hos Riksdagen göra framställning om anvisande på extra stat jämväl för år 1904 af ett anslag å 2,000 kronor för berörda ändamål.

För *biträde vid vård och tillhandahållande af handtecknings- och gravyr-samlingen i nationalmuseum m. m.* har intendenten i samma skrifvelse hemställt och museinämnden tillstyrkt utverkande för år 1904 af enahanda anslag, 2,000 kronor, som därtill af Riksdagen beviljats för hvart och ett af åren 1901—1903; och får jag, under återopande af hvad till stöd för ett sådant anslag anförts i statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den 13 januari 1900, hemställa, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att för biträde vid vård och tillhandahållande af handtecknings- och gravyrsamlingen i nationalmuseum äfvensom för vetenskaplig bearbetning af museets samlingar på extra stat för år 1904 anvisa ett belopp af 2,000 kronor.

[27.]
Biträde vid
handtecknings-
och gravyr-
samlingen
m. m.

I sin skrifvelse den 10 september 1902 har intendenten vid nationalmuseum vidare hemställt, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att för *restaurering af taflor*, tillhörande statens i nationalmusei förråd, i landsortsmuseer och å de kungl. slotten, företrädesvis Gripsholm, befintliga konstsamlingar, för år 1904 anvisa ett belopp af 5,000 kronor att utgå utaf det för sagda ändamål af 1899 års riksdag beviljade anslag å 25,000 kronor.

[28.]
Restaurering
af taflor, till
hörande
statens konst-
samlingar.

Med erinran, hurusom af nämnda anslag å 25,000 kronor anvisats på extra stat för hvart och ett af åren 1900, 1901 och 1902 5,000 kronor, anför intendenten, att restaureringsarbetet hufvudsakligen på grund af tafvelrestauratören A. Malmgrens långvariga sjuklighet och den 21 januari 1901 timade frånfalle samt hans efterträdares, artisten K. V. Jaenssons, med offentligt understöd därefter företagna utrikes resa för studier i restaureringskonsten kommit att ligga nere omkring ett år äfvensom att, då i följd häraf de för år 1902 anvisade medlen tillsammans med en besparing, som å 1901 års anslag uppkommit, kunde antagas förslå för restaureringsarbetet äfven under år 1903, intendenten icke ansett sig böra göra underdånig framställning rörande någon del af nämnda anslags beviljande å extra stat för år 1903, men att, sedan nu efter Jaenssons återkomst restaureringsarbetet kunnat ånyo upptagas, det vore angeläget, att detsamma fortginge i den omfattning, som från början varit afsedd.

Nationalmusei nämnd har instämt i intendentens omförmälda förslag.

På grund af hvad sålunda förekommit får jag tillstyrka, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att af det för ifrågavarande ändamål beviljade anslag å 25,000 kronor uppföra på extra stat för år 1904 en summa af 5,000 kronor.

Lifrustkammaren.

[29.] Under en följd af år har Riksdagen för *tillsyn, underhåll och vård* af *lifrustkammarens samlingar* anvisat på extra stat anslag, som för hvar-
Tillsyn, under-
håll och vård
af samlin-
garna. och ett af åren 1902 och 1903 utgjort 6,200 kronor.

Nationalmusei nämnd har nu med underdånig skrifvelse den 3 oktober 1902 till Eders Kungl. Maj:t öfverlämnat och därvid förordat en af föreståndaren för lifrustkammaren i underdånig skrifvelse den 10 september 1902 gjord framställning om uppförande på ordinarie stat af lifrustkam-
 marens anslag med ett till 8,825 kronor förhöjdt belopp. Denna fram-
 ställning, som särskildt föranledts af nådiga cirkuläret den 25 oktober 1901 till statens ämbetsverk och myndigheter angående utredning rörande be-
 hofvet af ändringar i de för vederbörande ämbetsverk och myndigheter
 gällande lönestater, afser hufvudsakligen att åvägabringa likställighet i af-
 löningsförmåner mellan dels lifrustkammarens föreståndare och national-
 musei amanuenser, dels ock lifrustkammarens vaktmästare och vaktbetjä-
 ningen vid nationalmuseum. Handlingarna i detta ärende hafva jämlikt
 Eders Kungl. Maj:ts beslut öfverlämnats till den kommitté, som den 3
 oktober 1902 blifvit af Eders Kungl. Maj:t tillsatt för undersökning af
 frågan om ändringar i nyssnämnda lönestater.

Med anledning af hvad sålunda förekommit, anser jag mig för när-
 varande endast kunna tillstyrka, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå
 Riksdagen att, i likhet med hvad som skett för år 1903, anvisa på extra
 stat för år 1904 ett anslag af 6,200 kronor för tillsyn, underhåll och vård
 af lifrustkammarens samlingar.

Domkapitlens expeditioner.

[30.] Under åtskilliga år hafva af Riksdagen, med anledning af Eders
 Kungl. Maj:ts framställningar, på extra stat beviljats medel till betäckande
 af *brister i domkapitlens expeditionskassar* samt för oförutsedda, oundgäng-
 liga behof vid deras expeditioner, senare åren till belopp af 2,500 kronor
 hvarje gång. På sätt till statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den
 11 januari 1902, punkten 4, af dåvarande departementschefen anmärkts,
 komma dessa anslag att upphöra, sedan de vid 1902 års slut befintliga
 brister blifvit betäckta. Sådana brister återstå naturligtvis ännu. Till
 nyssnämnda statsrådsprotokoll, punkten 36, erinrade departementschefen,
 hurusom vid 1901 års slut till utbetalning af statskontoret förskottsvis

anvisats ett belopp af 1,405 kronor 35 öre, till gäldande hvaraf 1902 års anslag icke lämnade tillgång, samt att dessutom för betäckande af brister i expeditionskassorna icke obetydliga belopp erfordrades under år 1902. Det har ock inträffat, att, efter det från fem af rikets konsistorier gjorts framställningar om betäckande af dylika brister, förefintliga vid 1900 års slut, och samma års räkenskaper från nämnda konsistorier blifvit granskade i kammarrätten, Eders Kungl. Maj:t måst genom beslut den 6 juni 1902 för ändamålet anvisa ett belopp af 2,779 kronor 89 öre, hvilket belopp statskontoret anbefalldes att förskottsvis af under händer hafvande medel till vederbörande utbetala. Sedan statskontoret till ersättande anmält förutnämnda båda belopp, 1,405 kronor 35 öre och 2,779 kronor 89 öre, förordnade Eders Kungl. Maj:t den 31 december 1902, att samma belopp skulle ersättas af 1903 års extra anslag, i den mån detta anslag därtill lämnade tillgång, samt att hvad af beloppen därefter kunde återstå oersatt skulle fortfarande af statskontoret upptagas under förskottstitel för att framdeles ånyo anmälas till godtgörande. Då, såsom nämndt, 1903 års anslag utgör 2,500 kronor, kommer, sedan detta anslag i dess helhet anlitats, att återstå oersatt ett belopp af 1,685 kronor 24 öre. Dessutom erfordras gifvetvis medel för betäckande af ytterligare brister i domkapitlens expeditionskassor, nämligen sådana, som uppstått under åren 1901 och 1902, samt möjligen äfven brister, uppkomna före år 1901.

Jag får därför hemställa, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att på extra stat för år 1904 bevilja ett anslag af 2,500 kronor att användas för betäckande af brister i domkapitlens expeditionskassor samt för oförutsedda, oundgängliga behof vid deras expeditioner.

Universitetet.

Sedan Riksdagen för anställande under sex år, räknade från och med år 1901, af *lektorer i tyska, franska och engelska språken vid universitetet i Uppsala* beviljat ett anslag af 36,000 kronor samt däraf för hvarterda af åren 1901—1903 anvisat ett belopp af 6,000 kronor, hafva de nu för ändamålet anställda lektorerna uti skrifvelse den 17 februari 1902 till filosofiska fakultetens vid universitetet humanistiska sektion gjort framställning om vidtagande af åtgärder för höjande af de till dem nu utgående årliga arvodena af 2,000 kronor till 3,000 kronor; och hafva de till stöd för denna framställning anfört följande.

De biinkomster, hvarpå lektorerna kunde räkna, vore mycket små.

[31.]
Universitets-
lektorer i
Uppsala.

- [31.] På grund af de för de privata kurserna fastställda låga afgifterna uppginge inkomsterna här för till i medeltal allenast 300 å 400 kronor årligen. Inkomster af privatlektioner kunde knappast medräknas, då behof af dylika på grund af det stora antalet offentliga och enskilda kurser endast i obetydlig grad förefunnes för de studerande och, där så vore förhållandet, tillgodosåges af äldre studenter och andra lärare. Hvad inkomsterna för öfversättningar och korrekturarbeten anginge, så belöpte sig dessa, åtminstone för lektorerna i franska och engelska språken, icke till någon nämnvärd summa.

För att visa, i hvilket missförhållande deras inkomster stode till lefnadskostnaderna, hade de uppgjort följande tablå öfver hufvudposterna i deras utgifter:

bostad (dubblett) under åtta månader af året	kronor	250: —
städning	»	80: —
eldning	»	40: —
spisning: frukost å 75 öre, middag och kaffe å 1 krona 60 öre och supé å 1 krona	»	1,225: —
kläder	»	200: —
linne	»	50: —
hufvud- och fotbeklädnad	»	40: —
tvätt och strykning	»	85: —
böcker	»	200: —
skatter	»	250: —
summa kronor		2,420: —

Denna öfverblick visade, att ensamt de för lifsuppehållet nödvändigaste kostnaderna uppginge till ett belopp, som ej obetydligt öfverstege den för lektoraten utgående aflöningen. Då härtill komme oundvikliga mindre utgifter och utgifter, som betingades af umgängeslivet, äfvensom utgifterna för de årliga resorna till deras hem — endast för en resa tur och retur vore biljettkostnaden 200—300 kronor — vore tydligt, att det nu ifrågasatta arfvodet af 3,000 kronor icke öfverstege det belopp, hvartill årets nödvändiga utgifter finge anses uppgå.

I händelse lektorernas ifrågavarande anhållan beviljades, vore de villiga att afstå från afgifter för privatkurserna vid universitetet. En sådan åtgärd skulle för de studerande innebära en stor lindring och inverka fördelaktigt på antalet deltagare i de privata kurserna samt sålunda väsentligen befordra studiet af de moderna språken.

Öfver denna lektorernas framställning infortrade humanistiska sektionen utlåtande af professorerna i nyuropeisk lingvistik A. Erdmann och P. A. Geijer, hvilka yttrade: Ovedersägligt vore, att lefnadskostnaderna i Uppsala ökats sedan år 1888, då lektorernas nuvarande arfvode bestämdes. Utaf den i ansökningen intagna tablå framginge, att de nödvändiga årsutgifterna för en person i en universitetslektors ställning uppginge till en större summa än sammanlagda beloppet af årsarfvodet och de extra inkomsterna, äfven om häri inbegreps dyrtidstillägg till det af Riksdagen för de senare åren beviljade belopp. Det vore för ingen del önskvärdt, att universitetslektorerna genom alltför otillräckliga inkomster nödgades att isolera sig och undandraga sig det förtroligare umgänget med äldre studerande och yngre akademiska lärare. Och beträffande de kostsamma årliga hemresorna vore att märka, att det för lektorernas undervisningsverksamhet vore gagneligt, att de i språkligt och litterärt hänseende behölle en intim kontakt med sina egna länder. Att vikten häraf från början varit klar, framginge af 5 § i nu gällande, af Eders Kungl. Maj:t fastställda reglemente för universitetslektorerna, i hvilken bland kompetensvillkoren för anställande som lektor föreskrefves, att han skulle hafva under de närmast föregående åren hufvudsakligen vistats i ett land, där språket talades. Hvad anginge möjligheten för universitetslektorerna att genom inkomster af enskild undervisning utfylla det fasta årsarfvodets otillräckliga belopp, hade denna möjlighet genom åtskilliga orsaker blifvit väsentligen mindre nu än vid tiden för lektoratens inrättande, då inkomsterna af de betalda, s. k. enskilda kurserna och af privatlektioner för hvarje lektor beräknats till åtminstone 1,000 kronor årligen, hvilken summa också pläгат till sökande uppgifvas såsom varande att med säkerhet påräkna. Därigenom att för de kostnadsfria, s. k. offentliga kurserna företrädesvis valdes sådana ämnen, som för flertalet studerande vore mest behöfliga, blefve antalet deltagare i de enskilda kurserna i allmänhet så ringa, att dessa kurser med det fastställda priset af 7 kronor 50 öre för en timme i hvarje vecka under terminen icke lämnade någon mera afsevärd inkomst. Tydligt vore ock, att det skulle vara stridande mot de studerandes intresse att genom en omkastning af kursernas ämnen söka framtvinga en större frekvens på de enskilda än på de offentliga kurserna. Äfven hvad de af lektorerna gifna privatlektionerna beträffade, hade det påtagligt visat sig, att behovet af sådana under senare tiden minskats. Detta berodde utan tvifvel till stor del på det gagneliga inflytandet af lektorernas egen verksamhet. Dels gjorde nämligen deras offentliga och enskilda kurser, hvilka de studerande nu förvärfvat större vana att metodiskt begagna sig af, nödvändigheten af särskilda lektioner mindre stark än förut, dels funnes nu alltid en genom

- [31.] lektorernas undervisning utbildad stam af äldre studerande, till hvilka de yngre mera otvunget vände sig och af hvilka de för billigare pris erhöles en handledning, som, ehuru i åtskilliga punkter underlägsen den, som lektorerna skulle kunna gifva, måhända i andra befunnes bättre afpassad för deras individuella ståndpunkt. Genom öfversättning från svenska till främmande lefvande språk af hufvudsakligen vetenskapliga arbeten och genom reviderandet af sådana öfversättningar kunde universitetslektorerna då och då vinna ett tillskott i sina inkomster; men utom att denna inkomstkälla vore osäker och växlande, vore det icke heller för undervisningen nyttigt, att en universitetslektor genom ekonomiskt betryck tvingades att draga bort alltför mycken tid från den af honom ständigt fordrade noggranna förberedelsen till de olika kurserna. Dessutom vore att märka, att universitetslektoraten icke innehades såsom fasta platser och att icke heller ett förordnande såsom universitetslektor finge förlängas på obestämd tid.

Då en universitetslektor sålunda ovillkorligen vore hänvisad till att skapa sin egentliga framtid i sitt hemland eller i hvarje fall utom Uppsala universitet, borde det icke för honom omöjliggöras eller alltför mycket försvåras att under sin tjänstgöring vid universitetet genom egna språkvetenskapliga eller litterära studier och arbeten öppna för sig tillträde till framtida verksamhet eller anställning annorstädes. Om genom en fortfarande försämring af universitetslektorernas ekonomiska ställning deras platser blefve mindre eftersträfvansvärda för verkligt duktiga och kunniga unga män, blefve följden ovillkorligen den, att fordringarna på lektorernas kompetens måste ned sättas; ty man finge icke bortse från det förhållandet, att huru lockande anställningen såsom universitetslektor hittills än syntes hafva varit, medan universitetet ännu kunnat utlofva en för en bildad yngre man tillräcklig årsinkomst, så innebure dock en flerårig bortovaro i ett främmande land ett högst väsentligt afbrott i vederbörandes bana i det egna landet. Hans jämnåriga och studiekamrater finge härigenom framför honom ett försprång, som det i de flesta fall vore för honom omöjligt att återvinna. De kompetensvillkor, som hittills kunnat uppställas och upprätthållas i afseende på de till lektoraten sökandes eller kallades genom examensbetyg och annorledes vitsordade skicklighet, hade varit ganska höga; och det skulle lända den akademiska undervisningen till men, om de för framtiden måste sänkas. Slutligen ville Erdmann och Geijer framhålla, att borttagandet af den nu för de studerande gällande afgiften för universitetslektorernas s. k. enskilda kurser under tre timmar i veckan utan tvifvel skulle åstadkomma, att dessa kurser blefve mera talrikt besökta och därmed också af större värde för den akademiska undervisningen. Det hade nämligen påtagligt visat sig, att den nuvarande afgiften, huru lindrig den än i själfva verket

vore, dock verkade afskräckande på en stor del af de mindre bemedlade studerande. På nu anförda grunder förordade Erdmann och Geijer varmt, att sektionen ville vidtaga nödiga åtgärder för att utverka bifall till universitetslektorernas ifrågavarande anhållan.

Sedan humanistiska sektionen på de af universitetslektorerna anförda skäl och med fullt instämmande i Erdmanns och Geijers yttrande förordat en begäran om anvisande af anslag för uppbringande af universitetslektorernas årsarfvoden till 3,000 kronor, gjorde större akademiska konsistoriet i öfverensstämmelse härmed framställning till kanslern för rikets universitet; och har kanslern uti skrifvelse den 30 september 1902 angående behovet af anslag till universitetet i Uppsala på de af sektionen anförda skäl tillstyrkt, att det till lektorerna utgående anslag måtte höjas så, att deras årsarfvoden uppbringades för en hvar till 3,000 kronor.

Ifrågavarande anslagskraft synes mig synnerligen behjärtansvärdt, särskildt med hänsyn därtill, att genom en höjning af universitetslektorernas arfvoden, på sätt föreslaget blifvit, säkerhet bör kunna vinnas för att fortfarande till dessa befattningar erhålla dugliga och fullt kompetenta personer samt att genom borttagande af den nu bestämda afgiften för de s. k. enskilda kurserna stor fördel beredes den studerande ungdomen, som då ock torde komma att talrikare än hittills deltaga i desssa kurser.

Jag hemställer fördenskull, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att för höjande under åren 1904, 1905 och 1906 af de till lektorerna i tyska, franska och engelska språken vid universitetet i Uppsala utgående arfvoden bevilja ett anslag af 9,000 kronor samt däraf och af förut för anställande af dessa lektorer beviljad anslag å 36,000 kronor på extra stat för år 1904 anvisa ett belopp af 9,000 kronor.

På därom af vederbörande gjord framställning tillstyrker jag, att [32.]
Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att, i likhet med hvad under senare år ägt rum, till arfvode åt en lärare vid universitetet i Uppsala, som kan finnas villig och lämplig att därstädes meddela *undervisning i finsk-ugriska språk*, särskildt lapska och finska, på extra stat för år 1904 bevilja ett anslag af 2,500 kronor. Lärare i finsk-ugriska språk i Uppsala.

Det under en följd af år till arfvoden åt *extra ordinarie amanuenser vid universitetsbiblioteket i Uppsala* beviljade extra anslag har under de senaste åren utgått med ett belopp af 3,500 kronor; och jämväl för år 1903 är enahanda belopp för ändamålet beviljad. I enlighet med vederbörandes framställning hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t behagade [33.] Universitetsbiblioteket i Uppsala.

föreslå Riksdagen att till dylika arfvoden jämväl för år 1904 bevilja ett extra anslag af 3,500 kronor.

[34.] Med anledning af en utaf det större akademiska konsistoriet i Uppsala i skrifvelse den 5 oktober 1901 hos kanslern för rikets universitet gjord framställning har kanslern, med öfverlämnande af berörda framställning jämte åtföljande bilagor, i underdånig skrifvelse den 19 oktober 1901 anhållit, att Eders Kungl. Maj:t måtte till Riksdagen aflåta proposition om beviljande af anslag dels å extra stat af 307,233 kronor till uppförande af *gymnastikbyggnad* och anordning af *idrottsplats vid universitetet i Uppsala* i enlighet med upprättade ritningar och situationsplan, dels ock å ordinarie stat till belopp af 13,075 kronor att enligt gjorda beräkningar användas till den kombinerade gymnastik- och idrottsinrättningens underhåll och drift, i sammanhang hvarmed borde begäras Riksdagens medgifvande därtill, att äganderätten till den å situationsplanen utmärkta del af kronolägenheten Slottshumlegården om 3,42 hektar, belägen mellan allmänna landsvägen och den s. k. Flusterpromenaden samt gränsande i norr till den Uppsala stad tillhörande delen af den s. k. Slottstegelhagen, måtte få öfverlätas till universitetet för att användas till idrottsplats.

Den sålunda föreliggande frågan kan sägas räkna sin uppkomst tämligen långt tillbaka i tiden, så till vida som flera framställningar i liknande syfte under de sista tjugufem åren blifvit bragta under Eders Kungl. Maj:ts pröfning.

Då det af flera skäl kan vara af intresse att erhålla en öfversikt öfver frågans historia, tillåter jag mig att, delvis med ledning af handlingarna i ärendet, lämna en kort redogörelse därför.

År 1872 blef den redan år 1663 vid Uppsala universitet inrättade fäktmästarejänsten förvandlad till en gymnastiklärarebefattning med ökade löneförmåner och väsentligt vidgad skyldighet att kostnadsfritt meddela undervisning såväl i gymnastik som i vapenöfning. Och samtidigt härmed försågs den sålunda nybildade gymnastikinstitutionen icke blott med en biträdande gymnastiklärare, utan äfven med särskild inspektor inom konsistoriet. För den akademiska gymnastikundervisningen uppläts elementarläroverkets gymnastiksal, och för vapenöfningar fanns under de närmast följande åren att tillgå en i den gamla exercitiigården jämte stall och ridhus inrymd fäktsal.

Sedan det för beredande af utrymme för det nya universitetshuset i Uppsala visat sig nödigt att upplåta exercitiigården, begärde det större akademiska konsistoriet i en till kanslern aflåten skrifvelse, att underdånig framställning måtte göras därom, att antingen ridskolan och stallet

finge upphöra såsom en universitetet tillhörande ordinarie inrättning eller att, om så ej låte sig göra, universitetets förpliktelse i berörda afseende måtte inskränkas till att utan ersättning för ändamålet upplåta en för byggande af ridhus och stall tjänlig plats. [34.]

Denna konsistoriets skrifvelse blef på sätt och vis uppslaget till tanken på att söka bereda gymnastikinstitutionen en egen lokal. Med anledning af skrifvelsen hemställde kanslern i en till Eders Kungl. Maj:t den 13 maj 1878 aflåten underdånig framställning, att Eders Kungl. Maj:t måtte återförvisa ärendet till förnyad behandling af det större akademiska konsistoriet med åliggande för detsamma att, efter inhämtande af den medicinska fakultetens yttrande öfver den större eller mindre vikten i sanitärt hänseende af kroppsöfningarnas fullständiga ordnande vid universitetet, uppgöra alternativa förslag dels till uppförande endast af de för ridhusinstitutionen erforderliga byggnader och till de för institutionens underhåll nödiga kostnader, dels för enahanda ändamål i sammanhang med gymnastik- och lekplan.

Denna kanslerns framställning blef af Eders Kungl. Maj:t genom nådigt beslut den 18 maj 1878 bifallen.

Det yttrande, som härefter, på anmodan af konsistoriet, den 24 augusti 1878 afgafs af medicinska fakulteten, synes mig vara af största betydelse, och jag torde därför få återgifva de väsentligaste delarne däraf.

»Illa fattar man», yttrade fakulteten, »sammanhanget mellan de andliga och kroppsliga krafterna, om man tror, att de förra kunna i obegränsadt mått tagas i anspråk utan hänsyn till de senare. Frukterna af det intellektuella arbete, som utpressas på bekostnad af det uppväxande släktets hälsa och naturenliga utveckling, skola litet motsvara förväntningarna och knappast ersätta den förlust, som nationen genom släktets försvagande därigenom lider i det hela». Vidare betonade fakulteten, med anledning af att äfven i Sverige försports en tämligen högljudd klagan öfver en hos den studerande ungdomen af för långt drifven ensidig ansträngning af hjärnan orsakad tilltagande veklighet och bristande kraft, att, om denna klagan vore berättigad, det sannerligen vore hög tid, att uppmärksamheten allvarligen riktades på utfinnande af tjänliga bote-medel mot ett ondt, hvars följder icke ens kunde begränsas till den dåvarande generationen, utan måste vinna en oberäknelig utsträckning äfven till kommande släkten. Fakulteten ansåg det »ingalunda vara rådligt att just nu minska den motvikt mot den studerande ungdomens tankearbete, hvilken hittills vid universitetet stått denna ungdom till buds», och fakulteten vore därför »så långt ifrån att kunna tillstyrka någon minskning af de tillfällen till kroppsöfningar, som hittills stått universitetsungdomen

[34.] till buds, att hon tvärt om måste betrakta dessas betydliga utvidgning samt fullständigare och ändamålsenligare anordning såsom i hög grad önskvärd». Fakulteten påpekade äfven, att all erfarenhet gifvit vid handen, att kroppsöfningar och lekar ej blott stärkte krafterna, utan ock verkade i hög grad uppfriskande på håg och sinne. Den tid, som användes på kroppsöfningar, komme att rikligen ersättas genom ökad arbetskraft vid studierna och genom själsarbetets större fart och sundare karaktär. Men anstalterna för kroppsöfningar måste anordnas så, att dessa öfningar kunde påräkna ett allmännare deltagande, och detta icke blott därför, att ett större antal individer därigenom komme i direkt åtnjutande af kroppsöfningarnas hälsosamma verkningar, utan äfven därför, att det allmännare intresset, såsom erfarenheten visat, väsentligt inverkade på öfningarnas karaktär och förlänade dem större friskhet och lif, hvarigenom det särskilda ändamålet med desamma i än högre grad befördades. Dessutom syntes universitetet företrädesvis vara ägnadt att utgöra den hård, från hvilken pånyttfödelse af hågen för uppfriskande och stärkande kroppsöfningar och lekar borde kunna utgå och spridas till hela vårt folk.

Fakulteten anförde vidare, att vinsten af ett fullständigt ordnande af kroppsöfningarna vid universitetet skulle i fullaste mått uppväga de kostnader, som från det allmännas sida erfordrades. Sakens hela beskaffenhet syntes för öfrigt vara af den art, att den knappast borde betraktas och behandlas ur företrädesvis ekonomisk synpunkt.

Slutligen påpekade fakulteten, att de rörelser, som bland de studerande vid universitetet under de senare åren pågått, vittnade därom, att behovet af kroppsöfningar och hågen därtill förefunnes samt att jordmännen vore beredd för dessa öfningars uppblomstring i större skala, om blott nödigt understöd och välvillig uppmuntran därtill icke uteblefve.

Efter ytterligare skedd utredning i frågan aflät konsistoriet den 25 september 1880 en skrifvelse till kanslern, därvid konsistoriet — efter uttalande att universitetets studerande ungdom, af hvilken ofta fordrades större ansträngningar vid studiearbetet än inom undervisningsverkets lägre afdelningar, också vore i behof af väl ordnade öfningar för sina kroppskrafters upprätthållande och utveckling samt af tillräckliga och tjänliga institutioner för dessa öfningars anställande — föreslog, att gymnastik- och stallinstitutionerna skulle förläggas tillsammans på det universitetet tillhöriga område, som vore beläget bakom utvårdshuset Flustret, till hvilket område skulle läggas ett mindre, Uppsala stad tillhörigt jordstykke med en areal af 90 kvadratstänger, hvilket jordstykke Uppsala stadsfullmäktige genom beslut den 24 maj 1879 medgifvit universitetet rätt att åt sig förvärfa.

För uppförande af de för gymnastik- och ridhusinstitutionerna nödiga byggnader m. m. hade uppgjorts kostnadsberäkningar, afseende statsanslag dels för en gång, dels årligen utgående; och konsistoriet begärde, att kanslern skulle söka utverka nådig proposition till Riksdagen om beviljande af nödiga medel för ändamålet. [34.]

Hvarken denna af konsistoriet gjorda framställning eller en af densamma i enahanda syfte år 1881 till kanslern aflåten skrifvelse ledde emellertid till åsyftadt resultat.

Hvad frågan om ridhusinstitutionen beträffar, återkommer densamma icke i följande framställningar från de akademiska myndigheterna. Enligt hvad jag inhämtat, har numera på grund af det allmänt kända behovet af ett ridhus i Uppsala ett bolag bildat sig, hvilket samverkar med akademien på det sätt, att detta bolag mot vissa stipulerade skyldigheter disponerar dels de medel, som varit anslagna till akademiens ridhusinstitution, dels ock åtskilliga hästar från Strömsholm, hvilka akademien förut haft till sitt förfogande. Härigenom har frågan om ridhusinstitutionens ordnande blifvit löst från sitt samband med frågan om idrottens ordnande.

Såsom af det föregående framgår, afsågo konsistoriets åren 1880 och 1881 till kanslern aflåtna framställningar icke frågan om anordnande af en idrottsplan. Denna fråga hade nämligen sitt särskilda förlopp. På hemställan af det större akademiska konsistoriet hade kanslern redan den 28 maj 1879 ingått till Eders Kungl. Maj:t med underdånig hemställan, att Eders Kungl. Maj:t måtte medgifva, att, oberoende af och utan afvaktan på lösningen af frågan om fullständigt ordnande af stall- och gymnastikinstitutionerna vid universitetet med för desamma erforderliga nybyggnader, en kronan tillhörig mark om 40 kvadratrefvar 75 kvadratstänger, belägen vid sidan af den utmed Fyrisån framlöpande promenaden, måtte till universitetet upplåtas för att till lekplan användas.

Det sålunda framkomna förslaget väckte af olika anledningar motstånd hos vederbörande myndigheter, och enligt nådigt beslut den 13 april 1888 fann Eders Kungl. Maj:t framställningen för det dåvarande icke till någon Eders Kungl. Maj:ts åtgärd föranleda.

Frågan om ordnande af idrotts- och kroppsöfningar för de studerande vid Uppsala universitet återupptogs likväl. Det större konsistoriet tillsatte den 2 mars 1891 en kommitté med uppdrag att afgifva nytt förslag till nybyggnad för gymnastikinstitutionen. Men kommitténs förslag, att universitetet borde för ändamålet söka förvärfva en del af domkyrkosysselmännens boställstomt i kvarteret Rudan, antogs ej af konsistoriet, och hela frågan hvilade tills vidare.

Å andra sidan hade intresserade inom de studerandes egen krets

[34.] begynt verka för frågans lösning. Efter föregångna öfverläggningar ingick studentkårens direktion genom utsedde kommitterade till Eders Kungl. Maj:t med underdånig anhållan, det Eders Kungl. Maj:t tacktes, på sätt och villkor Eders Kungl. Maj:t pröfvade lämpliga, till idrottsplats för Uppsala studenter åt universitetet öfverlämna den del af den förutnämnda Slottshumlegården, utgörande 6 tunnland 31,2 kappland, som arrenderades af universitetet.

Ur de yttranden, som, efter nådig remiss, af åtskilliga vederbörande afgåfvos öfver berörda ansökning, ber jag att särskildt få anföra några ord, som af inspektor öfver universitetets gymnastiska institution, numera affidne professorn F. Holmgren, uttalades. Denne yttrade bland annat, att han betraktade det såsom en verklig nationalangelägenhet af största vikt, att studenterna ju förr desto hellre komme i tillfälle att fylla sin lediga tid med sådana idrottsöfningar, hvaraf de vore så väl i behof och hvaraf saknaden så omisskännligt rörde sig i den nuvarande studentgenerationens kroppsliga habitus samt lif och skaplynne i allmänhet.

De akademiska likasom de kommunala myndigheter i Uppsala, hvilka yttrade sig öfver ansökningen, förhöllo sig välvilligt gent emot densamma. Men Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande och domänstyrelsen, hvilka beträffande den nyss omförmälda frågan om anordnande af en idrottsplan afgifvit afstyrkande utlåtanden, intogo samma ståndpunkt gent emot den nya ansökningen i ämnet. Och enligt beslut den 30 november 1894 fann Eders Kungl. Maj:t icke skäl att bifalla densamma.

Åter togs emellertid frågan upp, och jag kommer nu till det skede därpå, som innefattar den för närvarande föreliggande framställningen.

Initiativet utgick från studentkårens sida. Till dess direktion inlämnades nämligen ett förslag, afseende att studentkåren skulle ur sin byggnadsfond lämna ett afsevärdt bidrag till bestridande af kostnaderna för erhållande af ett tidsenligt gymnastikhus och en lämplig idrottsplats. Sedan frågan behandlats och utredts af två kommittéer, som båda afgåfvo sina yttranden under år 1899, aflät direktionen den 9 mars 1900 en skrivelse till det större akademiska konsistoriet, hvilken skrifvelses väsentliga innehåll kan sammanfattas därhän, att studentkåren på vissa villkor erbjöde sig att såsom gåfva till universitetet öfverlämna 50,000 kronor, att användas såsom bidrag till kostnaderna för en i Slottstegelhagen—Slottshumlegården förlagd kombinerad gymnastik- och idrottsinrättning. Vid skrifvelsen voro fogade skisser till gymnastik- och lawntennisbyggnad med tillhörande kostnadsberäkning jämte ett kostnadsförslag till anläggning af en idrottspark vid Fyrisån.

Konsistoriet gaf till en början utsedde kommitterade i uppdrag att till konsistoriet inkomma med förberedande betänkande och utredning angående frågan. [34.]

Dessa kommitterade yttrade i sitt betänkande af den 25 april 1900, bland annat, att de i det från studenternas sida gifna uppslaget beträffande ett fullständigt ordnande af gymnastik- och idrottsöfningarna vid universitetet såge såväl det kraftigaste vittnesbörd om, att behovet af gymnastikhus och idrottspark i afsevärd mån gjorde sig gällande, som ock den mest bevekande vädjan till vederbörande att draga försorg om, att berörda behof snarast möjligt tillgodosåges.

Bland andra handlingar, af hvilka kommitterade togo kännedom och som de omförmälde i sitt betänkande, var äfven en utaf universitetets gymnastiklärare, kaptenen A. Littorin aflåten skrifvelse till inspektor för universitetets gymnastiska institution. I denna skrifvelse erinrade Littorin, att institutionen vore förlagd till allmänna läroverkets lokal, ett förhållande, som kunnat utan inskränkning af öfningarna äga rum, så länge gymnastiksalen fritt disponerades af universitetets gymnastiklärare, hvilken då tillika var gymnastiklärare vid läroverket. Institutionen finge emellertid vara beredd att när som helst lämna sin tillflyktsort. Vid höstterminernas början, då i följd af skolungdomens exercis- och målskjutningsöfningar lokalen ej kunde stå till universitetets förfogande förr än i andra veckan af oktober, framträdde tydligast behovet af egen lokal för institutionen. Hvad platsen för gymnastikhuset beträffade, föredrog Littorin, att det samma förlades till kvarteret Rudan, under villkor att hela den s. k. Sysslomanstomten kunde för ändamålet erhållas. Endast om oöfverstigliga hinder härför mötte, ville han tillstyrka gymnastikhusets förläggande till Slottstegelhagen.

I betänkandet anförde bemälde kommitterade vidare, att det låge största vikt därpå, att något väsentligt i frågan snart åtgjordes, samt tillstyrkte därför, då jämväl studentkårens berörda bidrag till frågans realiserande syntes vara af stor betydelse och erbjudits under den uttryckliga förutsättningen, bland annat, att gymnastikhuset förlades å den universitetet tillhörande mark, som benämndes Slottstegelhagen och vore belägen bakom utvårdshuset Flustret, och idrottsparken till den staten tillhöriga s. k. Slottshumlegården i dess norra del med lämplig förbindelseväg mellan gymnastikhuset och idrottsplatsen, studentkårens förslag om gymnastikhusets och idrottsparkens förläggande till ifrågavarande platser.

Slutligen tillstyrkte kommitterade, med hänsyn till det länge erkända behovet af att såsom universitetsinstitution erhålla ett gymnastikhus, hvilket behof på ett tillfredsställande sätt skulle tillgodoses genom student-

- [34.] kårens såväl gymnastikhus som idrottspark åsyftande förslag, att konsistoriet måtte föranstalta om den utredning, som vore nödvändig för fattande af slutligt beslut i ärendet.

Konsistoriet företog ärendet till behandling vid sammanträde den 28 april 1900. Konsistoriet uppdrog därvid åt en ny kommitté att, med studentkårens förut åberopade framställning och förslag i hufvudsakliga delar såsom utgångspunkt, vidtaga alla för ett definitivt besluts fattande erforderliga utredningar och öfriga åtgärder, såsom anskaffande af ritningar och kostnadsförslag, öfverenskommelses träffande med Uppsala stad angående förvärfvande af ett staden tillhörigt ägområde om cirka 9,000 kvadratfot med läge omedelbart invid universitetets mark strax bakom Flustret i och för utvidgning af platsen för anläggande af gymnastikhus äfvensom utredning angående behovet af ökad lärarepersonal samt i sammanhang därmed de ökade årliga utgifter i öfrigt, som de nya institutionerna kunde komma att medföra, m. m.

Den sålunda tillsatta kommittén, hvilken i sin slutliga sammansättning bestod af professorerna O. Hammarsten, K. R. Geijer och H. A. Öhrvall samt akademiräntmästaren B. G. E. Gyllensvärd, fullgjorde sitt uppdrag medelst en den 24 september 1901 till konsistoriet aflåten skrifvelse, innefattande kommitténs i ämnet framställda förslag samt åtföljd af ritningar till gymnastikhus och båthus, kostnadsförslag, situationsplan äfvensom öfriga till ärendet hörande handlingar.

Då detta kommittébetänkande vann konsistoriets bifall och förty ligger till grund för kanslerns nu förevarande framställning i ämnet, torde det tillkomma mig att redogöra för dess hufvudsakliga innehåll.

Kommittén, som till en början lämnar en öfverblick öfver ärendets historik, sysselsätter sig därefter först med frågan om en gymnastikbyggnad för universitetets behof. Kommittén förklarar i afseende därå uttryckligt, att kommittén icke kunnat taga de vid studentkårens direktions skrifvelse fogade skisser och kostnadsberäkningar till utgångspunkt för sitt arbete. Bland de skäl, som härvid varit bestämmande för kommittén, framhåller kommittén endast, hurusom i skissen till gymnastikhus saknades, jämte mycket annat, så väsentliga saker som badinrättning och vaktmästarebostad äfvensom att kostnadsberäkningen tycktes vara uppgjord utan någon som helst föregående undersökning af byggnadsgrunden.

Kommitténs härefter följande framställning anser jag mig böra ordagrant återgifva. Den är af följande lydelse:

»Då det sålunda gällde att uppgöra ett nytt fullständigt förslag till gymnastikbyggnad, hade kommitterade tydligen allra först att taga i noggrant öfvervägande de med hvarandra nära sammanhängande frågorna

om hvilka lokaler borde anses vara för ändamålet behöfliga, om det utrymme dessa skulle betinga och om deras häraf likasom ock af åtskilliga andra hänsyn beroende lämpligaste anordning och inbördes läge. De resultat, hvarom kommitterade efter gemensamma öfverläggningar härom och efter samråd enskildt under sommaren med flere sakkunniga personer» — bland dessa nämner kommittén i en not gymnastiska centralinstitutets föreståndare, professorn L. M. Törngren, och läraren därstädes, majoren C. C. A. Silow — »småningom enades, voro i hufvudsak följande. Gymnastiksalen borde vara tillräckligt stor för att rymma 100 gymnaster, det största antal, som torde kunna med fördel undervisas samtidigt af en enda lärare. Därjämte behöfdes en särskild fäktsal, så att lektioner i fäktning måtte kunna försiggå samtidigt med gymnastiklektioner i den stora salen; och denna fäktsal borde inredas så, att den kunde användas äfven till gymnastik för mindre afdelningar, t. ex. af kvinnliga studenter. Kapprum, som kunde användas äfven till uppställningsrum, och afklädningsrum med bänkar och skåp för gymnastikkläder borde vara så pass rymliga och så belägna, att, när en afdelning af 100 man rycker ut ur gymnastiksalen, en annan lika stor afdelning kan stå färdig att genast rycka in. I byggnaden måste finnas två smärre bostadslägenheter, hvardera å ett rum och kök, den ena för vaktmästaren och den andra för eldaren; och vidare rum för tvenne amanuenser, hvilka för sin befattning som gymnastiklärarebiträden icke skulle åtnjuta annan aflöning än fri bostad i gymnastikhuset och hvilka måste bo där för att kunna behörigen vaka öfver materielen m. m. Dessutom behöfdes ett par rum afsedda närmast för idrottsföreningarnas sammanträden, men därjämte äfven att inrymma ett eventuellt gymnastik- och idrottsbibliotek, och likaså ett mindre rum afsedt att tjäna såsom gymnastiklärarens (resp. inspektors) mottagnings- och expeditjonsrum. Och slutligen finge ej saknas en någorlunda tidsenlig badinrättning, med både duscher och simhall, hvars vatten kunde om vintern uppvärmas. Vikten och betydelsen af en sådan badinrättning och alldeles särskildt af en tillräckligt rymlig simhall hafva enstämmigt vitsordats af alla auktoriteter i gymnastikfrågor, med hvilka kommitterade haft tillfälle att rådgöra.

»Beträffande utrymmets anordning och byggnadens däraf betingade karaktär voro alla tillfrågade fackmän eniga om att tillstyrka — hvad som för öfrigt nästan gaf sig själf ur nyss antydda premisser — att byggnaden borde uppföras i två våningar: en souterräng, inrymmande badinrättning, kapp- (resp. uppställnings-) och afklädningsrum, de båda för vaktmästaren och eldaren afsedda bostadslägenheterna m. m., och en öfvervåning, till större delen upptagen af gymnastiksalen. Bland en dylik två-

[34.] våningsbyggnads många fördelar må här särskildt framhållas tvenne, nämligen dels att den skulle upptaga en vida mindre grundyta än en byggnad efter annat system och dels att det genom den här ofvan antydda anordningen med kapp- och afklädningsrum på nedra botten skulle väsentligen underlättas eller egentligen endast därigenom möjliggöras att hålla gymnastiksalen fri från damm och smuts, i det att ingen finge stiga upp för trappan förr, än han påtagit sina gymnastikskor.

»Rörande byggnadsmaterialet enade sig kommittén snart därom, att gymnastikhuset borde uppföras af tegel med puts, såsom det ur varaktighetens och billighetens förenade synpunkter bästa byggnadssättet. Att låta uppföra huset af trä kunde icke tillrådas redan på grund af den betänkliga eldfara, som måste anses vara förenad med en träbyggnad, hvori skulle inrymmas en så komplicerad värmeapparat, som här vore af nöden, särskildt för badinrättningens behof.

»Med anledning af ett vid konsistoriets sammanträde den 1 juni 1901 framställt yrkande om utredning genom kommitterades försorg af kostnaden för ett gymnastikhus af trä och enligt paviljongsystem må här ytterligare anföras följande. Enligt majoren i väg- och vattenbyggnadskåren P. A. L. Lindahls på tillfrågan afgifna förklaring skulle skillnaden i grundläggningskostnad för ett gymnastikhus af trä och ett af tegel, af här ifrågavarande dimensioner och på den här afsedda platsen, icke belöpa sig till mer än omkring 5,000 kronor. Och beträffande kostnaderna för själfva husets uppförande har från fullt sakkunnigt håll upplysts, att dessa skulle ställa sig endast 10 à 15 procent billigare, ifall huset byggdes af trä, men att denna besparing skulle mer än väl uppvägas af ökade underhållskostnader, i all synnerhet i betraktande därpå, att den i huset inrymda värmeapparaten skulle i väsentlig mån påskynda trävirkets sprickning. Rörande det s. k. paviljongsystemet torde vara till fyllest att hänvisa till hvad som redan yttrats om fördelarne af en gymnastikbyggnad i två våningar och därtill endast uttryckligen foga den anmärkningen, att en större grundyta måste i sin mån betinga större grundläggningskostnad.

»Sedan kommitterade på ofvan angifna sätt enats om de allmänna grunder, enligt hvilka förslaget till gymnastikbyggnad borde utarbetas, och i sammanhang härmed i hufvudsakliga delar godkänt ett på dessa förutsättningar hvilande s. k. diagram, som af arkitekten Ture Stenberg blifvit på anmodan uppgjordt och i hans närvaro kommitterade till närmare skärskådande förelagdt, beslöts på kommitténs sammanträde den 19 december 1900 att uppdraga åt samme arkitekt Stenberg att med ledning af berörda diagram utarbeta ritningar jämte approximativt kostnadsförslag för ifrågavarande gymnastikhus, äfvensom att uppgöra så definitiv beräkning som

möjligt rörande grundläggningskostnaderna, för hvilket sist nämnda ändamål han ägde att hänvända sig till majoren Lindahl för att jämlikt dennes åtagande få verkställd nödig undersökning för bestämmande af grundläggnings sättet. Med detta sitt uppdrag var arkitekten Stenberg i det närmaste färdig inemot slutet af vårterminen 1901. Enär det emellertid härunder visat sig, att de beräknade kostnaderna icke blott för grundläggningsarbetet och själfva husets uppförande, utan äfven för den nybyggda institutionens årliga drift och underhåll hotade att stiga till betydligt högre summor, än man på förhand hoppats eller kunnat förutse, funno kommitterade sig böra anmäla detta förhållande i en af redan utarbetade förslagsritningar eller s. k. skisser och approximativa kostnadsförslag åtföljd skrifvelse till det större konsistoriet. Efter tagen kännedom af denna skrifvelse med ty åtföljande bilagor beslöt konsistoriet den 1 juni 1901 att åt samma kommitté (förstärkt med professor Öhrvall) uppdraga 'att med ledning af de resultat, hvartill dessa kommitterade redan kommit, uppgöra sådana mera utförliga ritningar och definitiva kostnadsförslag, som kunde läggas till grund för en framställning om anslag för ändamålet af statsmedel'. Sådana byggnadsritningar och förslag, under sommarens lopp utarbetade af arkitekten Stenberg och sedermera af oss under tecknade kommitterade granskade och till alla delar gillade, öfverlämnas nu härmed till det större konsistoriet.

»Att vid detta byggnadsförslags utarbetande icke blott kommitterade själfva, utan äfven den af dem anlitate arkitekten låtit sig synnerligen angeläget vara och haft till sitt stadiga ögonmärke att söka efter bästa förmåga i såväl ett som annat afseende nedbringa de erforderliga kostnaderna till det minsta möjliga, som de funnit låta förena sig med den föreslagna institutionsbyggnadens fullt ändamålsenliga och icke alltför otidsenliga inrättning, detta torde väl i någon mån framgå däraf, att i sammanhang med de förut af kommitterade framlagda ritningarnas (skissernas) sista och slutliga om- eller öfverarbetning icke blott simhallens omfång högst betydligt reducerats (från 200 till 125 kvadratmeter) utan därjämte äfven en hel del andra mått blifvit mer eller mindre väsentligt minskade — nämligen dels ej mindre tornets än båda våningarnas höjder och dels i någon mån äfven hela byggnadens längd, likasom särskildt golfytan i vaktmästarens och eldarens bostadslägenheter — och att det medelst alla dessa reduktioner verkligen lyckats att minska kostnadsberäkningen för gymnastikbyggnaden med icke mindre än 31,300 kronor. I fråga om alla öfriga byggnadsdetaljer hänvisas till själfva byggnadsritningen med ty åtföljande beskrifning och utförliga kostnadsförslag (bil. A), hvori beräknas för gymnastikbyggnaden dess grundläggning, uppförande och inredning jämte apparater för värmeledning, vatten, gas och belysning,

[34.] administrationskostnader och oförutsedda utgifter — sammanlagdt 282,758 kronor.

» Af hosföljande situationsplan framgår, huru kommitterade tänkt sig, att gymnastikbyggnaden helst borde förläggas, nämligen med sin längd-axel parallell med den s. k. Landshöfdingens damm (och den mellan denna och Flustret löpande vägen) samt hufvud- eller frontfasaden vettande åt landsvägen. Emedan denna plans realiserande förutsätter, att till byggnadsgrund finge disponeras äfven ett stycke af stadens väster om Flustret och där framlöpande afloppsdike belägna mark, hafva kommitterade gått i författning om en till Uppsala stadsfullmäktige ingifven framställning med begäran därom, att universitetet måtte få tillbyta sig hela det ifrågasvarande, å situationsplanen utmärkta, fyrkantiga jordstycket — en areal af 793,35 kvadratmeter — mot vederlag utefter den universitetet tillhöriga markens södra gräns intill den staden redan tillhöriga delen af den s. k. Slottstegelhagen, och i sammanhang härmed tillika om tillåtelse att få genom sistnämnda område, på sätt som likaledes i situationsplanen visas, framdraga en velocipedväg från gymnastikbyggnadens gård till idrotts-parken. Och kommitterade hafva grundade förhoppningar därom, att stadsfullmäktige skola bevilja hvad sålunda begärts i ena såväl som i andra afseendet. Skulle dock — mot all förmodan — stadsfullmäktige vilja motsätta sig det äskade ägobyttet, så står ju den utvägen åter att förlägga byggnaden annorlunda, med längdaxeln utmed landsvägen och frontfasaden åt dammen.

» I afseende på de årliga utgifter, som den nya gymnastikinstitutionen skulle medföra, hafva kommitterade efter verkställda utredningar uppgjort beräkningen sålunda:

1) gymnastikläraren: lön 3,000 kronor och tjänstgöringspenningar 500 kronor	kronor 3,500: —
2) biträdande gymnastiklärare: lön 800 kronor och tjänstgöringspenningar 200 kronor	» 1,000: —
3) vaktmästare: lön	» 800: —
samt bostad af 1 rum och kök och 2 famnar ved;	
4) eldare (maskinist): lön	» 1,000: —
samt bostad och ved = vaktmästaren;	
5) 2 amanuenser skulle enligt kommitterades förslag endast åtnjuta fördelen af bostadsrum;	
6) årliga kostnaden för gymnastikhusets belysning och uppvärmning (inklusive badinrättningens behof) beräknas uppgå till	» 6,000: —
transport	kronor 12,300: —

- 7) beträffande själfva gymnastikbyggnadens underhåll ha kommitterade ansett, att detta i likhet med underhållskostnaden för öfriga institutionsbyggnader vid universitetet bör bestridas af universitetets egna medel; hvaremot kommitterade ansett nödigt, att för beredande af medel till anskaffande af erforderlig ny gymnastikattiralj, nya vapen och öfriga inventarier samt underhåll af sådant m. m. det för närvarande endast med 100 kronor årligen utgående materielanslaget ökas med 500 kronor eller till 600: —

summa kronor 12,900: —

»Då de årliga utgifterna för gymnastikinrättningen i nu gällande stat äro upptagna till 2,725 kronor, skulle alltså för gymnastikens räkning behöfvas ett årligt tillskott af 10,175 kronor.

»Rörande idrottsplatsen hafva kommitterade ansett, att denna, på sätt närmare utvisas af bilagda beskrifning och situationsplan, bör anordnas med velocipedväg från gymnastikhuset, fyra lawntennisplaner, velocipedbana, krocketplats, plats för fri idrott, löparebana, båthus — till hvilket särskild ritning bifogas — plats att lära velocipedåkning samt åskådareläktare. Enligt upprättadt kostnadsförslag (i bil. A) bör en sådan anordning — inberäknadt markens planering och täckdikning — kunna åstadkommas för 42,000 kronor.

»De årligen erforderliga kostnaderna för underhåll och skötsel af denna idrottsplats ha kommitterade trott sig böra beräkna till 2,000 kronor.

»Sammanläggas dessa siffror med dem, som förut anförts i fråga om den egentliga gymnastikinstitutionen, så blir resultatet, att för den kombinerade gymnastik- och idrottsinrättningen skulle kräfvas

dels för dess anläggning och iordningställande en sammanlagd kostnad af 324,758 kronor — eller, efter afdrag af det för sådant ändamål af studentkåren erbjudna bidraget å 50,000 kronor, ett statsanslag för en gång af 274,758 kronor

och dels därjämte i underhålls- och driftkostnader ett utöfver det enligt nu gällande stat härtill utgående beloppet med 12,175 kronor ökad årsanslag.»

På grund af hvad kommittén sålunda anført, hemställde densamma, att konsistoriet ville hos kanslern göra framställning för förverkligande af kommitténs förslag.

Ifrågavarande kommittébetänkande är undertecknad af Hammarsten, Geijer och Gyllensvärd. Öhrvall vistades, enligt hvad i slutet af betän-

[34.] kandet meddelas, vid tiden för dess afgifvande utrikes, men hade före sin afresa genomläst ett honom förevisadt koncept till detsamma och därvid förklarat sig biträda kommitterades förslag.

Den i kommittébetänkandet omförmälda, därvid bifogade bilaga A utgör en af bilagor n:r I—VI åtföljd, af arkitekten Stenberg undertecknad »beskrifning öfver samt kostnadsförslag till nytt gymnastikhus med därtill hörande idrottsplats för Uppsala universitet».

Enligt hvad beskrifningen öfver gymnastikhuset, jämförd med ritningarna, utvisar, öfverensstämmer det slutliga byggnadsförslaget med det af kommittén uppgjorda programmet. Ur beskrifningen vill jag omnämna, hurusom hufvudentrén står i förbindelse med en större öppen loggia, direkt tillgänglig utifrån och afsedd att användas som velocipedstall. Dessutom finnas två andra entréer, den ena ledande direkt till simhallen och i förening med en till gymnastiksalen och till ett mindre förrådsrum ledande trappa, den andra förande till de två bostadslägenheterna för vaktmästare och eldare samt i förbindelse med en sidotrappa till amanuensbostad och åskådareläktare. Hufvudentréns vestibul, intill hvilken hufvudtrappan, som leder till gymnastiksalen, är belägen, förer till ett större kapprum, hvilket äfven användes som uppställningsrum. Härintill i samma plan äro förlagda å ena sidan två afklädningsrum med bänkar och skåp — hvartera rummet är inredt för 100 man — och å andra sidan en större fäktsal. De bägge afklädningsrummen hafva hvar sitt torkrum, toaletterum och klosett, och de stå med några steg ned i förbindelse med en simhall med en större simbassäng, duscher och afklädningshytter. Intill fäktsalen gränsa ett större sammanträdesrum för idrottsföreningar och ett läsrum jämte därtill hörande tambur med toalett och klosett. Dessa rum äro direkt tillgängliga från hufvudvestibulen. Våningen en trappa upp upptages af den stora gymnastiksalen, till hvilken förutnämnda två trappor leda, ett öfver loggian förlagdt rum för redskap, ett vid sidotrappan förlagdt rum för idrottsutensilier jämte ett bredvid hufvudtrappan liggande expeditjonsrum för gymnastikläraren. En halfrappa högre upp öfver fäktsalen med angränsande rum, hvilka hafva större höjd än bottenvåningen i öfrigt, äro förlagda läktare för åskådare jämte två amanuensbostäder å två rum hvardera, tillgängliga från hvar sin trappa.

Byggnaden är afsedd att uppföras af tegel med puts, med sockel af granit och grundmurar af granit i kallmur på ett betonskift å konstgjord undergrund enligt ett af majoren Lindahl uppgjort förslag. Byggnaden förses ut- och invändigt med en enkel men solid utstyrsel, med yttre listverk, portomfattning, kolonnetter m. m. af kalksten. Bjälklagen äro af trä med järnbalkar som bärbjälkar å större spännvidder. Takkonstruk-

tionen öfver stora gymnastiksalen utföres af järn och hvilar å sträfpelare, [34.] öfriga tak utföras med trätakstolar, och samtliga taken täckas med svartplåt. Stora trapphuset är uppdraget till ett torn, i hvars öfre del vattenreservoaren för duschens servis är placerad. Byggnaden i sin helhet förses med värmeledning.

Idrottsplatsen skall anläggas i den s. k. Slottshumlegården, anordnas med velocipedbana, löparebana, lawntennisplaner, krocketplats, plats att lära åka velociped, plats för bollspel och fria lekar, åskådareläktare med förrådsskjul samt båthus med brygga. En velocipedväg anlägges mellan idrottsplatsen och gymnastikhuset.

Det till beskrifningen hörande kostnadsförslag upptager följande poster:

gymnastikhus	kronor	208,700:—
värmeledning	»	20,000:—
kall- och varmvatten- samt afloppsledningar	»	20,600:—
gymnastiksalens inredning	»	14,458:—
fäktsalens	»	4,000:—
belysning med ledningar och armatur	»	5,000:—
administration, arkitekt- och kontrollantarfvode	»	10,000:—
idrottsplatsens ordnande	»	42,000:—

summa kronor 324,758:—

De till omförmälda beskrifning och kostnadsförslag hörande bilagor I—VI tjäna till att verifiera och belysa särskilda i kostnadsförslaget upptagna poster.

Bil. I innehåller detaljerade, af Stenberg uppgjorda kostnadsberäkningar för gymnastikhuset, upptagande följande slutsummor för de olika hufvudposterna:

grundläggning och sockel m. m.	kronor	52,022:—
murerarbeten	»	45,406:—
golflag	»	36,561:—
taklag med svartplåt	»	19,075:—
invändiga trappor	»	2,820:—
snickerier	»	12,380:—
inredningar, tillhopa	»	9,931:—
järn och smide	»	3,000:—
utvändiga fasadstensarbeten	»	10,000:—
målning	»	7,000:—
transporter	»	500:—
oförutsedda utgifter	»	10,005:—

summa kronor 208,700:—

[34.] Bil. II innehåller tre alternativa förslag till grundläggning för det nya gymnastikhuset, uppgjorda af majoren Lindahl. Enligt det af dessa förslag, som af Stenberg och kommitterade antagits, skall leran undanschaktas till ungefär 3 meters djup och så breda grundgrafvar upptagas, att trycket å grundytan uppgår till ungefär 1 atmosfär. Därpå fylles i grafvarna med 1 meter grus och å detta placeras grundplattorna af 0,6 meters tjock beton, hvarpå grundmurarne af granit i kallmur uppföras.

I bilaga III framlägges ett af Hugo Theorell uppgjort förslag till uppvärming och ventilering af gymnastikhuset. Kostnaden för värmeledningen med två stycken lågtrycksångpannor, kaminer, rörledningar, ventiler m. m., allt färdigt och uppsatt på platsen, beräknas till omkring 20,000 kronor.

Vidare finnes i bilaga IV en af John Berlien uppgjord kostnadsberäkning för kall- och varmvatten- samt aflöppsledningar med tillbehör, slutande å 20,600 kronor.

Bilaga V innefattar en af majoren Silow uppgjord kostnadsberäkning för salarnes inredning i gymnastikhuset. Slutsummorna utgöra i fråga om gymnastiksalen 14,458 kronor samt i afseende å fäktsalen 4,000 kronor. I dessa summor ingår kostnaden för redskapens uppsättning.

Bilaga VI är af följande lydelse:

»Förslag till och kostnadsuppgift å anläggande af idrottsplats för Uppsala universitet:

velocipedväg mellan gymnastikhuset och idrottsplatsen, 500 meter lång, göres 3 meter bred med lämplig underberedning af mogrus eller kalkgrus med ett lag af finharpadt grus öfver, det hela af c:a 300 mm. tjocklek	kronor 1,200: —
lawntennisplaner göras 4 stycken 32×14 m. med samma underberedning som för velocipedvägen, men med hårdare dockning samt med en förhöjning af den längsgående midtlinien af 50 mm. och med finare, något lerblandadt grus som öfveryta	» 3,200: —
löparebana 200 meter lång, 10 meter bred, göres på samma sätt som velocipedvägen, men tilldockas hårdare	» 1,500: —
plats för att lära åka velociped anlägges på samma sätt som velocipedvägen	» 1,200: —
transport	kronor 7,100: —

	transport kronor	7,100: —	[34.]
velocipedbana 430 meter lång, 8 meter bred, göres lika med velocipedvägen, men med lutning inåt i svängarne	»	3,100: —	
plats för bollspel och fria lekar planeras, vältas och stampas	»	2,000: —	
krocketplats beredes på samma sätt som velocipedvägen	»	1,200: —	
båthus uppföres enligt bifogad ritning af resvirke på sockel af sten, med väggar af spån på bräder, och taket täckes med asfaltpapp på bräder	»	10,000: —	
läktare för åskådare med förrådsskjul med 4 bänkrader med 50 platser i hvarje rad och underskåp för rackets, bollar, nät m. m.	»	600: —	
dränering af hela idrottsplatsen	»	15,000: —	
ritningar, kontrollantarfvode, oförutsedda utgifter m. m.	»	3.000: —	
summa kronor		42,000: —	

»Uppsala i september 1901.

»A. Thure Stenberg.»

Till stöd för posten å 15,000 kronor är bifogadt ett af Gösta Laurell uppgjortt kostnadsförslag, upptagande kostnaderna »för fullständig dränering af den å Slotshumlegården föreslagna idrottsparken, hvars areal efter uppmätning är befunnen utgöra 3,42 hektar».

Omformålda kommittés betänkande blef vid det större akademiska konsistoriets sammanträde den 5 oktober 1901 föremål för konsistoriets handläggning. Därvid sysselsatte sig konsistoriet först med ett ärende, som var förbundet med en af förutsättningarna för den tillämnade lösningen af frågan. Vid omformälan af det af studentkåren genom direktionens skrifvelse den 9 mars 1900 till konsistoriet gjorda erbjudande antydde jag, att detta gjordes under vissa villkor. Rörande dessa villkor hade förhandlingar förts mellan universitetsmyndigheterna och studentkårens direktion. Dessa förhandlingar hade omsider ledt till enighet mellan vederbörande, och i konsistoriets protokoll för den 5 oktober 1901 återgifvas dessa villkor med den lydelse de på grund häraf skulle äga. Deras innehåll är följande:

»Uppsala studentkår erbjuder Uppsala universitet såsom gifva 50,000 kronor på följande villkor:

a) att universitetet drager försorg om förverkligandet af planen att på platsen Slottstegelhagen-Slottshumlegården i Uppsala åstadkomma en kom-

[34.] binerad gymnastik- och idrottsinrättning för universitetets studerande ungdom på sådant sätt, att nämnda anläggning blir en universitetets institution;

b) att gymnastikhuset förläggas å den universitetet tillhörande mark, benämnd Slottstegelhagen, på plats, som i konsistoriets skrifvelse den 25 september 1880 afsågs för den sammanbyggda rid- och gymnastikinstitutionen;

c) att idrottsparken förläggas till den staten tillhörande s. k. Slottshumlegården i dess norra del och att lämplig förbindelse åstadkommes med gymnastikhuset;

d) att anläggningen utföres i hufvudsaklig öfverensstämmelse med en plan, som af studentkåren genom dess direktion blifvit på förhand godkänd;

e) att studentkårens direktion beredes tillfälle att inkomma med yttrande, innan reglemente för institutionens förvaltning antages, och sedermera, innan ändringar däri vidtagas, samt att studentkåren dessutom förbehålles rätt att till konsistoriet och universitetskanslern framställa sina önskemål rörande institutionens förvaltning och att få dessa af vederbörande myndighet pröfvade;

f) att anläggningen i fråga påbörjas före utgången af år 1906;

g) att studentkåren utbetalar sitt anslag, så snart ett år förflutit, efter det anläggningen påbörjats;

h) att, därest anläggningen i framtiden nedlägges eller utan studentkårens medgifvande annorledes än i och för gymnastik- och idrottsöfningar användes, till studentkåren återbäres af dess dåvarande värde, hvare ej inräknas tomtvärde, ett belopp, som bestämmes af tre gode män, af hvilka universitetet utser en, studentkårens direktion en och dessa båda eller, därest de ej blifva ense, Konungens befallningshafvande i Uppsala län den tredje; samt

i) att studentkåren erbjuder sig att, såsom säkerhet för sitt bidrags utgörande, hos universitetet deponera första inteckningarna i sina fastigheter till ett belopp af 50,000 kronor, dock med förbehållen rätt att utbyta dessa mot annan byggnadskassans egendom, som af universitetet godkännes, samt med förbehåll, att studentkåren får uppbära all räntaafkastning å de sålunda deponerade handlingarna.»

På dessa villkor och under förutsättning att det ifrågasatta företaget med bidrag i öfrigt af statsmedel komme till utförande beslöt konsistoriet mottaga den af studentkåren erbjudna gåfvan.

Konsistoriets omförmälda protokoll den 5 oktober 1901 utvisar äfven, att universitetets drätsel-nämnd den 26 september 1901 afgifvit infordradt utlåtande rörande ärendets ekonomiska sida. Därvid förklarade drätsel-nämnden till en början, att, ehuru universitetet redan nu vore och, oafsedt den ifrågasatta nybyggnaden, uppenbarligen för hvarje år blefve allt

mera betungadt af kostnader för institutionsbyggnaders underhåll, drätsel-nämnden emellertid ansåge, att universitetet finge underkasta sig den årliga kostnaden för gymnastikhusets underhåll. [34.]

Beträffande den till 282,758 kronor beräknade kostnaden för gymnastikhusets uppförande och inredning äfvensom den till 42,000 kronor upptagna anordningen af idrottsplats förklarade drätsel-nämnden, att nämnden, på grund af den erfarenhet densamma ägde från andra byggnadsföretag, funne sig böra tillstyrka, att nämnda båda beräknade kostnadssummor höjdes med 10 procent, hvarjämte drätsel-nämnden i afseende på sådana årliga kostnader, som icke afsåge aflöning, fann en höjning böra äga rum sålunda, att kostnaden för gymnastikhusets uppvärmning och belysning upptogs till 6,600 kronor, den årliga driftkostnaden för idrottsplatsen till 2,200 kronor samt det årliga materielanslaget till 700 kronor; och skulle alltså enligt denna beräkning de årliga underhålls- och driftkostnaderna för gymnastik- och idrottsinrättningen uppgå till sammanlagdt 15,800 kronor och sålunda, då de årliga utgifterna för gymnastikinrättningen enligt gällande stat vore upptagna till 2,725 kronor, ett med 13,075 kronor ökad årsanslag af statsmedel erfordras.

De af drätsel-nämnden sålunda uttalade åsikter i kostnadsfrågorna delades af konsistoriet, som på grund häraf beslöt att, efter förhöjning med 10 procent i den beräknade, för en gång behöfliga anslagssumman men med afräknande af studentkårens bidrag, anhålla om ett extra statsanslag å 307,233 kronor, jämte nyssnämnda belopp af 13,075 kronor såsom ökad årsanslag af statsmedel. Tillika beslöt konsistoriet, att universitetet skulle ikläda sig betalningsansvaret för den årliga underhållskostnaden för gymnastikhuset.

Då den framställning i ämnet, som konsistoriet vid ifrågavarande tillfälle beslöt att aflåta till kanslern och som innehålles i konsistoriets förut omförmälda skrifvelse den 5 oktober 1901, i allo öfverensstämmar med den af mig i början af denna punkt anförda, af kanslern gjorda underdåniga anhållan, är ej af nöden att här återgifva densamma. Men ur skrifvelsen — hvilken åtföljdes af de till ärendet hörande ritningar, situationsplan och öfriga handlingar — vill jag framhålla vissa uttalanden, hvarmed konsistoriet beledsagade berörda framställning.

Efter att hafva hänvisat till och åberopat den utredning och motivering, som i ärendet lämnats, framhåller konsistoriet såsom en af det föreliggande förslagets viktigaste delar en nyhet i detsamma, den s. k. simhallen. Sedan de tekniska framstegen möjliggjort inrättandet af simbassänger, hvari vattnet året om kunde hållas vid lämplig värmegrad, ansåges de af alla sakkunniga såsom helt och hållet outhärliga vid en tids-

[34.] enlig större gymnastikanstalt. En sådan simhall vore ej blott af vikt ur renlighetens synpunkt och för att möjliggöra, att gymnastiken kunde äga rum i ren, dammfri luft under fullt hygieniska förhållanden och efterföljas af ett uppfriskande bad; själfva simningen vore nämligen som bekant den förträffligaste gymnastik, och det låge i öppen dag, att lätt tillgång året om till såväl bad som simning vore för den studerande ungdomen af den största betydelse, icke minst i Uppsala, som i detta afseende vore af naturen föga gynnadt.

Hvad åter beträffade nyttan af ordnade kroppsörelser för ungdomen, vore från sakkunnigt håll densamma så många gånger med skärpa påvisad och af erfarenheten så rikligt bekräftad och vore numera äfven så allmänt känd och erkänd, att den icke behöfde särskildt belysas. Lika litet torde det vara af nöden att utförligare ådagalägga, att såväl gymnastik som fri-luftsiddrott vore af största vikt samt att de ingalunda uteslöte, utan tvärt om kompletterade hvarandra och borde vara organiskt förbundna. Det borde endast framhållas, att särskildt för studenterna gymnastik och idrott ägde en om möjligt ännu större betydelse än eljest, nämligen såsom motvikt icke blott mot det ensidiga, i de flesta fall med stillasittande förbundna själsarbetet, utan äfven mot förströelser och nöjen af hälsofientlig och lägre art. Att icke tillgodogöra sig denna motvikt vore i själfva verket, såsom man framhållit, ett slöseri med vår dyrbaraste egendom, och det kunde sättas i fråga, om man längre stode till svars med, att rikets största universitet, såsom nu vore fallet, så godt som helt och hållet saknade resurser för denna viktiga uppgift. Ingenstädes i vårt land samlades en så stor skara bildningssökande ungdom som i Uppsala; där, om någonstädes, borde väl en tidsenlig och tillräcklig gymnastik- och idrottsanstalt under erforderlig sakkunnig ledning stå till buds. Klart vore, att en sådan anstalt icke kunde komma till stånd utan ganska stora ekonomiska upp-offringar, men det borde äfven vara lika klart, att anstalten komme att medföra en vinst af ökad fysisk och psykisk hälsa, kraft och sundhet, som knappt kunde öfverskattas och som omedelbart skulle komma hela vårt folk till godo.

Såsom nämndt, vore universitetet för närvarande så godt som helt och hållet utan resurser i fråga om tillgodoseendet af nu föreliggande viktiga intressen, och konsistoriet kunde till ådagaläggande häraf ej under-låta att än tydligare erinra om, hurusom den nuvarande gymnastikinstitu-tionen alltsedan år 1870, och således i öfver trettio år, varit för öfningars bedrivande förlagd till Uppsala högre allmänna läroverks gymnastiklokal, utan att därigenom någon kostnad blifvit universitetet förorsakad, men hurusom ändrade förhållanden härutinnan på senare tider hotat att inträda,

i det universitetet, då läroverket själlt numera vore i behof af mera tid och utrymme för sina öfningar, när som helst kunde motse en uppsägning att afflytta. [34.]

Konsistoriet ansåge det därför vara hög tid, att förevarande angelägenhet bereddes en lycklig lösning, och vågade hålla före, att den betydelse, som frågan om ett fullständigt ordnande af kroppsöfningar vid universitetet ägde för dess studerande ungdom, blifvit genom den uppmärksamhet och den utredning, som däråt ägnats såväl nu som vid föregående tillfällen, med all tydlighet ådagalagd. Konsistoriet såge i det nu senast i saken gjorda uppslaget i form af ett erbjudande från universitetets studentkår af ett jämförelsevis betydande anslag såsom bidrag för förverkligande af förevarande länge framhållna önskemål på samma gång det kraftigaste vittnesbörd om, att bristen i nämnda hänseende på ett alltmärka kännbart sätt gjorde sig gällande, och den mest bevekande vädjan till vederbörande att draga försorg om, att ifrågavarande behof snarligen på ett tillfredsställande sätt blefve tillgodosedt.

Då sedermera kanslern, såsom förut nämnts, med underdånig skrifvelse den 19 oktober 1901 till Eders Kungl. Maj:t öfverlämnade konsistoriets skrifvelse med därvid fogade bilagor, skedde det med de varmaste förord för bifall till konsistoriets framställning, och kanslern förklarade, att han såväl på grund af de viktiga skäl, hvilka konsistoriet anført, som med fäst afseende på den studerande ungdomens lifliga intresse för frågan funne det högeligen önskvärdt, att det efter en omsorgsfull och fullständig utredning nu framlagda förslaget snart måtte komma till utförande.

Sedan Eders Kungl. Maj:t genom nådig remiss anbefallt domänstyrelsen att, efter vederbörandes hörande, i ärendet afgifva underdånigt utlåtande, har domänstyrelsen, med öfverlämnande af underdåniga yttranden från arrendatorn af kronolägenheten Slottshumlegården samt domänintendenten och Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Uppsala län, den 7 mars 1902 afgifvit eget underdånigt utlåtande. För innehållet i de afgifna yttrandena samt domänstyrelsens utlåtande går jag nu att redogöra.

Arrendatorn af Slottshumlegården J. Johansson har anført bland annat:

Enligt bestämmelse i nionde punkten uti det emellan Johansson och domänstyrelsen den 20 december 1895 upprättade arrendekontraktet angående ifrågavarande kronolägenhet vore Johansson pliktig afstå mark, tillhörig den arrenderade lägenheten, allenast i det fall, att sådant kunde komma att erfordras å kronans vägnar för allmännyttigt ändamål. Men

[34.] då ändamålet med den ifrågavarande upplåtelsen enligt Johanssons mening icke vore af sådan beskaffenhet, ansåge han sig icke pliktig att afträda någon del af arrendet förr än den aftalade arrendetiden tilländalupit, och Johansson ville helst bibehålla det arrenderade området oförminskadt. För den händelse Eders Kungl. Maj:t likväl skulle anse honom skyldig medgifva den ifrågasatta upplåtelsen redan under sin arrendetid, ville Johansson anhålla, dels att han icke måtte förklaras pliktig afträda Slottshumlegården förr än den 14 mars 1903, dels ock att ersättning måtte tillerkännas honom för den förlust, som tillskyndades honom genom upplåtelsen. Hela det område, som af honom innehades på arrende, utgjordes af tillhopa 12 hektar 22,33 ar åker, därför Johansson årligen erlade 705 kronor i arrende. Som den del af det arrenderade jordområdet, hvars öfverlåtande nu vore i fråga, omfattade 3 hektar 42 ar, skulle den härå belöpande andelen af arrendet motsvara omkring 210 kronor, hvarmed Johansson skulle komma att årligen åtnjuta minskning i arrendeafgiften.

Denna minskning å arrendet finner Johansson likvisst för liten. Såsom skäl för yrkandet på högre ersättning åberopar han, att han å jorden verkställt förbättringar m. m. För den händelse han skulle befinnas pliktig afstå från sin rätt till arrendet af ifrågavarande del af Slottshumlegården under tiden intill den 14 mars 1916, då arrendetiden utgår, yrkar han, på grund af hvad han anfört, att den årliga arrendeafgiften för den återstående delen af det arrenderade jordområdet måtte nedsättas till 400 kronor, äfvensom att en godtgörelse för den förlust, han genom afträddandet lede, måtte tillerkännas honom med ett penningbelopp i ett för allt af 1,300 kronor.

Domänintendentens yttrande innehåller hufvudsakligen följande:

Det jordområde, hvarom fråga vore, syntes kronan utan olägenhet kunna afstå, såvida det icke på grund af dess läge mellan Fyrisån och andra Svea artilleriregementes exercisfält kunde finnas behöfligt för kommunikationen mellan exercisfältet och Fyrisån.

Då Slottshumlegården vore jämte annan mark, som läge på något afstånd därifrån invid den till landshöfdingen anslagna trädgården Lugnet, upplåten till förutbemälde Johansson på arrende intill den 14 mars 1916, måste arrendatorn, i händelse han nödgades därförinnan frånträda de 3,42 hektar af Slottshumlegården, som ansåges behöfliga för den föreslagna idrottsplatsen, därför åtnjuta skälig godtgörelse. Men de af arrendatorn i detta afseende framställda anspråken syntes vara väl höga.

Vid den arrendevärdering, som den 22 oktober 1893 förrättats å den af Johansson nu arrenderade lägenheten, hvartill då äfven hörde ett till

[34.]

Uppsala stad sedermera upplåtet jordområde om 1,7577 hektar i Slottstegelhagen och Slottshumlegården, hade årliga arrendet för ägoskiftet i Slottstegelhagen och Slottshumlegården, innehållande 8,51 hektar, beräknats efter 60 kronor för hektar till kronor 510: 60
 samt för ägoskiftena vid trädgården Lugnet, omfattande 5,471 hektar, efter 50 kronor per hektar till » 273: 55
 eller tillsammans till kronor 784: 15.

Sedan emellertid Uppsala stad, med begagnande af den staden genom Eders Kungl. Maj:ts nådiga bref den 17 maj 1895 medgifna rätt, till sig löst hela Slottstegelhagen om 1,5627 hektar jämte 19,5 ar af Slottshumlegården eller tillsammans 1,7577 hektar, hade härför, efter beräkning af 60 kronor per hektar, från nyss angifna arrendevärde afdragits » 105: 46

hvidan således återstående arrendevärdet utgjorde kronor 678: 69.

Vid den auktion, som sedermera förrättades för lägenhetens utarrendering, hade det högsta antagna anbudet uppgått till 705 kronor eller 26 kronor 31 öre utöfver det beräknade arrendevärdet, utgörande 3,877 procent förhöjning af detta. Fördelades det årliga arrendet, 705 kronor, på de olika delarna af lägenheten, så belöpte på Slottshumlegården med en areal af 6,7523 hektar å 62 kronor 32,7 öre per hektar kronor 420: 85 och på ägoskiftena vid trädgården Lugnet med en areal af 5,471 hektar å 51 kronor 93,7 öre » 284: 15.

Om arrendatorn skulle, såsom han fordrat, för afståendet af de 3,42 hektar af Slottshumlegården, som ansåges behöfliga för idrottsinrättningen, erhålla ett afdrag af 305 kronor å det årliga arrendet, så komme den årliga arrendeaifgiften för återstående 3,3323 hektar af Slottshumlegården att utgöra endast 115 kronor 85 öre eller 34 kronor 76,5 öre per hektar, således föga mera än hälften af nuvarande arrendet per hektar, hvilket, enligt hvad nyss visats, utgjorde 62 kronor 32,7 öre.

Visserligen vore det otvifvelaktigt, att genom skiljandet af något mera än hälften af Slottshumlegården från arrendet brukningskostnaden för den återstående delen där af i någon mån ökades, men ingalunda kunde den stegras så, att den af arrendatorn ifrågasatta betydliga nedsättningen i arrendet där af kunde anses påkallad. Såsom skälighets ersättning i detta hänseende ville domänintendenten föreslå, att årliga arrendet för de 3,3323 hektar af Slottshumlegården, som vid arrendet komme att bibehållas, måtte nedsättas till samma pris per hektar, som betalades för de vid trädgården

[34.] Lugnet liggande delarna af lägenheten, eller 51 kronor 93,7 öre, således bestämmas till kronor 173: 07

Med tillägg af det hittills utgående arrendet för de orubbade ägoskiftena vid trädgården Lugnet » 284: 15

skulle årliga arrendet således blifva kronor 457: 22
eller i jämnadt tal 450 kronor.

Den af arrendatorn fordrade godtgörelse för de förbättringar han nedlagt å de 3,42 hektar, om hvilkas skiljande från arrendet vore fråga, eller 100 kronor för hvart och ett af de återstående arrendeåren, räknade från den 14 mars 1903, syntes ock vara väl högt tilltagen. Ehuru arrendatorn nedlagt mycket arbete och kostnad på förbättringen af detta område, kunde värdet däraf icke uppgå till ett så högt belopp, som han begärt, eller 380 kronor per hektar, synnerligast som han enligt eget medgifvande fått draga nytta af dessa förbättringar under några år. Det kunde sättas i fråga, att universitetet vid blifvande tillträde af jordområdet borde ersätta arrendatorn efter uppskattning för de därå nedlagda förbättringarna, i den mån arrendatorn icke hunnit att af dem draga nytta. Men om detta icke pröfvades lämpligt, utan krönan skulle vidkännas denna ersättning, syntes en fullt tillräcklig godtgörelse beredas arrendatorn genom en ytterligare nedsättning af 50 kronor i det årliga arrendet af lägenheten eller till 400 kronor.

I det af Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande afgifna yttrande anföres till en början, att den mark, som med den underdåniga framställningen afsåges, utgjorde en del af de landshöfdingen i Uppsala län förut på lön anslagna, numera till statsverket indragna löningsjordar inom Uppsala stads område, hvilka af domänstyrelsen genom kontrakt den 20 december 1895 upplåtits till Johansson mot årlig arrendeavgift af 705 kronor, samt att, enligt hvad instrumentet öfver den år 1901 förrättade besiktning å de ifrågavarande löningsjordarna utmärkte, denna mark jämte den öfriga i arrendet inbegripna delen af Slottshumlegården och Pilhagen, i sin helhet utgörande 6,7523 hektar, befunnits vara väl häfdad och dikad, till större delen igenlagd till vall och i öfrigt besädd med korn.

På sätt domänintendenten anfört, yttrar Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande vidare, torde det ifrågavarande området icke vara för något särskildt statens behof erforderligt. Och då arrendatorn däraf förklarar sig villig att äfven före arrendetidens utgång afträda detsamma emot åtnjutande af afkortning på arrendeavgiften samt erhållande af skälig ersättning för de kostnader han nedlagt för områdets försättande i god häfd, hade Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande för sin del icke något att

erinra emot den ifrågasatta upplåtelsen däraf till idrottsplats i samband med gymnastikinrättning för Uppsala universitet, därest anslag för detta ändamål beviljades. Dock syntes vid denna upplåtelse böra fastas förbehåll om skyldighet för universitetet dels att till arrendatorn af området utgifva ersättning för den förlust honom tillskyndades genom områdets afträdande före den kontraherade arrendetidens utgång, hvilken ersättning, därest godvillig uppgörelse därom icke kunde emellan universitetet och arrendatorn träffas, syntes böra bestämmas i den ordning, som stadgades i förordningen den 14 april 1866 angående jords eller lägenhets afstående för allmänt behof, dels ock att, därest området icke vidare komme att användas till idrottsplats vid universitetets gymnastikinrättning, återställa detsamma till statsverket i enahanda skick, som det vid upplåtelsen befunnes, till utrönande hvaraf laga syn å området borde förrättas vid dess öfverlämnande till universitetet. [34.]

Lika med domänintendenten har Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande slutligen tillstyrkt, att, i händelse den begärda upplåtelsen komme att äga rum, arrendatorn af de löningsjordar, hvartill området hörde, måtte för den del af arrendetiden, som efter upplåtelsen kunde återstå, få den årliga arrendeafgiften nedsatt till 450 kronor.

För egen del har domänstyrelsen meddelat, att nionde punkten af omförmälda arrendekontrakt har följande lydelse:

»Arrendatorn tillförbindes att, där sådant för allmännyttigt ändamål å kronans vägnar fordras, afstå egendomen tillhörig mark mot åtnjutande af minskning i arrendeafgiften, motsvarande den förlust honom tillskyndas.»

Enär, yttrar domänstyrelsen vidare, området i fråga vore afsedt att användas för en statens läroanstalts behof, vore enligt domänstyrelsens förmenande arrendatorn på grund af nämnda kontraktspunkts ordalydelse pliktig att afstå detsamma, därest Eders Kungl. Maj:t funne området för sagda ändamål behöfligt. Under denna förutsättning hade domänstyrelsen ej något att erinra mot den ifrågasatta öfverlåtelsen, och biträdde domänstyrelsen i öfrigt Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvandes förenämnda förslag såväl i afseende å nedsättningen i arrendet från den tid området toges i anspråk som ock i fråga om däruti omförmälda skyldigheter för universitetet.

Efter nådig remiss har slutligen öfverintendentsämbetet den 27 maj 1902 i ärendet afgifvit utlåtande, därvid ämbetet anmält, att detsamma icke funnit orsak till erinran mot de föreliggande ritningarna samt att skäl till anmärkning mot den beräknade kostnadssumman af 357,233 kronor enligt ämbetets bedömande icke förefunnes.

[34.] Sedan länge har vid universitetet i Uppsala tillfälle varit den studerande ungdomen beredt att deltaga i öfningar, som utbildade och stärkte kroppen. Så har tillförne undervisning meddelats i fäktning och ridning. Fäktöfningarna hafva numera utbytt mot gymnastik, och ridöfningarna — hvilka under alla förhållanden af flera skäl ej kunna komma den stora mängden till godo — hafva för öfrigt numera på grund af omständigheterna kommit att falla i viss mån utanför universitetets verksamhetsområde. Hvad gymnastiköfningar beträffar, kräfva de, enligt sakkunniges bestämda åsikt, sitt nödvändiga komplement i fria idrottsöfningar och lekar. Härtill har hittills alldeles saknats plats för universitetets studerande ungdom. Men det är ej nog härmed. Universitetet äger ej ens ett eget gymnastikhus till denna ungdoms förfogande. Och fara är, att den hittills för ändamålet begagnade lokalen snart ej längre står universitetet till buds.

Att här förefinnas svåra missförhållanden, torde erkännas af den, som följt den nu förevarande frågans historia. En fråga, som liksom denna mött så många svårigheter och i växlande former så ofta tillbakavisats, men likväl åter tränger sig fram, måste vara grundad på ett behof, som ej kan undertryckas. Detta behof har gjort sig kännbart ej allenast hos dem, hvilka saken i första hand gäller. Det förnimmes af alla, hvilka kommit till insikt om nödvändigheten för det allmänna att bereda en motvikt mot det ensidiga själsarbetet för den studerande ungdomen. Denna nödvändighet är i det föregående på så många sätt och från så många håll påvisad, att jag kan nöja mig med att hänvisa till hvad där finnes anfördt, främst till hvad medicinska fakulteten i Uppsala den 24 augusti 1878 yttrade i frågan.

Fakultetens allvarliga ord äro ägnade att framkalla beklagande, att denna angelägenhet ännu efter nära tjugufem års förlopp icke lyckats vinna sin lösning. Men de utgöra tillika en kraftig maning att i det allmännas intresse så snart och så fullständigt som möjligt afhjälpa de oförmälda missförhållandena. Och då den vid universitetet i Uppsala befintliga gymnastiska institutionen för närvarande ej på långt när motsvarar sitt ändamål samt universitetet icke mäktar att med de för detsamma tillgängliga medel försätta institutionen i ett fullt tillfredsställande skick, ankommer det på staten att med anledning af den gjorda framställningen taga sig saken an.

Frågan är nu, om det föreliggande förslaget, som just afser att gifva institutionen hvad den behöfver: en egen lokal och en vidgad verksamhet i enlighet med tidens fordringar, är ur alla synpunkter förtjänt att komma till utförande. Det spörsmål, som därvid först framställer sig, är, om lägena

för idrottsplats och gymnastikhus äro väl valda och om den erforderliga [34.]
marken kan för ändamålet upplåtas.

Hvad beträffar idrottsplatsen, lär det, med hänsyn till det behöfliga utrymmet samt det önskvärda i att omgifningarna äro fria, knappast kunna ifrågasättas annat än att densamma måste förläggas utom stadens bebyggda delar. I afseende å idrottsplatsens i öfverensstämmelse härmed tilltänkta läge å den staten tillhöriga Slottshumlegården synas skiljaktiga meningar ej hafva rådt hos vederbörande. Från statens sida torde hinder ej böra möta för det erforderliga områdets upplåtande för ändamålet. Att, såsom domänintendenten ifrågasatt, förbindelse mellan andra Svea artilleriregementes exercisfält och Fyrisån skulle behöfva åstadkommas öfver det nu afsedda området, lär, enligt hvad chefen för landtförsvarsdepartementet meddelat mig, ej vara att antaga. Från arrendatorns sida åter kan på grund af arrendekontraktets bestämmelser ej uppställas något hinder.

Angående lämpligaste belägenheten för gymnastikhuset hafva olika åsikter gjort sig gällande. I de så att säga officiella handlingarna i ärendet hafva dessa meningsskiljaktigheter endast föga kommit till synes, hvadan de i det föregående endast äro antydda. Men särskildt i det ena af de förut nämnda kommittébetänkanden, som under år 1899 afgåfvos till studentkårens direktion, hafva de fått uttryck. Äfven de speciellt sakkunniga lära ej vara fullt ense i denna fråga, så vidt framgår af en år 1901 af A. Ulrich utgifven skrift, kallad »Frågan om idrottspark och gymnastikhus för Uppsala studenter», hvilken skrift varit för mig tillgänglig. Jag tror mig därför böra med några ord vidröra denna sak.

Ifrågavarande meningsskiljaktigheter hafva rört sig om, huruvida det är nödvändigt att gifva gymnastikhuset ett fullt centralt läge samt hvilken vikt ligger däruppå, att gymnastikhuset och idrottsplatsen befinna sig i hvarandras omedelbara närhet. Därvid har å ena sidan framhållits, att gymnastikhuset borde ligga så nära stadens centrum som möjligt. Med hänsyn till gymnastiköfningarnas kortvarighet spelade tidsutdräkten vid gåendet till och från dem en stor roll. Däremot vore det icke i och för sig nödigt, att gymnastikhuset och idrottsplatsen låge i hvarandras närhet. Å andra sidan har man anmärkt, att med hänsyn till gymnastik- och idrottsöfningarnas samhörighet platserna för deras bedrifvande borde väljas så, att man ej upphäfde denna samhörighet. Äfven kostnadsfrågan vore därvid af betydelse så till vida, som, därest gymnastikbyggnaden förlades alltför långt från det område, där man ansett idrottsplatsen böra anläggas, det kunde blifva af nöden att för åtskilliga ändamål vid idrottsplatsen uppföra en särskild paviljong. Och man har slutligen framhållit, att, om gymnastikbyggnaden förlades till Slottstegelhagen, på sätt nu

- [34.] ifrågasatts, densamma ej kunde anses ligga för långt från stadens centrala delar.

Den sist angifna af de båda stridiga meningarna har segrat i det nu föreliggande förslaget. Jag tvekar för min del ej att ansluta mig till den uppfattning, som därvid gjort sig gällande. Hvad angår den tvifvelsutan mycket viktiga frågan om gymnastikbyggnadens afstånd från stadens centrum, synes en plats, belägen såsom Slottstegelhagen invid den s. k. Flusterpromenaden, vara att betrakta såsom ganska lätt tillgänglig från de flesta delar af staden.

För användandet af Slottstegelhagen till plats för gymnastikhuset möter, då universitetet är ägare af området, ej något hinder. Då själfva förläggningen af byggnaden, såsom af det föregående inhämtas, gjorts beroende af ett ägoutbyte mellan universitetet och Uppsala stad, bör jag nämna, att enligt från universitetet till ecklesiastikdepartementet insänt vederbörligt protokollsutdrag universitetet numera genom verkställd landtmäteriförrättning fått sig tillagdt ett område om 7,9 ar till den erforderliga utvidgningen af tomtområdet för gymnastikhuset. Byggnaden kan således förläggas på sätt man ansett fördelaktigast, med sin längdaxel parallell med Landshöfdingens damm samt med hufvud- eller frontfasaden vettande åt landsvägen.

Öfvergår man till att skärskåda planen för de tillämnade anordningarna, lär man finna, att den är uppgjord med omsorg och omtanke. Så vidt jag, med ledning af hvad i ärendet förekommit, kunnat bedöma, skall den gymnastiska institutionen vid universitetet i Uppsala i sitt nya skick komma att uppfylla alla rättmätiga anspråk på en gymnastisk-idrottslig anstalt. Planen torde ej heller gå utöfver hvad som enligt nutida förhållanden kan anses vara af nöden. Den tilltänkta simhallen är, såsom framhållits, en nyhet. Men utom hvad redan anförts beträffande densamma vill jag återopå ett i förutnämnda skrift af A. Ulrich anfördt yttrande af föreståndaren för gymnastiska centralinstitutet, professorn Törngren, att behovet af den i ritningarna till gymnastikbyggnaden upptagna simbassängen vore så trängande, att det hela skulle blifva ofullständigt, om densamma saknades. Ingen nutida sakkunnig, tillägger Törngren, skulle kunna tillråda att anordna en kroppsöfningsanstalt vid ett stort och betydelsefullt universitet utan i sammanhang med en tillräckligt stor simbassäng.

Då jag, såsom framgår af det föregående, ej kunnat föreslå någon inskränkning i anläggningarnas omfattning och öfverintendentsämbetet ej haft någon erinran att göra mot det slutliga kostnadsförslaget, kan jag ej

heller ifrågasätta någon minskning i det såsom behöfligt begärda statsanslaget till ifrågavarande anläggningar. Detsamma är onekligen ganska stort. Hade universitetets behof i nu förevarande hänseende kunnat tillfredsställas vid en tidigare tidpunkt, är det antagligt, att i enlighet med dåvarande förhållanden hela anordningen och i följd däraf kostnaden hållit sig inom något trängre gränser och att därvid länge fått förblifva. Men att nu åstadkomma något, som redan från början måste betecknas såsom mindre tillfredsställande, kan ej vara lämpligt. Och den mening, att frågan är af den beskaffenhet, att densamma ej i första rummet får ses ur ekonomisk synpunkt, har min fullkomliga anslutning.

Hvad jag nu yttrat har afseende å det behöfliga extra statsanslaget. Frågan om höjning af det ordinarie anslaget till gymnastiska institutionen torde för närvarande kunna anstå för att ånyo upptagas, då de eventuella anläggningarna närma sig sin fullbordan.

Beloppet af det behöfliga extra statsanslaget, 307,233 kronor, sammanfaller, på grund af det bidrag studentkåren utfäst, ej med kostnadsförslagens slutsumma, 357,233 kronor. Hvad angår nämnda bidrag och i sammanhang därmed träffad öfverenskommelse mellan studentkåren och universitetet, har jag ej anledning till erinran, hvadan denna öfverenskommelse torde böra godkännas med iakttagande af att statsanslaget ej må för sitt ändamål användas, förrän studentkåren fullgiort den af densamma erbjudna deposition af första inteckningarna i dess fastigheter till belopp af 50,000 kronor eller annan byggnadskassans egendom, som af universitetet godkännes.

Det återstår mig att nämna, att jag beträffande frågan om den begärda jordupplåtelsen af staten tillhörig mark och de villkor, hvarunder upplåtelsen må äga rum, i allo ansluter mig till Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande och domänstyrelsen.

På grund af hvad jag nu anfört och då gifvetvis endast en mindre del af det behöfliga extra statsanslaget under år 1904 kan tagas i anspråk, får jag, efter samråd med statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, tillstyrka, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att

dels, med godkännande af förutnämnda, i större akademiska konsistoriets i Uppsala protokoll för den 5 oktober 1901 intagna öfverenskommelse rörande det af studentkåren erbjudna bidrag å 50,000 kronor, bevilja ett anslag å 307,233 kronor att, jämte samma bidrag och sedan den i öfverenskommelsen angifna deposition ägt rum, användas till uppförande af gymnastikbyggnad och anordnande af idrottsplats vid universitetet i

Uppsala, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med uppgjorda ritningar och förslag,

dels af berörda anslag på extra stat för år 1904 anvisa ett belopp af 50,000 kronor,

dels ock medgifva, att till utrymme för idrottsplatsen må åt universitetet upplåtas ett å omförmälda situationsplan angifvet jordområde om 3,42 hektar af de landshöfdingen i Uppsala län förut på lön anslagna, numera till statsverket indragna löningsjordarna inom Uppsala stads område, att tillträdas den 14 mars 1904, med rätt för vederbörande arrendator af samma jordområde att därefter åtnjuta ett årligt afdrag å arrendet af 255 kronor och med skyldighet för universitetet ej mindre att till arrendatorn utgifva ersättning för den förlust, honom tillskyndas genom områdets afträdande före kontraktstidens utgång, än äfven att, därest området icke vidare kommer att användas till idrottsplats vid universitetets gymnastiska institution, återställa detsamma till statsverket i enahanda skick, som det vid upplåtelsen befinnes äga.

[35.] Med anledning af det trängande behovet af juridiska läroböcker har Riksdagen för hvarterdera af åren 1901, 1902 och 1903 beviljat ett extra anslag af 4,000 kronor för *utgifvande i tryck af vederbörligen granskade anteckningar efter föreläsningar, hållna inom juridiska fakulteterna vid rikets universitet*, att användas enligt de närmare föreskrifter Eders Kungl. Maj:t kunde finna godt bestämma.

Utgifvande i tryck af anteckningar efter juridiska föreläsningar

Bestämmelser i sådant hänseende äro gifna genom nådiga brefvet den 30 november 1900, och en hufvudsaklig redogörelse för dem är framlagd i ecklesiastikdepartementets protokoll vid underdånig anmälan af de anslagsäskanden, som borde göras hos 1901 och 1902 års riksdagar, hvilka protokoll finnas fogade vid de till dessa riksdagar aflåtna statsverkspropositioner.

Till åtlydnad af den i nyssnämnda nådiga bref gifna föreskrift, att vederbörande fakultet skulle före den 1 november det år, för hvilket anslag vore afsedt, till ecklesiastikdepartementet insända redogörelse för hvad under året, medelst bidrag från berörda anslag, från trycket utgifvits eller förbereddes till utgifvande, hafva juridiska fakulteterna vid universiteten i Uppsala och Lund under oktober månad 1902 afgifvit redogörelser i omförmälda hänseenden.

I den af juridiska fakulteten i Uppsala afgifna redogörelsen meddelas till en början, att genom kanslerns för rikets universitet i ämnet aflåtna skrivelser den 15 mars och den 3 juli 1902 anvisats dels till professorn

J. Hagströmer såsom bidrag till bestridande af kostnaden för utgifvande af omkring 20 ark, utgörande fortsättning af hans år 1901 tryckta föreläsningar i svensk straffrätt, 1,000 kronor, dels till extra ordinarie professorn A. O. Winroth såsom bidrag till bestridande af kostnaden för fortsatt utgifvande af hans civilrättsliga föreläsningar, förutom af 1901 års anslag ännu, enligt uppgift, oanvända 93 kronor 75 öre, 1,200 kronor, dels till professorn E. Trygger såsom bidrag till bestridande af kostnaden för utgifvande af hans föreläsningar, utgörande kommentar till lag om ändring i vissa delar af rättegångsbalken den 14 juni 1901, sammanlagdt 1,000 kronor, dels ock till professorn K. H. Blomberg såsom bidrag till bestridande af kostnaden för tryckning af en del föreläsningar öfver svensk statsrätt 900 kronor.

Vidare hänvisar fakulteten beträffande användandet af de sålunda beviljade anslagen till särskilda vid dess redogörelse fogade, till fakulteten lämnade meddelanden af omförmälda fyra fakultetsmedlemmar.

Af dessa omförmäler Hagströmer, att andra delen af hans föreläsningar öfver svensk straffrätt utgifvits, innehållande $13\frac{1}{2}$ ark. Bokhandelspriset å detta häfte vore satt till 4 kronor; för studerande vid universiteten tillhandahölles detsamma till ett pris af 2 kronor 50 öre. För detta häfte hade till Hagströmer utanordnats återstoden af det för år 1901 honom beviljade anslag. Vidkommande åter den fortsättning af arbetet, för hvilken Hagströmer år 1902 fått sig beviljadt ett tryckningsbidrag af 1,000 kronor, vore densamma under utarbetande. Hagströmer hoppades att under loppet af vårterminen 1903 kunna utgifva ett tredje häfte af omförmälda arbete.

Winroth meddelar, att han, som fått sig tilldelade af 1901 års anslag 1,200 kronor och af 1902 års anslag likaledes 1,200 kronor, i januari 1902 af trycket utgifvit »Svensk civilrätt III, föräldrarätt», utgörande ett band om $14\frac{3}{4}$ tryckark till ett pris i bokhandeln af 2 kronor 50 öre, motsvarande mindre än 20 öre för tryckark. Härför hade Winroth uppburit i understöd 1,106 kronor 25 öre. Fortsättningen af nämnda arbete: »Svensk civilrätt IV, förmynderskap och kuratel», antagligen uppgående till dubbelt så många tryckark som nyssnämnda utgifna del, beräknade Winroth vara färdig till trycknings påbörjande vid ingången af vårterminen 1903 och till saluhållande vid samma termins slut.

Den af Trygger meddelade uppgift utvisar, att första delen af det arbete, för hvilket han erhållit understöd, komme att utgifvas under november månad 1902 och innehålla 7 tryckark. På grund af Trygger i nåder meddeladt offentligt uppdrag, hvilket komme att upptaga hans tid,

- [35]. vore det för närvarande ej möjligt för honom att uppgifva, när fortsättning å berörda arbete kunde utkomma af trycket.

Slutligen anmäler Blomberg, att han påbörjat reviderings- och redaktionsarbetet beträffande de föreläsningar, han ämnade utgifva af trycket. Detta arbete hade så fortskridit, att tryckningen syntes komma att börja före utgången af år 1902.

Juridiska fakulteten i Lund har meddelat, dels att professorn J. A. Ask i början af år 1902 från trycket utgifvit: »Föreläsningar i svensk förvaltningsrätt. Förvaltningens organisation. I. Den allmänna centrala förvaltningen», dels ock att Ask samt extra ordinarie professorn J. G. K. Wicksell för fakulteten anmält, att de till utgifvande förberedde föreläsningar i svensk förvaltningsrätt och i nationalekonomi, för hvilkas offentliggörande kanslern, enligt skrifvelse den 15 mars 1902, af ifrågavarande anslag för år 1902 anvisat åt Ask — förutom af 1901 års anslag ännu oanvända 130 till 140 kronor — 350 kronor och åt Wicksell 800 kronor.

Såsom af det föregående inhämtas, har kanslern utöfver resterande belopp af 1901 års anslag för utgifvande i tryck af anteckningar efter juridiska föreläsningar anvisat ett belopp af 5,250 kronor. Då emellertid det för år 1902 beviljade extra anslaget utgjort allenast 4,000 kronor, har kanslern genom nådigt bref den 13 juni 1902 undfått tillstånd att förskottsvis disponera ett belopp af 1,250 kronor af det för år 1903 anvisade anslag för ifrågavarande ändamål. Det nådiga beslutet grundade sig på en af kanslern i skrifvelse den 28 maj 1902 gjord underdånig framställning, däri kanslern, bland annat, anförde, hurusom det visat sig, att det på extra stat för år 1902 beviljade anslaget varit otillräckligt för att motsvara de anslagskraf, kanslern eljest skulle hafva velat tillgodose, och att kanslern fördenskull nödgats att, åtminstone tills vidare, inskränka eller utesluta några af dessa kraf. Därför anhöll kanslern, att af de utaf Riksdagen för år 1903 för ifrågavarande ändamål beviljade medel, 4,000 kronor, ett belopp af 1,250 kronor måtte få såsom förskott utbekommas för att användas till utfyllande och anvisande af vissa för år 1902 begärda anslag. Tillika uttalade kanslern, att den minskning, som härigenom skulle uppstå i de för år 1903 tillgängliga medel, kunde ersättas genom anslagets höjande för år 1904, hvilket så mycket hellre kunde ske, som därigenom någon ökad utgift icke kunde sägas drabba statsverket, utan blott ett snabbare fullföljande af den uppställda uppgiften främjas.

I anslutning till hvad kanslern sålunda uttalat har han nu i underdånig skrifvelse den 26 september 1902 hemställt, det tacktes Eders Kungl.

Maj:t aflåta nådig proposition om anvisande på extra stat för år 1904 af ett anslag å 6,000 kronor till fortsatt utgifvande i tryck af vederbörligen granskade anteckningar, hållna inom de juridiska fakulteterna vid rikets universitet. Och har kanslern i berörda skrifvelse vitsordat, att ifrågavarande extra anslag allaredan visat sig vara af ej ringa betydelse för de juridiska studiernas underlättande och befordrande vid universiteten samt att ett fortsatt beviljande af erforderliga medel för ändamålet vore högeligen önskvärdt.

Denna kanslerns framställning synes mig vara väl grundad. Det är uppenbart, att den impuls, som afsetts med beviljandet af ifrågavarande extra anslag, haft framgång. Det torde då ej vara lämpligt, att genom anslagets knapphet hinder lägges i vägen för ett snabbare fullföljande af det mål, som med anslaget åsyftas. Såsom kanslern anmärkt, synes en höjning af ifrågavarande extra anslag för år 1904 i själfva verket ej innebära en ökning af totalkostnaden för åvägabringandet af de hjälpmedel för de juridiska studierna, som man velat åstadkomma.

På grund af hvad i denna fråga nu förekommit tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att för utgifvande i tryck af vederbörligen granskade anteckningar efter föreläsningar, hållna inom juridiska fakulteterna vid rikets universitet, på extra stat för år 1904 anvisa ett belopp af 6,000 kronor, att användas enligt de närmare föreskrifter Eders Kungl. Maj:t kan finna godt bestämma.

För anställande under sex år från och med år 1902 af *lektorer i tyska, franska och engelska språken vid universitetet i Lund* beviljade 1901 års riksdag ett anslag af 36,000 kronor, hvaraf för hvar och ett af åren 1902 och 1903 anvisats ett belopp af 6,000 kronor. [36.]
Universitets-
lektorer i
Lund.

Större akademiska konsistoriet i Lund har nu ifrågasatt en förhöjning i de anställda universitetslektorernas årsarfvoden från deras nuvarande belopp, 2,000 kronor, till 3,000 kronor; och har kanslern för rikets universitet i sin skrifvelse den 30 september 1902 angående behovet af anslag för universitetet i Lund förmålt sig anse en löneförbättring för dessa lärare vara af behovet påkallad.

Då de skäl, som föranledt mig tillstyrka Eders Kungl. Maj:t att hos Riksdagen göra framställning om förhöjdt anslag till aflöning åt universitetslektorerna i Uppsala, jämväl tala för en höjning af det för anställande af lektorer vid universitetet i Lund utgående belopp, hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att för höjande under åren

1904—1907 af de till lektorerna i tyska, franska och engelska språken vid universitetet i Lund utgående arfvoden bevilja ett anslag af 12,000 kronor samt däraf och af förut för anställande af dessa lektorer beviljad anslag å 36,000 kronor på extra stat för år 1904 anvisa ett belopp af 9,000 kronor.

[37.] Sedan Riksdagen år 1900 med anledning af en af Eders Kungl. Maj:t gjord framställning på extra stat för år 1901 beviljat ett belopp af 3,000 kronor för uppehållande af *undervisning i entomologi* och vård af de entomologiska samlingarna vid universitetet i Lund, hvilket anslag skulle utgå under förutsättning att fullt lämplig person för tjänstgöringens bestridande funnes att tillgå, har enahanda belopp för samma ändamål af Eders Kungl. Maj:t begärts och af Riksdagen beviljats på extra stat jämväl för åren 1902 och 1903 att utgå under nyss nämnda förutsättning.

Erinrande därom att Eders Kungl. Maj:t den 17 oktober 1900 fastställt bestämmelser rörande undervisning i entomologi och vård af de entomologiska samlingarna vid universitetet i Lund, hvilka bestämmelser finnas återgifna i protokollet öfver ecklesiastikärenden den 11 januari 1901 vid dåvarande departementschefens underdåniga anmälan af anslagsbehofven under riksstatens åttonde hufvudtitel, får jag tillika meddela, att, enligt hvad jag inhämtat, docenten vid universitetet i Lund Simon Fredrik Bengtsson, hvilken under åren 1901 och 1902 varit föreståndare för den entomologiska afdelningen af zoologiska institutionen vid universitetet i Lund, förordnats att jämväl under år 1903 bestrida nämnda befattning.

Vederbörande hafva nu anhållit, att för ifrågavarande ändamål ett anslag af 3,000 kronor måtte beredas äfven under år 1904; och hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att för uppehållande af undervisning i entomologi och vård af de entomologiska samlingarna vid universitetet i Lund på extra stat för år 1904 anvisa ett belopp af 3,000 kronor, att utgå under förutsättning att fullt lämplig person för tjänstgöringens bestridande finnes att tillgå.

[38.] I skrifvelse till det större akademiska konsistoriet i Lund har professorerna i estetik samt litteratur- och konsthistoria E. Wrangel hemställt om beredande af ett anslag på ordinarie stat till belopp af 3,000 kronor för aflöning åt en föreståndare (intendent) för *universitetets i Lund historiska museum*.

I omförmälda skrift har Wrangel till en början erinrat, hurusom universitetets historiska museum år 1901 förlorat sin högt förtjänte före-

ståndare, professorn S. O. M. Söderberg, som då under mera än ett fjärdedels sekel ägnat sina krafter åt detsamma. År 1875 anställd såsom amanuens, hade Söderberg år 1888 blifvit föreståndare, sedan han för sitt arbete vid museet af Riksdagen erhållit ett anslag, hvilket snart ökats, så att det under de senare åren uppgått till 3,000 kronor. Då nämnda anslag varit beviljadt åt Söderberg personligen, vore universitetet efter hans död i saknad af medel att på ett tillfredsställande sätt upprätthålla vården af det historiska museet och den därmed förenade arkeologiska verksamheten. Wrangel hade visserligen efter professorn M. J. Weibull, som äfvenledes aflidit, åtagit sig att vara museets föreståndare, men detta endast tills vidare. Den blifvande professorn i historia, hvilken enligt en instruktion af år 1884 på grund af sitt ämbete vore pliktig att åtaga sig förvaltningen af historiska museet samt mynt- och medaljkabinettet — konsistoriet dock obetaget att sätta någon annan universitetets lärare till föreståndare, där så af särskilda skäl lämpligt funnes — kunde icke antagas vara fackman inom arkeologien. Och en sådan fackman vore nu för museiverksamhetens upprätthållande af största vikt.

Museet ägde, yttrar Wrangel vidare, synnerligen rikhaltiga samlingar och vore näst statens i Stockholm det mest betydande i riket, hvad de förhistoriska fynden beträffade. Från stenåldern hade museet öfver 11,000 nummer. Bronsåldersföremålen, färre till antalet, ägde dock i vetenskapligt afseende en synnerligen stor betydelse; somliga föremål hade ett enastående värde. Vidare funnes några hundra fynd från järnåldern samt flera intressanta föremål från den senare medeltiden, några också från renässansperioden. Mynt- och medaljsamlingen vore äfven i sitt slag af stor betydelse och af särskildt intresse för Sydskandinaviens äldre kulturhistoria. Öfver dessa samlingar, som under Söderbergs tid vunnit en ofantlig tillväxt, funnes visserligen en inventarieförteckning upprättad, men denna vore endast beträffande de senare årtiondenas förvärf af vetenskaplig halt. En ny nummerkatalog öfver de föremål, som tillkommit före år 1875, vore visserligen enligt mindre konsistoriets beslut igångsatt, men endast för de senare perioderna fullbordad; hvad stenåldern beträffade, återstode ännu omkring 4,000 nummer. För denna period fattades också en fyndortskatalog. Och allra viktigast vore upprättandet af en fullständig systematisk katalog, ordnad efter perioder och typer; först genom en sådan blefve museets rika skatter till verkligt gagn. Museet, som åtnjöt stort anseende äfven i utlandet, besöktes icke sällan af forskare samt hölles regelbundet öppet för allmänheten hvarje söndag under fyra månader årligen. Till upprätthållande af förevisningarna för allmänheten disponerade universitetet öfver en amanuenslön å 500 kronor. För närvarande

[38.] vore denne amanuens särskildt sysselsatt vid myntkabinettet, och af honom kunde man naturligen icke fordra vetenskaplighet eller djupare fackbildning på det arkeologiska området, ehuru vid sidan om föreståndarens plats denna amanuensbefattning vore synnerligen nyttig.

Redan för den mera direkta museiverksamheten erfordrades således enligt Wrangels mening en fackmässigt utbildad arkeolog, hvars uppgift särskildt vore att alltjämt föröka museets samlingar samt att vaka öfver de fynd, som gjordes vid gräfnings- och dylikt. Han borde också, så fort anledning förefunnes, företaga resor i museets och den arkeologiska vetenskapens intresse. Men för närvarande funnes ingen möjlighet att tillgodose dessa uppgifter vid museet. För den arkeologiska vetenskapen vore det af utomordentlig vikt att i det på fornlämningar så rika Syd-sverige äga en fullt kompetent representant. En vid historiska museet anställd arkeolog, som naturligtvis borde stå i ständig förbindelse med vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien i Stockholm, skulle för vården af de södra orternas minnesmärken kunna vara af utomordentlig nytta.

Wrangel påpekar ännu en särskild uppgift för en sådan museiföreståndare, den nämligen att gifva undervisning i fornkunskap åt de studerande vid Lunds universitet. Under flera terminer hade, säger Wrangel, Söderberg hållit föreläsningar och öfningar i historiska museet. I Uppsala gäfves numera regelbunden undervisning i nordisk och jämförande fornkunskap med seminarieöfningar och exkursioner; där hade ock tillstånd erhållits att taga både filosofie kandidat- och licentiatexamen i nämnda ämne, hvarjämte studieplan blifvit fastställd. Vid Lunds universitet komme, enligt hvad Wrangel hade sig bekant, ansökning inom närmaste framtiden att göras att få i licentiatexamen medtaga nordisk arkeologi såsom ett af de två ämnena. Denna vetenskap hade sålunda arbetat sig fram till en erkänd ställning i Sverige; och för de storartade framsteg, den gjort under de senaste decennierna, hade man också i hög grad att tacka svenska forskare. Då en universitetsundervisning i fornkunskap måste vara af största gagn för spridandet af kännedom om samt intresse för vår forntid och dess minnesmärken, skulle inrättandet af den åsyftade platsen komma att få en hög fosterländsk betydelse.

Lönen för denna plats föreslår Wrangel till 3,000 kronor. Tilltoges, yttrar han, lönen för knappt, kunde man icke hysa förhoppning, att museets verksamhet skulle kunna upprätthållas. 3,000 kronor vore den summa, som af Riksdagen under de senare åren beviljats Söderberg såsom museets föreståndare, och samma summa hade äfven beviljats åt föreståndaren för de entomologiska samlingarna.

Med anledning af omförmälda, af humanistiska sektionen förordade [38.] framställning har det större akademiska konsistoriet i skrifvelse till kanslern för rikets universitet anhållit om beredande af ett årligt anslag af 3,000 kronor till en föreståndare (intendent) för universitetets i Lund historiska museum; och har kanslern uti sin underdåniga skrifvelse den 30 september 1902 angående anslagsbehof för universitetet i Lund förklarat sig lifligt förorda bifall till framställningen, på det att detta i sitt slag mycket värdefulla och omfattande museum tillika med mynt- och medaljsamlingen utan längre afbrott måtte komma i åtnjutande af nödig vård och vetenskaplig bearbetning.

Beträffande det af Wrangel omförmälda, till Söderberg utgående anslaget ber jag att få erinra om följande. Med anledning af Eders Kungl. Maj:ts gjorda framställning beviljade 1887 års riksdag åt Söderberg ett särskildt arfvode för år 1888 af 1,500 kronor med villkor att Söderberg under sistnämnda år ägnade sin tjänst åt universitetets i Lund historiska museum och för detsamma utförde det arbete, som det mindre akademiska konsistoriet, på förslag af museets föreståndare, funne skäl bestämma. Enahanda anslag beviljades jämväl för år 1889. Sedan Söderberg år 1888 förordnats till föreståndare för museet, anslog 1889 års riksdag för år 1890 åt honom ett belopp af 2,000 kronor med villkor att Söderberg ägnade sin verksamhet åt museet samt mynt- och medaljkabinettet vid universitetet. Detta anslag har sedermera årligen förnyats, till dess det af Riksdagen år 1899 höjdes till 3,000 kronor, med hvilket belopp det utgått till Söderbergs död den 24 april 1901.

Genom hvad Wrangel i sin skrifvelse andragit synes mig vara till fullo ådagalagdt, att för den behöriga vården af museets stora och värderika samlingar och för dess vidare utveckling fortfarande erfordras en föreståndare, och torde dennes arfvode lämpligen böra bestämmas till enahanda belopp, som under senare år beviljats åt Söderberg, eller 3,000 kronor. Att nu uppföra det erforderliga anslaget å ordinarie stat anser jag mig dock ej böra tillstyrka.

Jag hemställer fördenskuil, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att för aflönande af en föreståndare för universitetets i Lund historiska museum samt mynt- och medaljkabinett på extra stat för år 1904 bevilja ett belopp af 3,000 kronor.

[39.] Likaledes hemställer jag, att, på det *kamreraren vid universitetet i Lund* Oscar Gerhard Regnell må fortfarande komma i åtnjutande af det *Lönstillägg åt akademiskamreraren* honom vid 1891 års riksdag beviljade personliga lönstillägg, Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att såsom personligt lönstillägg åt Regnell för år 1904 på extra stat anvisa samma belopp som det för år 1903 anslagna eller 750 kronor, däraf 150 kronor såsom tjänstgöringspenningar.

[40.] Under en följd af år har Riksdagen till arfvoden åt *extra biträden vid universitetsbiblioteket i Lund* på extra stat beviljat anslag, hvilka för hvartera af åren 1900, 1901, 1902 och 1903 anvisats att utgå med ett belopp af 2,500 kronor. Med anledning af vederbörande akademiska myndigheters nu gjorda hemställan om fortsatt anslag för ändamålet tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att till arfvoden åt extra biträden vid universitetsbiblioteket i Lund på extra stat för år 1904 anvisa ett belopp af 2,500 kronor.

[41.] Under återopande af hvad som anförts uti en af professorn i fysiologi och embryologi vid universitetet i Lund M. G. Blix och bibliotekarien vid samma universitet C. J. F. af Petersens till det större akademiska konsistoriet i Lund ingifven skrifvelse, har konsistoriet hos kanslern för rikets universitet gjort framställning om beredande af ett anslag af 10,000 kronor för *uppförande* å universitetet tillhörig tomt *af en byggnad, afsedd att inrymma dels elektricitetsverk* för det nya bibliotekshuset samt fysiologiska, anatomiska, botaniska och kemiska institutionerna — eventuellt äfven för flera af universitetets institutioner — *dels och verkstal för universitetets instrumentmakare*. Denna framställning har kanslern till Eders Kungl. Maj:t framburit; och har kanslern därvid hemställt, att nådig proposition om beviljande af det begärda anslaget måtte till Riksdagen aflåtas.

Den af konsistoriet återopade, utaf Blix och af Petersens aflåtna skrifvelsen innehåller hufvudsakligen följande.

Uti planen för inredning af universitetsbibliotekets nya byggnad inginge dennas förseende med elektrisk belysning i de flesta lokaler samt med elektrisk drifkraft för en större och en mindre hiss. Oundgängligen nödvändigt vore, att de härför erforderliga anordningarna komme till stånd, innan byggnaden behöfde tagas i bruk för sitt ändamål. Äfven om man för någon tid skulle kunna — för visso till stor olägenhet för arbetena inom institutionen — fortfarande undvara elektrisk belysning i bibliotekets lokaler, så låte detta sig dock icke göra i fråga om de lokaler, hvilka komme att upplåtas åt svenska akademien ordboksarbete. Vid de med akademien förda underhandlingarna om blifvande hyresafstal hade

nämligen städse förutsatts, att de förhyrda lokalerna skulle vara försedda med anordning för elektrisk belysning, och från biblioteksförvaltningens sida skulle för öfrigt icke kunna medgifvas, att annat belysningssätt inom desamma användes. Om vid boksamlingens inflyttande i de nya förvaringsrummen den stora bokhissen på grund af bristande drifkraft icke kunde användas, komme detta att medföra en högst betydlig tillökning af både kostnad och tidsutdräkt, hvarför det vore af största vikt, att åtgärder i god tid vidtoges för beredande af tillgång till elektrisk ström för bibliotekets behof. [41.]

Vid uppgörandet af kostnadsförslag för biblioteksbyggnaden hade i detsamma upptagits kostnaden för elektriska belysnings- och kraftledningar; och då i staden intet allmänt elektricitetsverk funnes och det icke heller ansetts möjligt att från annat håll erhålla nödig elektrisk ström, hade i kostnadsförslaget upptagits jämväl kostnaden för en dynamomaskin af lämplig storlek jämte ackumulatorer och öfriga erforderliga apparater. Att uti bibliotekets byggnader uppställa denna maskin hade emellertid icke ansetts kunna ifrågakomma, ty äfven om man möjligen genom lämpliga säkerhetsåtgärder skulle kunna öfvervinna den fara, som en dylik anordning medförde, skulle dock det buller, som en dynamomaskin förorsakade, blifva alltför störande för de arbeten, som inom byggnaden skulle bedrivas. Nödvändigt syntes därför blifva att inrymma elektricitetsverket i en särskild byggnad, för hvilken plats kunde beredas inom Helgonabackens område på nödigt afstånd från bibliotekshuset. Verkets skötsel komme emellertid att i förhållande till detsammas storlek medföra betydliga utgifter, då det, om dess bestånd icke skulle äfventyras, erfordrade icke blott tillsyn af en ingenjör utan äfven anställande af en särskild maskinist.

Det vore med tanke härpå, som Blix och af Petersens velat för konsistoriet framlägga ett förslag, hvars genomförande skulle blifva till gagn icke blott för biblioteket utan äfven för andra institutioner vid universitetet.

Sedan åtskilliga år tillbaka hade anatomiska och fysiologiska institutionernas lokaler erhållit elektrisk belysning från ett till den fysiologiska institutionsbyggnadens källarvåning förlagdt mindre elektricitetsverk, från hvilket numera lämnades någon elektrisk ström jämväl till botaniska och kemiska institutionerna. Tillsynen öfver detta verk hade utförvats af filosofie kandidaten H. Sandström, hvilken vore universitetets instrumentmakare och i sådan egenskap hade ett par rum i fysiologiska institutionens byggnad åt sig upplåtna till verkstad. Den närmare skötseln af verket handhades af någon å nämnda verkstad anställd arbetare. Den

- [41.] från detta elektricitetsverk lämnade belysningen hade under år 1901, amorteringskostnaden oberäknad, kostat 4,6 öre för hektovattimme, ett synnerligen billigt pris, särskildt för en så liten anläggning.

Om elektrisk ström kunnat för bibliotekets räkning erhållas till nämnda pris från det i fysiologiska institutionen inrymda elektricitetsverket, hade det varit förmånligast; men detta läte sig ej göra, enär verket vore för litet. Ett nytt elektricitetsverk måste således anskaffas för bibliotekets räkning och medel härtill vore, som nämnt, beräknade vid uppgörandet af kostnadsförslag för biblioteksbyggnaden. Plats för uppställande af detta verk kunde emellertid icke beredas i fysiologiska institutionens källarvåning. Det vore tvärt om synnerligen önskvärdt, att den därstädes nu befintliga maskinen kunde förflyttas till en annan byggnad, då dess belägenhet i institutionsbyggnaden ingalunda vore gynnsam för arbetena inom institutionen. Då härtill komme, att de rum i fysiologiska institutionens byggnad, hvilka för närvarande vore upplåtna till verkstad åt instrumentmakaren, väl behöfdes för andra ändamål, vore det helt visst ur flera synpunkter ganska lämpligt, om i närheten af fysiologiska institutionen kunde uppföras en mindre byggnad, afsedd att inrymma dels ett för biblioteket och de fyra nämnda institutionerna, eller möjligen flera sådana, afsedt elektricitetsverk, dels verkstadsrum för instrumentmakaren. På förfrågan hade Sandström förklarat, att, därest elektricitetsverket och den för honom afsedda verkstadslokalen, på sätt nu ifrågasatts, alltjämt blefve förlagda under samma tak, han vore villig att ombesörja elektricitetsverkets drift äfven i dettas utvidgade form mot det att han kostnadsfritt erhöile belysning för verkstaden äfvensom den ringa drifkraft, som för dennas behof erfordrades, samt att ersättning lämnades honom per timme för det arbete, som en i hans tjänst anställd arbetare använde på verkets skötsel. Med en dylik anordning blefve naturligtvis driftkostnaden mycket mindre, än om en särskild person skulle för ändamålet fast anställas. Därigenom att biblioteket tillkomme som konsument, skulle den elektriska strömmen för de fyra institutioner, som nu erhöile sådan, komma att ställa sig ännu billigare än hittills, hvarjämte biblioteket finge sitt behof af elektrisk ström tillgodosedt för billigare pris, än som på något annat sätt kunde åstadkommas. Därest flera institutioner tillkomme såsom konsument — och utrymmet borde naturligtvis tilltagas så, att detta blefve möjligt — komme saken att i ekonomiskt afseende ställa sig ännu fördelaktigare. Om det äldre och det för bibliotekets behof nyanskaffade elektricitetsverket sammanfördes på ett ställe, vunnes för öfrigt den fördelen, att, därest den ena maskinen råkade i olag, de nödvändigaste be-

hofven kunde, intill dess reparation medhunnits, tillgodoses medelst den andra maskinen. [41.]

Blix och af Petersens hafva jämväl låtit uppgöra en deras skrifvelse bifogad ritning jämte kostnadsförslag för uppförande af den föreslagna byggnaden, hvilken de anse lämpligast böra förläggas till den öppna platsen mellan fysiologiska och anatomiska institutionerna invid norra gränsen af det universitetet tillhöriga området, på sätt en vid skrifvelsen jämväl fogad situationsplan utvisar. Det uppgjorda kostnadsförslaget slutar på en summa af 9,538 kronor 75 öre.

Då emellertid, yttra Blix och af Petersens slutligen, uti detta kostnadsförslag icke funnes upptaget något belopp för bestridande af oförutsedda utgifter, torde få antagas, att för byggnadens åstadkommande erfordrades en summa af 10,000 kronor.

Öfverintendentsämbetet, hvars yttrande infordrats, har uti underdånigt utlåtande den 4 november 1902 anmält, att ämbetet, vid skedd granskning, icke funnit något att för sin del erinra vare sig mot den i ärendet företedda ritningen eller mot därtill hörande kostnadsförslag.

Till fullständigande och belysande af hvad i ärendet förekommit anhallar jag, efter inhämtade särskilda upplysningar från bibliotekarien vid universitetsbiblioteket i Lund, att få anföra följande:

År 1900 framlades för Riksdagen ett förslag, hvarigenom, med frågande af planen att verkställa ny- och tillbyggnad vid universitetsbiblioteket i Lund, därtill Riksdagen förut beviljat medel, Eders Kungl. Maj:t begärde, att Riksdagen måtte bevilja ett anslag af 195,000 kronor, att, jämte omförmälda redan beviljade äfvensom andra tillgängliga medel, användas till uppförande af en fullständigt ny byggnad för biblioteket. Riksdagen gillade den förändrade planen, men fann, att vissa inskränkingar kunde, till åstadkommande af besparingar, göras i det framlagda nybyggnadsförslaget, samt beviljade därför allenast ett anslagsbelopp af 127,000 kronor.

Ändrade, med hänsyn till de af Riksdagen gjorda erinringar upprättade, ritningar med tillhörande kostnadsförslag blefvo sedermera underställda Eders Kungl. Maj:ts pröfning och, med iakttagande af vissa af öfverintendentsämbetet framställda erinringar, i nåder stadfästa den 16 augusti 1901.

I det för Riksdagen år 1900 framlagda, i slutet af 1890-talet uppgjorda kostnadsförslaget fanns upptagen en post å 18,000 kronor till »elek-

- [41.] triska ljusledningar». Man läser därvid hafva utgått från antagandet, att elektrisk ström för bibliotekets räkning skulle kunna erhållas från ett allmänt elektricitetsverk i Lund. Fråga hade nämligen varit å bane att söka bringa ett sådant till stånd. Det omarbetade kostnadsförslaget åter upptog, på initiativ af den under tiden utnämnde nye universitetsbibliotekarien, förutom tillhopa 10,300 kronor till yttre och inre ledningar jämte armatur, 8,700 kronor till maskineri, ackumulatorer m. m., sammanlagdt 19,000 kronor.

Dessa poster, jämförda med den nyss omnämnda i det äldre förslaget, tyda såväl på en inskränkning som på en utvidgning i afseende å planen för den elektriska strömmens tagande i anspråk. Man hade dels låtit till en kommande tid anstå med elektriska belysningsanordningar i lokaler, som först efter längre tids förlopp behöfva tagas i anspråk för bibliotekets räkning; dels hade man, då utgången af den väckta frågan om ett allmänt elektricitetsverk i Lund syntes vara oviss, beredt sig på nödvändigheten att anskaffa ett eget elektricitetsverk för universitetsbibliotekets räkning. Med afseende å den stora vikten för biblioteket att med säkerhet äga elektrisk ström till sitt förfogande — helst anordnandet af två elektriska hissar numera ingått i de tillämnade anordningarna — synes man med allt fog hafva haft omtanke om att i nödfall vara oberoende af nämnda frågas utgång.

När sedermera frågan om ett allmänt elektricitetsverk i Lund förföll, har man måst vara betänkt på att anordna det eventuellt tillämnade elektricitetsverket för bibliotekets räkning. Af skäl, som förut anförts, har man funnit sig ej kunna uppställa detsamma i biblioteksbyggnaden. Tre andra utvägar till dess placering hafva då kommit i öfvervägande, nämligen:

att för ändamålet söka förvärfva en å Helgonabacken, således i närheten af biblioteksbyggnaden, belägen mindre byggnad, hvilken man antagit kunna åtkommas för billigt pris, särskildt emedan ägaren eljest måste åläggas att bortflytta densamma, eller

att på Helgonabacken uppföra en mindre, för ändamålet afsedd byggnad, eller ock slutligen

att söka åvägbringa ett för åtskilliga af universitetets institutioner gemensamt maskinhus.

De båda första af dessa alternativ hafva ansetts ej böra ifrågakomma, hufvudsakligen på grund af nödvändigheten att samtidigt begära ett ordinarie anslag till aflöning åt en maskinist. Den omnämnda redan befintliga byggnaden synes för öfrigt vara behöflig till beredande af bostad åt en

af bibliotekets vaktmästare. Man har därför stannat vid det tredje alternativet.

Den förening af bibliotekets och fysiologiska institutionens intressen, som man därvid haft för ögonen, synes mig vara så mycket lyckligare, som det, enligt hvad upplysts, för sistnämnda institution vore fördelaktigt, dels att dess elektricitetsverk förflyttades från institutionsbyggnaden, dels att de för närvarande åt instrumentmakaren upplåtna rum inom samma byggnad blefve tillgängliga för andra ändamål. Äfven andra viktiga förmåner för universitetet blefve, såsom påvisats, förknippade med den nu föreslagna utvägen. Bland annat skulle man ernå nedsatt pris för den elektriska ström, som kräfves såväl för biblioteket och fysiologiska institutionen som för de öfriga institutioner, hvilka redan från början eller eventuellt framdeles skulle få sitt behof af sådan ström tillgodosedt från den tillämnade anstalten.

Då jag alltså anser mig äga skäl understödja framställningen om anslag för det ifrågasatta särskilda elektricitetsverkshuset samt ej har någon erinran att göra beträffande det uppgjorda kostnadsförslaget härför, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att för uppförande af en byggnad, afsedd att inrymma dels elektricitetsverk för biblioteket samt fysiologiska, anatomiska, botaniska och kemiska institutionerna äfvensom, därest så finnes lämpligt, jämväl andra institutioner vid universitetet i Lund, dels ock verkstad för universitetets instrumentmakare, på extra stat för år 1904 anvisa ett belopp af 10,000 kronor.

Under åberopande af hvad jag under punkten 8 anført om behofvet för *fysiska institutionen vid universitetet i Lund* af extra anslag [42.] å 10,000 kronor att utgå under loppet af fyra år, tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att för inköp af instrument och inredningsartiklar för omförmälda institution bevilja ett anslag af 10,000 kronor samt däraf på extra stat för år 1904 anvisa ett belopp af 2,500 kronor.

Instrument
m. m. för
fysiska institu-
tionen i Lund.

Karolinska mediko-kirurgiska institutet.

Till arfvode åt en amanuens vid karolinska mediko-kirurgiska institutets [43.] *medicinska poliklinik å serafimerlasarettet* har Riksdagen på extra stat för hvartera af åren 1901, 1902 och 1903 beviljat ett anslag af 750 kronor. Då upplyst blifvit, att behofvet af en dylik amanuens jämväl för år 1904 föreligger, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

Amanuens vid
medicinska
polikliniken
å serafimer-
lasarettet.

att till arfvode åt en amanuens vid karolinska mediko-kirurgiska institutets medicinska poliklinik å serafimerlasarettet på extra stat för år 1904 anvisa ett belopp af 750 kronor.

[44.] Sedan Riksdagen för hvarterdera af åren 1902 och 1903 beviljat ett extra anslag å 750 kronor till arfvode åt en amanuens vid karolinska mediko-kirurgiska institutets *kirurgiska poliklinik å serafimerlasarettet*, har framställning om fortsatt anslag för nämnda ändamål blifvit gjord; och då anslaget anses fortfarande vara af behovet påkalladt, får jag tillstyrka, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att till arfvode åt en amanuens vid karolinska mediko-kirurgiska institutets kirurgiska poliklinik å serafimerlasarettet på extra stat för år 1904 anvisa ett belopp af 750 kronor.

[45.] Riksdagen har på extra stat för hvarterdera af åren 1901, 1902 och 1903 beviljat ett anslag af 750 kronor såsom arfvode åt en amanuens vid karolinska mediko-kirurgiska institutets *oftalmiatriiska poliklinik å serafimerlasarettet*. Då vederbörande vitsordat behovet af anställandet utaf en dylik amanuens äfven för år 1904, får jag föreslå, att Eders Kungl. Maj:t tacktes hos Riksdagen hemställa, att till arfvode åt en amanuens vid karolinska mediko-kirurgiska institutets oftalmiatriiska poliklinik å serafimerlasarettet må på extra stat för år 1904 anvisas ett belopp af 750 kronor.

[46.] Med anledning af vederbörandes anhållan om fortfarande anslag till arfvode åt en amanuens vid karolinska mediko-kirurgiska institutets *gynekologiska klinik å Sabbatsbergs sjukhus*, för hvilket ändamål anslag under en följd af år beviljats, får jag tillstyrka, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att till arfvode åt en dylik amanuens jämväl för år 1904 på extra stat anvisa ett belopp af 900 kronor.

[47.] Till städning och uppässning vid karolinska mediko-kirurgiska institutets *hygieniska institution* har af Riksdagen på extra stat för hvarterdera af åren 1902 och 1903 anvisats ett belopp af 500 kronor. Då nu framställning om fortsatt anslag för ändamålet gjorts under åberopande af anslaget behöflighet, tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att till städning och uppässning vid karolinska mediko-kirurgiska institutets hygieniska institution på extra stat för år 1904 anvisa ett belopp af 500 kronor.

De skäl, som föranledt Eders Kungl. Maj:ts under flera föregående år hos Riksdagen gjorda och af densamma bifallna framställningar om anslag till uppehållande såväl af den *pediatriska kliniken* vid Kronprinsessan Lovisas vårdanstalt för sjuka barn som af en *pediatrisk poliklinik* i hufvudstaden, äga, på sätt af vederbörandes förnyade framställning i ämnet framgår, fortfarande giltighet. Fördenskull hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att för karolinska mediko-kirurgiska institutet på extra stat för år 1904 anvisa:

till en *pediatrisk klinik* vid Kronprinsessan Lovisas vårdanstalt för sjuka barn..... kronor 1,800: —
och till en *poliklinik* för barnsjukdomar i Stockholm..... » 2,800: —
under villkor, hvad sistnämnda anslag beträffar, att Stockholms stad för polikliniken tillskjuter samma belopp för år 1904.

Enär det vid de senaste riksdagarne beviljade anslag af 500 kronor till anskaffande och underhåll af materiel för *oftalmiatriska kliniken* vid karolinska mediko-kirurgiska institutet fortfarande är behöfligt, får jag tillstyrka, det Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen att för omförmälda ändamål på extra stat för år 1904 anvisa samma belopp eller 500 kronor.

Vidare hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen, att ett anslag å 1,500 kronor må, i likhet med hvad under en följd af år ägt rum, på extra stat för år 1904 beviljas till bekostande af teckningar i vetenskapliga ändamål vid karolinska mediko-kirurgiska institutet.

Bland de anslag, som af kanslern för rikets universitet, på hemställan af lärarekollegiet vid karolinska mediko-kirurgiska institutet, ifrågasatts för nämnda institut på extra stat för år 1904, förekommer en post å 5,150 kronor för inköp af mikroskop för den histologiska afdelningen.

Lärarekollegiets framställning i ämnet inledes med en erinran, hurusom, enligt § 57 i de för institutet gällande stadgar, vid institutet skulle finnas, underhållas och i mån af behof och tillgångar fullständigas, bland annat, ett histologiskt laboratorium med tillhörande lägenheter samt erforderliga instrument och apparater.

På sätt af lärarekollegiets yttrande inhämtas, är denna institutions utrustning i ett väsentligt hänseende ej af tillfredsställande beskaffenhet. Till utredning härom hänför sig lärarekollegiet i fortsättningen af sitt anförande till en skrift i ämnet af extra ordinarie professorn i histologi vid

[48.]
Kliniker för
barn-
sjukdomar.

[49.]
Materiel för
oftalmiatriska
kliniken.

[50.]
Teckningar i
vetenskapliga
ändamål.

[51.]
Inköp af
mikroskop för
den histolo-
giska afdel-
ningen.

- [51.] institutet E. Holmgren, och jag bör därför, följande lärarekollegiets framställning, redogöra för det hufvudsakliga innehållet i Holmgrens skrift.

Den samling, yttrar Holmgren, af trettiotvå mikroskop, öfver hvilken den histologiska institutionen förfogade och som begagnades vid undervisningen, vore till mer än hälften skänkt af enskilda personer, nämligen professorskan Anna Hierta-Retzius och professorn Gustaf Retzius, som tillsammans förärat institutionen tjugu mikroskop. Vid den tid, då dessa mikroskop skänktes till institutionen, hade desamma kunnat anses fylla tidens kraf, med den utveckling histologien då såsom vetenskap och läroämne ägde. Två och ett halft decennier hade emellertid sedan dess förflutit, och histologien hade under denna tid tagit stormsteg framåt, tack vare särskildt den histologiska teknikens hastiga och stora utveckling.

Med den histologiska teknikens och den histologiska forskningens utveckling hade äfven fordringarna på de optiska hjälpmedlen blifvit i väsentlig grad ökade. Nödvändigheten af sådana mikroskop, som tillåte mera vidtgående detaljstudier, hade blifvit och blefve för hvarje dag allt mera kännbar. Då det vore det histologiska läroämnets uppgift att för blifvande läkare framlägga väfnadsläran i dess moderna gestaltning, och då det vid denna undervisning låge den högsta vikt däruppå, att eleverna finge med egna ögon se allt, som skildrades, kunde gifvetvis en undervisning i ifrågavarande läroämne omöjligt blifva tillfyllestgörande, om den histologiska institutionens samling af mikroskop vore af bristfällig, otidsenlig beskaffenhet. Så vore emellertid numera förhållandet vid institutet.

Behovvet för den histologiska institutionen af en god och tidsenlig samling af mikroskop syntes äfven från den synpunkten vara mycket behjärtansvärdt, att det vore å denna institution, som den blifvande läkaren skulle inhämta kunskaper ej blott i väfnadsläran m. m. utan äfven i det rätta handhafvandet af mikroskopet, hvilket ingen modern läkare numera torde kunna undvara vid sin praktiska verksamhet.

De flesta mikroskop, hvaröfver den histologiska institutionen nu förfogade, vore af allra enklaste slag — de hade såsom nya kostat 100 kronor hvarterda i inköp — samt från Leitz' fabrik. Man hade ofta hört klagas däröfver, att de Leitzska, relativt billiga, linserna ej bibehölle sina egenskaper under längre tid, utan alltför fort försämrades; och erfarenheten från den histologiska institutionen syntes kunna i viss mån bekräfta detta klagomål. Flera af de den histologiska institutionen tillhöriga Leitzska linserna hade, trots den sorgfälligaste vård, förändrats till det sämre. Att för öfrigt de nämnda mikroskopen omöjligen kunde vara af någon bättre kvalitet, framginge redan af det låga inköpspriset, 100 kronor. Hvad åter beträffade de från Verick och Winkel förskaffade mikroskopen, tretton

till antalet, måste erkännas, att de till dessa hörande linserna bibehållit sina ursprungliga, i mer än ett hänseende utmärkta, egenskaper. Men mikroskopen vore i öfrigt mycket primitiva, och linserna kunde ej begagnas på moderna stativ. [51.]

Det rådde intet tvifvel därom att, om nya mikroskop för den histologiska institutionen skulle inköpas, de borde införskrifvas från Zeiss i Jena. Intet annat fabrikat lämnade nämligen så säkra garantier för hållbarhet såväl med afseende på linsernas optiska egenskaper som äfven med hänsyn till stativens olika delar. De nya mikroskopen syntes böra anskaffas med följande sammansättning och pris, enligt Zeiss' katalog af år 1898, nämligen:

stativ VI med belysningsapparat	mark 150: —
revolver för två objektiv	» 20: —
akromatiskt objektiv A	» 24: —
» » D	» 42: —
okular 2 och 4 (å 7 mark)	» 14: —
summa för hvarje mikroskop mark 250: —	

Då de studerandes antal för läsår i regel plägade uppgå till mellan sexton och tjugu, vore tjugu mikroskop nödvändiga under den gifna förutsättningen, att alla de kandidater, som samtidigt bevistade en histologiskurs, skulle kunna göra sina studier med lika goda instrument. Inköpsbeloppet skulle således uppgå till 5,000 mark eller 4,500 kronor.

På grund af den histologiska institutionens bristfälliga utrustning med optiska hjälpmedel hade vidare vid de demonstrationer, som anslöte sig till föreläsningarna, ej sällan måst lånas mikroskop med linser för homogen immersion från den bakteriologiska institutionen. Många viktiga detaljer i väfnadernas byggnad kunde nämligen ej demonstreras utan tillhjälp af immersionslinser. Af sådana linser ägde emellertid institutionen blott två brukbara. Då behovet af immersionslinser äfven för undervisningen — utan afseende på de vetenskapliga arbetena — med tiden säkerligen komme att mycket ökas och redan nu gjorde sig ganska starkt gällande, borde immersionslinser anskaffas till ett antal af minst åtta. Priset för dylika linser vore enligt Zeiss' katalog 160 mark och summan för inköp af mikroskop skulle alltså ökas med 1,280 mark eller 1,152 kronor och sammanlagdt blifva 6,280 mark eller 5,652 kronor.

Af den nämnda inköpssumman torde dock möjligen kunna afdragas omkring 500 kronor, därigenom att de Leitzska mikroskop, som institutionen nu ägde, skulle kunna försälas, hvarterda för ett pris af omkring 30 kronor — högre pris kunde man för dem ej begära. De Verickska och

möjligen äfven de Winkelska mikroskopen åter vore det särdeles nyttigt att få behålla, alldenstund de på ett mycket fördelaktigt sätt kunde begagnas vid kontrollering af färgningar o. d., hvilket i regel ej fordrade starkare förstoringar eller särskilda apparater för starkare ljus.

Holmgrens skrift innehåller slutligen ett meddelande, att förutnämnda gifvare af mikroskop ej hade något emot, att dessa afyttrades. De hade tvärt om försäkrat, att de med stor glädje skulle se, att dessa primitiva mikroskop kunde utbytas mot bättre och tidsenligare.

Behovvet af nya mikroskop för den histologiska afdelningen vid institutet synes, efter hvad sålunda förekommit, vara uppenbart. Det antal nya mikroskop, som ifrågasatts till inköp, synes ej heller öfverskrida hvad som kan anses vara af nöden, och mot planen och de beräknade kostnaderna för nyanskaffningen har jag ej någon anmärkning att göra. Ej heller torde det böra möta hinder för institutet att till nedbringande af det för ändamålet erforderliga statsanslagets storlek, på sätt föreslagits, försälja dem af de nuvarande mikroskopen, hvilka ej ansetts böra bibehållas.

Jag får alltså tillstyrka, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen att till inköp af nya mikroskop för den histologiska afdelningen af karolinska mediko-kirurgiska institutet på extra stat för år 1904 bevilja ett belopp af 5,150 kronor.

[52.] I aflåten skrifvelse till kanslern för rikets universitet har lärarekollegiet vid karolinska mediko-kirurgiska institutet påyrkat beredande af ett extra anslag för uppehållande af *undervisning och sjukvård i obstetrik och gynekologi vid institutet*. I skrifvelsen anföres härutinnan hufvudsakligen följande.

Undervisning
och sjukvård
vid de ob-
stetriska och
gynekologiska
klinikerna.

Undervisningen i obstetrik och gynekologi vid institutet meddelades för närvarande å tre kliniker, nämligen å den obstetriska kliniken vid allmänna barnbördshuset samt å de gynekologiska klinikerna vid serafimerlasarettet och Sabbatsbergs sjukhus. Undervisningen vore ordnad sålunda, att den ordinarie och den extra ordinarie professorn i nämnda ämnen under nio månader af året förestode hvar sin af de gynekologiska klinikerna och under samma tid alternerade å den obstetriska kliniken. Denna anordning betingades af den öfverenskommelse, som den 22 augusti 1879 träffats mellan å ena sidan karolinska mediko-kirurgiska institutet och å andra sidan Stockholms stads hälsovårdsnämnd angående anordnande af klinisk undervisning vid den gynekologiska afdelningen af Sabbatsbergs sjukhus.

Enligt denna öfverenskommelse skulle en af lärarne vid institutet tillika vara öfverläkare vid nämnda afdelning. [52.]

De för institutet gällande stadgar föreskrefve, att den kliniska undervisningen å de obstetriska och gynekologiska klinikerna skulle fortgå under hela året. Det vore emellertid omöjligt för allenast en lärare att samtidigt upprätthålla undervisning på de tre klinikerna, och längre årlig tjänstgöring än den nyss nämnda kunde icke ifrågasättas för de ordinarie lärarne. Det vore ej heller möjligt att helt och hållet eller under någon del af året nedlägga den ena kliniken, alldenstund materialet i allt fall vore för litet och läkarevården vid den gynekologiska kliniken å Sabbatsbergs sjukhus, såsom nämnts, skulle uppehållas af en utaf institutets lärare. Af allt detta följde, att vikarier måste anlitas för undervisningens och sjukvårdens uppehållande under tre månader af året för hvar och en af de ordinarie lärarne eller tillsammans under sex månader. Till dessa vikariat hade under en följd af år förordnats de två i nämnda ämnen vid institutet anställda docenterna, hvilka understundom bereds ersättning härför, därigenom att en af dem på förslag af lärarekollegiet tilldelats ett af de två docentstipendierna vid institutet. Emellertid funne sig lärarekollegiet af förekommen anledning icke vidare kunna, åtminstone så länge nuvarande bestämmelser för docentstipendierna vore gällande, framställa förslag i syfte af ersättning på oförmällda sätt åt ifrågavarande vikarier. Då lärarekollegiet icke heller förfogade öfver andra medel för det omnämnda ändamålet samt ifrågavarande förordnanden, hvilka hittills eftersträfvats såsom medförande ökade meriter för en ledigvarande professur vid institutet, numera ej vore af samma värde för innehafvare af desamma, funne lärarekollegiet sig nödgadt anhålla om anvisande af särskilda medel för ifrågavarande ändamål.

Beträffande beloppet af dylikt vikariatsarfvode syntes till ledning kunna tjäna de bestämmelser, hvilka blifvit den 30 november 1900 af Eders Kungl. Maj:t fastställda för användande af anslaget till förbättrande af arfvodena åt vikarierande lärare vid institutet. Enligt dessa bestämmelser utginge arfvodet med 3,000 kronor för helt år åt vikarie för ordinarie professor och med 2,500 kronor för helt år åt vikarie för extra ordinarie professor samt för kortare tid än ett år med så stor bråkdel af årsbeloppet, som svarade mot förhållandet mellan den tid, hvarunder vikarien meddelat undervisning, och den tid, hvarunder skyldighet att undervisa vore i medeltal årligen förbunden med tjänsten. Om nu årsbeloppet för båda de ifrågavarande vikariaten sattes till 5,000 kronor, skulle vikarierna, hvilka meddelade undervisning hvardera under tre månader af året, erhålla tillsammans 1,666 kronor 66 öre. Visserligen gällde nyss berörda af Eders Kungl. Maj:t fastställda bestämmelser endast för vikariat under ledighet,

[52.] som på grund af sjukdom eller offentligt uppdrag beviljats tjänstinnehafvare, men af beräkningen kunde dock anses framgå, att arfvodena i nu förevarande fall icke borde bestämmas till lägre belopp än sammanlagdt 1,500 kronor.

På grund af hvad sålunda anförts, har lärarekollegiet anhållit, att sistnämnda belopp måtte genom kanslerns försorg för omförmälda ändamål utverkas på extra stat för år 1904; och kanslern har upptagit denna framställning och i underdånig skrifvelse den 30 september 1902 tillstyrkt proposition till Riksdagen i ämnet.

Med anledning af hvad i den af lärarekollegiet gjorda framställningen anförts, anser jag mig böra omförmäla ett af Eders Kungl. Maj:t genom utslag den 14 februari 1902 afgjort mål rörande förslag till två docentstipendier vid institutet.

Lärarekollegiet vid institutet hade jämlikt beslut den 6 mars 1901 hos kanslern hemställt, att de två rörliga docentstipendierna vid institutet, hvartera å 1,000 kronor, måtte för år 1901 tilldelas det ena en docent i obstetrik och gynekologi samt det andra en docent i oftalmiatrik.

Häröfver klagade hos kanslern en docent i balneologi och yrkade, att ett af stipendierna måtte tilldelas honom.

Vid ärendets afgörande den 10 juli 1901 yttrade kanslern, att, enligt de jämlikt nådigt bref den 18 april 1890 för ifrågavarande docentstipendier gällande bestämmelser, vid deras tillsättande hänsyn borde i första rummet tagas därtill, att genom dem undervisning bereddes i sådana ämnen, för hvilka ej förut vid institutet någon aflönad lärare funnes, men i hvilka särskild undervisning ansåges nödig, samt att uti ämnet balneologi, hvilket ansetts vara af sådan betydelse, att särskild docent för undervisning däri vid institutet förordnats, någon aflönad lärare icke vore vid institutet anställd, hvilket däremot vore förhållandet med såväl ämnena obstetrik och gynekologi som ämnet oftalmiatrik. På grund häraf visade kanslern, med undanröjande af lärarekollegiets beslut, ärendet åter till lärarekollegiet, som skulle äga att, med iakttagande däraf att omförmälda docent i balneologi blefve på förslag till erhållande af ett bland ifrågavarande docentstipendier uppförd, ärendet till förnyad handläggning företaga och därmed vidare lagligen förfara.

Öfver detta kanslerns beslut anförde förutnämnda, af lärarekollegiet å förslag till erhållande af stipendierna uppförda två docenter underdåniga besvär. Men enligt nyss omförmälda nådiga utslag den 14 februari 1902

fann Eders Kungl. Maj:t ej skäl att i kanslerns öfverklagade beslut göra [52.] ändring.

Jag torde vidare få erinra, hurusom lärarekollegiet gjort framställning hos kanslern angående utverkande af ändring uti de af Eders Kungl. Maj:t den 18 april 1890 fastställda, nyss af mig omförmälda bestämmelserna rörande tillsättning af docentstipendier vid institutet samt att kanslern i underdånig skrifvelse den 9 januari 1902 förordat bifall till lärarekollegiets förslag, hvilket afsåg, att docentstipendierna framdeles skulle utdelas efter den grundsats, att hänsyn i första rummet borde tagas därtill, att genom dem särskild undervisning, som ansåges nödig, bereddades eller uppmuntrades.

I detta ärende infordrades underdånigt yttrande från statskontoret. Detta ämbetsverk erinrade därvid om de af Riksdagen år 1889 vid beviljande af anslag till förut nämnda två docentstipendier vid institutet gjorda uttalanden och förklarade sig anse, att den nuvarande lydelsen af de af Eders Kungl. Maj:t fastställda bestämmelserna rörande ifrågavarande docentstipendiernas utdelande närmare än de af lärarekollegiet föreslagna öfverensstämde med Riksdagens uttalanden i ämnet samt att, därest den ifrågasatta ändringen blefve godkänd, detta kunde föranleda därtill, att de båda stipendierna blefve använda på ett sätt, som stode i strid med hvad Riksdagen åsyftat.

Vid sedermera den 21 november 1902 skedd underdånig anmälan af detta ärende har Eders Kungl. Maj:t förklarat sig finna den i ämnet gjorda framställningen icke till någon Eders Kungl. Maj:ts vidare åtgärd föranleda.

Hvad af lärarekollegiet till stöd för nu ifrågavarande framställning åberopats och i öfrigt af mig i ärendet anförts synes mig vara af den beskaffenhet, att jag ej bör underlåta att, i hvad på mig ankommer, söka medverka till vinnande af lärarekollegiets önskemål. Mot det af lärarekollegiet för ändamålet ifrågasatta beloppet har jag ej någon erinran att göra.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att för upprätthållande af den karolinska mediko-kirurgiska institutet åliggande undervisning och sjukvård vid vissa obstetriska och gynekologiska kliniker under den tid af år 1904, hvarunder de ordinarie lärarne vid institutet icke ombesörja nämnda undervisning och sjukvård, på extra stat för år 1904 anvisa ett anslag af 1,500 kronor.

Allmänna läroverken och pedagogierna.

[53.] Vid min framställning under punkt 13 angående utvidgning af Öster-
 Tillfällig löne- malms lägre allmänna läroverk till fullständigt på reallinjen fäste jag
 förbättring åt uppmärksamheten på att bifall till denna framställning skulle medföra dels
 lärarne vid de allmänna läro- en höjning med 2,800 kronor af extra anslaget till tillfällig löneförbättring
 verken och åt lärarne vid de allmänna läroverken och pedagogierna, hvilket för år
 pedagogierna samt anslag 1903 utgår med 478,800 kronor, dels ock ett anslag på extra stat af
 till utvidgning 3,850 kronor, på det att berörda utvidgning skulle kunna vidtagas redan
 af Östermalms höstterminen 1903 med två afdelningar af sjätte realklassen.
 allmänna läroverk.

Jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t ville föreslå Riksdagen att på extra stat för år 1904 anvisa:

dels till beredande af *tillfällig löneförbättring åt lärarne vid de allmänna läroverken och pedagogierna*, att utgå efter samma grunder som för år 1903, ett belopp af 481,600 kronor;

dels ock, på det att *Östermalms allmänna läroverk* höstterminen 1903 må kunna mottaga två afdelningar af sjätte realklassen, ett belopp af 3,850 kronor.

Vid bifall härtill lärer hinder icke förefinnas för Eders Kungl. Maj:t att låta under år 1903 af tillgängliga medel förskottera sistberörda anslag.

[54.] Till *arfvoden åt extra och vikarierande ämneslärare* vid de allmänna
 Arfvoden åt läroverken anvisade 1902 års riksdag på extra stat för år 1903 ett belopp
 extra och af 100,000 kronor. Vid framställningen om detta anslag framhölls, att
 vikarierande af 100,000 kronor. Vid framställningen om detta anslag framhölls, att
 ämneslärare. lärjungeantalet vid de allmänna läroverken och pedagogierna vore stadigt i
 starkt stigande. Detta antal hade nämligen ökats

från höstterminen 1897 till höstterminen 1898	med 341,
» » 1898 » » 1899	» 433,
» » 1899 » » 1900	» 530 och
» » 1900 » » 1901	» 606.

Häraf beräknades, att tillväxten skulle blifva

från höstterminen 1901 till höstterminen 1902	omkring 700 och
» » 1902 » » 1903	» 790.

Numera har emellertid visat sig, att tillväxten från höstterminen 1901 till höstterminen 1902 varit ännu större eller 723 i stället för beräknade 700. Totala lärjungeantalet uppgick nämligen vid början af höstterminen 1902 till 18,808, under det att det höstterminen 1901 utgjorde 18,085. Förutsatt att lärjungeantalet under de närmast följande åren kommer att stiga i samma proportion, bör ökningen från höstterminen 1902 till höst-

terminen 1903 beräknas till omkring 830 och från höstterminen 1903 till höstterminen 1904 till omkring 950. Tillväxten af lärjungeantalet kan således, utöfver hvad förut beräknats, antagas komma att höstterminen 1904 utgöra 1,013. Denna stora tillväxt för med sig en ökning af extra lärarnes antal af minst 33. Under förutsättning af bifall till min framställning om Östermalms lägre allmänna läroverks utvidgning till fullständigt å reallinjen och i sammanhang därmed om beviljande af fem nya lektorsbefattningar, kan emellertid det eljest behöfliga antalet extra lärare minskas med 5, så att arfvoden åt 28 nya extra lärare blifva erforderliga. Med beräkning af ett arfvode af 1,800 kronor för hvardera af dessa erfordras således en höjning af anslaget med 50,000 kronor.

Jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t ville föreslå Riksdagen att till arfvoden åt extra och vikarierande ämneslärare vid de allmänna läroverken på extra stat för år 1904 bevilja ett belopp af 150,000 kronor.

Högre skolor för kvinnlig ungdom.

På extra stat för år 1901 beviljade 1900 års riksdag ett anslag af [55.] 6,000 kronor till *resestipendier åt föreståndarinnor och lärarinnor vid högre skolor för kvinnlig ungdom och samskolor*, under de villkor och bestämmelser Eders Kungl. Maj:t kunde finna godt föreskrifva. Samma anslag beviljades ock af Riksdagen för åren 1902 och 1903. Af det sålunda för år 1902 anvisade anslaget har reseunderstöd utdelats genom nådigt beslut den 25 april 1902 åt tio föreståndarinnor och lärarinnor vid sagda skolor med belopp växlande mellan 500 och 1,200 kronor.

Då de skäl, som legat till grund för anslagets beviljande, fortfarande äga full giltighet och understöd från detta anslag varit lifligt eftersökta, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t ville föreslå Riksdagen att till resestipendier åt föreståndarinnor och lärarinnor vid högre skolor för kvinnlig ungdom och samskolor, under de villkor och bestämmelser Eders Kungl. Maj:t kan finna godt föreskrifva, anvisa på extra stat för år 1904 ett belopp af 6,000 kronor.

Högre lärarinneseminariet.

Till *uppehållande af undervisningen* vid högre lärarinneseminariet har [56.] för hvart och ett af åren 1901, 1902 och 1903 utgått på extra stat beviljade medel till belopp af 8,000 kronor.

Då nu direktionen öfver seminariet i underdånig skrifvelse den 10 september 1902 gjort framställning om fortsatt anslag för ändamålet, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen att för uppehållande af undervisningen vid högre lärarinneseminariet på extra stat för år 1904 bevilja ett anslag af 8,000 kronor.

- [57.] Med anledning af direktionens öfver högre lärarinneseminariet i nyss omförmälda underdåniga skrifvelse den 10 september 1902 gjorda framställning om fortfarande anslag dels för uppehållande af den vid seminariet anordnade valfria *fjärde årskursen* dels ock för beredande af *undervisning i huslig ekonomi* får jag, under återopande af de skäl, som förut anförts för beviljande af anslag för dessa ändamål, hemställa, att Eders Kungl. Maj:t tacktes till Riksdagen göra framställning om anvisande på extra stat för år 1904 af samma belopp som förut eller för uppehållande af den valfria *fjärde årskursen* vid högre lärarinneseminariet 3,000 kronor samt för undervisning i huslig ekonomi vid seminariet och den därmed förenade normalskolan för flickor 5,000 kronor.

- [58.] För beredande åt lärare och lärarinnor vid högre lärarinneseminariet af *tillfällig löneförbättring* jämväl för år 1904, att utgå efter samma grunder som för år 1903, tillstyrker jag, det Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen att på extra stat för år 1904 anvisa enahanda belopp som för år 1903 eller 3,250 kronor.

Folkundervisningen.

- [59.] Hos Eders Kungl. Maj:t har framställning gjorts om vidtagande af åtskilliga ombyggnads- och nybyggnadsarbeten vid *folkskolelärareseminariet i Linköping*. Uppslaget härtill gafs af seminariets rektor uti en af domkapitlet i Linköping med eget utlåtande af den 23 oktober 1901 öfverlämnad underdånig ansökning, i hvilken rektorn anförde hufvudsakligen följande.

Seminariet hindrades i ej ringa mån från att fördelaktigt ordna sin verksamhet genom bristen på nödiga och tidsenliga lokaler. Detta vore uppenbart redan af den omständighet, att seminariets hufvudbyggnad uppförts på en tid, då jämlikt reglementet för rikets folkskolelärareseminarier den 1 december 1865 utrymme ej behöfde beredas åt flere än tre seminarieklaser. Seminariet saknade särskild ritsal, hvarför eleverna vid

teckningsundervisningen nödgades begagna sig af sina klassrum. Därigenom vållades väsentliga hinder för uppställningen af modeller och klotsar i de ställningar och på de afstånd, som undervisningen påfordrade, hvarförutom pulpeternas för denna undervisning ej beräknade form och storlek icke beredde de tecknande det utrymme, som vore önskvärdt. I följd af detta kunde undervisningen näppeligen erhålla den instruktiva karaktär, som den kunnat vinna under gynnsammare omständigheter. Som vidare seminariet ägde endast ett litet musikrum, uppstode vissa olägenheter vid musikundervisningen. Då lektioner i det för en blifvande folkskolelärare så viktiga öfningsämnet orgelspel infölle samtidigt med seminariets öfriga allmänna undervisningstid, måste eleverna i den grupp, som skulle undervisas, nöja sig med det enda instrument, som vore uppställt i musikrummet. När eleverna i en dylik grupp vanligen utgjordes af en half klass, komme öfningen för hvarje elev att inskränkas till blott några få minuter, hvarigenom dess värde måste skattas ganska ringa. En och annan musiklektion vore visserligen förlagd till tider, då de klassrum icke vore upptagna, uti hvilka seminariets öfriga för ungdomen afsedda instrument vore uppställda, men att flytta samtliga musiklektionerna till sådana tider syntes vara förenadt med stora svårigheter, enär i sådant fall måste anlitas eftermiddagstimmar, hvilka redan vore ganska mycket upptagna af öfningar i slöjd, gymnastik och vissa tider af läsåret också af trädgårdsarbete, hvarförutom en del af dessa timmar användes för lokalernas rengöring och städning. Vid undervisningen i sång begagnades seminariets bönsal. Eftersom denna nyttjades äfven till klassrum och af denna orsak hyste en del bord, bänkar, skåp m. m., visade det sig svårt och vid de gemensamma öfningarna med seminariets samtliga klasser i koral- och körsång alldeles omöjligt att samla eleverna omkring sångledaren, utan nödgades de att sitta spridda i bönsalen, hvarigenom ej blott undervisningen försvårades för läraren, utan det ock blefve svårare för eleverna att frambringa tonerna.

Hvad anginge den gymnastiklokal, som seminariet mot hyra fått sig upplåten af stadens allmänna läroverk, vore den visserligen god i sitt slag, men det låge ej utom möjlighetens gräns, att läroverket i följd t. ex. af växande lärjungeantal och därmed följande behof af att mera odeladt kunna disponera öfver sin gymnastiklokal komme att säga upp seminariet såsom hyresgäst. Redan nu måste seminariet nöja sig med att få begagna lokalen vissa aftontimmar. Då seminarieungdomen i allmänhet hade sina bostäder i närheten af sin läroanstalt, och gymnastiklokalen kunde sägas vara belägen i den andra ändan af staden, komme vandringarna till och

[59.] från gymnastiklokalen att taga i anspråk en afsevärd tid, som för en och annan kunde beräknas till omkring en half timme dagligen.

En stor del af seminariets undervisningsmateriel inhystes i ett ytterst trångt förvaringsrum, hvilket medförde rätt stora svårigheter för att icke säga hinder för materielens omsorgsfulla förvaring och vård. Tabeller och en del planscher måste sammanställas i större knippen och vore därigenom mycket utsatta för skada. Enär i detta förvaringsrum också inrymdes plats för ej blott seminariets kartförråd utan ock dess zoologiska samling, måste föremålen i denna samling vid behof afhämtas därifrån, hvarvid de lätt kunde skadas. Samma risk löpte seminariets fysikaliska och kemiska apparater, hvilka stode inrymda i stora skåp uti rektors expeditiionsrum, som äfven tjänstgjorde såsom lärarnes samlingsrum. Dessa olägenheter pekade på önskvärdheten af en särskild lärosal i samband med ett lämpligt förvaringsrum för de naturvetenskapliga samlingarna.

Som enligt § 3 i stadgan för folkskolelärareseminarierna i riket den 29 januari 1886, sådan denna paragraf lydde genom kungörelsen den 9 december 1898 en folkskolans högre afdelning eller en fortsättningsskola skulle, där omständigheterna sådant medgåfve, vara förenad med seminarium, men brist på behöflig lokal lade hinder i vägen för efterkommande af sagda föreskrift, angåfves äfven därmed behovet af vidgadt utrymme för seminarieundervisningens räkning.

Icke utan betydelse syntes den omständigheten vara, att fjärde klassens elever saknade ett för deras räkning afsedt lärorum och nödgades därtill begagna seminariets allmänna bön- och festsal. Oafsedt att lokals användning för elevernas hvardagliga skolarbeten icke vore ägnad att främja den stämning af andakt, som rummets användning uteslutande för högtidligare ändamål lättare skulle befordra, vore dess anordning jämväl som klassrum ofördelaktig för dess begagnande såsom samlingssal. De pulpeter, skåp, kart- och tafvelställningar m. m., som där måst insättas, inkräktade så på utrymmet, att det blefve ganska trångt, när hela skaran af elever där dagligen samlades, och naturligtvis stegrades denna olägenhet, när understundom äfven öfningsskolans barn dit inkallades.

Ifall något afseende borde fästas vid rektorsboställets beskaffenhet, ville rektorn erinra därom, att rektors bostadslägenhet omfattade allenast fyra egentliga rum jämte kök. Denna knapphet i utrymmet förnummes ganska kännbart för en boställsinnehafvare med familj. Det syntes ock ur hygienisk synpunkt kunna sättas i fråga, huruvida, såsom nu vore fallet, det kunde anses tjänligt, att rektors bostadslägenhet vore förlagd omedelbart ofvanpå seminariets och öfningsskolans klassrum.

En del af de angifna olägenheterna kunde möjligen afhjälpas på det

sätt, att de fyra rum, som nu utgjorde rektors bostad, toges i anspråk för seminariets räkning och iordningställdes för dess behof. Genom en sådan anordning skulle kanske rum kunna vinnas för tecknings- och musikundervisningen samt lokal beredas för en fortsättningsskola eller en folkskolans högre afdelning, för den händelse Eders Kungl. Maj:t skulle finna för godt att anslå medel till upprätthållande af undervisning i någondera af dessa skolor. I dessa rum skulle ock rymligt förvaringsrum för seminariets naturvetenskapliga samlingar kunna inredas, i hvilken lokal också själfva undervisningen i naturvetenskap lämpligen kunde försiggå. Därigenom att musikrummet i nedre våningen komme att utrymmas, kunde plats beredas för seminariets samlingar af kartor, planscher och öfrig undervisningsmateriel. Däremot syntes ingen annan utväg än nybyggnad förefinnas för att bereda rektor en annan boställsvåning samt anskaffa eget lärorum åt fjärde seminarieklassen och åt hela läroanstalten en egen gymnastiklokal, hvilken ock skulle kunna tjäna såsom sångrum.

Rektorn anhöll, på grund af hvad han sålunda anført, att Eders Kungl. Maj:t täcktes bevilja lämpligt anslag till bekostande af genom sakkunnig person uppgjorda ritningar och kostnadsförslag till nödiga ändringar och eventuella nybyggnader.

Domkapitlet i sitt förutnämnda underdåniga utlåtande vitsordade i allo riktigheten af de utaf rektorn meddelade uppgifterna, hvilka enligt domkapitlets förmenande så tydligt belyste de nuvarande bristerna, att vidare ordande om nödvändigheten af deras undanröjande ej vore erforderligt, och hemställde om bifall till den gjorda framställningen.

Genom nådigt beslut den 8 november 1901 täcktes Eders Kungl. Maj:t för det af rektorn angifna ändamål anvisa ett belopp af högst 500 kronor.

Sedan arkitekten G. Hermansson erhållit uppdrag att upprätta ritningar och kostnadsförslag till ifrågavarande arbeten, aflämnade han den 12 april 1902 ritningar dels till påbyggnad af den gamla seminariebyggnaden, dels till byggnad för undervisning i gymnastik, teckning och musik, dels ock till rektorsbostad jämte tillhörande arbetsbeskrifning och kostnadsförslag, upptagande för påbyggnad af den gamla seminariebyggnaden 16,700 kronor, nybyggnad för gymnastik samt undervisning i ritning och musik 49,500 kronor samt rektorsbostad 33,200 kronor eller sammanlagt 99,400 kronor, afvensom ett intyg angående företagen undersökning af beskaffenheten utaf grunden å seminarietomten; och blefvo dessa ritningar och handlingar jämte en underdånig skrifvelse från seminariets rektor till Eders Kungl. Maj:t öfverlämnade af domkapitlet med underdånig skrifvelse den 23 april

- [59.] 1902, däri domkapitlet, med förmålan att domkapitlet mot de uppgjorda ritningarna och förslagen icke hade något att erinra samt att de tilltänkta byggnadsarbetena vore af stort behof påkallade, anhöll, att Eders Kungl. Maj:t tacktes vidtagna nödiga åtgärder för dessa arbetens utförande, så snart kunde.

Efter nådig remiss har öfverintendentsämbetet den 14 oktober 1902 i detta ärende afgifvit underdånigt utlåtande, däri ämbetet till en början omnämner, att den nuvarande seminariebyggnaden vore ett hus af sten med tre våningar, däraf bottenvåningen innehölle en mindre och två större lärosalar, materielrum samt två kapprum och rum för städerska, våningen en trappa upp likaledes en mindre och två större lärosalar äfvensom lärarorum och två kapprum samt våningen två trappor upp rektorsbostad, bestående af fyra rum, kök och tambur, hvarjämte vid husets södra sida funnes en genom bottenvåningen och våningen en trappa upp sig sträckande större bösals. Härefter anför ämbetet:

Af handlingarna i ärendet framginge, hurusom afsedt vore dels att i så måtto förändra den nuvarande seminariebyggnaden, att i våningen två trappor upp inreddes en mindre och två större lärosalar jämte ett rum för förvaring af samlingar och två kapprum, hvarvid husets öfversta bjälklag och taket skulle höjas för erhållande uti våningen i fråga af samma rumshöjd som i de undre våningarna eller 3,95 meter, dels ock att å seminarietomten, som enligt afgifvet sakkunnigt intyg härför lämnade god grund, uppföra ej mindre å dess östra del en byggnad, innehållande gymnastiksal med afklädnings- och materielrum samt vidare musikrum och ritsal, än äfven å tomtens västra del ett hus, ämnadt att utgöra rektorsbostad om sex rum och kök.

Mot de tillämnade förändringarna af seminariebyggnaden, hvars solida beskaffenhet medgäfvit vidtagandet af desamma, funne ämbetet för sin del icke skäl till anmärkning, liksom icke heller mot den för detta arbete beräknade kostnad af 16,700 kronor.

Beträffande därefter nybyggnaden för gymnastiksal m. m. syntes ej heller däremot vara något att invända. Hvad anginge den antagna kostnaden för densammas utförande, 49,500 kronor, gäfvit denna kostnad icke i och för sig orsak till erinran; och ehuru densamma vore 9,500 kronor högre än de summor, Riksdagen beviljat för uppförande af gymnastikhus för seminarierna i Kalmar och Göteborg, torde likväl, enär uti nu ifrågasvarande byggnad skulle inrymmas, utom lokaler för gymnastikundervisningen, jämväl musik- och ritsalar — en anordning, som finge anses sär-

deles lämplig — mot kostnadsbeloppet icke kunna vara något att från [59.] Riksdagens sida påminna.

Vidkommande slutligen föreliggande ritningsförslag, i hvad det anginge bostadshus för rektor, hade ämbetet, under villigt erkännande af den betydande fördelen däraf att rektorsbostaden blefve förlagd i annan byggnad än den, hvori lärosalarna vore inrymda, emellertid ansett, att, då Riksdagen vid beviljande af anslag till de nya seminarieanläggningarna i Landskrona och Strängnäs funnit belopp af 26,000 kronor vara tillräckliga att därför vid sagda seminarier uppföra särskilda byggnader för bostäder åt rektorerna, nu ifrågavarande rektorsbostad borde så förenklas, att densamma kunde uppföras för nyssnämnda belopp i stället för beräknade 33,200 kronor. Med föranledande häraf hade ämbetet låtit genom arkitekten Hermansson uppgöra ny ritning till omförmälda byggnad, hvarvid till nedbringande af kostnaden iakttagits, förutom vissa mindre inskränkningar i inredningen, att våningshöjderna minskats, kalkstensbeklädningen å nedra delen af fasaderna ersatts med puts, tvättstugan i källarvåningen uteslutits samt bottenvåningsbjälklaget föreslagits skola, i stället för beräknadt gröfre bjälklag, utföras med sparrar, upplagda å hvalfven, afvensom nytt kostnadsförslag, slutande å ett belopp af 26,000 kronor. I följd häraf skulle kostnaden för samtliga ändrings- och nybyggnadsarbeten komma att bestiga sig till sammanlagdt 92,200 kronor.

Vid öfverintendentsämbetets utlåtande är fogadt det däri omförmälda, af Hermansson den 13 oktober 1902 uppgjorda kostnadsförslag beträffande rektorsbostaden.

För egen del finner jag det vara till fullo ådagalagdt, att den nuvarande seminariebyggnaden i Linköping är behäftad med så väsentliga brister, att därigenom synnerligt men tillskyndas undervisningen. Det synes följaktligen vara i hög grad behöfligt, att förändringar härutinnan med det snaraste vidtagas. Mot de upprättade ritningarna och kostnadsförslagen till ombyggnad af seminariebyggningen samt uppförande af två nya hus, afsedda det ena för undervisningen i gymnastik, teckning och musik samt det andra till bostad åt seminariets rektor, har jag intet att anmärka, sedan numera ritningarna till rektorsbostaden blifvit förenklade och den för densamma beräknade kostnaden minskad. Då de erforderliga byggnadsarbetena ej torde kunna medhinnas före 1904 års utgång, synes lämpligt, att det statsanslag, om hvilket fråga är, fördelas till utgående på två år.

Till följd häraf hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå

Riksdagen att till förändring af den nuvarande byggnaden för folkskolelärareseminariet i Linköping samt uppförande å seminariets tomt af dels en byggnad för undervisning i gymnastik, teckning och musik, dels ock bostadshus för seminariets rektor, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de för ändamålet upprättade ritningarna, bevilja ett anslag af 92,200 kronor samt däraf på extra stat för år 1904 anvisa ett belopp af 60,000 kronor.

[60.] Från och med början af höstterminen 1899 utvidgades, samtidigt med inrättandet af parallellklasser vid folkskolelärareseminariet i Göteborg och folkskolelärarinneseminariet i Kalmar, dessa seminariers öfningsskolor hvar-
 Uppehållande af undervisningen uti en folkskolans högre afdelning vid den med folkskolelärarinneseminariet i Kalmar för- enade öfnings- skolan.
 dera med en ny afdelning, hvilken, enligt hvad till det statsrådsprotokoll, som låg till grund för nådig proposition i ämnet, af dåvarande departementschefen uttalats, helst borde utgöras af *en folkskolans högre afdelning*. I Göteborg blef emellertid den nya afdelningen, på grund af det ringa relevantalet, anordnad såsom högre afdelning endast under läsåret 1899—1900. I Kalmar har däremot ifrågavarande afdelning alltjämt varit anordnad såsom en folkskolans högre afdelning; och ehuru parallellklassen i Kalmar, liksom i Göteborg, kommer att upphöra med vårterminen 1903, beviljade 1902 års riksdag för hela året 1903 till aflönande af en lärarinna uti en folkskolans högre afdelning vid den med seminariet i Kalmar för- enade öfnings skolan 1,500 kronor.

För uppehållande äfven under år 1904 af undervisningen vid samma högre afdelning erfordras enligt en från seminariets rektor genom domkapitlet i Kalmar infordrad uppgift följande belopp:

arfvode åt en lärarinna	kronor 1,500: —
afgift för lärarinnan till folkskoleläraryes pensionsinrättning »	50: —
till materiel, uppvärmning, renhållning och belysning	» 100: —
summa kronor 1,650: —	

Ifrågavarande högre afdelning har, enligt hvad rektorn vid seminariet meddelar, i öfverensstämmelse med anvisningarna i 1900 års normalplan från och med början af läsåret 1901—1902 utvidgats, så att den omfattar två årsklasser. Nya lärokurser för densamma hafva blifvit fastställda af domkapitlet den 14 maj 1902. Antalet elever har under höstterminen 1902 uppgått till 14, nämligen 8 i den högre och 6 i den lägre klassen, det högsta antal, som kan inrymmas i den lärosal, hvilken är anvisad för afdelningens begagnande.

På samma grunder, som anförts för 1903 års anslag för ifrågavarande

ändamål, och då jag mot de nu föreslagna beloppen icke har något att erinra, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att för uppehållande af undervisningen uti en folkskolans högre afdelning vid den med folkskolelärarinneseminariet i Kalmar förenade öfningsskolan på extra stat för år 1904 bevilja ett belopp af 1,650 kronor.

Till Eders Kungl. Maj:t har öfverintendentsämbetet med eget under- [61.]
dånigt utlåtande samt yttrande af Stockholms stads konsistorium öfver-
lämnat en af rektorn vid *folkskolelärarinneseminariet i Stockholm* Fredrik
Lundgren gjord underdånig framställning om beredande af medel till Inköp af en tomt för folkskolelärarinneseminariet i Stockholm.
inköp af tomten n:r 2 i kvarteret Marsvinet inom Maria Magdalena församling i Stockholm för att därigenom bereda *plats för erforderlig tillbyggnad* till nämnda seminarium och tillfälle till utvidgning af dess trädgård.

I den underdåniga framställningen har Lundgren anført följande.

Seminariets öfningsskola vore inhyst i lokaler, som i flera afseenden vore synnerligen otillfredsställande och, bland annat, så små, att endast nio barn kunde mottagas i hvarje årsklass, hvilket antal måste anses vara alltför litet. Dessutom saknade seminariet rum såväl för teckning och slöjd som för laborationer i fysik och kemi, ja till och med rum för folkskolans högre afdelning, som nu vore inrymd i småskolans tambur. Medan landets två nya seminarier utrustades på ändamålsenligt sätt, stode folkskolelärarinneseminariet i Stockholm i afseende på lokaler såsom en hjärt afstickande motsats icke blott till de nya seminarierna utan äfven till de storartade byggnader, Stockholms kommun tid efter annan uppförde för sina högre och lägre skolor. Nybyggnad för seminariets ändamål eller rättare tillbyggnad kunde således icke synnerligen länge uppskjutas, men till sådan saknades nödigt utrymme å seminariets tomt.

Härtill komme, att seminariet, som enligt gällande seminariestadga skulle undervisa i trädgårdsskötsel, icke ägde någon trädgård till experimental- och öfningsfält. En smal jordremsa, högst sex meter bred samt belägen norr om och tätt intill en brandmur om fyra meters höjd, vore allt, som för detta ändamål stode till seminariets förfogande. Men att utbilda lärarinnor i trädgårdsskötsel utan att äga en trädgård till öfnings- och experimentalfält vore lika förväntadt som att utbilda lärarinnor i öfriga ännen utan öfningsskola. Bristfälligheten hos seminarieträdgården kastade lätt en skugga öfver seminariets verksamhet i dess helhet. Då berörda planteringsland för tjugufem år sedan anordnades för sitt nuvarande ändamål, hade en detaljerad plan för dess brukande uppgjorts, men ej ens de

[61.] ytterst små förhoppningar, man då vågat hysa, hade förverkligats. Huru menligt bristen på öfnings- och experimentalfält inverkat på undervisningen i ämnet torde framgå, bland annat, däraf, att läraren i trädgårdsskötsel under hela denna långa tid icke kunnat tillerkänna en enda elev något högre betyg i ämnet än det allra lägsta, som fordrades för godkänd afgångsexamen. Hittills hade emellertid den östliga fjärdedelen af det lilla landet kunnat, om ock med klent resultat, användas för odling af ett litet antal växter, men nu förestode en förändring, som hotade att tillintetgöra all odlingsmöjlighet äfven å denna del.

Ägarne till den å södra sidan intill seminarietomten liggande tomten n:r 2 i kvarteret Marsvinet hade nämligen beslutat sälja denna sin fastighet; och då husen därå icke hade något mot tomten svarande värde, komme de naturligtvis att rifvas och ersättas med tidsenliga hus. I syfte att vinna full klarhet i fråga om hvilken inverkan nämnda granntomts bebyggande skulle komma att utöfva på seminariet, dess sundhet och trefnad samt trädgårdslandets användbarhet, hade Lundgren vidtalat en erfaren byggmästare och en arkitekt att i samråd uppgöra en skiss, utvisande huru en köpare, under förutsättning att han sökte vinna det största antal lägenheter, som gällande byggnadsordning medgäfve, antagligen skulle komma att bebygga tomten. Enligt den skiss, som med anledning häraf uppgjorts, skulle utefter större delen af seminarietomtens södra gränslinie komma att löpa en sjutton meter hög brandmur, och därtill skulle det hus, som uppfördes utefter Björngårdsgatan i fortsättningen af seminarietomtens östra gränslinje, erhålla så stor bredd, att dess brandgafvel åt gårdssidan komme att sträcka sig fyra och en half meter förbi den flygel, som nu inrymde seminariets öfningskola, och mot denna bilda en vrå, som helt visst blefve en farlig bakteriehard. Om granntomten blefve på detta sätt bebyggd, återstode ingen möjlighet att för trädgårdsändamål göra något som helst bruk af det redan förut till följd af skuggan föga brukbara landet, och ännu betänkligare vore, att öfningskolans lokaler komme att beröfvas allt direkt solljus, hvarigenom de skulle ytterligare försämrast och blifva minst sagdt olämpliga för skoländamål.

Då de sålunda omnämnda förhållandena syntes tala för att den salubjudna tomten borde förvärfvas för seminariets räkning, hade Lundgren inledt underhandlingar med ägarne till tomten, och hade dessa till Lundgren öfverlämnat ett skriftligt anbud, däruti de, med tillkännagifvande att de ansåge anbudet för sig bindande till den 1 juli 1903, förklarat sig villiga att försälja tomten, i areal utgörande 20,800 kvadratfot, jämte därå varande byggnader till ett pris af 6 kronor 50 öre per kvadratfot eller tillhopa 135,200 kronor.

Att nu ifrågavarande tomt vore till salu, att den till storlek motsvarade seminariets behof och att den vore bebyggd på sådant sätt, att husen för en blifvande köpare icke hade annat värde än byggnadsmaterialets, vore förhållanden, som talade för dess inköp, och till dessa borde läggas, att tomtpriiset i andra delar af staden vore betydligt högre, hvarigenom en flyttning af seminariet skulle förorsaka statsverket betydligt större kostnad.

Jämte köpeskillingen för tomten erfordrades jämväl medel för anordnande af trädgård därå. Kostnaderna härför skulle enligt en af stads-trädgårdsmästaren A. Medin verkställd beräkning belöpa sig till 5,050 kronor. Husens rifning och bortskaffande samt tomtens planering till den nivå, som önskades, behöfde däremot icke förorsaka statsverket någon utgift, enär en husägare i Stockholm förklarar sig villig att utan annan ersättning än den, som läge i husens byggnadsmaterial, verkställa detta arbete.

Det kunde dock sättas i fråga, huruvida icke ett hus, som nu upptog den till salu utbudna tomtens sydvästra del, skulle kunna inredas till rektorsbostad och huruvida icke i sådant fall rektorns nuvarande ämbetsvåning kunde åt seminariet och öfningsskolan lämna det utrymme, hvaraf de vore i tvingande behof, så att därigenom tillbyggnad kunde undvikas.

Lundgren hemställde slutligen, att Eders Kungl. Maj:t täcktes pröfva, huruvida ej tillräckliga skäl föreläge att för seminariets räkning förvärfva ifrågavarande tomt och, om så funnes vara förhållandet, för 1903 års riksdag framlägga nådig proposition om beviljande af därtill erforderliga medel.

Vid Lundgrens skrifvelse voro fogade dels den i skrifvelsen omförmälda, af arkitekten Lars Bäckvall uppgjorda skissritning, dels det af ägarne till ifrågavarande fastighet, Z. Sjöberg, R. Sjöberg och J. Sjöberg, afgifna skriftliga anbud, dels en jämväl i skrifvelsen omförmäld, af husägaren Thure Vilhelm Göransson afgifven skriftlig förklaring i fråga om rifning af byggnaderna å fastigheten m. m., dels Medins kostnadsförslag, dels ock skriftliga yttranden af läkaren vid seminariet, professorn M. Sondén, och läraren i trädgårdsskötsel därstädes L. C. Lindblom.

Sondén framhåller till en början, hurusom det i våra dagar vore så allmänt erkänt, att tillräcklig tillgång på sol och ljus för skollokaler vore af den allra största hygieniska vikt, att någon vidare utredning härutinnan knappast kunde anses erforderlig. Utgående härifrån söker Sondén här efter utreda, hvilket inflytande ett eventuellt bebyggande af den salu-

- [61.] bjudna tomten skulle i afseende å tillgången på sol och ljus komma att öfva å seminariebyggnaden, och yttrar härom följande.

Seminariebyggnaden bestode dels af en hufvudbyggning med fasad åt Gamla prästgårdsgatan i norr och mot seminariegården i söder samt belägen på ett afstånd af 24 meter från södra tomtgränsen dels af en flygel med fasad åt Björngårdsgatan i öster och mot seminariegården i väster samt sträckande sig från hufvudbyggnaden till nämnda tomtgräns. Genom bebyggande af nu ifrågavarande granntomt skulle utmed större delen af seminarietomtens södra gränslinje komma att resa sig en hög brandmur, genom hvilken de nu väl upplysta lokalerna i hufvudbyggningen, som hittills haft att glädja sig åt södersol, för allra största delen af året och just under den tid, undervisningen där påginge, fullständigt skulle beröfvas denna förmån samt blifva mörka och såsom lärosalar väsentligt försämrade. Ännu ogynnsammare skulle lokalerna i flygeln genom granntomtens bebyggande påverkas. Vinkeln mellan flygeln och den höga brandmuren skulle bilda en mörk vrå, gömd i ständig slagskugga. Öfningskolans i flygeln inrymda lokaler vore redan nu i hög grad otillfredsställande på grund af såväl bristande utrymme för skolbarn och seminarieelever som olämplig belysning. Dessa lokaler erhöles nämligen sitt ljus från två sidor, hvilket icke vore öfverensstämmande med hygienens fordringar. Redan nu syntes belysningen vara sparsam; och skulle flygelbyggnadens åt väster liggande fönster komma under slagskugga från en hög brandmur, blefve öfningskolans lokaler så godt som oanvändbara. Belysningen blefve nämligen då beroende på det ljus, som kunde komma lokalerna till godo från öster; men då fönstren där vette mot den jämförelsevis smala och med höga hus bebyggda Björngårdsgatan, kunde tillräckligt ljus därifrån icke erhållas. Oafsedt den skada, ett eventuellt bebyggande af granntomten skulle medföra, syntes ändring och ombyggnad samt utvidgning af öfningskolans lokaler nödvändiga för att dessa skulle kunna motsvara berättigade kraf.

Slutligen påpekar Sondén, att den lilla smala trädgården, som från flygelbyggnaden sträcker sig utmed seminarietomtens södra gräns, genom uppförande af den höga brandmuren skulle blifva utsatt för ständig djup skugga och sålunda komma under de för en trädgårdsanläggning tänkbarast ogynnsamma villkor.

Lindblom intygar, att den nuvarande trädgården icke ens tillnärmelsevis uppfyllde de fordringar, som borde ställas på en för seminarieelevers undervisning afsedd trädgård, att många af de från början inplanterade växterna utdött till följd af trädgårdens instängda läge samt att, om den salubjudna granntomten inköptes och användes till trädgård för under-

visningen i trädgårdsskötsel, åt eleverna skulle kunna meddelas under- [61.]
visning i alla grenar af detta ämne.

Stockholms stads konsistorium har, då Lundgrens framställning syntes konsistoriet synnerligen väl motiverad och det ifrågasatta inköpet vore för seminariet i flera afseenden af största behof påkalladt, förordat framställningen.

Öfverintendentsämbetet, som verkställt besiktning å den till inköp föreslagna tomten, har i sitt underdåniga utlåtande anfört följande.

Det syntes öfverintendentsämbetet uppenbart, att de skäl, som af Lundgren framlagts såsom stöd för hans framställning, måste tillmätas afgörande vikt. Icke blott den omständigheten att, därest enskilda personer blefve ägare af tomten i fråga, denna med all sannolikhet komme att styckas och bebyggas, på sätt i ansökningshandlingarna antagits, till ohjälpligt men för seminariets tomt, utan äfven det faktum att, utan tillägg af förstnämnda tomt, det utrymme, hvaröfver seminariet disponerade, icke medgifve vare sig anordnande af tillfredsställande planteringsland eller en inom en icke aflägsen framtid nödvändigjord nybyggnad för seminariets behof talade, efter ämbetets mening, kraftigt till förmån för det af Lundgren påyrkade förvärfvet. Blefve detta en verklighet, skulle seminariets egendom, med en bredd af 214 fot och ett djup af 206 fot och med sitt fria, mot söder sluttande läge, blifva för sitt ändamål särdeles lämplig och äfven för framtida kraf fullt tillräcklig samt därjämte komma att bilda ett helt kvarter, som på tre sidor omgäfvades af gator och på den fjärde gränsade till den numera till hälften igenlagda Fatbursgränden, emot hvilken emellertid fasad rätt icke torde kunna nekas, ifall blifvande byggnader å seminarie-
tomten författningsenligt indroges från grannens tomtgräns.

Hvad därefter anginge det erbjudna försäljningspriset, hade öfverintendentsämbetet under hand erfarit, att spekulanter uppträdt, som vore sinnade att, om tomten styckades i tre sådana, för hörntomten vid Högbergs- och Björngårdsgatorna betala 7 kronor 50 öre kvadratfoten och för de båda öfriga tomterna 4 kronor 50 öre kvadratfoten, hvilket skulle för tomten i dess helhet motsvara ett pris af ungefär 5 kronor 80 öre kvadratfoten eller hvad som, så vidt ämbetet hade sig bekant, utgjorde det i allmänhet gängse priset för försålda tomter uti ifrågavarande stadsdel. Ämbetet hade fördenskull funnit, att det i Lundgrens skrifvelse angifna, af säljarne åsatta pris vore något högt och att anledning borde föreligga att söka genom vidare underhandlingar med säljarne få detsamma nedsatt till 6 kronor kvadratfoten, men i betraktande af den synnerliga önskvärd-

[61.] heten af förvärfvet i fråga, ansåge ämbetet sig dock sakna orsak att, äfven om någon nedprutning icke skulle kunna utverkas, afstyrka framläggandet för Riksdagen af nådig proposition i ämnet.

Vidkommande slutligen det af Lundgren ifrågaställda inredandet till rektorsbostad af en å den salubjudna tomten förefintlig byggnad, ville öfverintendentsämbetet meddela, att denna byggnad vore så bristfällig och oändamålsenlig, att dess omändring och istandsättande säkerligen skulle blifva dyrbarare än uppförandet af en ny tidsenlig boställsbyggnad för rektorn.

Med anledning af hvad öfverintendentsämbetet sålunda yttrat hafva Lundgren och Stockholms stads konsistorium ånyo hörts i ärendet.

Lundgren har därvid anført, att han med ägarne till den salubjudna tomten fört ytterligare underhandlingar, hvilka ledt till det lyckliga resultat, att tomtägarne förklarat sig villiga att till kronan försälja tomten för ett pris af 6 kronor kvadratfoten eller just det pris, öfverintendentsämbetet ansett vara det i trakten gångbara. Då tomtägarne, såsom Lundgren hade sig bekant, redan före alla underhandlingar om inköp af tomten för det allmännas räkning haft och fortfarande hade anbud att få till säker köpare afyttra tomten till detta pris, måste det anses som alldeles visst, att fordrade 6 kronor för kvadratfot icke vore mer än skäligt. På grund häraf och då de myndigheter, som yttrat sig i frågan, lifligt tillstyrkt köpet äfven för den händelse att den nedsättning i priset, som nu skett, icke kunnat utverkas, ville Lundgren hemställa om proposition till Riksdagen, afseende ett anslag å 124,800 kronor till förvärfvande af ifrågavarande tomt för seminariets räkning.

Vid Lundgrens yttrande finnes fogadt skriftligt förklarande af ägarne till ifrågavarande fastighet, att de, som ansåge sig af anbudet bundna till den 1 juli 1903, vore villiga att till kronan försälja fastigheten till ett pris af 6 kronor för kvadratfot.

Stockholms stads konsistorium förordar på det lifligaste Lundgrens förslag.

De skäl, som anförts för inköp af ifrågavarande tomt, anser jag vara till fullo öfvertygande. Därest samma tomt skulle af enskilda bebyggas, synes frågan om nybyggnad för seminariet å annan plats blifva omedelbart förestående, under det att, om tomten inköpes för kronans räkning, det nuvarande seminariehuset kan fortfarande användas och plats beredas för den tillbyggnad, som på grund af lokalernas beskaffenhet lär böra förr eller senare äga rum. Genom sitt läge mot söder lämpar sig ock tomten syn-

nerligen väl till utvidgning af seminariets trädgård, hvarigenom tillfälle kan beredas att meddela eleverna tillfredsställande undervisning i trädgårdsskötsel, en ingalunda oviktig gren af seminariets verksamhet, som dock hittills måst på grund af den nu befintliga trädgårdens otillräcklighet alltför mycket försummas. Det fordrade priset, 6 kronor för kvadrattot, anser jag vara skäligt; och uppenbart är, att anskaffande af tillräckligt tomt å annat ställe och uppförande af ett helt och hållet nytt seminariehus skulle draga betydligt större kostnad än inköpet af den nu ifrågavarande tomten och uppförande af en tillbyggnad därå.

Jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att till inköp, för beredande af ökad utrymme åt folkskolelärarinneseminarier i Stockholm, af tomten n:r 2 i kvarteret Marsvinet inom Maria Magdalena församling i samma stad på extra stat för år 1904 anvisa ett belopp af 124,800 kronor.

I anledning af därom gjord nådig framställning beviljade 1901 års riksdag till uppförande af erforderliga byggnader för ett folkskolelärarsseminarium i Strängnäs ett anslag af 178,500 kronor och anvisade därpå extra stat för år 1902 ett belopp af 80,000 kronor. [62.]

Sedan Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Södermanlands län, till åtlydnad af meddelad föreskrift i nådigt bref den 7 juni 1901, till Eders Kungl. Maj:t inkommit med åtskilliga handlingar för betryggande af statsverkets rätt i fråga om den upplåtna byggnadstomten och Strängnäs stads åtaganden i öfrigt beträffande det nya seminariet därstädes samt öfverintendentsämbetet med anledning häraf afgifvit infordradt underdånigt yttrande i ärendet, behagade Eders Kungl. Maj:t, med gillande af de för ifrågavarande byggnader utarbetade ritningar, genom nådigt bref den 24 januari 1902 ställa det för år 1902 anvisade anslaget af 80,000 kronor till öfverintendentsämbetets disposition att användas för därmed afsedt ändamål.

Därefter har 1902 års riksdag, jämväl på grund af nådig proposition, af det beviljade anslaget på extra stat för år 1903 anvisat ett belopp af 50,000 kronor, och har genom nådigt bref den 13 juni 1902 äfven detta belopp ställts till öfverintendentsämbetets förfogande för ändamålet.

I öfverensstämmelse med en af öfverintendentsämbetet i skrifvelse den 21 oktober 1902 gjord underdånig framställning tillstyrker jag nu, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att på extra stat för år 1904 anvisa återstoden af omförmälda beviljade anslag eller 48,500 kronor.

Uppförande af erforderliga byggnader vid folkskolelärarsseminariet i Strängnäs.

[63.] Sedan 1901 års riksdag, på Eders Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning, för begynnande af verksamheten vid folkskolelärareseminariet i Strängnäs med början af höstterminen 1901 och uppehållande af undervisningen vid seminariet under samma termin äfvensom vår- och höstterminerna 1902 på extra stat för år 1902 uppfört ett belopp af 19,250 kronor, har samma seminarium från och med början af läsåret 1901—1902 trädt i verksamhet.

Därefter har 1902 års riksdag, likaledes i anledning af nådig proposition, för uppehållande af undervisningen vid seminariet under år 1903 på extra stat för samma år anslagit ett belopp af 22,450 kronor.

Kostnaderna för seminariet under år 1904 skulle, enligt en från seminariets tillförordnade rektor genom domkapitlet i Strängnäs infordrad uppgift, med ett af seminariets inspektor föreslaget tillägg å 150 kronor, komma att uppgå till 41,647 kronor 11 öre efter följande beräkning:

arfvode till en tillförordnad rektor.....	kr. 3,500: —	
» » tre extra ordinarie adjunkter »	5,400: —	
» » en extra ordinarie adjunkt för höstterminen efter 1,800 kronor för år	» 800: —	
» » två extra ordinarie lärarinnor i öfningsskolan.....	» 3,000: —	
» » en teckningslärare.....	» 647: 23	
» » en musiklärare.....	» 947: 22	
» » en gymnastiklärare.....	» 688: 89	
» » en lärare i trädgårdsskötsel..	» 777: 77	
» för undervisning i manlig slöjd i seminariet.....	» 1,000: —	
» » undervisning i kvinnlig slöjd i öfningsskolan.....	» 200: —	kronor 16,961: 11
uppvärmning, belysning, städning, läkarearfvode m. m.	» 2,960: —	
undervisningsmateriel och musikinstrument	» 4,420: —	
möbler och skolinventarier.....	» 8,072: —	
hyra för gymnastiklokal	» 250: —	
utgifter för trädgården	» 2,584: —	
tillfälliga utgifter.....	» 800: —	
stipendier för tre klasser under vårterminen och fyra klasser under höstterminen, efter 800 kronor för hvarje klass och termin	» 5,600: —	
		summa kronor 41,647: 11

Under den första tiden efter seminariets öppnande kommer all belysning att ske genom fotogenlampor. Möjligt är, att framdeles belysning kan vinnas genom elektricitet. För detta ändamål vore lämpligt, att redan nu en sådan armatur uppsattes, som framdeles kunde på något enkelt sätt ändras för elektrisk belysning. Förslag och ritningar härtill hafva uppgjorts af Skultuna aktiebolag och med särskild skrifvelse af seminariets rektor insändts till domkapitlet. Kostnaden för en sådan armatur uppgår enligt det uppgjorda kostnadsförslaget till ett belopp af 1,800 kronor.

Domkapitlet, som med skrifvelse den 5 november 1902 öfverlämnat rektorns yttranden och öfriga handlingar i ärendet, har därvid förordat rektorns förslag med det af inspektor därtill gjorda tillägg.

De stora omkostnaderna för skolinventarier och undervisningsmateriel äro beroende därpå, att den nya seminariebyggnaden, hvilken beräknas kunna blifva färdig till inflyttning vid början af höstterminen 1904, då bör vara försedd med fullständig uppsättning af skolmöbler och öfriga skolinventarier äfvensom utrustad med en mera rikhaltig samling af undervisningsmateriel än den, som kunnat anskaffas under den tid, seminariet varit inrymdt i de af stadsfullmäktige i Strängnäs för begagnande upplåtna lokalerna.

Emedan seminarieträdgården icke blir färdig förr än till höstterminen 1904, är arfvodet till läraren i trädgårdsskötsel beräknadt för vårterminen efter 600 kronor, men för höstterminen efter 1,000 kronor för år.

Bland utgifterna till musikinstrument förekomma 1,400 kronor till en större pedalorgel. Enär en dylik orgel bör finnas i ett väl utrustadt seminarium, torde kostnaden för densamma anses berättigad.

Sammanläggas den förut angifna årskostnaden för seminariet, 41,647 kronor 11 öre, och kostnaden för belysningsarmatur, 1,800 kronor, kommer anslagsbehovet för år 1904 att uppgå till 43,447 kronor 11 öre.

Med anledning af hvad sålunda förekommit hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att för uppehållande af undervisningen vid folkskolelärareseminariet i Strängnäs på extra stat för år 1904 bevilja ett belopp af 43,448 kronor.

Till *löneförbättring* åt lärare och lärarinnor vid folkskoleläraresemina- [64.]
 rierna samt arvoden åt teckningslärare för extra tjänstgöring och extra
 arvoden åt musiklejare vid dessa seminarier har Riksdagen sedan år 1884
 på extra stat beviljat anslag, som för hvarje år från och med år 1899
 bestämts till ett belopp af 36,300 kronor.

Löneförbättring m. m. åt lärare vid folkskolelärareseminarierna.

De skäl, som föranledt detta anslag, kvarstå oförändrade. Under förutsättning att, på sätt jag under punkten 15 hemställt, de behöfliga anslagen till folkskolelärarinneseminarier i Landskrona uppföras på ordinarie stat, tillkomma enligt de för här ifrågavarande löneförbättring gällande grunder följande belopp:

löneförbättring åt rektor	kronor	500: —
» åt två adjunkter à 500 kronor	»	1,000: —
» åt två lärarinnor à 250 kronor	»	500: —
» åt gymnastikläraren	»	262: 50
extra arfvoden åt tecknings- och musiklärare omkring	»	400: —
summa kronor		2,662: 50

På grund häraf hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att till beredande af ifrågavarande löneförbättring och arfvoden för år 1904 enligt samma grunder, som för år 1903 blifvit bestämda, på extra stat för år 1904 anvisa ett belopp af 39,000 kronor.

[65.] I statsverkspropositionen till 1902 års riksdag föreslog Eders Kungl. Maj:t Riksdagen att till anordnande, i enlighet med de närmare bestämmelser Eders Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt föreskrifva, af *repetitionskurser i gymnastik för folkskolelärare* på extra stat för år 1903 anvisa ett anslag af 7,000 kronor; och blef denna framställning af Riksdagen bifallen.

Sedan Eders Kungl. Maj:t härefter i ärendet hört direktionen öfver gymnastiska centralinstitutet och institutets föreståndare, behagade Eders Kungl. Maj:t, vid ärendets föredragning den 21 november 1902, uppdraga åt direktionen att på fem eller sex ställen inom riket, hvilka af direktionen ansåges lämpliga, under sommaren 1903 anordna repetitionskurser i gymnastik för folkskolelärare, att för hvarje sådan kurs antaga en ledare och för honom utfärda instruktion angående kursens omfattning och den undervisning, som borde meddelas, att på förslag af vederbörande kursledare bestämma tiden för begynnelsen af hvarje kurs, att underrätta folkskoleinspektörerna inom det stift, där den bestämda platsen vore belägen, om tid och ställe för kursen samt att till ecklesiastikdepartementet inkomma med uppgift å de ställen och tider, som blifvit för hvarje kurs bestämda.

Beträffande kursernas anordnande föreskref Eders Kungl. Maj:t: att hvarje kurs skulle fortgå under en tid af två veckor; att deltagare i kursen skulle antagas af ledaren bland de folkskolelärare, som inom förut tillkännagifven tid anmält sig; att för hvarje kurs högst tjugu folkskolelärare, som till följd af afståndet mellan sitt hemvist och öfnings-

platsen icke kunde under kursen bo i sina hem, finge efter kursledarens be-
 pröfvande erhålla ett understöd hvar och en till ett belopp af högst 50 kronor;
 att utöfver nämnda antal af tjugu finge bland de folkskolelärare, som bodde
 på platsen eller som själfva bekostade sitt uppehälle därstädes eller för delta-
 gande i kursen erhölle understöd af vederbörande kommunal myndighet, anta-
 gas det antal, som med hänsyn till lokala förhållanden och kursens ändamåls-
 enliga anordning kunde befinnas lämpligt; att ingen finge till deltagare
 antagas, som af ålder eller sjuklighet vore hindrad att delta i förekom-
 mande öfningar; att för hvar och en af de platser, å hvilka kurser skulle
 anordnas, finge af direktionen anslås ett belopp af högst 30 kronor till
 inköp af gymnastikredskap; samt att kursledarne skulle vara berättigade
 att erhålla ett dagtraktamente af 8 kronor, med åliggande för dem att
 efter kursens slut till direktionen insända berättelse om kursens anordning
 samt därvid med stöd af vunnen erfarenhet angifva, huru kommande dy-
 lika kurser syntes böra anordnas.

I underdånig skrifvelse den 28 oktober 1902 har direktionen öfver
 gymnastiska centralinstitutet anmält, att direktionen fortfarande ansåge
 dylika repetitionskursers anordnande vara af behovet synnerligen påkalladt
 och af stor nytta för folkskolelärarne samt till fromma för gymnastikens
 utveckling bland vårt folk samt att direktionen fördenskuil anhölle, att
 Eders Kungl. Maj:t täcktes vidtaga åtgärder för att jämväl för år 1904 ett
 anslag af 7,000 kronor måtte beviljas för anordnande af dylika kurser
 enligt det förslag, som direktionen afgifvit uti sitt utlåtande angående an-
 vändande af det för år 1903 beviljade anslag.

I detta förslag hade direktionen, bland annat, ifrågasatt, att dagaflö-
 ningen för kursledare borde utgå med 10 kronor.

Enligt mitt förmenande komma repetitionskurser i gymnastik för folk-
 skolelärare, om de få fortgå under ett flertal af år, att leda till ökande af
 intresset för gymnastik och till befrämjande af gymnastikens utveckling
 samt sålunda blifva till gagn för ungdomens kroppsliga utbildning, i syn-
 nerhet som det är afsedt, att vid dessa kurser undervisning skall meddelas
 äfven i simning och lämpliga lekar.

Hvad angår direktionens förslag i fråga om beloppet af kursledarnes
 dagaflöning, synes mig den för år 1903 fastställda dagaflöningen af 8
 kronor, hvilken bestämts i öfverensstämmelse med hvad därom uttalats i
 den nådiga propositionen till 1902 års riksdag, vara väl låg; och jag är
 sinnad att, därest förnyadt anslag för år 1904 varder för ändamålet bevil-

jadt, tillstyrka, att vid utfärdandet af föreskrifter om samma anslags användande dagafböningen höjes till det af direktionen föreslagna belopp.

Jag hemställer nu, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att till anordnande, i enlighet med de närmare bestämmelser Eders Kungl. Maj:t kan finna lämpligt föreskrifva, af repetitionskurser i gymnastik för folkskolelärare på extra stat för år 1904 anvisa ett anslag af 7,000 kronor.

[66.] På grund af Eders Kungl. Maj:ts proposition i ämnet anvisade 1902 års riksdag på extra stat för år 1903 ett belopp af 5,000 kronor, att, enligt de närmare bestämmelser Eders Kungl. Maj:t kunde finna godt meddelas, användas för att åt fattiga, inom Vilhelmina församlings fjälltrakter och inom Risbäcks kapellförsamling på längre afstånd från församlingarnas skolor boende skolpliktiga barn bereda möjlighet till skolgång.

Sedan domkapitlet i Hernösand, som hört såväl skolråden i Vilhelmina församling och i Risbäcks kapellförsamling som vederbörande folkskoleinspektör, afgifvit infordradt utlåtande i ämnet, fann Eders Kungl. Maj:t, vid ärendets föredragning den 21 november 1902, godt dels förordna, att omförmälda af Riksdagen beviljade anslag skulle ställas till domkapitlets förfogande för det därmed afsedda ändamål, dels ock i fråga om anslagets användande föreskrifva: att vederbörande skolråd skulle snarast möjligt till folkskoleinspektören inkomma med förteckning å de fattiga, inom Vilhelmina församlings fjälltrakter och inom Risbäcks kapellförsamling på längre afstånd från församlingarnas skolor boende skolpliktiga barn, för hvilka undervisning i skola under år 1903 borde beredas, jämte uppgift å inackorderingspris, ställe för inackorderingen och skola, hvar efter folkskoleinspektören inom fjorton dagar efter af nämnda handlingar erhållen del skulle till domkapitlet öfverlämna desamma jämte eget yttrande i ärendet; att åt skolråden skulle uppdragas att efter domkapitlets beslut verkställa utackorderingen; samt att skolråden skulle äga att, efter företeende af specificerad räkning samt folkskoleinspektörens vitsord om nöjaktig undervisning och vård, hos domkapitlet efter hvarje lästermin lyfta ersättning för af skoldistriktet förskotterade medel för omförmälda barns underhåll.

I sitt nyssnämnda utlåtande har domkapitlet, då de förhållanden, som motiverat beviljande af anslaget för år 1903, fortfarande vore desamma och nog komme att en god tid framåt så förblifva, ifrågasatt nådig proposition om beviljande för samma ändamål af ett årligt anslag å 5,000 kronor att utgå tills vidare från och med år 1904.

I sammanhang med omförmälda ärende torde det tillåtas mig anmäla

en gjord underdånig framställning om vidtagande af åtgärder till upphjälpande af skolväsendet inom Arjepluogs församling. [66.]

Innan jag redogör för innehållet i denna framställning, anhåller jag få erinra därom, att, sedan Arjepluogs församling under år 1899 anhållit om anvisande af allmänna medel till inrättande af en föreslagen ny flyttande folkskola i byarna Bergnäs, Kalön och Kasker, Eders Kungl. Maj:ts genom nådigt bref den 27 april 1900 medgaf, att såsom bidrag till uppehållande under år 1901 af undervisningen vid omförmälda flyttande skola finge, under villkor att äfven lappbarn där erhöles undervisning, af allmänna medel anvisas ett belopp af 600 kronor att utgå med 300 kronor af Filénska fondens räntemedel och 300 kronor af anslaget till lappmarks ecklesiastikverk; och anvisades samma anslagsbelopp genom nådigt bref den 11 oktober 1901 för år 1902 samt genom nådigt bref den 21 juni 1902 för en tid af fem år, räknadt från och med år 1903.

Af den utredning, som föregått dessa ärendens afgörande, äfvensom af ett utaf statskontoret den 31 augusti 1901 afgifvet underdånigt utlåtande i fråga om anslag till löneförhöjning åt lärare och lärarinnor vid mindre folkskola eller småskola i Arjepluogs församling inhämtas i hufvudsak följande.

Arjepluogs skoldistrikt omfattar en areal af 146,8 kvadratmil med en folkmängd, som år 1899 uppgick till 2,190 personer och vid 1902 års början stigit till 2,379. Byar och gårdar ligga spridda på stora afstånd, vanligen 1 till 2 mil, från hvarandra. Byarna äro af ringa storlek; den största, Båtsjaur, har åtta hushåll. De talrika sjöarna, fjällen och myrarna förlänga ofta afstånden, hvarjämte under den långa vintern vägarna till följd af den ringa trafiken i regeln äro mycket dåliga. Här af följer, att de skolpliktiga barnen sällan kunna besöka någon annan skola än den, som är stationerad i deras hemby, när någon skola där finnes. Genom inackordering af barn i skolbyarna skulle väl tillfälle kunna beredas rätt många barn till årlig skolgång, men medel hertill saknas oftast, och tvång skulle under sådana förhållanden endast väcka missnöje och bitterhet mot skolan. Under år 1897 saknade af 436 skolpliktiga barn ej mindre än 158 tillfälle till skolundervisning. Vid inspektionerna af folkskolorna har äfven visat sig, att barnens kunskaper i allmänhet vore mycket svaga. För vinnande af ändring häri kräfves, att hvarje barn erhåller någon undervisning hvarje år. Men detta medför behovet af många skolor. Församlingen har äfven, ehuru i ekonomiskt betryck, beträdd denna väg, så att skolornas antal under tioårsperioden 1889—1899 mer än fördubblats.

Utgifterna för skolväsendet hafva dock blifvit alltför betungande för

- [66.] församlingen att bära utan annan hjälp än det i allmänhet stadgade statsbidraget. Sålunda inhämtas af statistiska centralbyråns berättelser rörande kommunernas fattigvård och finanser för åren 1897 och 1899 äfvensom af kommunens mantals- och taxeringslängder: att det påförda fyrktalet belöpte sig nämnda båda år för i mantal satt jord till 4,021 resp. 5,237, för annan fastighet till 74 resp. 76 samt för öfriga beskattningsföremål till 5,701 resp. 6,818; att per fyrk utdebiterades för i mantal satt jord 2 kronor 24 öre resp. 1 krona 60 öre samt för annan fastighet och öfriga beskattningsföremål 60 öre resp. 45 öre; att det till bevillnings erläggande uppskattade taxeringsvärdet uppgick till 817,600 kronor resp. 919,700 kronor, däraf för jordbruksfastighet 762,200 kronor och 903,800 kronor, för annan fastighet 55,400 kronor och 15,900 kronor samt för den beskattningsbara inkomsten 33,438 kronor och 50,840 kronor; att relativa beloppet af kommunernas inom Norrbottens län tillgångar vid nämnda båda års slut utgjorde per invånare 6 kronor 66 öre resp. 8 kronor 4 öre, men inom Arjepluogs kommun endast 2 kronor 18 öre resp. 3 kronor 89 öre; att samma belopp af kommunernas skulder uppgick till 5 kronor 41 öre resp. 5 kronor 72 öre mot ej mindre än 18 kronor 68 öre resp. 25 kronor 11 öre för Arjepluogs kommun; att behållningen för länet utgjorde per invånare 1 krona 25 öre resp. 2 kronor 32 öre, medan Arjepluogs kommun uppvisade en brist, uppgående till 16 kronor 50 öre resp. 21 kronor 22 öre; samt att relativa beloppen af kommunernas inom länet utgifter dessa båda år per invånare belöpte sig till 6 kronor 99 öre resp. 7 kronor 66 öre mot 14 kronor 64 öre resp. 13 kronor 76 öre för Arjepluogs kommun.

Jag öfvergår nu till den föreliggande underdåniga framställningen.

Å kyrkostämman den 3 maj 1902 beslöt Arjepluogs församling, i anledning af väckt förslag, att inrätta ytterligare en flyttande folkskola med årliga stationer i byarna Gargaur, Brännäs och Mullholm under villkor att, utöfver vanligt statsbidrag, ett årligt anslag å 600 kronor kunde af allmänna medel erhållas; och uppdrog stämman åt skolrådets ordförande, kyrkoherden G. Calleberg, att uppsätta och till Eders Kungl. Maj:t ingifva underdånig framställning i ämnet. Den 25 september 1902 inkom till Eders Kungl. Maj:t en af Calleberg undertecknad, utförligt motiverad skrift, beledsagad af tillstyrkande utlåtanden från vederbörande folkskoleinspektör, Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Norrbottens län och domkapitlet i Hernösand, i hvilken skrift Calleberg, med åberopande af omförmälda kyrkostämmobeslut, anhåller, att det ifrågasatta anslaget, som vore af samma storlek som det till skolan i Bergnäs, Kalön och Kasker beviljade bidraget, måtte,

under villkor att äfven lappbarn erhöles undervisning i skolan, anvisas att utgå från anslaget till lappmarks ecklesiastikverk, om möjligt från och med år 1903 eller eljest från tid, som af Eders Kungl. Maj:t bestämdes, tills vidare eller för så lång tid som möjligt. Skulle anslaget till lappmarks ecklesiastikverk eller andra medel icke för ändamålet kunna anlitas, begär Calleberg, att till Riksdagen måtte aflätas nådig proposition i ämnet. [66.]

Den underdåniga ansökningen hänför sig i väsentliga delar till den utredning af ämnets äldre skeden, för hvilken jag nyss redogjort. Vidare anför Calleberg hufvudsakligen följande.

Genom fortsatt inrättande af nya skolor — deras antal utgjorde år 1901 aderton — hade visserligen ställningen inom distriktet förbättrats, hvilket framginge bland annat däraf, att af de 453 nyssnämnda år skolpliktiga barnen ej mer än 83 saknat tillfälle till skolgång eller, oaktadt ökningen af de skolpliktiga, nära hälften mindre än år 1897. Men äfven detta antal vore alltför stort, och missförhållandet vore så mycket värre, som barnen de år, då tillfälle till skolgång kunde beredas dem, vanligen ej finge mera än elfva till tolf veckors undervisning. De flesta skolorna i distriktet måste nämligen till följd af dettas stora utsträckning anordnas flyttande på tre stationer årligen. Behovvet af en årlig skolkurs, om ock blott på några veckor, för hvarje barn vore så trängande, att allt måste göras för att i möjligaste mån fylla detta behof. Liksom inrättandet af folkskolan i Bergnäs, Kalön och Kasker, däri under skolans första år, 1901, ej mindre än 44 barn åtnjutit undervisning, visat sig vara ett stort steg framåt mot detta mål, skulle inrättandet i lämpliga byar af ännu en flyttande folkskola ytterligare betydligt nedbringa antalet af de barn, som saknade tillfälle till årlig skolgång. Därigenom skulle äfven den fördelen vinnas, att ett ökad antal barn komme i åtnjutande af ordentlig folkskoleundervisning, något som vore synnerligen önskvärdt, då undervisningen i de inom församlingen jämväl förekommande mindre folkskolorna, hvilka väl närmast vore att anse såsom en nödfallsanordning, alltid blefve mer eller mindre underhaltig. För att så många barn som möjligt skulle sättas i tillfälle att på en gång begagna undervisningen i den nu föreslagna folkskolan och för att särskildt barnen i den trakt af socknen, där undervisningen varit mest försummad, skulle kunna deltaga i denna undervisning, ansåges byarna Gargaur, Brännäs och Mullholm vara de lämpligaste stationerna för skolan. I dessa byar hade vid 1902 års början funnits 31 skolpliktiga barn, däribland 6 barn af lapsk och halflapsk härkomst, samt i vissa närbelägna byar 20 skolpliktiga, af hvilka 18 lappbarn. Behovvet af den nu föreslagna skolan vore om möjligt större än af den med tillhjälp af allmänna medel år 1901 inrättade, ja skolan vore

- [66.] en nödvändighet. Dess inrättande före eller samtidigt med nyssnämnda skola i Bergnäs, Kalön och Kasker hade dock ej kunnat ske, enär för den nu ifrågasatta skolan lämpliga lokaler då ej funnits att hyra och distriktet saknat utvägar att bygga. Numera funnes däremot i samtliga de byar, för hvilka skolan vore afsedd, byggnader uppförda, i hvilka skollokaler kunde erhållas.

Önskligt vore, att skolans framtid betryggades, då folkmängdens stadiga tillväxt gjorde den allt framgent behöflig och kompetent lärare då vore lättare att erhålla, än om anslag anvisades för blott ett eller ett par år i sänder. Lika omöjligt, som det vore för skoldistriktet att utan särskildt bidrag uppehålla skolan i Bergnäs, Kalön och Kasker, vore det att utan bidrag inrätta och uppehålla den nu ifrågasatta skolan. Till be-lysande häraf kunde anföras, hurusom utdebiteringen per fyrek för år 1902 stigit ända till 2 kronor 67 öre för i mantal satt jord samt 91 öre för annan fastighet och öfriga beskattningsföremål, allt oberäknadt de betydande belopp, som påförts i vägs-katt och prästlön. Fyrktalet utgjorde år 1902 för i mantal satt jord 5,582, för annan fastighet 114 och för öfriga beskattningsföremål 7,200. Samtidigt därmed, att utgifterna betydligt stegrats, hade skulderna under de senare åren flerdubblats. Sålunda hade skulderna den 1 januari 1902 uppgått till det i förhållande till fyrktal och folkmängd särdeles stora beloppet af omkring 166,000 kronor, i hvilket belopp inginge skulder för kyrka och skola med närmare 44,000 kronor.

Visserligen ägde församlingen en s. k. skogsmedelsfond, som uppstått genom försäljning af ett större timmerparti och för hvilken Eders Kungl. Maj:t den 14 maj 1897 fastställt reglemente; men afkastningen från fonden hade hittills visat sig alltför otillräcklig för att minska skattebördan och skulderna, hvilka i stället växt och blifvit oerhördt tunga. För öfrigt kunde först år 1909 fonden påräknas gifva ökad afkastning genom en ny utstämpling af virke, men helt visst komme det att dröja någon tid äfven efter sistnämnda år, innan kommunens ekonomiska ställning kunde blifva någorlunda normal, och säkert länge, innan från fonden några anslag till folkundervisningen kunde påräknas.

Då Arjepluogs skoldistrikt — i lokalt afseende kanske mera olyckligt lottadt än något annat inom vårt land — trots alla ansträngningar icke förmådde fylla folkundervisningens behof, återstode intet annat än att hos Eders Kungl. Maj:t söka beviljande af bidrag af allmänna medel. I betraktande af de stora inkomster statsverket åtnjöte från lappmarkens, äfven Arjepluogs sockens, skogar syntes det heller icke obilligt, att statsverket, särskildt i lappmarken, trädde emellan, där nöden ej kunde på annat sätt afhjälpas. Icke minst gällde detta i afseende på folkundervis-

ningen, då med hänsyn till nationens enhet en försummelse, om ock blott [66.] på en trakt, i sin mån verkade till men för fosterlandet i dess helhet.

Af de förut nämnda myndigheter, som yttrat sig öfver denna ansökning, har folkskoleinspektören, till alla delar instämmande i den af Calleberg anförda motiveringen, på det lifligaste förordat ansökningen.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande har anført: Af den utredning, som föregått det redan beviljade anslaget till en flyttande folkskola i Bergnäs, Kalön och Kasker, kunde inses, att lika litet som Arjepluogs församling ansetts förmå att utan understöd af allmänna medel uppehålla denna skola, lika litet vore det att förvänta, det församlingen utan sådant understöd skulle kunna inrätta och underhålla den nu ifrågasatta nya folkskolan i Gargaur, Brännäs och Mullholm. Vid sådant förhållande och då af ifrågavarande, af folkskoleinspektören vitsordade framställning otvetydigt framginge, att en flyttande folkskola för sistnämnda byar vore högeligen af behovet påkallad och af allmänt gagn, syntes fog ingalunda saknas för den gjorda framställningen om statsunderstöd för skolan. Med afseende därå, att församlingen redan åtnjöte understöd af allmänna medel för sitt skolväsende och att församlingen af sin skogsmedelsfond, som antagligen under år 1908 komme att vinna en afsevärd tillökning, till äfventyrs kunde se sig i tillfälle att åtminstone delvis bestrida de kostnader för skolväsendet, som nu ansetts böra af allmänna medel utgå, ansåge Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande, att det nu ifrågavarande understödet icke borde beviljas för en längre tid än fem år, räknadt från och med år 1903.

Domkapitlet, som till Eders Kungl. Maj:t öfverlämnat omförmälda underdåniga ansökning tillika med folkskoleinspektörens och Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvandes yttranden, har, på grund af hvad i ärendet förekommit och med anslutning särskildt till hvad af Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande anförts angående ansökningen, så vidt densamma afsåge en tid af fem år från den 1 januari 1903, för egen del tillstyrkt nådigt bifall till ansökningen.

Sedan härefter statskontoret genom nådig remiss anbefallts att yttra sig i ärendet, har statskontoret den 22 oktober 1902 afgifvit underdånigt utlåtande och därvid anført, bland annat, följande.

I de underdåniga utlåtanden, som statskontoret afgifvit i fråga om beviljandet af anslag till den flyttande folkskolan i Bergnäs, Kalön och Kasker, hade statskontoret, på grund af statistiska centralbyråns berättelser angående kommunernas fattigvård och finanser samt hvad i öfrigt före-

[66.] kommit, ansett fullt utredt, att Arjepluogs kommun vore oförmögen att till skolans uppehållande bidra. Ett af dessa utlåtanden grundade sig på statistiska centralbyråns berättelse för år 1899, hvilken fortfarande vore den senaste för statskontoret tillgängliga. Någon anledning antaga, det församlingens ekonomiska ställning sedan år 1899 förbättrats, torde emellertid så mycket mindre föreligga, som tvärt om, enligt hvad af handlingarna inhämtades, utdebiteringen per fyrk och församlingens skulder år 1902 vore ej obetydligt högre, än de varit år 1899. Vid sådant förhållande och då behovet af den nu ifrågakomna skolan syntes vara af hvad i handlingarna därom förekomme till fullo ådagalagdt, torde den underdåniga ansökningen vara förtjänt af nådigt afseende.

Emellertid ansåge statskontoret sig fortfarande, i likhet med hvad ämbetsverket förut anfört angående anslag till skolan i Bergnäs, Kalön och Kasker, icke kunna tillstyrka, att förslagsanslaget till lappmarks ecklesiastikverk för ändamålet användes. Då nämligen den bofasta lappallmogen intoge samma kommunala ställning som den öfriga bofasta befolkningen och förty vore underkastad samma skyldigheter i fråga om afgifter till kommun, kyrka och skola som denna, torde anslaget till lappmarks ecklesiastikverk icke vara afsedt för undervisning af andra barn än dem, som tillhörde den egentliga nomadiserande lappallmogen, och icke den bofasta, hvartill de af Calleberg omförmälda barn af lapsk och half-lapsk härkomst, hvilka skulle i den föreslagna skolan undervisas, syntes höra. Härtill komme, att ifrågavarande förslagsanslag, som i riksstaten vore beräknadt till ett belopp af 55,000 kronor, under en följd af år utvisat brist, hvilken vid 1901 års bokslut uppgått till 33,053 kronor, och att anslaget alltjämt vore för sitt ändamål starkt anlitadt. Ej heller funnes något annat af de under åttonde hufvudtiteln uppförda anslag af beskaffenhet att kunna för ändamålet användas. Då emellertid Eders Kungl. Maj:t af understödet för skolan i Bergnäs, Kalön och Kasker anvisat halfva beloppet, 300 kronor, att utgå från Filénska testamentsfondens räntemedel, kunde ifrågasättas, om icke för nu ifrågavarande ändamål hela det äskade beloppet skulle kunna anvisas från samma fond, hvilken vore afsedd för folkundervisningens befrämjande och bestode af ett grundkapital af 16,666 riksdaler 32 skillingar banko. På de af Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande anförda skäl torde understödet ej böra utsträckas öfver en längre tid än fem år.

På grund af hvad sålunda anförts förklarade statskontoret sig icke hafva något att erinra emot att, för inrättande af en mellan byarna Gargaur, Brännäs och Mullholm flyttande folkskola, af Filénska testamentsfondens

räntemedel anvisades ett belopp af 600 kronor att årligen utgå under fem år, räknade från och med år 1903. [66.]

Då jag nu går att för egen del uttala mig i dessa ärenden, vill jag till en början erinra, hurusom till statsrådsprotokollet öfver ecklesiastik-ärenden för den 11 januari 1902 dåvarande departementschefen inför Eders Kungl. Maj:t utförligen redogjort för de skäl, som föranledde honom att tillstyrka aflåtande till 1902 års riksdag af nådig proposition angående vidtagande af åtgärder för upphjälpande af skolväsendet inom Vilhelmina och Risbäcks församlingar. Dessa skäl äga enligt min åsikt fortfarande full giltighet; dock anser jag ej tillräcklig anledning föreligga att, på sätt domkapitlet ifrågasatt, begära anslag att tills vidare utgå, utan synes mig nu endast böra föreslås beviljande för ändamålet af ett extra anslag för år 1904 till samma belopp, som beviljats för år 1903.

Hvad härefter angår den från Arjepluogs församling nu inkomna underdåniga framställningen, är det lätt att inse, att Arjepluogs skoldistrikt med en folkmängd af ungefär 2,400 personer, fördelade i enstaka byar och gårdar öfver ett område af nära 147 kvadratmil, har stora, i vissa afseenden nästan öfvervinneliga svårigheter att bekämpa för ett tillfredsställande ordnande af sitt skolväsende. Stora kraf måste ställas på skoldistriktet redan för ernående af ett drägligt resultat. Besjälas befolkningen, såsom här är fallet, därutöfver af en berömvärd önskan att, så vidt möjligt, bereda hvarje skolpliktigt barn inom skoldistriktet tillfälle till åtminstone någon tids skolundervisning hvarje år, då blifva krafven på de skattdragande långt större, än som skäligen kan begäras af dem. Härtill kommer, att Arjepluogs kommun befinner sig för obestämd tid framåt i ett ekonomiskt läge, så tryckt, att dess motstycke icke lär kunna uppvisas. De röster, som höjts från dessa aflägsna, af naturen i flera hänseenden vanlottade delar af vårt fädernesland om hjälp mot den andliga nöden, böra därför icke få förklinga ohörda. Ingen af de myndigheter, som yttrat sig i ärendet, har heller ifrågasatt annat, än att understöd af allmänna medel borde för ändamålet beviljas församlingen.

Såsom förut annärkts, har statskontoret föreslagit, att de erforderliga medlen måtte anvisas att utgå af Filénska testamentsfondens räntemedel äfvensom, på sätt Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande och domkapitlet jämväl ifrågasatt, beviljas för en tid af fem år, räknade från 1903 års ingång. Detta statskontorets förslag kan jag icke biträda. Jag anser nämligen, att Filénska fonden, hvars afkastning för år 1902 varit till fullo disponerad för andra, folkundervisningens främjande afseende ändamål —

förutom 300 kronor till den flyttande folkskolan i byarna Bergnäs, Kalön och Kasker samt åtskilliga belopp för olika ändamål hafva från fonden utgått 600 kronor till s. k. vandrande skolkök i Västmanland och Dalarne — icke bör belastas med tillfredsställandet af relativt stora anslagsbehof, hvilkas varaktighet icke kan bedömas. Då jag däremot delar den uppfattning statskontoret uttalat i fråga om olämpligheten af att för ifrågavarande ändamål anlita förslagsanslaget till lappmarks ecklesiastikverk, synes mig lämpligast att till Riksdagen göra framställning om anvisande af de erforderliga medlen. Så mycket hellre torde så böra ske, som, därest församlingen erhåller understöd af statsmedel i den nu ifrågasatta formen, nämligen såsom bidrag till inrättande af en ny skola, därigenom behovet för församlingen af statsbidrag på det sätt, som af Riksdagen beviljats Vilhelmina och Risbäcks församlingar, i afsevärd mån minskas. Ansökning om sådant statsbidrag, jag senast omnämnt, har i början af år 1903 inkommit.

Det belopp, som bör af Riksdagen äskas, utgör 5,600 kronor, af hvilket belopp 5,000 kronor skulle, enligt de närmare bestämmelser Eders Kungl. Maj:t kunde finna godt meddela, användas för att åt fattiga, inom Vilhelmina församlings fjälltrakter och inom Risbäcks kapellförsamling på längre afstånd från församlingarnas skolor boende skolpliktiga barn bereda möjlighet till skolgång samt 600 kronor skulle utgå såsom bidrag till uppehållande af en mellan byarna Gargaur, Brännäs och Mullholm inom Arjepluogs församling flyttande folkskola.

På grund af hvad jag sålunda anfört hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att till upphjälpande af skolväsendet inom Vilhelmina, Risbäcks och Arjepluogs församlingar, i enlighet med de af mig nyss angifna grunder, på extra stat för år 1904 anvisa ett belopp af 5,600 kronor.

[67.] Med anledning af därom gjord nådig framställning beviljade 1902 års riksdag på extra stat för år 1903 ett anslag af 25,000 kronor till understöd åt mindre bemedlade manliga och kvinnliga lärjungar vid sådana folkhögskolor, som åtnjöte bidrag af statsmedel, under villkor att sådant understöd endast finge tilldelas elev, som vore i den ålder, att före kursens slut komme att uppnås af manlig elev aderton år och af kvinnlig elev sexton år, samt i öfrigt enligt de närmare bestämmelser, Eders Kungl. Maj:t kunde finna godt föreskrifva.

Då ifrågavarande anslag, som under flera föregående år utgått, ehuru före år 1901 med något mindre belopp än det därefter bestämda, visat sig vara till stort gagn och någon förändring i anslagets belopp ej för

närvarande torde böra ifrågasättas, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att till understöd åt mindre bemedlade manliga och kvinnliga lärjungar vid sådana folkhögskolor, som åtnjuta bidrag af statsmedel, måtte, under villkor att sådant understöd endast får tilldelas elev, som är i den ålder, att före kursens slut komma att uppnås af manlig elev aderton år och af kvinnlig elev sexton år, samt i öfrigt enligt de närmare bestämmelser, Eders Kungl. Maj:t kan finna godt föreskrifva, på extra stat för år 1904 anvisas ett belopp af 25,000 kronor.

På föranledande af nådig framställning anvisade 1902 års riksdag till [68.] *resestipendier åt rektorer samt öfriga lärare och lärarinnor vid folkskolelärare- och folkskolelärarinneseminiarierna*, under de villkor och bestämmelser Eders Kungl. Maj:t kunde finna godt föreskrifva, på extra stat för år 1903 ett belopp af 2,000 kronor. Resestipendier åt rektorer samt lärare och lärarinnor vid folkskolelärare- och folkskolelärarinneseminiarierna.

Af skäl, som till statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den 11 januari 1901 af dåvarande departementschefen anförts, är anslag i förenämnda hänseende fortfarande behöfligt; och jag hemställer fördenskull, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att till resestipendier åt rektorer samt öfriga lärare och lärarinnor vid folkskolelärare- och folkskolelärarinneseminiarierna, under de villkor och bestämmelser Eders Kungl. Maj:t kan finna godt föreskrifva, anvisa på extra stat för år 1904 ett belopp af 2,000 kronor.

Med anledning af nådig framställning anvisade 1902 års riksdag på [69.] extra stat för år 1903 ett anslag af 4,000 kronor att användas till *resestipendier åt folkskolelärare och folkskolelärarinnor* enligt de villkor och bestämmelser, som Eders Kungl. Maj:t kunde finna skäligt föreskrifva. Resestipendier åt folkskolelärare och folkskolelärarinnor.

De skäl, som lågo till grund för nyssnämnda beslut, äro fortfarande gällande. Jag anser mig med anledning däraf böra hemställa, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att till resestipendier åt folkskolelärare och folkskolelärarinnor, enligt de villkor och bestämmelser Eders Kungl. Maj:t kan finna godt föreskrifva, på extra stat för år 1904 uppföra ett anslag af 4,000 kronor.

De tekniska läroverken.

För att möjliggöra en provisorisk utvidgning af tekniska högskolan, [70.] afseende att i första årskursen skulle kunna mottagas ett från etthundra till etthundratjugufem ökad antal elever, har Riksdagen med anledning af Eders Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställningar för hvart och ett af Förstärkning af lärarekrafterna vid tekniska högskolan.

[70.] åren 1900, 1901, 1902 och 1903 beviljat anslag på extra stat till *förstärkning af lärarekrafterna vid högskolan*. Beloppet af detta anslag, för år 1901 14,300 kronor, har för hvarterdera af åren 1902 och 1903 satts till 16,000 kronor, och beträffande dessa medels afsedda användning till förmån för de särskilda undervisningsämnen torde jag få hänvisa till de upplysningar, som återfinnas i vederbörande vid statsverkspropositionerna åren 1899 och 1901 fogade protokoll öfver ecklesiastikärenden.

På anhållan af lärarekollegiet vid högskolan har nu densammas styrelse i underdånig skrifvelse den 27 oktober 1902 anhållit, att ett extra anslag för omförmälda ändamål måtte beviljas jämväl för år 1904. Att behovet af utvidgningen fortfarande gör sig gällande, finner styrelsen framgå däraf, att antalet kompetenta inträdessökande höstterminen 1902 varit 170 och således, likasom vid flera föregående läsårs början, betydligt öfverstigit 125. Det belopp, som för ändamålet af styrelsen ifrågasatts, utgör samma summa, som beviljats för hvarterdera af åren 1902 och 1903, eller 16,000 kronor.

Beloppet skulle likväl enligt lärarekollegiets och styrelsens förslag icke i allo användas på enahanda sätt som under nämnda båda år. Af ifrågavarande för dessa år beviljade anslag har nämligen ett belopp af 1,500 kronor afsetts till arfvode åt en extra lärare i konstruktion af enkla maskindelar. Detta arfvodesbelopp skulle nu ej vidare vara erforderligt, under förutsättning nämligen att en af styrelsen i dess omförmälda skrifvelse jämväl gjord framställning rörande förändring af det nuvarande lektoratet i konstruktion af enkla maskindelar till en professor vunne bifall. Det sålunda lediga beloppet af 1,500 kronor borde emellertid, säger styrelsen, få en annan användning. Det erfordrades nämligen för att tillfredsställa behovet af en särskild extra lärare i läran om ångmaskiner med konstruktioner för eleverna i fackskolornas för elektroteknik samt väg- och vattenbyggnadskonst tredje årskurs. Ett af professorerna O. E. Westin och O. E. Lundholm afgifvet yttrande i ämnet utvisade, att behovet af en sådan lärare vore synnerligen afsevärdt. Med hänsyn till den tjänstgöring, som, enligt hvad nämnda yttrande innehöller, skulle tillkomma den ifrågavarande läraren, ville styrelsen lifligt tillstyrka beviljande för ändamålet af 1,500 kronor på extra stat, ingående i det gemensamma extra anslaget till lärarekrafternas förstärkande. Detta anslag skulle fördenskull, såsom redan nämnt, fortfarande komma att utgå med ett belopp af 16,000 kronor.

Omförmälda vid styrelsens skrifvelse fogade yttrande af Westin och Lundholm är i hufvudsak af följande innehåll. För närvarande deltog i tredje årets kurs i läran om ångmaskiner eleverna inom följande fyra fack-

skolor: den mekaniska fackskolan, fackskolan för bergsvetenskap med fyra-årig kurs, fackskolan för elektroteknik och fackskolan för väg- och vattenbyggnadskonst. Ämnet upptoge i denna årskurs, förutom konstruktionsöfningarna, 3—4 föreläsningar i veckan under höstterminen och 3 föreläsningar i veckan under vårterminen. Detsamma inkräktade därför alltför mycket på den tid eleverna inom de två sistnämnda fackskolorna behöfde för studier, hvilka för dem vore af större vikt och betydelse än läran om ångmaskiner. En lättnad i nu berörda hänseende vore alltså för dessa elever af behovet påkallad. Genom inrättandet af en lägre kurs i läran om ångmaskiner med konstruktioner, omfattande två föreläsningar och tre konstruktionstimmar i veckan under hela höstterminen samt lika många föreläsningar och konstruktionstimmar i veckan under vårterminen till och med februari månads utgång, kunde denna sak ordnas på ett lämpligt sätt. Westin och Lundholm ansåge, att för anställande af en extra lärare i ångmaskinslära med konstruktioner, åt hvilken nu omförmälda undervisnings-skyldighet inom fackskolorna för elektroteknik samt väg- och vattenbyggnadskonst kunde anförtros, ett extra anslag af 1,500 kronor för år vore af nöden.

Det torde vara uppenbart, att den provisoriska utvidgningen af undervisningen vid tekniska högskolan fortfarande bör upprätthållas och att medel måste för ändamålet beredas. Beträffande det erforderliga beloppet är jag ense med styrelsen om behovet af ett anslag å 1,500 kronor för anställande af en extra lärare i läran om ångmaskiner med konstruktioner. Styrelsen har afsett att utan ökning af anslagssumman i dess helhet vinna medel till aflöning åt bemälde extra lärare genom att en extra lärare i konstruktion af enkla maskindelar, med arfvode af 1,500 kronor, skulle blifva öfverflödig vid förändring enligt styrelsens förslag af lektoratet i detta ämne till en professur. Jag finner mig emellertid för närvarande ej böra understödja styrelsens framställning om en dylik förändring, hvilken också, då fråga därom förelåg vid 1902 års riksdag, blef af Riksdagen afslagen. Vid sådant förhållande erfordras fortfarande ett arfvode å 1,500 kronor till en extra lärare i konstruktion af enkla maskindelar. Och då användningen af den nuvarande extra anslagssumman å 16,000 kronor i öfrigt skulle förblifva oförändrad, måste man skrida till att förhöja denna summa med 1,500 kronor för att erhålla nödiga medel till arfvode åt bemälde extra lärare i läran om ångmaskiner med konstruktioner.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t ville föreslå Riksdagen att till förstärkning af lärarekrafterna vid tekniska högskolan på extra stat för år 1904 bevilja ett anslag af 17,500 kronor.

[71.] I nyssnämnda underdåniga skrifvelse den 27 oktober 1902 har styrelsen för tekniska högskolan efter anhållan af lärarekollegiet hemställt om beredande af ett anslag å 5,000 kronor på extra stat för år 1904 till utförande af *anordningar vid högskolan för att erhålla elektrisk ström från Stockholms stads elektricitetsverk.*

Styrelsens framställning härom innehåller hufvudsakligen följande.

På grund af det allttjämt växande elevantalet och däraf följande ökad användning af lokaler för undervisningen samt därjämte till följd af ökad behof i fråga om de fysikaliska laborationerna och för den i samband med högskolan upprättade materialprofvningsanstalten hade den nuvarande anordningen för åstadkommande af belysningen inom högskolans lokaler visat sig vara alltmer otillräcklig.

Sedan behovet af elektrisk ström i större grad börjat göra sig gällande dels för de fysikaliska laborationerna, dels för belysning inom vissa af lokalerna, hade åren 1891 och 1892 inköpts en gasmaskin om 50 ampère och 100 volt, en därtill afpassad dynamomaskin och ackumulatorbatteri. Då resultatet af denna första anläggning visat sig tillfredsställande, men behovet af elektrisk ström, hufvudsakligen i följd af elevantalets ökning och materialprofvningsanstaltens upprättande, år från år stigit, hade det år 1896 blifvit nödvändigt att anskaffa ytterligare en gasmaskin med tillhörande dynamomaskin för 65 ampère, hufvudsakligen för att tjäna såsom reserv för den förra. Sedan elevantalet stigit till sin nuvarande höjd, hade emellertid förbrukningen af elektrisk ström ökats ända till 130—150 ampère, således till mer än de båda redan befintliga maskinerna samtidigt kunde utan särskild öfveranstängning åstadkomma.

Då i följd af nu omförmälda förhållanden maskineriet ansträngdes därhän, att verklig fara för afbrott i undervisningen under längre eller kortare tid vore för handen, hade styrelsen låtit verkställa utredning angående lämpligaste sättet för afhjälpan det af sagda missförhållande. Utredningen hade verkställts af föreståndaren för högskolans elektriska anläggningar, ingenjören G. A. Brodin, i samråd med tillförordnade professorn i elektroteknik, ingenjören K. Wallin, och utvisade, att för ändamålet ett anslag för en gång af 5,000 kronor erfordrades. Styrelsen ville lifligt förorda antagandet af det förslag, som i utredningen afgifvits och enligt hvilket en del af lokalerna skulle erhålla belysning från stadens elektricitetsverk, medan de öfriga lokalerna skulle, såsom hittills, upplysas med tillhjälp af det redan befintliga maskineriet.

Hvad den föreslagna kostnaden anginge, borde erinras därom, att de redan befintliga maskinerna för belysningen på sin tid inköpts för medel, öfver hvilka högskolan hade att förfoga, och betalades genom årliga

amorteringar. Det vore tydligt, att härigenom andra af högskolans behof [71.] måst blifva lidande; och styrelsen hade därför nu ej ansett sig kunna anlita denna utväg, särskildt enär de årliga löpande utgifterna för belysningen — hvilka i allt fall måste utgå af anslagen till högskolan — numera stigit till sådana belopp, att ett ytterligare belastande af högskolans budget med amortering af det nu ifrågasatta beloppet ej vore att tillråda.

Den i styrelsens skrifvelse omförmälda utredning är jämte en i utredningen åberopad kostnadsberäkning fogad vid styrelsens skrifvelse. Nämda utredning och kostnadsberäkning äro af följande lydelse:

»Anmodad afgifva yttrande angående nödvändigheten af ett anslag af femtusen kronor i och för inledning af elektrisk belysning från Stockholms stads elektricitetsverk till en del af kungl. tekniska högskolans lokaler, får undertecknad, föreståndare för de elektriska belysnings- och kraftanläggningarna m. m. vid skolan, vördsamt anföra följande:

»Beträffande nuvarande maskineriets produktion af den elektriska ström, som för närvarande förbrukas, så måste denna oftast ske genom öfveransträngning af nämnda maskineri i sådan grad, att stor fara för dess bestånd är för handen, hvarjämte ett menligt inflytande på dess varaktighet därigenom gör sig gällande; maskinerna äro nämligen tillsammans afsedda för endast 120 ampère och 110 volts spänning, under det strömförbrukningen ofta går upp till 150 ampère.

»Med afseende å detta öfveransträngande af maskinerna anser jag mig endast behöfva anföra, att däraf när som helst kan uppstå sådan skada, att flera dagar, ja kanske veckor, kunna erfordras för dess reparerande, under hvilken tid undervisningen och ritarbetena inom högskolan helt eller delvis måste inskränkas till den ljusa delen af dagen, med påföljd att eleverna ej medhinna sina kurser under läsåret.

»På grund af ofvan anförda förhållanden kan för innevarande läsår all den elektriska ström, som för skolans behof borde finnas att tillgå, icke produceras, hvilket gifvetvis medför svåra olägenheter.

»Så t. ex. sakna flera elever belysning vid sina ritbord, hvarför de äro hänvisade utföra sina ritningar på tider, då kamraterna icke begagna sina bord; det batteri, som användes för elektrotekniska och fysikaliska laborationer, kan icke hållas så laddadt, som kräfves för dess rationella skötsel och vård; urladdningen från öfriga batterier måste stundom drifvas längre än hvad som för deras varaktiga bestånd är tillåtet, öfriga olägenheter att förtiga. Ännu ogynnsammare förhållanden komma att inträda nästinstundande läsår, då ytterligare en ritsal för fjärde afdelningens elektroteknici måste anskaffas samt elektrotekniska och fysikaliska laboratorier m. m. ökas.

[71.]

»I afseende å lämpligaste sättet för anskaffande af erforderlig elektrisk ström kunna hufvudsakligen två alternativ uppställas, nämligen dels att tillöka nuvarande maskineriet, så att högskolan själf kan producera den elektriska energi, som erfordras, samt att jämte nödvändiga utvidgningar af ledningssystemet verkställa erforderligt utbyte af sådana ledningar, som äro för mycket ansträngda, dels att på ett särskildt ledningssystem använda ström från stadens elektricitetsverk.

»Beträffande det första sättet skulle utvidgningen kunna ske antingen enligt den hittills följda principen, att använda gasmaskiner, eller ock genom anordnande af ett ångmaskineri jämte dynamoelektrisk maskin med tillbehör.

»Att ytterligare anskaffa en eller flera gasmaskiner kan jag dock icke tillråda, dels på grund af en sådan anordnings olämplighet i tekniskt och ekonomiskt afseende och dels emedan utrymme saknas inom skolans nuvarande lokaler för en sådan utvidgning. Att åter anlägga ångmaskiner med pannor etc. torde nog under vissa förutsättningar vara lämpligast, men då, med afseende å högskolans framtida utvidgning, anläggandet af en större kraft-, belysnings- och uppvärmningscentral för högskolans samtliga lokaler blifver det mest rationella, så anser jag det synnerligen olämpligt att, innan ett fullständigt förslag härtill föreligger, anordna ett maskineri, som kanske sedermera skulle komma att anses såsom otillfredsställande för nämnda centralanläggning och eventuellt verka hinderligt vid den sammans genomförande.

»Som ytterligare skäl för att afböja en sådan lösning af frågan kan anföras, att en eventuell utvidgning af nuvarande ledningsnätet samt utbyte af vissa otillräckliga ledningar endast medför tillfälligt undanröjande af nuvarande missförhållanden utan att medföra önskvärdt gagn för framtiden.

»Beträffande åter det andra alternativet, nämligen att införa ström från stadens elektricitetsverk, så kommer det ledningssystem, som för detta ändamål måste utföras och hvilket anlägges enligt teknikens nuvarande fordringar, att för framtiden blifva lika användbart, vare sig ström kommer att fortfarande tagas från stadens elektricitetsverk eller från högskolans eget, under sådana omständigheter utvidgade maskineri.

»Hvad driftkostnaden slutligen beträffar, så hafva t. f. professorn i elektroteknik, civilingenjören K. Wallin, och jag sökt utreda den frågan och därvid kommit till det resultat, att med användning af gasmotorer som kraftkälla för den elektriska energien årliga omkostnaderna för högskolan för den strömförbrukning, som nu afses, komma att numera ställa sig ungefärligen lika, antingen behovet af elektrisk ström tages från stadens elektricitetsverk eller från högskolans eget utvidgade maskineri.

»På grund af hvad sålunda blifvit anfördt får jag vördsamt föreslå utvidgningens genomförande enligt sistnämnda alternativet och ber att i sådant syfte få hänvisa till nedan bilagda kostnadsberäkning. Stockholm i oktober 1902. G. A. Brodin, civilingenjör. [71.]

»I ofvanstående instämmer till alla delar. Karl Wallin.»

»Kostnadsberäkning för inledning till en del af kungl. tekniska högskolans lokaler från Stockholms stads elektricitetsverk af elektriska belysnings- och kraftledningar jämte i samband därmed stående arbeten å äldre ledningar.

»Kostnadsförslaget omfattar hufvudledningar jämte mätareanordningar och fullständiga gruppleddningar för följande antal glöd- och bågglampor samt motorer att tillkopplas stadens elektricitetsverks kabelnät:

motorer å 2 hästkrafter	2 st.
motorer å 3 hästkrafter	3 »
glödlampor, fördelade i 3:ne olika våningar	100 »
bågglampor	5 »

»Servisen tänkes indragen från Rådmansgatan genom källarmuren, innanför hvilken servisapparaten placeras; härifrån utgår en matareledning till de längst fram i källargången placerade mätarne, och från dessa utgå de olika ledningarna för de skilda lokalerna.

»Hufvudledare- och mätareanordningar:

kablar, säkerhetsapparater, mässingsklädda rör och vinklar,
dosor, klämmor, 5 fördelningscentraler, 3 st. större
strömbrytare, 3 st. mätare, plattor m. m. kronor 2,100: —

»Gruppleddningar, strömbrytare m. m. för

a. motorerna	kronor 250: —	
b. lamporna	» 1,050: —	» 1,300: —

»Armatyr och servisledning till

ofvanstående	» 700: —
200 st. glödlampor	kronor 100: —
5 st. bågglampor med tillbehör	» 375: —

kronor 4,575: —

»Ledningarnas inklädnings, genombrytning af murar samt dessas återlagning och målning, skåp för strömbrytare m. m. » 350: —

»Diverse oförutsedda kostnader

summa kronor 5,000: —

»Stockholm i oktober 1902.

»Karl Wallin.

G. A. Brodin.»

Hvad sålunda i detta ärende förekommit synes mig tydligt ådagalägga behovet för tekniska högskolan att erhålla ökad tillgång till elektrisk ström. Mot den verkställda utredningen rörande bästa sättet för erhållande däraf och rörande kostnaden därför torde ej finnas anledning till anmärkning. Jag tvekar alltså ej att tillstyrka Eders Kungl. Maj:t att föreslå Riksdagen att till utförande af anordningar vid tekniska högskolan för att erhålla elektrisk ström från Stockholms stads elektricitetsverk på extra stat för år 1904 bevilja ett belopp af 5,000 kronor.

[72.] Ut i underdånig skrifvelse den 6 april 1901 anhöll styrelsen för *Chalmers tekniska läroanstalt* om nådigt medgifvande för styrelsen att på vissa af stadsfullmäktige i Göteborg uppställda villkor mottaga en af stadsfullmäktige till läroanstalten gjord upplåtelse af tomten n:r 31 i fjortonde roten med därå uppförda byggnader, som förut upptagits af slöjdföreningens skola.

Ändrings-
arbeten på
byggnad för
Chalmers tek-
niska läro-
anstalt m. m.

Sedan Eders Kungl. Maj:t den 4 oktober 1901 bifallit denna framställning, under förutsättning att Riksdagen beviljade de ökade statsanslag till läroanstalten, som kunde blifva erforderliga till följd däraf att anstalten öfvertog ifrågakomna tomt med därå uppförda byggnader, gjorde styrelsen uti förnyad underdånig skrifvelse den 30 september 1901 framställning om beredande af ökade statsanslag för läroanstalten, erforderliga särskildt med hänsyn till nyssomförmälda utvidgning af läroanstaltens område och lokaler, äfvensom angående de ändringar i läroanstaltens stat, som i öfrigt vore af omständigheterna påkallade; och anhöll styrelsen sålunda dels att den ordinarie staten för läroanstalten måtte ökas med tillhopa 10,800 kronor, däraf dock, enär tillträdet till tomten antoges komma att ske sommaren 1903, endast hälften eller 5,400 kronor behöfde tagas i anspråk för nyssnämnda år, dels ock att för en gång måtte anvisas till ändring af den nya byggnaden 16,270 kronor och till inventarier 10,013 kronor 50 öre eller tillhopa 26,283 kronor 50 öre.

Eders Kungl. Maj:t gjorde till 1902 års riksdag nådig framställning i ämnet; och beviljade, med bifall härtill, Riksdagen omförmälda ökning af läroanstaltens stat med 10,800 kronor samt anvisade till vidtagande af vissa ändringar i den till läroanstalten öfverlämnade byggnad samt till anskaffande af inredning och inventarier för densamma på extra stat för år 1903 ett belopp af 20,884 kronor. Genom nådigt beslut den 13 juni 1902 ställdes nyssberörda på extra stat anvisade anslag till styrelsens förfogande för därmed afsedda ändamål, under förklarande att, då styrelsens skrifvelse den 30 september 1901 utvisade, att af ökningen i årsanslaget för år 1903 endast hvad som belöpte på tiden från och med den 1 juli

behöfde tagas i anspråk, halfparten af nämnda ökning eller 5,400 kronor [72.] finge användas till enahanda ändamål som nyssnämnda extra anslag, hvilket med motsvarande belopp understege hvad enligt berörda skrifvelse för samma ändamål i sin helhet erfordrades.

Uti underdånig skrifvelse den 10 oktober 1902 har styrelsen för läroanstalten nu anhållit, att, då de ändringar i den till anstalten öfverlämnade byggnaden, hvilka styrelsen förut ifrågasatt och i sin underdåniga skrifvelse den 30 september 1901 angifvit, icke befunnits fullt ändamålsenliga, men däremot tillbyggnader vid husets gafflar skulle på ett vida bättre och fullständigare sätt tillgodose läroanstaltens behof af lärosalar, styrelsen måtte få använda det af Riksdagen för ändring af den nya byggnaden anvisade anslaget å 16,270 kronor till berörda tillbyggnadsarbeten.

Styrelsen anför härom uti sin nu ifrågavarande skrifvelse följande.

De ändringar, styrelsen afsett att vidtaga med den nytillkommande byggnaden, hade i hufvudsak varit att indela en för närvarande till museum använd, en trappa upp belägen, stor sal uti två afdelningar medelst en mellanvägg och att på nedra botten sammanslå ett par rum och till dem ansluta en del af den rymliga vestibulen, hvarigenom skulle erhållas tre lärosalar, som kunde rymma mellan 100 och 150 elever, och sålunda det närmast öfverhängande behovet blifva fyllt.

Emellertid hade det uppstått allvarliga betänkligheter vid planens utförande, och mera genomgripande åtgärder hade förordats af lärarerrådet. Elevantalet hade ytterligare under året stigit med ett halft hundratal, och något tecken till afstannande häri hade ej visat sig. Klok omtanke torde därför mana att vid ändringarnas utförande tillse, att ej åtgärder vidtoges, som möjligen i en ej alltför långt aflägsen framtid skulle visa sig hinderliga för vidare utvidgning af lokalerna, och att ej ändringar nu utfördes, som då finge återställas till det nuvarande tillståndet. Sådana ändringar vore utan all fråga de, som af styrelsen efter lärarerrådets förslag i skrifvelsen den 30 september 1901 föreslagits. Och därtill komme, att äfven de nuvarande ritsalarna, som då tänkts i hufvudsak oförändrade, vore så knappa, att de redan nu endast med svårighet skulle kunna användas, i det att gafvelrummen, som härvid spelade hufvudrollen, ej vore mera än 5 meter breda och sålunda trots sin längd ej kunde upptaga ett större antal med stora ritbräden försedda arbetande elever. Skulle elevantalet ytterligare stiga, blefve nödvändigt att oförtöfvadt vidtaga nya åtgärder, och en sådan eventualitet kunde ej lämnas utan afseende.

Mot de år 1901 föreslagna ändringarna kunde också invändas, såsom styrelsen redan då framhållit, att de vore jämförelsevis dyra i förhållande

[72.] till de fördelar, som genom dem vunnes, därigenom att mycket grofva järnbjälkar behöfde inläggas för undvikande af störande pelare midt i salarna och att genom dem den nuvarande, ganska vackra vestibulen skulle lida ett betydande intrång och särskildt blifva icke obetydligt sämre belyst, än nu vore fallet, hvarjämte några anordningar för vidgade kapprum och dylikt ej kunde vidtagas. Dessa olägenheter hade ej varit för styrelsen okända, då ändringarna föreslagits, men styrelsen hade ansett sig böra inskränka sig till det minsta möjliga och, med undanskjutande af de mera aflägsna framtida utvidgningarna, endast begära anslag till hvad stunden kräfde och till afhjälpan af de stora svårigheter, som förefunnes i läroanstaltens nuvarande lokaler.

Fästes åter afseende vid framtida behof af utvidgningar, syntes det påtagligt, att det enda mera rationella sätt härför vore byggnadens utsträckande till Chalmers- och Teatergatorna så, att gafflarna komme att här ligga i gatulinjerna. För utseendets skull och för att en halfmesyr ej skulle vidtagas, måste dessa tillbyggnader uppföras i fyra våningar; och styrelsen hade låtit i enlighet med sitt senare förslag utarbeta ritningar, hvilka bifogades den föreliggande ansökningen. På grund af byggnadens längd och utseende i öfrigt syntes ej ur estetisk synpunkt något hinder möta för utförandet till en början af endast en dylik tillbyggnad vid ena gafveln och att låta anstå med den andra, tills behoven i en framtid än ytterligare stegrats. Genom uppförande af en af dessa tillbyggnader skulle det nu befintliga behofvet af lokaler tillgodoses på långt fullständigare sätt än medelst de förut föreslagna ändringarna, på samma gång som utvidgningen skedde i en riktning, som framdeles skulle i än högre grad uppskattas.

Genom tillbyggnaden skulle i de tre nedra våningarna erhållas tre med kapprum försedda gafvelrum af 7 och $7\frac{1}{2}$ meters bredd och 19 meters längd, hvilka efter behof kunde användas till föreläsningssalar eller ritrum, i hvilket senare fall de angränsande rummen kunde, om så behöfdes, sammanslås med gafvelrummen. I öfversta våningen erhöles två goda, nästan fyrkantiga föreläsningssalar om 10×10 meter, likaledes försedda med kapprum. För minskande af eldfara skulle trappuppgångarna ombyggas från trä till järn och betong. Museisalen en trappa upp skulle blifva orörd och kunde fortfarande användas till sitt nuvarande ändamål, då därvarande pelare ej vållade någon olägenhet. Motsvarande sal två trappor upp vore afsedd att kunna användas som samlingssal, och för befordrande af denna plan vore meningen att insätta såsom skiljevägg till de åt söder belägna angränsande rummen träpartier, som vid högtidligare tillfällen, då elevernas anhöriga och andra personer önskade närvara,

kunde nedtagas, hvarigenom salen erhöles en behöflig utvidgning. Skulle om något årtionde elevantalet blifva så stort, att föreläsningssalar, rymmande 200—300 personer, behöfdes, kunde den brädvägg, som skilde de båda tre trappor upp belägna föreläsningssalarna, borttagas, hvarigenom en synnerligen rymlig och ljus föreläsningssal erhöles. [72.]

Beträffande kostnaderna för uppförandet af den ifrågasatta tillbyggnaden blefve dessa icke obetydligt större än för de tidigare påtänkta förändringarna i byggnaden. Ett ansöknings vidfogadt, af sakkunnig person uppgjort kostnadsförslag visade, att kostnaden skulle uppgå till omkring 38,000 kronor och, med tillägg af kostnaden för den centrala värmeledningens utvidgande och belysnings anordnande, till omkring 45,000 kronor. Lades här till en del andra ändringar i byggnaden, som samtidigt blefve erforderliga, såsom för ombyggnad af den angränsande trappuppgången till järn och betong och för att underlätta förbindelsen mellan läroanstaltens äldre byggnader och den nytillkommande, blefve totalkostnaden omkring 49,000 kronor.

Mot användandet till den föreslagna tillbyggnaden af Riksdagens förenämnda anslag ansåge styrelsen ej förefinnas några formella betänkligheter, då anslaget vore anvisadt till ändringar af byggnaden utan vidare begränsning. Beträffande det felande beloppet tyckte sig styrelsen icke utan vidare kunna anvisa detta ur läroanstaltens donationsfonder, hvilka till stor del under de senaste årtiondena med nådigt tillstånd användts till byggnadsarbeten, men i betraktande af den för läroanstaltens vidare utveckling genomgripande betydelse, den ifrågasatta tillbyggnaden skulle hafva, ansåge sig dock styrelsen kunna såsom lån ur fonderna tillskjuta en större del af det belopp, som fattades, att återbetalas med de öfverskott af elevavgifter, som under de närmaste åren med all säkerhet komme att uppstå, därest ett förslag till elevavgifternas höjande, som inlämnats till Eders Kungl. Maj:ts bepröfvande, vunne nådig fastställelse. Under sistnämnda förutsättning ansåge sig styrelsen sålunda kunna förfoga öfver de medel, som för tillbyggnadens uppförande erfordrades, och vore i likhet med lärarerrådet af den öfvertygelsen, att endast på denna väg en nöjaktig lösning af lokalfrågan kunde bringas till stånd och att i en mycket nära framtid den i alla fall, äfven om den nu undanskötes, skulle tränga sig fram och de ekonomiska förutsättningarna då skulle vara svårare än nu.

Någon ändring af läroanstaltens behof af anslag till inventarier skulle ej uppkomma genom det nya förslaget till ändringar af byggnaden.

På grund af hvad styrelsen sålunda anfört, hemställde styrelsen, att Eders Kungl. Maj:t täcktes godkänna det förslag till ändringar uti den nu af slöjdföreningens skola upptagna byggnaden, som framställts å de

- [72.] bilagda ritningarna, samt medgifva, att styrelsen, med uppskjutande tills vidare af den ena tillbyggnadens utförande, finge till utförande af de öfriga byggnadsarbetena begagna det af senaste riksdag till ändringar af byggnaden anvisade anslaget och för bestridande af den del af de med arbetet förenade utgifter, som ej kunde bekostas med nämnda anslag, upptaga ett lån att med inflytande terminsafgifter återbetalas, i den mån förhållandena det medgäfvæ.

Vid styrelsens skrifvelse äro fogade dels de däri omförmälda ritningar dels ock ett af F. O. Peterson & Söner den 4 oktober 1902 afgifvet kostnadsförslag, upptagande för tillbyggnad af ifrågavarande byggnad ett belopp af 37,936 kronor 88 öre samt för förändringar i den gamla byggnaden ett belopp af 3,972 kronor 85 öre.

Öfverintendentsämbetet, hvars underdåniga utlåtande i frågan inhämtats, har anmält, att ämbetet efter granskning af föreliggande ritningar och kostnadsberäkningar icke funnit något att för sin del i ärendet erinra.

Till en början ber jag få erinra beträffande det af styrelsen omnämnda förslaget till elevavgifternas höjande, hvilket vid tiden för ingifvandet af styrelsens nu föreliggande ansökning varit på Eders Kungl. Maj:ts pröfning beroende, att Eders Kungl. Maj:t med anledning af detta förslag den 14 november 1902 i nåder fastställt stadgar för Chalmers tekniska läroanstalt, enligt hvilka bestämts, dels att en hvar, som till ordinarie elev antages, skall, så framt han icke inför styrelsen styrker sig vara medellös, erlagga en inträdesavgift af 10 kronor, dels ock att ordinarie elev skall vid hvarje termins början erlagga en terminsavgift inom den lägre afdelningen af 10 kronor och inom den högre afdelningen af 30 kronor, hvarjämte elev från annat land än Sverige, som tillåtes deltaga i undervisningen, skall erlagga en terminsavgift af dubbla beloppet.

Då enligt förut gällande stadgar för läroanstalten inträdesavgiften varit bestämd till 10 kronor med undantag i båda fallen för medellös elev, men undervisningen i öfrigt varit kostnadsfri, torde framgå, att en väsentlig ökning af elevavgifterna inträdt och att sålunda så stort öfverskott af dessa med all sannolikhet kan väntas uppkomma, att detsamma förslår till förräntning och amortering af det lån ur läroanstaltens donationsfonder, styrelsen har för afsikt att upptaga för att fylla det kostnadsbelopp, som erfordras för ifrågavarande tillbyggnads utförande, så vidt detsamma ej kan af det anvisade anslaget bestridas.

Som för öfrigt det af styrelsen framlagda förslaget till ändring af den till läroanstalten af Göteborgs stad öfverlämnade byggnaden synes såväl på ett lyckligt sätt tillgodose läroanstaltens nuvarande behof af lärosalar som tillåta en möjligen i framtiden erforderlig utvidgning och jag mot de uppgjorda ritningarna och kostnadsberäkningarna intet har att anmärka, men det torde vara riktigast att inhämta Riksdagens medgifvande till den ifrågasatta förändrade användningen af det redan beviljade extra anslaget, hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att medgifva styrelsen för Chalmers tekniska läroanstalt rätt att för utförande af tillbyggnad, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med det därför uppgjorda förslag, till ifrågavarande af Göteborgs stad åt läroanstalten upplåtna byggnad använda det belopp, 16,270 kronor, hvilket utaf det af 1902 års riksdag på extra stat för år 1903 anvisade anslag å 20,884 kronor afsetts för vidtagande af vissa ändringsarbeten å samma byggnad.

Till förstärkning af lärarekrafterna vid *tekniska skolan i Stockholm* [73.] samt till inköp och underhåll af inventarier och undervisningsmateriel vid samma skola har Riksdagen, med bifall till Eders Kungl. Maj:ts därom gjorda framställningar, för hvart och ett af åren 1900—1903 beviljat extra anslag å 2,750 kronor.

Förstärkning af lärarekrafterna m. m. vid tekniska skolan i Stockholm.

Hos Eders Kungl. Maj:t har styrelsen för skolan nu i underdånighet anhållit, att enahanda belopp måtte för samma ändamål hos Riksdagen begäras jämväl för år 1904; och då förhållandena fortfarande påkalla dessa extra anslags utgående, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att på extra stat för år 1904 bevilja till förstärkning af lärarekrafterna vid tekniska skolan i Stockholm 2,000 kronor samt till inköp och underhåll af inventarier och undervisningsmateriel vid samma skola 750 kronor eller tilhopa 2,750 kronor.

I anledning af Eders Kungl. Maj:ts därom gjorda framställningar har Riksdagen för uppehållande af verksamheten vid *tekniska elementarskolan i Norrköping* på extra stat för hvartera af åren 1902 och 1903 anvisat ett belopp af 2,800 kronor, däraf till betjäningens aflöning 250 kronor, till lyshållning, uppvärmning m. m. 1,300 kronor, till assistenter och repetitörer 400 kronor, till undervisningen i främmande språk 400 kronor, till höjd aflöning åt läraren i frihandsteckning 150 kronor samt till bibliotek och samlingar 300 kronor.

Anslog till tekniska elementarskolan i Norrköping.

I underdånig skrifvelse den 9 september 1902 har styrelsen för skolan, under förklarande att behofvet af dessa anslagsbelopp fortfarande kvar-

stode oförminskadt äfven för kommande år, hemställt om deras anvisande på extra stat jämväl för år 1904.

På grund häraf tillstyrker jag, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att för uppehållande af verksamheten vid tekniska elementarskolan i Norrköping på extra stat för år 1904 anvisa till betjäningens aflöning 250 kronor, till lyshållning, uppvärmning m. m. 1,300 kronor, till assistenter och repetitörer 400 kronor, till undervisningen i främmande språk 400 kronor, till höjd aflöning åt läraren i frihandsteckning 150 kronor samt till bibliotek och samlingar 300 kronor eller tillhopa 2,800 kronor.

[75.] För uppehållande af verksamheten vid *tekniska elementarskolan i Malmö* beviljade Riksdagen på extra stat för år 1903 till betjäningens aflöning 850 kronor, till lyshållning, uppvärmning m. m. 1,700 kronor, till en parallellafdelning i första årskursen 3,500 kronor, till en parallellafdelning i andra årskursen 4,000 kronor, till en parallellfackafdelning i tredje årskursen under höstterminen 1902 och hela år 1903 2,167 kronor samt till inköp af två landtmäteriinstrument med tillbehör 500 kronor eller tillhopa 12,717 kronor.

I underdånig skrifvelse den 19 september 1902 har styrelsen för skolan anhållit, att, då några väsentliga förändringar i undervisningens plan icke syntes komma att inträffa under de närmaste åren, liknande anslag för berörda ändamål måtte beviljas jämväl för år 1904, dock att anslaget till parallellfackafdelningen i tredje årskursen nedsattes till 1,500 kronor, att anslaget till inköp af landtmäteriinstrument med tillbehör nu icke upptoges, men att ett anslag å enahanda belopp, 500 kronor, beviljades för inköp af undervisningsmateriel, speciellt afvägningsinstrument.

Då det till parallellfackafdelningen i tredje årskursen af 1902 års riksdag beviljade anslaget af 2,167 kronor varit afsedt icke blott för hela år 1903 utan äfven för höstterminen 1902, bör, på sätt styrelsen jämväl föreslagit, nedsättning göras i detta belopp med hvad på en hösttermin belöper. Jag hemställer alltså, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att för uppehållande af verksamheten vid tekniska elementarskolan i Malmö på extra stat för år 1904 anvisa till betjäningens aflöning 850 kronor, till lyshållning, uppvärmning m. m. 1,700 kronor, till en parallellafdelning i första årskursen 3,500 kronor, till en parallellafdelning i andra årskursen 4,000 kronor, till en parallellfackafdelning i tredje års-

kursen 1,500 kronor samt till inköp af undervisningsmateriel, speciellt af vägningsinstrument, 500 kronor eller tillhopa 12,050 kronor.

Styrelsen för *tekniska elementarskolan i Örebro* har i underdånig skrifvelse den 20 oktober 1902 gjort framställning om anslag för skolan för år 1904; och anför styrelsen därvid följande. [76.]

Anslag till
tekniska ele-
mentarskolan
i Örebro.

Hela lärjungeantalet i skolan vore nu 137, men torde, under förutsättning att anslag beviljades till inrättande af parallellklasser i alla årskurserna, hvarom styrelsen nu gjorde framställning, komma att under läsåret 1903—1904 uppgå till inemot 170. I skolan komme sålunda att meddelas undervisning åt flere lärjungar än uti de tekniska skolorna i Norrköping och Borås tillsammans. Det låge därför nära att antaga, att det mer än dubbla antalet lärjungar i alla årskurser äfven skulle kräfvat minst dubbla antalet lärare, lika kvalificerade och med samma löneförhållanden som i nu gällande lönestat upptagna. Då emellertid ändringar i de tekniska elementarskolornas organisation inom kort vore att emotse, ansåge styrelsen tidpunkten nu icke vara lämplig att framställa förslag i denna riktning.

För erhållande af dugliga extra lärare, i synnerhet på det högre undervisningsstadiet, vore svårigheterna dock så stora, att styrelsen, för att i någon mån minska desamma, icke tvekade att redan nu anhålla om anslag på ordinarie stat för inrättande af ett andra lektorat i ren matematik och fysik. Ett dylikt lektorat kunde nämligen under alla förhållanden, enligt styrelsens förmenande, icke komma att undergå annan förändring än en utvidgning åt det elektrotekniska hållet, hvari undervisningsskyldighet kunde fordras af den blifvande läraren. Då härtill komme, att skillnaden emellan aflöningen för en lektor på ordinarie stat och arfvoden till extra lärare i matematik och fysik i skolans alla årskurser under de första åren icke komme att öfverskrida 500 kronor, ansåge sig styrelsen böra föreslå inrättandet af nämnda lektorat.

Att i tredje årskursen behöfde inrättas en parallellklass, i likhet med hvad redan skett med de två första årskurserna, framginge däraf, att antalet elever i andra årskursen för närvarande vore 57, af hvilka de flesta vid nästa läsårs början säkerligen flyttats till högsta årskursen, samt gifvet vore, att dessa icke samtidigt kunde undervisas af en lärare i de ämnen, hvilka oberoende af fackindelningen äfven under sista läsåret vore gemensamma för alla lärjungar i klassen. Kostnaderna för tredje årskursens delning hade styrelsen, efter lärarekollegiets hörande, beräknat sålunda:

[76.]	1	extra lärare i mekanisk teknologi, maskinlära och maskinritning med 11 timmars undervisningsskyldighet i veckan	kronor 1,375: —
»	»	» i byggnadslära med ritning med 6 timmars undervisningsskyldighet i veckan	» 750: —
»	»	» i praktisk geometri med 1 timmes undervisningsskyldighet i veckan	» 125: —
»	»	» i geognosi med 1 timmes undervisningsskyldighet i veckan	» 125: —
»	»	» i tyska och engelska språken med 2 timmars undervisningsskyldighet i veckan	» 250: —
»	»	» i svenska språket med 1 timmes undervisningsskyldighet i veckan	» 200: —
	2	biträden vid landtmäteriöfningarna på fältet	» 200: —
	1	biträde i verkstaden, 252 timmar	» 315: —
			summa kronor 3,340: —.

Vid uppgörandet af denna beräkning hade i allmänhet antagits ett arfvode af 125 kronor för hvarje veckotimme under läsåret dels af det skäl, att lefnadskostnaderna än ytterligare stigit, dels på grund af det högre kunskapsmått, som måste förutsättas hos lärare med nu ifrågavarande undervisningsskyldighet, och dels af den anledning, att extra lärarne vid de tekniska elementarskolorna icke komme i åtnjutande af dyrtidstillägg liksom andra statens tjänstemän, däribland extra lärare vid de allmänna läroverken.

För att det nu beräknade anslaget för parallellklasser skulle blifva tillräckligt, erfordrades emellertid, att fackindelningen, hvilken enligt de för de tekniska elementarskolorna gällande stadgar borde äga rum i andra årskursen vid vårterminens början, i stället förlades till början af tredje läsåret. Om nämligen senare årens erfarenhet lades till grund för beräkningen af lärjungeantalet i de olika fackafdelningarna, skulle vid början af vårterminen 1904 antagligen omkring 30 elever af tredje och lika många af andra årskursen komma att tillhöra den kemiska fackafdelningen. Denna skulle således komma att räkna 60 elever, för hvilkas undervisning på laboratoriet ännu ett par extra lärare erfordrades. Att fackindelningen skulle ske under läsåret, försakade flere olägenheter, hvilka styrelsen dock icke ansåge sig nu behöfva framhålla, då den redan omnämnda tillräckligt torde motivera styrelsens, af lärarekollegiet understödda framställning, att undervisningen vid skolan måtte från början af år 1904 tills vidare få

ordnas så, att densamma under de två första åren blefve gemensam för alla lärjungar och fackindelningen inträdde först vid tredje läsårets början. [76.]

Då anledning icke finnes att antaga, att lärjungeantalet skulle blifva mindre vid början af läsåren 1903—1904 och 1904—1905 än förut, erfordrades fortfarande anslag för anordnande af parallellklasser i första och andra årskurserna. Under förutsättning att medel beviljades för inrättande af det utaf styrelsen föreslagna lektoratet, skulle ingen annan ändring i de förut för ändamålet beviljade anslag vara erforderlig, än att de minskades med de för extra lärarne i matematik och fysik beräknade arfvoden, såvida Eders Kungl. Maj:t icke skulle finna skäl föreslå Riksdagen, att arfvodet för öfriga extra lärare för veckotimme sattes lika med det för extra lärarne i tredje årskursen föreslagna. Därest det af styrelsen jämväl framställda förslaget om fackindelningens uppskjutande till tredje årskursens början vunne Eders Kungl. Maj:ts godkännande, måste dock en mindre omflyttning af lärokurserna, särskildt i ritning, göras, hvarigenom i andra årskursen tre timmar i veckan skulle tillkomma för byggnadsritning och anslaget till parallellklass i denna årskurs behöfva ökas med 300 kronor.

De för parallellklasserna i första och andra årskurserna erforderliga anslagen skulle alltså blifva: för parallellklassen i första årskursen det hittillsvarande anslaget 3,425 kronor, minskadt med arfvodet till extra läraren i matematik och fysik, 950 kronor, eller 2,475 kronor samt för parallellklassen i andra årskursen likaledes det nuvarande anslaget 4,180 kronor, minskadt med arfvodet till extra läraren i matematik och fysik, 800 kronor, men ökad med nyssnämnda belopp af 300 kronor för utsträckt undervisning i byggnadsritning, eller 3,680 kronor. Om arfvodet för extra lärarne i första och andra årskurserna beräknades efter 125 kronor för veckotimme, skulle, med bibehållande af de för lärarne i svenska och gymnastik samt för verkstadsbiträden nu upptagna arfvoden, nyssnämnda anslag blifva respektive 2,888 och 4,292 kronor.

Slutligen anhölle styrelsen, att anslaget till lyshållning och uppvärmning måtte höjas och såsom allt framgent behöfligt uppföras på ordinarie stat. I skrifvelse den 2 oktober 1900 hade styrelsen, som då ännu icke hade erfarenhet om kostnaden för de nya skollokalerens uppvärmning och belysning, hemställt, att för detta ändamål måtte tills vidare beviljas ett extra anslag af 2,100 kronor, hvilket tillsammans med det å ordinarie stat för samma ändamål upptagna, 900 kronor, då antagits vara tillfyllest. Riksdagen hade emellertid beviljat allenast 1,550 kronor. Styrelsen hade dock genom under det gångna året vunnen erfarenhet funnit den beräk-

[76.] nade summan otillräcklig. Kostnaden för bränsle hade nämligen under året varit 3,878 kronor samt för gas och elektriskt ljus 1,078 kronor eller tillhopa 4,956 kronor. Om också bränsleåtgången framdeles kunde komma att minskas, då, såsom känt vore, nya värmeledningar i början kräfde mera bränsle än efter någon tids begagnande, så komme i stället utgifterna för belysningen att betydligt ökas, i följd af att flera lokaler måste användas för undervisningen. Droges från sist nämnda summa den nuvarande å ordinarie stat för belysning m. m. upptagna, 900 kronor, samt det belopp, som tekniska aftonskolan ansetts böra årligen betala för ljus och värme, 500 kronor, jämte hvad rektor enligt styrelsens beslut skulle erlägga för samma förmåner, 250 kronor, återstode det för belysningen och uppvärmningen nödiga beloppet eller 3,306 kronor.

Det kunde visserligen ifrågasättas, huruvida icke skolans ökade inkomster genom terminsafgifter skulle kunna utjämna nu ifrågavarande utgiftspost, men så vore ej förhållandet, enär äfven på andra områden driftkostnaderna stigit, beroende på det ökade lärjungeantalet, de nya skollokalerna samt stegrade pris på alla förnödenheter. Dessutom hade under flera år från terminsafgifterna utgått af styrelsen beslutade höjningar i arvodena till extra lärarne i svenska, tyska och engelska språken samt till assistenten i kemi, hvartill efter inflyttningen i det nya skolhuset kommit större kostnader för verkstadsdriften, för renhållningen inom och utom hus, för vatten m. m. Terminsafgifterna hade under sista räkenskapsåret icke ensamt kunnat räcka till omnämnda och andra behof, utan hade för behofvens fyllande förut befintliga eller genom minskade inköp af undervisningsmateriel m. m. uppkomna besparingar blifvit använda, ett förfaringsätt, som naturligtvis endast undantagsvis kunde ifrågakomma. Styrelsen anhölle därför, att ingen förändring i bestämmelserna om terminsafgifternas användande måtte göras, förr än skolans utgiftsstat i sin helhet ändrades till öfverensstämmelse med nuvarande förhållanden, synnerligast som oundgängliga inredningsarbeten i ganska afsevärd omfattning ännu återstode.

Med anledning af hvad styrelsen sålunda anfört och under antagande att hittillsvarande extra anslag till betjäningens aflöning bibehölles oförändradt, hemställde styrelsen om anvisande af anslag för uppehållande af skolans verksamhet dels för år 1903 på extra stat, utöfver hvad som redan för samma år beviljats, till en parallellafdelning i tredje årskursen under höstterminen fyra niondedelar af det för en dylik parallellafdelning upptagna belopp af 3,340 kronor, och dels för år 1904 å ordinarie stat: lön för en andre lektor i ren matematik och fysik 3,000 kronor, med rätt för honom att efter fem års väl vitsordad tjänstgöring åtnjuta ett ålderstillägg af 500 kronor och efter ytterligare fem och tio års dylik tjänstgöring två

ålderstillägg till enahanda belopp, samt för uppvärmning och lyshållning 3,300 kronor äfvensom på extra stat till betjäningens aflöning 750 kronor, till parallellafdelningen i första årskursen 2,475 kronor, i andra årskursen 3,680 kronor och i tredje årskursen 3,340 kronor. Om arfvodena för extra lärarne jämväl i första och andra årskurserna beräknades efter 125 kronor för veckotimme, skulle härför ytterligare fordras ett belopp af 1,025 kronor.

Den af styrelsen för tekniska elementarskolan i Örebro gjorda framställning om uppförande af en lektorsbefattning i matematik och fysik å ordinarie stat anser jag mig icke för närvarande kunna förorda, då, såsom äfven styrelsen påpekat, fråga blifvit väckt angående omorganisation af de tekniska elementarskolorna; men emedan, på sätt styrelsen framhållit, stora svårigheter möta för erhållande af dugliga extra lärare i matematik och fysik på det högre undervisningsstadiet, torde för minskande af denna svårighet böra för en extra lärare i nämnda ämnen uti skolans parallellklasser uppföras ett särskildt arvode, hvilket lämpligen kan bestämmas till 2,500 kronor.

Beträffande anslaget till lyshållning och uppvärmning m. m. synes, genom hvad styrelsen anført, otillräckligheten af det med 1,550 kronor nu utgående extra anslaget vara till fullo ådagalagdt; och har jag icke något att erinra mot den af styrelsen föreslagna förhöjningen i detta anslag till 3,300 kronor, hvaremot skäl för närvarande icke synes mig föreligga för detsammas uppförande å ordinarie stat.

På grund af det stora antalet elever i tredje årskursen erfordras delning af denna, på sätt förut skett med första och andra årskurserna; och synes på de af styrelsen anförda skäl ett arvode af 125 kronor för veckotimme böra beräknas för de härför erforderliga extra lärarne med undantag af läraren i svenska, för hvilken arfvodet, i likhet med hvad som medgifvits lärarne uti samma ämne i de förutvarande parallellklasserna, torde böra beräknas till 200 kronor för veckotimme. Någon förhöjning i arfvodena för extra lärarne i de två första parallellklasserna saknar jag däremot anledning föreslå.

Därest omförmälda arvode af 2,500 kronor till en extra lärare i matematik och fysik beviljas, skulle de för parallellklasserna erforderliga anslagen sålunda blifva för parallellafdelningen i första årskursen 2,475 kronor, för parallellafdelningen i andra årskursen 3,680 kronor, hvaraf 300 kronor äro afsedda för den på grund af fackindelningens uppskjutande till tredje läsårets början påkallade omflyttningen af lärokurserna, samt för parallellafdelningen i tredje årskursen 3,340 kronor, hvarjämte för

denna afdelnings inrättande redan vid början af läsåret 1903 ytterligare erfordras 1,485 kronor.

På grund af hvad jag sålunda anfört och då jag anser någon förändring i anslaget till betjäningens aflöning icke böra ifrågakomma, hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att för uppehållande af verksamheten vid tekniska elementarskolan i Örebro på extra stat för år 1904 anvisa till betjäningens aflöning 750 kronor, till lyshållning, uppvärmning m. m. 3,300 kronor, till arfvode åt en extra lärare i ren matematik och fysik i skolans parallellafdelningar 2,500 kronor, till en parallellafdelning i första årskursen 2,475 kronor, till en parallellafdelning i andra årskursen 3,680 kronor samt till en parallellafdelning i tredje årskursen under höstterminen 1903 och hela år 1904 4,825 kronor eller tillhoppa 17,530 kronor.

[77.] I anledning af Eders Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning beviljade 1902 års riksdag för uppehållande af verksamheten vid *tekniska elementarskolan i Borås* på extra stat för år 1903, bland annat, till undervisning i verkstadsarbete 700 kronor, till undervisning i svenska och främmande språk 500 kronor, till undervisning i frihandstekning 200 kronor, till betjäningens aflöning 850 kronor samt till lyshållning, uppvärmning m. m. 1,600 kronor.

Anslag till
tekniska ele-
mentarskolan
i Borås.

I underdånig skrifvelse den 25 september 1902 har styrelsen för skolan, under förklarande att dessa anslag fortfarande vore för samma ändamål af nöden, hemställt om deras anvisande på extra stat jämväl för år 1904.

På grund häraf tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att för uppehållande af verksamheten vid tekniska elementarskolan i Borås på extra stat för år 1904 anvisa till undervisning i verkstadsarbete 700 kronor, till undervisning i svenska och främmande språk 500 kronor, till undervisning i frihandstekning 200 kronor, till betjäningens aflöning 850 kronor samt till lyshållning, uppvärmning m. m. 1,600 kronor eller tillhoppa 3,850 kronor.

[78.] I den af Eders Kungl. Maj:t den 7 juni 1901 fastställda staten för den nyinrättade *tekniska elementarskolan i Hernösand* är ett belopp af 900 kronor upptaget för lyshållning m. m. I samma stat är tillika anslaget ett belopp af 500 kronor till betjäningens aflöning. Dessa belopp öfverensstämma med dem, som för enahanda ändamål äro upptagna i den för öfriga tekniska elementarskolor gällande stat. Häri läser ock vara att söka anledningen till, att ej högre belopp för omförmälda ändamål ifrågasattes vid upprättandet af tekniska elementarskolan i Hernösand, trots att redan

Anslag till
tekniska ele-
mentarskolan
i Hernösand.

då ökade anslag för de tekniska elementarskolornas olikartade behof visade sig vara af nöden. [78.]

Omförmälda anslag å 900 kronor och 500 kronor å tekniska elementarskolans i Hernösand stat hafva hittills, under skolans första år, visat sig för de afsedda ändamålen tillräckliga. Nu har emellertid styrelsen för läroanstalten i underdånig skrifvelse den 18 september 1902 påyrkat särskilda extra anslag såväl för lyshållning och uppvärmning m. m. som för betjäning och renhållning.

I nämnda skrifvelse har styrelsen anfört bland annat: Det i staten upptagna beloppet af 900 kronor till lyshållning och uppvärmning m. m. blefve otillräckligt för sitt ändamål, då läroanstalten vid början af höstterminen 1903 inflyttade i den för anstalten uppförda nya byggnad, hvilken vore afsedd för elektrisk belysning och centraluppvärmning. Vid tekniska elementarskolorna i Borås och Malmö uppginge kostnaderna för lyshållning och uppvärmning till mellan 2,500 och 3,000 kronor för år. Tekniska elementarskolorna i Örebro och Norrköping hade för samma ändamål för år 1903 fått sig tilldelade extra statsanslag till belopp af 1,550 kronor för den förra och 1,300 kronor för den senare. Då prisen å såväl kol som elektrisk ström i Hernösand vore högre samt den mörka och kalla årstiden därstädes varade längre än i sydligare delar af landet, ansåge styrelsen, att kostnaderna för lyshållning och uppvärmning m. m. vid denna skola från och med höstterminen 1903 ej kunde beräknas till lägre belopp än 2,500 kronor årligen, hvadan ett extra anslag af 1,600 kronor för år erfordrades.

Under åberopande af hvad styrelsen sålunda anfört har styrelsen anhållit om beredande af extra anslag till lyshållning och uppvärmning m. m. vid tekniska elementarskolan i Hernösand till belopp af 800 kronor för år 1903 och 1,600 kronor för år 1904.

Vidkommande behofvet af extra anslag till betjäning och renhållning vid ifrågavarande läroanstalt har styrelsen erinrat, hurusom styrelsen i en den 3 maj 1902 aflåten underdånig skrifvelse rörande ändringar i nu gällande lönestat för anstalten hemställt, att det för omförmälda ändamål i staten upptagna beloppet af 500 kronor för år måtte höjas till 1,500 kronor årligen. Det nuvarande anslaget hade tills vidare varit tillräckligt, emedan vaktmästaregöromålen hittills varit af jämförelsevis ringa omfattning och skötts af en tillfälligt antagen person. Från och med den 1 juli 1903 måste emellertid vaktmästarebefattningen vid anstalten tillsättas, och från denna tidpunkt fordrades ett extra anslag af 1,000 kronor för år räknadt, till dess skolans ordinarie stat undergått vederbörlig ändring.

[78.] Då styrelsen, såsom af det föregående framgår, beträffande frågan om ökad anslag till betjäning och renhållning hänfört sig till sin skrifvelse angående ändringar i gällande lönestat för läroanstalten, bör jag ur nämnda skrifvelse anföra hvad styrelsen i omförmälda fråga andragit.

Under den tidrymd af tjugufem år, säger styrelsen, som förflutit, sedan staten för de tekniska elementarskolorna fastställdes, hade dessa skolor undergått en högst betydlig utveckling, hvilket haft till följd, att större och ändamålsenligare lokaler måst anskaffas. Vaktmästaregöromålen hade i samma mån ökats, hvarjämte lefnadsomkostnaderna i hög grad stigit. Härtill komme, beträffande tekniska elementarskolan i Hernösand, att, då den nya skolbyggnaden komme att förses med centraluppvärmning, hvars skötande kräfde ej obetydlig tid, en person ej utan biträde kunde förrätta samtliga vaktmästaregöromålen. Styrelsen hemställde därför, att anslaget till betjäningens aflöning måtte upptagas till 1,500 kronor för år.

De anslag, som på grund af styrelsens nu förevarande framställning böra ifrågasättas till utgående på extra stat för år 1904, äro alltså dels för lyshållning, uppvärmning m. m. 2,400 kronor, däraf för år 1903 erfordras 800 kronor, dels till betjäningens aflöning 1,500 kronor, däraf för år 1903 afses 500 kronor.

Till hvad af styrelsen till förmån för de begärda anslagen anförts torde jag, beträffande extra anslag till betjäningens aflöning, böra lägga en hänvisning till de anslag, som till enahanda ändamål för år 1903 på extra stat utgå till tekniska elementarskolorna i Norrköping, Malmö, Örebro och Borås, eller enligt nämnda ordningsföljd 250, 850, 750 och 850 kronor, utgörande samma belopp, som jag nyss tillstyrkt Eders Kungl. Maj:t att för dessa fyra anstalter äska af Riksdagen på extra stat för år 1904. Hvad beträffar, att anslaget till tekniska elementarskolan i Norrköping är vida mindre än de öfriga, lärer förklaringen därtill väsentligen vara att söka i nämnda tekniska elementarskolas nära förbindelse med Ebersteinska söndags- och aftonskolan i Norrköping, hvarigenom åtskilliga poster på tekniska elementarskolans budget kunnat något begränsas. Anslagen till de tre öfriga tekniska elementarskolorna äro högre, men gå ändock ej upp till hvad nu ifrågasättes för tekniska elementarskolan i Hernösand. Styrelsen för denna skola synes emellertid hafva gifvit goda skäl för sitt yrkande på ett anslag, som i allt fall ej i någon väsentligare mån öfverstiger hvad som nu utgår för tekniska elementarskolorna i Malmö, Örebro och Borås.

Under åberopande af hvad jag i ärendet anført tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att för uppehållande af verk-

samheten vid tekniska elementarskolan i Hernösand på extra stat för år 1904 anvisa till lyshållning, uppvärmning m. m. 2,400 kronor samt till betjäningens aflöning 1,500 kronor eller tillhopa 3,900 kronor.

Vid bifall härtill lärar hinder ej möta för Eders Kungl. Maj:t att redan under år 1903 förskottsvis till styrelsen utanordna de belopp, som för samma år äro behöfliga.

Till understöd åt *lägre tekniska yrkesskolor* och till bestridande af [79.] kostnaden för deras inspektion hafva under en följd af år anvisats extra Lägre tekniska yrkesskolor. anslag, under villkor att det bidrag, som af dessa medel komme att utbetalas till understöd åt sådan skola, icke finge öfverskjuta hvad vederbörande kommun kontant tillsköte åt skolan.

Anslag för detta ändamål beviljades första gången af 1877 års riksdag till ett belopp af 20,000 kronor. Sedermera har beloppet höjts af Riksdagen år 1881 till 25,000 kronor, år 1886 till 35,000 kronor, år 1895 till 45,000 kronor och år 1900 till 60,000 kronor. Anslaget, som under den föregående tiden beviljats för ett år i sänder, beviljades år 1900 för tre år sålunda, att för ändamålet anslogs ett belopp af 180,000 kronor och däraf för år 1901 anvisades 60,000 kronor. Sedermera anvisades ett belopp af 60,000 kronor för hvarterdera af åren 1902 och 1903. Såsom skäl för denna anordning har anförts, att därigenom skulle undanröjas den osäkerhet, som bestämmandet för hvarje år af det till hvarje skola utgående anslagsbeloppet onekligen medförde i skolornas organisation och verksamhet.

Då, såsom nyss blifvit nämnt, sista delen af det år 1900 beviljade beloppet anvisats att utgå under år 1903, har styrelsen för tekniska skolan i Stockholm, hvilken i många år haft i uppdrag att afgifva utlåtande öfver de ansökningar om statsunderstöd, som inkommit från lägre tekniska yrkesskolor, ansett sig böra hemställa, att Eders Kungl. Maj:t tacktes hos Riksdagen göra framställning om ifrågavarande anslags förnyande till det förhöjda belopp, som, enligt styrelsens förmenande, numera måste anses vara af behovet påkalladt.

Till stöd för denna sin hemställan anför styrelsen:

Af styrelsens underdåniga utlåtande den 19 februari 1902 med förslag till fördelning af berörda anslag för sistnämnda år framginge, att redan för detta år af 41 skolor begärts understöd till sammanlagdt belopp af 63,887 kronor 50 öre. Oafsedt att med anslaget äfven borde bestridas kostnaden för de lägre tekniska yrkesskolornas inspektion, lämnade anslaget således redan vid början af år 1902 icke tillgång att åt skolorna bevilja de ganska knappa understöd, som af dem begärts. Efter all sanno-

- [79.] likhet komme dock ställningen att under närmast följande år blifva ännu ogynnsammare, utom af andra orsaker därför, att dessa skolor icke kunde undgå att röna inverkan af den nuvarande allmänna prisstegringen och i följd däraf se sig tvungna att begära ökade bidrag af allmänna medel. Med visshet kunde också antagas, att nya skolor skulle uppstå, hvilka komme att begära statsbidrag. Det återstode då, så vidt styrelsen kunde finna, ingen annan utväg än att antingen neka dessa nya skolor bidrag, huru väl förtjänta och i behof däraf de måtte vara, eller ock minska de äldre skolornas statsunderstöd. Obestridligt vore emellertid, att man i hvilketdera fallet som helst löpte fara att allvarligt förlama den för närvarande i en glädjande utveckling stadda lägre tekniska undervisningen i vårt land, hvilken enligt styrelsens öfvertygelse för vårt näringslif vore af den största betydelse och utgjorde ett bland villkoren för att detsamma skulle kunna bestå i kampen med andra länders hejdlösa konkurrens. Styrelsen hemställde därför, att Eders Kungl. Maj:t ville utverka en förhöjning af ifrågavarande anslag till ett belopp, som enligt styrelsens förmenande icke borde understiga 75,000 kronor om året, däri inbegripet nödiga medel till bestridande af kostnaden för skolornas inspektion och för anskaffande af de modeller till undervisningsmateriel m. m., som vid inspektionen befunnits erforderliga. Slutligen ville styrelsen föreslå, att, till beredande af större stadga i skolornas ekonomi och verksamhet, anslaget bestämdes för tre år och således beviljades till ett sammanlagdt belopp af 225,000 kronor.

På de skäl, som af styrelsen för tekniska skolan i Stockholm blifvit anförda, anser jag nödvändigt, att anslaget till de lägre tekniska yrkes-skolorna höjes, helst som många skolor redan vid den utdelning af anslaget, som ägt rum under åren 1901 och 1902, i följd af bristande tillgång erhållit vida mindre, än de enligt de fastställda grunderna skulle kunnat erhålla, och nya skolor med all säkerhet komma att begära understöd af detta anslag. Men då stora kraf för närvarande ställas på statskassan, finner jag mig böra inskränka den ifrågasatta förhöjningen till 10,000 kronor om året, så att anslaget årligen skulle komma att utgå med 70,000 kronor i stället för 60,000 kronor. Då emellertid de skolor, som det kunnat, med tacksamhet begagnat sig af att få bidraget på en gång bestämdt för tre år och då ingen olägenhet af denna anordning visat sig, anser jag mig böra föreslå, att anslaget nu, likasom år 1900, beviljas för tre år och således till ett sammanlagdt belopp af 210,000 kronor.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t ville föreslå Riksdagen att till understöd för tre år åt lägre tekniska yrkesskolor på nyssnämnda, för år 1903 gällande villkor samt till bestridande af kostnader för inspek-

tion af dessa skolor bevilja ett anslag af 210,000 kronor samt däraf på extra stat för år 1904 anvisa ett belopp af 70,000 kronor.

Gymnastiska centralinstitutet.

Sedan Riksdagen för *undervisningen i den kvinnliga lärokursen* vid [80.] gymnastiska centralinstitutet med ett ökad antal elever för hvart och ett af åren 1901, 1902 och 1903 beviljat ett belopp af 4,700 kronor, har ^{Utvidgning af den kvinnliga lärokursen.} direktionen öfver institutet i underdånig skrifvelse den 27 oktober 1902, med förmälan att direktionen ansåge det behöfligt, att kvinnliga elever till nuvarande antal fortfarande åtnjöte undervisning vid institutet, gjort framställning om enahanda anslag jämväl för år 1904.

Med föranledande häraf hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att för uppehållande af undervisningen i den kvinnliga lärokursen vid gymnastiska centralinstitutet med ett ökad antal elever bevilja på extra stat för år 1904 ett belopp af 4,700 kronor.

Barnmorskeundervisningen och barnbördshusen.

Sedan Riksdagen, med bifall till Eders Kungl. Maj:ts därom gjorda framställningar, anvisat på extra stat för år 1899 ett anslag af 3,000 kronor samt för hvart och ett af åren 1900—1903 ett anslag af 2,000 kronor till anordnande af *repetitionskurser för äldre barnmorskor* och till beredande, så vidt ske kunde, af fri bostad eller hyresbidrag åt deltagarinnorna däri under den tid, de genomginge dessa kurser, har medicinalstyrelsen i underdånig skrifvelse den 26 september 1902 anhållit, att Eders Kungl. Maj:t ville hos Riksdagen göra framställning om anvisande jämväl för år 1904 af ett anslag till sagda ändamål. Medicinalstyrelsen har därvid anført, att under åren 1898—1902 anordnats dylika kurser med tillsammans under dessa fem år 443 äldre barnmorskor. Då kurserna visat sig synnerligen eftersökta af barnmorskorna och äfven gynnats af flera landsting med bidrag för barnmorskornas resor till och från läroanstalterna, ansåge medicinalstyrelsen mycket önskvärdt, att sådana kurser måtte komma till stånd äfven under år 1904. För detta år vore emellertid behovet af anslag ökad, så att 1,000 kronor erfordrades utöfver det belopp, som af Riksdagen senast beviljats. Hittills hade ifrågasvarande kurser anordnats i Stockholm och Göteborg, men under år 1904 behöfde en repetitionskurs försöksvis anordnas i Lund, hvarom framställ-

ning gjorts af förste provinsialläkaren i Malmöhus län, som i en af medicinalstyrelsen öfverlämnad skrifvelse till stöd härför åberopat, att barnmorskorna i Skåne, af hvilka flertalet befunne sig i fattiga omständigheter, vore i särskildt stort behof af att genomgå dylika kurser, men icke utan afsevärda ekonomiska uppoffringar kunde deltaga i de i Stockholm och Göteborg anordnade kurserna, enär bidrag härtill från vederbörande lands-ting ej vore att påräkna. I ett med anledning af förste provinsialläkarens framställning infordradt, af läraren vid barnmorskeundervisningsanstalten i Lund afgifvet yttrande, som jämväl bifogats medicinalstyrelsens skrifvelse, har denne lärare framhållit, att ett stort antal barnmorskor i Skåne utbildats under en för aseptiska grundsatser främmande tid och att däraf härrörande missförhållanden skulle kunna i någon mån afhjälpas genom repetitionskurser, hvilka han ansåge kunna anordnas i Lund, hvarjämte han förklarat sig villig att bestrida dithörande undervisning mot samma ersättning, som för ändamålet tillkomme barnmorskelärarne i Stockholm och Göteborg.

Medicinalstyrelsen anförde vidare, att på grund af det stora antal elever, som deltagit i de senaste repetitionskurserna, vid hvilka äfven de biträdande lärarne måst undervisa, för att kurserna skulle kunna genomgås på därför afsedda tid af fjorton dagar, lärarnes arfvoden, sedan hyresbidragen till deltagarinnorna i första rummet utgått, blifvit ganska knappa. Önskvärdt vore, att för år 1904 skäliga arfvoden kunde beredas de i undervisningen deltagande lärarne.

Med anledning af hvad medicinalstyrelsen yttrat, tillstyrker jag, det Eders Kungl. Maj:t behagade föreslå Riksdagen att på extra stat för år 1904 anvisa ett anslag af 3,000 kronor till anordnande af repetitionskurser för äldre barnmorskor och till beredande, så vidt ske kan, af fri bostad eller hyresbidrag åt deltagarinnorna däri under den tid, de genomgå dessa kurser.

Veterinärundervisningen.

[82.] Med bifall till en af Eders Kungl. Maj:t år 1901 aflåten proposition beviljade Riksdagen, för tillgodoseende af vissa i statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den 1 mars 1901 närmare angifna behof vid *veterinärinrättningen i Skara*, på extra stat för år 1902 ett anslag af 20,680 kronor, däraf 200 kronor till aflönande af vikarie åt föreståndaren, 100 kronor till löneförbättring åt två drängar samt 599 kronor 25 öre såsom bidrag

till bestridande af utgifter för ved och lyse för elever och undervisningslokaler, undervisningsmateriel och onera m. m. För år 1903 anvisade Riksdagen till enahanda ändamål, som nämnts i de tre nu specificerade posterna, ett anslag af 900 kronor.

Med underdånig skrifvelse den 19 september 1902 har medicinalstyrelsen öfverlämnat en af styrelsen för veterinärinrättningen i underdånighet gjord ansökning, däri styrelsen anför, att samma skäl för höjning med 900 kronor af det till inrättningen utgående årsanslaget, som omförmäldes i styrelsens uti berörda statsrådsprotokoll åberopade underdåniga skrifvelse af den 27 augusti 1900, alltjämt föreläge, hvadan inrättningen fortfarande vore i behof af ett extra anslag å 900 kronor; och har medicinalstyrelsen, under åberopande af sina beträffande motsvarande anslag förut och senast i underdånigt utlåtande af den 4 november 1901 afgifna yttranden, tillstyrkt, det Eders Kungl. Maj:t täcktes bereda veterinärinrättningen, i enlighet med hvad som ägt rum för år 1903, ett anslag på extra stat för år 1904 af 900 kronor för angifna ändamål.

Med anledning af hvad sålunda förekommit hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t ville föreslå Riksdagen att på extra stat jämväl för år 1904 anvisa åt veterinärinrättningen i Skara ett anslag af 900 kronor, däraf 200 kronor till aflönande af vikarie åt föreståndaren, 100 kronor till löneförbättring åt två drängar samt återstoden såsom bidrag till bestridande af utgifter för ved och lyse för elever och undervisningslokaler, undervisningsmateriel och onera m. m.

Vetenskapsakademien.

Sedan Riksdagen, med bifall till en af Eders Kungl. Maj:t gjord framställning, dels för inlösen under fem år af fullständiga exemplar och en-
staka delar af en *internationell fortlöpande katalog öfver naturvetenskaplig litteratur* beviljat ett belopp af 10,000 kronor och däraf på extra stat för
hvar och ett af åren 1902 och 1903 anvisat 2,000 kronor dels ock för
upprätthållande under åren 1901—1903 af en för ifrågavarande katalog-
arbete afsedd regionalbyrå för Sverige på extra stat anvisat för år 1902
2,000 kronor och för år 1903 1,600 kronor, har vetenskapsakademien, som
genom nådigt bref den 7 juni 1901 erhållit befallning att draga försorg
om regionalbyråns ordnande, på sätt akademien funne lämpligt, i skrif-
velse den 12 september 1902, med hänvisning till förut lämnad utredning
angående kostnaderna för den svenska regionalbyrån, i underdånighet an-
hållit, att Eders Kungl. Maj:t täcktes till nästinstundande riksdag aflåta

[83.]

Internationell
katalog öfver
naturveten-
skaplig littera-
tur.

nådig proposition om anvisande på extra stat för år 1904 af 3,600 kronor till bestridande af Sveriges andel i kostnaderna för katalogen under samma år.

På grund häraf hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen att dels af det beviljade anslaget för inlösen af fullständiga exemplar och enstaka delar af en internationell fortlöpande katalog öfver naturvetenskaplig litteratur på extra stat för år 1904 anvisa 2,000 kronor dels ock för upprätthållande af den för ifrågavarande katalogarbete anordnade regionalbyrån för Sverige bevilja på extra stat för år 1904 ett belopp af 1,600 kronor.

Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien.

[84.] Med bifall till en af Eders Kungl. Maj:t den 30 mars 1900 afgifven proposition anvisade Riksdagen på extra stat för år 1901 ett belopp af 3,000 kronor såsom understöd till företagande af *forskningar efter svenska minnen i främmande länder*, under villkor att den person, hvilken erhöile uppdrag att utföra berörda forskningar, skulle vara skyldig att till vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien öfverlämna de afbildningar och anteckningar m. m., som blefve frukten af hans forskningar. Genom nådigt bref den 25 maj 1900 uppdrogs åt extra ordinarie amanuensen hos nämnda akademi F. R. Martin att under samma års sommar i Ryssland och Turkiet företaga forskningar efter svenska minnen mot åtnjutande af 3,000 kronor under omförmälda villkor; och anbefalldes statskontoret att af under händer hafvande medel till akademien redan under år 1900 förskottsvis utbetala ett mot det beviljade anslaget svarande belopp.

I det vid nämnda proposition fogade utdrag af statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden redogjordes för de i denna fråga af Martin och akademien afgifna framställningar, enligt hvilka man tänkt sig, att sådana undersökningar ej skulle inskränkas endast till Ryssland och Turkiet, utan äfven omfatta Östersjöprovinserna, Polen, Tyskland och det öfriga Europa. Resultatet af dessa forskningar, under hvilka noggranna fotografier och afbildningar med beskrifningar skulle göras af hvarje för Sveriges historia intressant föremål, som återfunnes, skulle, om de kunde genomföras systematiskt, helt visst motsvara de därmed förenade kostnaderna, hvilka ej kunde stiga till några större belopp. För att med fördel utföra ett dylikt arbete måste man dela det på flera, exempelvis fyra, år. Det syntes knappt vara nödvändigt att för hvarje år vistas på främmande botten mer än tre till fyra månader; mellantiden skulle användas för ordnande af

det hemförda materialet, som, sedan det vore fullt samladt, skulle utgifvas i ett större arbete, hvilket, enligt Martins öfvertygelse, skulle blifva af stor vikt för den svenska kultur- och konstforskningen och utgöra en heder för vårt land.

Sedan Riksdagen, på Eders Kungl. Maj:ts därom gjorda framställningar, äfven på extra stat för hvart och ett af åren 1902 och 1903 anvisat ett belopp af 3,000 kronor såsom understöd till företagande af forskningar efter svenska minnen i främmande länder, under enahanda villkor som förut, behagade Eders Kungl. Maj:t den 7 juni 1901 och den 13 juni 1902 uppdraga åt Martin att under samma år i länder, som vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien ägde bestämma, företaga sådana forskningar mot åtnjutande, under nämnda villkor, för hvarterda året af 3,000 kronor, som jämväl nu skulle förskotteras af statskontoret.

Uti underdånig skrifvelse den 17 november 1902 har akademien, med åberopande af den för ifrågavarande forskningsresor uppgjorda plan, enligt hvilken desamma skulle omfatta fyra år, och med vitsordande af dylika efterforskningars betydelse för vår kulturhistoria, anhållit, att äfven till 1903 års riksdag måtte göras nådig framställning om beviljande af 3,000 kronor för ändamålet; och har akademien sedermera med underdånig skrifvelse den 2 december 1902 till Eders Kungl. Maj:t öfverlämnat en af Martin upprättad förteckning öfver de städer i Danmark, Tyskland, Belgien, Österrike, Italien, Frankrike, England och Holland, hvarest han under sina resor år 1902 funnit konstverk eller andra föremål erinrande om Sveriges historia. I sistnämnda skrifvelse har akademien dessutom hemställt, att, därest det ifrågasatta anslaget beviljades, detsamma måtte få användas af Martin för en forskningsresa under år 1903.

Med anledning häraf tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att på extra stat för år 1904 anvisa ett belopp af 3,000 kronor såsom understöd till företagande af forskningar efter svenska minnen i främmande länder, under villkor att den person, hvilken erhåller uppdrag att utföra berörda forskningar, skall vara skyldig att till vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien öfverlämna de afbildningar och anteckningar m. m., som blifva frukten af hans forskningar.

Vid bifall härtill läser hinder ej förefinnas för Eders Kungl. Maj:t att låta under år 1903 af tillgängliga medel förskottera ifrågavarande belopp.

Sedan, med anledning af en utaf vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien uti underdånig skrifvelse den 7 september 1897 gjord framställning om ett anslag å 30,000 kronor för vidtagande af konserveringsåtgärder [85.]
Konserveringsåtgärder vid Visby stadsmur.

- [85.] vid Visborgs slott och Visby stadsmur i enlighet med upprättadt arbets- och kostnadsförslag, Eders Kungl. Maj:t föreslagit 1898 års riksdag att till vidtagande af *konserveringsåtgärder vid Visby stadsmur* bevilja ett anslag af 20,550 kronor och därpå på extra stat för år 1899 anvisa ett belopp af 10,300 kronor, blef Eders Kungl. Maj:ts framställning på det sätt bifallen, att Riksdagen till vidtagande af *konserveringsåtgärder vid Visby stadsmur* i hufvudsaklig enlighet med därför upprättadt arbets- och kostnadsförslag — under villkor att staden Visby för ändamålet ansloge 2,500 kronor att utgå med minst 1,250 kronor under år 1899 och återstoden under år 1900 — beviljade ett anslag af 18,050 kronor och därpå på extra stat för år 1899 anvisade ett belopp af 9,025 kronor.

Stadsfullmäktige i Visby, som, på sätt underdånigt utlåtande den 9 november 1897 utvisar, under särskildt villkor och förbehåll såsom bidrag till utförande af vissa arbeten för stadsmurens bevarande beviljat ett belopp af 2,500 kronor att fördelas på tre år, godkände enligt skrivelser den 13 september och den 8 november 1898 det villkor, Riksdagen fäst vid sitt omförmälda anslag, samt medgäfvit, att det af stadsfullmäktige uppställda villkor och förbehåll finge bortfalla och det af Visby stad anslagna beloppet, 2,500 kronor, utgå med 1,250 kronor under år 1899 och återstoden under år 1900.

På därom af Eders Kungl. Maj:t gjord framställning anvisade 1899 års riksdag på extra stat för år 1900 återstående beloppet, 9,025 kronor, af det för omförmälda ändamål beviljade statsanslaget.

Nu har vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien, till hvars förfogande ifrågavarande anslag ställts, uti underdånig skriftelse den 26 september 1902 anhållit om ytterligare anslag till fortsättande och avslutande af *konserveringsarbetena vid Visby stadsmur*, därvid akademien till stöd för sin framställning anför följande.

Af de medel, 20,550 kronor, som, på sätt förut nämnts, stått till akademiens förfogande till utförande af ifrågavarande *konserveringsarbeten*, hade till och med år 1902 i rundt tal användts 17,000 kronor. För detta belopp vore nära två tredjedelar af murens omkrets behandlade, nämligen från Österport norr- och västerut till och med nordvästra hörntornet, det så kallade tornet Silfverhättan eller Kames, dock med utelämnande tills vidare af Norderport och ett marktorn, benämndt Långa Lisa, samt några igensättningar af mindre utsträckning. Å andra sidan hade däremot på ett par ställen af den ännu ej behandlade mursträckan *konserveringsåtgärder*, hvilkas uppskjutande skulle hafva varit förbundet med stor risk, vidtagits. Enär den för *konserveringen af muren* i dess helhet beräknade kostnaden uppginge till 30,000 kronor, vore det gifvet, att det återstående

arbetet, något mer än en tredjedel af det hela, ej kunde utföras med nu tillgängliga medel. Ny uppskattning af de återstående åtgärderna hade därför verkställts af den akademiens tjänsteman, som haft sig verkets ledning anförtrodd, samt af arbetets byggmästare, hvilka båda uppgjort det ursprungliga kostnadsförslaget. Enligt denna uppskattning uppginge omkostnaderna för arbetets afslutande till 13,000 kronor. Då här af funnes tillgängliga ungefär 3,500 kronor, fordrades således ytterligare 9,500 kronor.

Under åberopande af hvad akademien uti förut berörda underdåniga skrifvelse den 7 september 1897 anført rörande Visby stadsmurs synnerligen märkliga och i Norden samt en stor del af det öfriga Europa ensamstående beskaffenhet, framhåller akademien, att ett afbrott i eller uppskjutande af de återstående konserveringsåtgärderna vore af flera orsaker särdeles beklagligt. Dels funnes nämligen för arbetet inköpt en ej obetydlig materiel af ställningsvirke, hisstyg, kärror m. m., dels vore genom de föregående årens verksamhet inöfvad en stam af goda, ehuru, såsom lämpligt vore vid ett dylikt arbete, ej många arbetare, hvilket naturligen vore af stor vikt vid ett så svårt och grannlaga företag, hvarjämte vore att märka, att den byggmästare, som hittills på ett särdeles framstående sätt varit arbetschef, endast några år kunde påräknas för arbetet, enär hans verksamhet längre fram sannolikt blefve förlagd utom Visby.

Vidare erinrar akademien, att kostnadsförslaget uppgjorts år 1897, att muren redan då varit i trängande behof af konserveringsåtgärder samt att å ett byggnadsverk af den art och beskaffenhet, hvarom här vore fråga, hvarje år och i synnerhet hvarje vår med dess källossning medförde påkänningar, som kunde delvis blifva ödesdigra för verkets fortfarande bestånd. Slutligen framhåller akademien, att det belopp, 30,050 kronor, som utgjorde summan af de förut anförda, till arbetets afslutande erforderliga 9,500 kronor samt de af Riksdagen och staden Visby redan anvisade medlen, så nära som möjligt öfverensstämde med det ursprungliga kostnadsförslaget, ett förhållande, som förtjänade särskildt uppmärksammas, emedan under de efter kostnadsförslagets uppgörande följande åren såväl arbets- som materialpris väsentligen stigit.

På grund af hvad sålunda anförts har akademien, som ansett det ej med fog kunna ifrågasättas, att Visby stad skulle befinnas villig att vidare lämna bidrag till underhållet af detta ej blott för Gottlands utan för hela Nordens historia så betydelsefulla minnesmärke, hemställt, det Eders Kungl. Maj:t täcktes hos Riksdagen äska ett anslag för en gång af 9,500 kronor, hvilket anslag utan olägenhet för arbetets fortgång kunde fördelas på två år, att ställas till akademiens förfogande till fortsättande och afslutning af konserveringsarbetena å Visby stadsmur.

Efter nådig remiss har öfverintendentsämbetet den 2 december 1902 afgifvit underdånigt utlåtande i ärendet och därvid anført, att ämbetet, som låtit en af sina extra ordinarie arkitekter på platsen taga närmare kännedom om såväl de redan utförda som de afsedda arbetena å Visby ringmur, vid skedd ompröfning icke funnit anledning till erinran vare sig mot de af akademien beträffande ifrågavarande fornlämningar föreslagna konserveringsarbeten eller mot de för desammas verkställande beräknade pris, hvadan ämbetet, med instämmande i de af akademien för dess anslagsbegäran förebragta skäl, ansåge sig böra på det lifligaste hemställa, att denna begäran måtte vinna nådigt afseende.

Då jag delar de af akademien och öfverintendentsämbetet sålunda uttalade åsikter, tillstyrker jag, det Eders Kungl. Maj:t ville föreslå Riksdagen att till fortsättande och afslutande af konserveringsarbetena å Visby stadsmur, i hufvudsaklig enlighet med den därför uppgjorda plan, bevilja på extra stat för år 1904 ett anslag af 9,500 kronor.

Vid bifall härtill lärer hinder icke förefinnas för Eders Kungl. Maj:t att låta under år 1903 af tillgängliga medel förskottera en del af detta belopp.

[86.] I förberörda underdåniga skrifvelse den 26 september 1902 framhöll vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien jämväl, att lämningarna af det i Närke belägna, fordom rika och ansedda *Riseberga nunnekloster* af cistersiensnerorden för närvarande befunne sig i ett fallfärdigt och i öfrigt vanvårdadt skick. Af den forna klosterkyrkan reste sig ännu den prydliga västgafveln till nära sin fulla höjd, under det att af kyrkans öfriga omgifningsmurar endast nedre delen funnes i behåll. Af klosterbyggnaderna framstucke här och där murlämningar under de täckande grushögarna. Att undan fortgående förfall och fullständig förstörelse rädda kvarlevorna af den märkliga klosterstiftelsen hade länge varit ett önskemål, och åtgärder därför kunde, så vida ödesdigra ras skulle förebyggas, nu ej längre uppskjutas. Aftäckandet af klosterlämningarna vid Riseberga erbjöde dessutom ett särskildt intresse. De under jorden dolda grundplanerna af klostren vid Sigtuna och Sko hade genom akademiens försorg aftäckts samt uppmätningar och afbildningar af desamma utförts, men grundplanerna själfva hade på grund af de lokala förhållandena måst åter öfvertäckas med jord. De vore således ej tillgängliga för dem, som besökte platsen. Vid Riseberga åter skulle de aftäckta lämningarna kunna efter vederbörlig konservering få bibehållas ofvan jord, sålunda visande

Bevarande af
Riseberga
klosterruiner.

för kommande tider klosteranläggningens plan och utsträckning. På grund af hvad sålunda blifvit anfördt, hemställde akademien, med öfverlämnande af ett genom dess försorg för klosterlämningarnas vid Riseberga konserverande och aftäckande uppgjortt kostnadsförslag, slutande å 2,000 kronor, att Eders Kungl. Maj:t måtte för vidtagande af ifrågavarande åtgärder hos Riksdagen begära ett anslag å nämnda belopp.

Från akademien har sedermera till ecklesiastikdepartementet öfverlämnats en till akademien insänd, den 19 oktober 1902 dagtecknad skrift, hvari ägaren till Riseberga säteri, kaptenen Axel Lennman, förklarar, att, för den händelse det af akademien ifrågasatta anslaget skulle befinnas otillräckligt, Lennman, under förutsättning att arbetet verkställdes under sakkunnig ledning och skedde å tid, som vore för honom lämplig, ville genom körsior och dagsverken understödja företaget, så att den för konserveringen af klosterlämningarna uppgjorda planen måtte kunna utföras för den beräknade summan.

Öfverintendentsämbetet har den 2 december 1902 afgifvit inforbradt underdånigt utlåtande i ärendet och därvid anfördt, att ämbetet vid skedd ompröfning icke funnit anledning till erinran vare sig mot de föreslagna konserveringsarbetena eller mot de för desammas verkställande beräknade pris, hvadan ämbetet, med instämmande i de af akademien förebragta skäl, på det lifligaste tillstyrkte bifall till akademiens framställning.

På grund af hvad sålunda förekommit hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen att för aftäckande och konservering af lämningarna af Riseberga kloster på extra stat för år 1904 uppföra ett anslag af 2,000 kronor.

Musikaliska akademien.

Hos Eders Kungl. Maj:t har musikaliska akademien i två särskilda [87.] underdåniga skrivelser framhållit behovet af ökad anslag för undervisningen vid det under akademiens inseende ställda *musikkonservatorium*. Den senare af dessa skrivelser, dagtecknad den 25 september 1902, är af följande lydelse:

Förbättrad
undervisning
åt elever vid
musikkon-
servatorium.

»Sedan Eders Kungl. Maj:t genom nådigt cirkulär den 25 oktober 1901 anbefallt musikaliska akademien att inkomma med utredning, huruvida för tiden efter år 1902 ändringar i akademiens lönestat kunde anses böra äga rum, liksom ock huruvida genom förenklingar i förvaltningen tillfälle skulle kunna beredas till indragning af tjänster, hvilka genom de förändrade

[87.] anordningarna kunde undvaras, har akademien, som redan före emottagandet af nämnda nådiga remiss gått i författning om en utredning rörande behovet af ökad anslag, i den 30 sistlidne maj afgifvet underdånigt utlåtande framhållit, att sådant behof föreläge, i hvad rörer såväl aflöningsstaten för ämbetsmän, lärare och betjante som de till akademiens disposition ställda medel samt expensmedlen, och har akademien därvid beträffande de kraf, som närmast afse undervisningen, anført, att dessa äro af dubbel natur, i det såväl den nu beräknade undervisningstiden i vissa ämnen är alldeles otillräcklig, som ock befintliga aflöningar och arfvoden äro alltför knappa i proportion till redan nu fordradt arbete.

»Då emellertid anledning synes vara att antaga, att behandlingen af nämnda underdåniga framställning kan komma att draga ut på tiden, men akademien, utan att vilja eftersätta något af de angifna önskningsmålen, dock måste anse särskildt behovet af ökad undervisning vara af synnerligen trängande natur och snarast möjligt böra afhjälpas, har akademien tänkt sig, att framställningen i dessa delar till äfventyrs skulle kunna bringas redan till näst sammanträdande riksdags kännedom, och vågar akademien i sådant syfte ånyo vända sig till Eders Kungl. Maj:t.

»Akademien skall sålunda tillåta sig förebringa en sammanfattning af de berörda behoven, hvilka alla finnas angifna i den förutnämnda underdåniga skrifvelsen den 30 sistlidne maj. Framställningen där utgår från en redogörelse för de grunder, efter hvilka undervisningen jämlikt nådigt reglemente den 8 december 1881 är ordnad, hvilka grunder akademien fortfarande anser äga full giltighet, så att den på den fotade plananläggningen af studierna icke kan undergå någon ändring i syfte af minskning eller indragning utan men för dessa. Förhållandet är fastmera, att den fastställda planen icke ens kunnat fullständigt genomföras, af brist på medel.

»I sammanhang härmed må uppmärksamheten fästas därå, att den för akademien gällande aflönings- och utgiftsstaten fastställdes den 1 juni 1877, alltså mer än fyra år före reglementet, och att densamma icke, hvad beträffar undervisningens behof, sedermera undergått någon förändring. Ehuru nu visserligen den underdåniga framställning, som ligger till grund för nämnda stat, af akademien utarbetades i sammanhang med förslaget till det reglemente, som fastställdes år 1881, är det dock tydligt, att det först under tillämpningen af reglementet kunnat visa sig, huruvida de för staten gjorda beräkningarna varit riktiga, och det kan väl sägas, att den nu vunna mer än 25-åriga erfarenheten alldeles tydligt pekar på, att nämnda beräkningar i vissa hänseenden varit alldeles för knappt tilltagna. Till styrkande häraf tillåter sig akademien anföra följande.

»Hvarje elev undervisas inom en viss bestånd grupp af ämnen, bland hvilka ett utgör hufvudföremål för hans arbete, under det att de öfriga tjäna att fullständiga den musikaliska bildningen. Benämningarna hufvudämne och biämne må i den följande framställningen få tjäna att beteckna dessa ämnen i deras förhållande till hvarandra. Reglementet upptager sju sådana grupper, med följande hufvudämnen: orgel, piano, sång, stråkinstrument, blåsinstrument, komposition med kontrapunkt, formlära och instrumentation samt harpa. Det sistnämnda ämnet förekommer endast undantagsvis, och i sådant fall med en för tillfället engagerad lärare, hvarför det i den följande framställningen torde kunna lämnas å sido. Biämnena äro af två slag: dels sådana, som äro obligatoriska för elever inom alla grupperna, dels sådana, som tillhöra endast någon särskild grupp. De förra äro harmonilära, piano (naturligtvis utom för elever inom pianogruppen), musikens historia och estetik, körsång samt elementarsång med tonträffning, för så vidt eleven behöfver denna undervisning. De senare äro: biämnerna till orgel: kyrkosång, gudstjänstens ritual samt orgelns stämning och skötsel, af hvilka ämnen kyrkosång äfven kan förekomma såsom enbart undervisningsämne för sådana elever, som aflagt organistexamen. Vidare, biämnerna till sång: deklamation och italienska språket, samt biämnerna till blåsinstrument: instrumentation för militärorkester (äfven detta ämne förekommer understundom själfständigt för elever, som slutat kursen i blåsinstrument). Dessutom förekomma ensemble- och orkesteröfningar, undervisning i pianostämning samt öfningar i scenisk framställning. Dessa sistnämnda tillhöra numera den operaskola, som sedan ett par år är med konservatorium förenad och för hvilkens upprätthållande medel lämnas af styrelsen för kungl. teaterns aktiebolag, en anordning hvarigenom det belopp, som eljest måst för detta ändamål å konservatoriets stat disponeras, nu kunnat inbesparas.

»Uppmärksamheten må fästas därå, att undervisningen i allmänhet är individuell, icke klassundervisning. För hvarje elev beräknas i hvarje ämne en viss tid, den han äger ensam tillgodogöra sig, hvilket icke hindrar, att understundom flera elever kunna närvara vid lektionen, då läraren i tur sysselsätter sig med dem.

»För bestridande af den sålunda föreskrifna undervisningen finnas

1:o ett antal lärarebefattningar å ordinarie stat, med i reglementet föreskrifven tjänstgöringsskyldighet af visst antal timmar i veckan samt i viss proportion mot timantalet beräknad aflöning;

2:o ett till akademiens disposition ställt anslag å kr. 8,000, för anställande af biträdande lärare m. fl. för undervisningen nödiga utgifter.

»Timantal och aflöning för de ordinarie lärarne stå till hvarandra i

- [87.] det förhållande, att emot hvarje timme i veckan under arbetsåret (cirka 33 veckor) svarar ett belopp af kr. 133: 33; 6 timmars tjänstgöring betingar sålunda en aflöning af kr. 800, 12 timmar motsvaras af kr. 1,600 o. s. v. Aflöningen utgår med $\frac{3}{4}$ såsom lön och $\frac{1}{4}$ såsom tjänstgöringspenningar, hvarjämte finnas tvenne ålderstillägg efter resp. 5 och 10 års tjänstgöring, hvartdera utgående med 10 % å aflöningen. Arfvodena å det till akademiens disposition ställda anslag, »supplementärstaten», utgå, där de motsvaras af på förhand bestämdt antal timmar i veckan, dels efter ofvan anförda beräkningsgrund kr. 133: 33 pr timme i veckan, dock utan ålderstillägg, dels efter ett belopp af 100 kronor pr timme i veckan. Denna »supplementärstat», hvilken efter sakens natur är underkastad växlingar, fastställles terminsvis. Uppmärksamheten torde i detta sammanhang få fästas därpå, att betalning för musikundervisning i vårt land likasom öfverallt annorstädes plägar utgå efter timberäkning, äfvensom att de ofvannämnda siffrorna ungefärligen motsvara resp. 4 och 3 kr. i timmen.

»De å ordinarie stat uppförda lärarebefattningarna äro följande.

ä m n e	timantal pr vecka	aflöning pr år
i orgelspelning	20	2,666: —
» pianospelning	20	2,666: —
» solosång	15	2,000: —
» violinspelning	15	2,000: —
» violoncell- och kontrabasspelning	12	1,600: —
» spelning å blåsinstrument af trä	12	1,600: —
» spelning å blåsinstrument af mässing	6	800: —
» instrumentering och komposition	12	1,600: —

»Dessa ämnen äro, efter här använd terminologi, hufvudämnena; biämnena åter äro:

elementar-, kyrko- och körsång	15	2,000: —
harmonilära	15	2,000: —
musikens historia och estetik	bestämnes af läroverks- styrelsen efter behovet	1,600: —
pianostämning		800: —
ensemble- och orkesterspelning	3	450: —

(intet ålders-
tillägg)

»Supplementärstaten för sistlidna vårtermin gestaltade sig vidare på följande sätt: [87.]

ä m n e	timantal pr vecka	terminsarfvode (= pr $\frac{1}{2}$ år)
sång, solo	6	400: —
» ensemble	1 $\frac{1}{2}$	100: —
violin	7	466: 67
blåsinstrument af mässing	1	50: —
pianospelning, såsom biämne i organistklassen	20	1,333: 33
d:o i andra klasser: 2 lärare	14 $\frac{1}{2}$	725: —
harmonilära: (två lärare)	12	600: —
deklamation	5	250: —
italienska	5	250: —
ackompanjemang till sånglektioner		250: —
d:o till lektioner i andra ämnen, vid examina, samt till biträden vid ensemble- och orkesteröfningar		150: —
ökad undervisning i elementarsång samt öfvervakande af lärare- kandidaters profundervisning i folkskola		300: —
		4,875: —

»Då det å statsanslaget för ändamålet tillgängliga beloppet endast uppgår till hälften af de till akademiens disposition stående kr. 8,000 d. v. s. kr. 4,000, har akademien af egna medel för statens tillämpning anslagit kr. 875, hvarjämte akademien likaledes som arfvodesförhöjning för de jämförelsevis svagast aflönade i analogi med det å ordinarie lönerna utfallande dyrtidstillägget lämnat ett belopp af kr. 212: 50; alltså tillsammans kr. 1,087: 50.

»De ofvannämnda siffrorna gälla en termin; för år räknadt skulle, efter samma grunder, supplementärstaten uppgå till kr. 9,750, hvaraf akademiens bidrag vore kr. 1,750 — förutom kr. 425 till de nämnda arfvodesförhöjningarna. Akademien utgår från siffran kr. 1,750 såsom det ungefärligen normala, ehuru visserligen hennes bidrag innevarande termin torde komma att ställa sig något större. Detta förhållande, att akademien af egna medel måste fylla i brist å supplementärstaten, består nästan ända sedan 1881 års reglemente började tillämpas.

»Enligt hvad af ofvanstående framgår, är för närvarande sammanlagda antalet veckotimmar i hufvudämnen följande:

[87.]

	å ordinarie stat	å extra stat	tillsammans
orgel.....	20	—	20
piano	20	—	20
solo- och ensemblesång	15	7 ¹ / ₂	22 ¹ / ₂
violin	15 (2 t. ensemble)	7	22
violoncell och kontrabas	12	—	12
träinstrument	12	—	12
mässingsinstrument.....	6	1	7
instrumentering och komposition.....	12	—	12

»Sammanlagda antalet elever plägar växla mellan 160 och 170, sistlidne vårtermin 164. För bedömande af frågan huruvida detta antal elevplatser — det allra högsta som under nuvarande förhållanden rimligen kan beredas — motsvarar behovet, må anföras, att under åren 1882—1901 antalet inträdessökande utgjort 4,014, af hvilka endast 1,259 kunnat antagas såsom elever, under det 801 antecknats såsom aspiranter. En ökning af undervisningen åtminstone i vissa hufvudämnen skulle sålunda vara synnerligen välbehöflig ur synpunkten af efterfrågan. Innan akademien uttalar sig härom, utbeder akademien sig emellertid att få öfvergå till en framställning rörande undervisningen i biämnena.

»De för alla elever obligatoriska biämnena äro: harmonilära, piano-spelning (utom naturligtvis för elever i piano såsom hufvudämne), elementar- och körsång samt musikens historia och estetik. Den beräknade undervisningstiden i detta sistnämnda läroämne, hvilken användes dels till föreläsningar för alla elever, dels ock till särskild kurs för dem, hvilka förbereda sig till musiklärareexamen, är någorlunda tillräcklig. I de öfriga åter är den i dubbel mening otillräcklig, såväl på det sätt, att elever, hvilka i dessa ämnen borde ha undervisning, ej kunna få sådan af brist på utrymme, som ock på det sätt, att, då man likväl är nödgad låta så många elever som möjligt få del af undervisningen, tiden för en hvar blir alltför knappt tillmätt. Akademien anhåller att i detta hänseende få förbringa en utredning beträffande hvart och ett af de nämnda ämnena.

»Harmonilära.

»Den ordinarie läraren har 15 timmar, å supplementärstat har kunnat beredas 12 timmar, tillsammans 27 timmar i veckan. Regeln har varit den, att på hvarje timme beräknats 4 elever — alltså en undervisningstid af 15 minuter för hvarje elev. Att denna tid är alldeles för knappt tilltagen, borde vara själfklart: läraren skall ej blott rätta de exempel eleven

under veckan utarbetat, utan ock finna tid till förklaringar och analys, [87.] hvilket äfven med det mest skrupulösa tillvaratagande af minuterna kan visa sig omöjligt. En del af läxan måste uppskjutas till nästa gång — och elevens framsteg hämmas, till men för hela hans musikaliska utbildning. Och trots detta nedpressande af tiden räcker den ändock ej till för alla dem, som borde vara delaktiga af undervisningen; det händer, att elever, som efter afslutad kurs i elementarsång äro färdiga att intagas i harmoni, få vänta därpå både en och två terminer.

»Särskildt må uppmärksamheten fästas å följande förhållande. Reglementet förutsätter en undervisningstid af 4 terminer såsom den normala för afläggande af organistexamen. Denna tid har emellertid visat sig vara otillräcklig: nästan undantagslöst begär eleven att få stanna ännu en termin, och i regeln är detta också välbehöfligt för hans normala utbildning. Det är emellertid så godt som aldrig bristande färdighet i orgelspelning, som föranleder uppskofvet, utan vanligen outvecklad förmåga i preludiering och modulering. Den nödvändiga förutsättningen för sådan färdighet är emellertid reda och säkerhet i de harmoniska insikterna; försenad utveckling härutinnan verkar sålunda i dubbel måtto fördröjande för examen. En normaltids af 5 terminer i stället för 4 betyder härvidlag, att af de 30 elever i orgel, som kunna emottagas, i förra fallet 12, i senare fallet 15 årligen utexamineras. Då det nu icke lärers låta sig förnekas, att de vid konservatorium utbildade organisterna i regeln stå framför dem, hvilka aflagt examen i landsorten — ett förhållande, lätt förklarligt ur synpunkten af den systematiskt ordnade, jämförelsevis mångsidiga undervisning de under en icke alltför kort tid varit i tillfälle att, med uteslutande af annan sysselsättning, tillgodogöra sig — måste en eventuell ökning i dessas antal med 25 % anses betyda icke så litet för höjande af ståndpunkten inom landet i berörda hänseende. Vidare må uppmärksamheten fästas vid den betydelse en möjlig förkortning af studietiden har för eleven, hvilken i regeln endast med lånade medel kan bestrida de för en studiekurs i hufvudstaden mer och mer sig stegrande omkostnaderna, dem han underkastar sig mera i syfte att vinna verklig duglighet för skötandet af sitt tilltänkta kall än, dessvärre, med synnerlig utsikt att denna ingalunda lätt förvärfvade utbildning skall motsvaras af en rimlig ersättning eller ens kunna, i och för sig, göra sig gällande gent emot faktiskt underlägsna konkurrenter om tjänster. En väsentlig ökning af undervisningstiden i harmonilära är sålunda af behovet påkallad, och anser akademien 40 timmar i veckan vara väl behöfliga; ökningen skulle sålunda utgöra 13 timmar.

[87.]

»Pianospelning.

»I detta ämne finnas å supplementärstat upptagna $34\frac{1}{2}$ timmar i veckan. Af denna tid användas 27 å 28 timmar för undervisning åt dem, hvilka förbereda sig till afläggande af organist-, musiklärare- eller militär musikdirektörsexamen (högsta undervisningstid 35 minuter för organistelever). Återstå 7 timmar för elever i andra ämnen samt för öfningar i ackompanjemang. Huru otillräckligt detta är, inses redan med kännedom därom, att af antalet elever i sång, cirka 30 (den egentliga kyrkosången oräknad), endast få äro vid inträdet i konservatorium i stånd att med pianots tillhjälp inlära sina läxor, än mindre ackompanjera sig själfva. För elever i andra ämnen såsom t. ex. stråkinstrument, hvilka ej förbereda sig till examen, blir endast mycket undantagsvis tillfälle till pianoundervisning.

»Det nämnda timantalet är fördeladt på tre lärare, af hvilka en med 20 timmar har till hufvuduppgift undervisningen af de 30 organisteleverna, bland hvilka ett flertal äfven aflägga musiklärareexamen; en annan (med 10 tim.) har företrädesvis om hand utbildningen af elever i spelning å blåsinstrument, som ämna aflägga den militära direktörsexamen; en tredje ($4\frac{1}{2}$ tim.) slutligen sängelever och öfningar i ackompanjemang.

»Förutom den förstnämnde lärarens hufvudsakligen för de 30 organisteleverna afsedda 20 timmar borde finnas tillgång till åtminstone 25 timmar, därest behofvet af undervisning åt öfriga examinander samt elever i sång och andra hufvudämnen skall tillgodoses. Ökningen skulle sålunda utgöra $10\frac{1}{2}$ timmar.

»Elementar-, kyrko- och körsång.

»I dessa ämnen finnes å ordinarie stat en lärarebefattning med 15 timmar, hvarjämte tillfälle till någon timme därutöfver under innevarande termin beredts å supplementärstaten. De 15 timmarna äro fördelade så, att för körsång beräknas $1\frac{1}{2}$ timme, för elementarsång 3 timmar samt för kyrkosång de återstående $10\frac{1}{2}$ timmarna, hvarvid är att märka, att flertalet af dem, som förbereda sig till kyrkosångareexamen, äfven ärna aflägga musiklärareexamen, hvarför undervisningen måste afse utbildning äfven i sistnämnda hänseende. Den sålunda tillgängliga tiden är tydligtvis alldeles otillräcklig.

»För körsång borde finnas 3 eller åtminstone $2\frac{1}{2}$ timmar, hvilket är den för en vanlig körrepetition, med nödig paus för hvila, öfliga tiden.

»Hvad beträffar elementarsång, kan betydelsen af detta ämne, såsom grundläggande för all musikuppfostran, knappast öfverskattas. Erfarenheten vid inträdesexamina ger alltför tydligt vid handen, att den enskilda musikundervisningen, hvad beträffar omsorgen om den allmänna musikinläran,

lämnar mycket öfrigt att önska — de flesta nyantagna elever äro synnerligen väl i behof att få sina kunskaper härutinnan befastade och bragta till klarhet. Ej mindre nödiga äro gehörs- och tonträffningsöfningar, och detta icke blott för de jämförelsevis mindre utrustade eleverna, utan äfven för sådana, hvilkas musiköra af naturen kan vara mycket godt, men saknande nödig öfning. Besinnar man, att antalet nyantagna elever för hvarje termin uppgår till 20 à 30 samt att den ifrågavarande undervisningen visst icke alltid kan afslutas på en termin, är tydligt, att de nämnda 3 timmarna föga förslå. Af denna anledning och äfven för att bereda lärarekandidater en nyttig öfning hafva sedan längre tid sådana tjänstgjort som monitörer i ämnet. Dessas undervisning kan emellertid naturligtvis ej vara fullt effektiv och borde kunna af läraren öfvervakas vida mer, än hvad nu kan vara fallet. Sex à åtta timmar i stället för de tillgängliga tre är hvad som behöfs för att ändamålet skall kunna vinnas.

»Lika otillräckliga äro de 10¹/₂ timmarna för dem, som bereda sig till kyrkosångare- och musiklärareexamina. Kyrkosång är obligatoriskt biämne till orgel, och tillfälle till undervisning borde kunna beredas åt alla de orgelelever, hvilkas röstförhållanden efter genomgången målbrott medge emottagandet af sådan undervisning, alltså åtminstone 20 af de befintliga 30. Därtill komma alla de, som redan aflagt organistexamen vid så unga år, att sångstudiet först efteråt kan börja, samt slutligen den för musiklärareutbildningen nödiga särskilda undervisningen. Det är visserligen sant, att, hvad själfva de egentliga sångöfningarna beträffar, dessa ej kunna gestalta sig annorlunda för den ena än för den andra examen; tonbildning, andhämtning m. m. kan och bör ej vara mer än på ett sätt. Men under det att för kyrkosångaren uppgiften närmast består i att inom ett jämförelsevis begränsadt område praktiskt tillämpa en vunnen färdighet, så ställer den sig för musikläraren vida mera omfattande. Han behöfver ett systematiskt ordnad vetande samt förmåga af klar och tydlig framställning. Han behöfver en viss snabbhet i uppfattningen och förmåga af kritiskt hörande, som, äfven under förutsättning af goda naturanlag, kräfver sin särskilda utbildning. Tillfälle bör i sådant hänseende finnas att fortsätta elementarsångens gehörs- och tonträffningsöfningar med upptecknande efter diktamen (förspelning) af kortare och längre tonföljder, förscende af obetecknade sångstämmor med andhämtnings- och andra för ett riktigt föredrag behöfliga tecken, samt med öfningar i à vista sång, därvid uppmärksamheten fästes ej blott vid tonhöjd och tidsvärde, utan ock vid tonbildning, artikulation, andhämtning, timbre, uttryck. Med denna uppfattning måste akademien anse, att åt-

[87.] minstone under det sista studieåret kräfves dubbel undervisningstid för musikleärekandidaten mot för kyrkosångaren.

»Akademien tillåter sig i detta sammanhang fästa uppmärksamheten därå, att under det själfva examen närmast medför behörighet till musikleärebefattning i skolor, så afläggas densamma af ett flertal personer, hvilkas blifvande lärareverksamhet kommer att falla inom det privata området, hela landet öfver, och afser ej blott barn, utan äfven fullvuxna personer. Den ofvan antydda jämförelsevis mångsidiga uppfostran är sålunda ett villkor för höjande och stärkande af den allmänna musikaliska bildningen hos oss. Fullt fog torde sålunda finnas för det yrkande, att det befintliga antalet timmar i ämnet fördubblas, så att utöfver den ordinarie lärarens 15 timmar tillfälle beredes till ytterligare lika många.

»För den blifvande musikleäraren synes emellertid ännu en annan art af utbildning vara af behofvet påkallad än den, som kan lämnas af konservatorieundervisningen, nämligen tillfälle till praktiska öfningar i skola, efter analogi med profåret för lärare i vanliga skolämnen. Fordran härpå har under senare tider ofta framställts och, som synes akademien, icke utan fog. Den bästa anordningen vore nog antagligen, att själfva examen först aflades och de praktiska öfningarna ägde rum efteråt. I afvaktan på ett möjligt genomförande af denna tanke kunde och borde emellertid under det sista konservatorieåret tillfälle gifvas till profundervisning i skola, under öfvervakande och ledning af erfaren lärare i skolsång. Ett försök därtill är gjordt innevarande år, sedan akademien anslagit medel, i det efter öfverenskommelse med folkskoleinspektören de elever, som närmast förbereda sig till examen, hvardera en timme i veckan ledt sånglektion i olika klasser i Jakobs folkskola under ledning af sångläraren vid folkskolelärarinneseminariet, vid hvars lektioner i seminariet eleverna äfven haft tillfälle hospitera. Den naturligtvis ännu ringa erfarenhet, som härvid vunnits, är dock sådan, att den ovillkorligen manar till efterföljd, och akademien tillåter sig därför föreslå, att lämpligt belopp för ändamålet ställes till akademiens disposition. Det årliga medeltalet af de ifrågasvarande examinanderna är 12 å 15, för öfvervakande af de beträffande proflektionerna anses 6 å 8 timmar i veckan erforderliga, hvartill komma kritik och föreläsningar. Ett arfvode af 1,000 kronor skulle icke mer än motsvara behofvet ur synpunkten af nu gällande beräkningsgrund. Därest detta belopp ställes till disposition, kunde de 600 kronor, som nu å supplementärstat finnas anslagna för dels detta ändamål dels ökad undervisning i elementarsång, helt användas för denna sistnämnda, hvarigenom behofvet af extra timmar härutinnan skulle minskas från de ofvan åskade 15 timmarna till 9 timmar.

»Blämmen till sång enbart äro: deklamation och italienska språket, för hvardera af hvilka 5 timmar finnas å supplementärstat.

»Benämningen »deklamation» kan till en viss grad vara vilseledande: undervisningens hufvuduppgift är ingalunda att dana »deklamatörer», utan den afser vinnande af tydlighet i artikulationen, enligt det bildade språkets kraf, jämte bortarbetande af dialektovanor, samt tillämpning häraf vid läsning af prosa och vers, därvid uppmärksamheten fästes å tydligt framhållande af innehållet, genom iakttagande af tonviktens och satsbyggnadens fordringar — hvilket allt visserligen kommer till sin rätt vid det väl instuderade föredraget af en dikt. Deltagande i denna undervisning är nu obligatoriskt endast för elever i egentlig solosång, men de ofvan anförda öfningarna äro tydligtvis ingalunda mindre viktiga för dem, som utbilda sig till kyrkosångare och musiklärare. En ökning af tiden med åtminstone 2 timmar för detta ändamål synes af behovet påkallad.

»Någon kunskap i det italienska språket är för den högre sångutbildningen af allmänt erkänd betydelse. Undervisningen härutinnan är af sångelever mycket eftersökt — och den nuvarande läraren, hvilken innehaft sin befattning alltsedan 1879, har alltid själfmant ökat på undervisningstiden efter behovet. Sedan rätt långt tillbaka har läraren utöfver de 5 timmar, för hvilka anslag finnes, gifvit ej mindre än 4 timmar extra. En höjning af den beräknade tiden från 5 till åtminstone 7 timmar synes här önskvärd.

»För ackompanjemang till sånglektioner finnes upptaget ett belopp af kr. 500. Det må påpekas, att om än läraren själf kan ackompanjera vid nybörjares lektioner, så är det hvarken lämpligt eller i regeln ens tänkbart, att han skulle göra det vid mera framskridna elevers lektioner. De stycken, som här förekomma till inöfning, äro, hvad särskildt angår modern musik, vanligen så utarbetade till pianostämman, att dess korrekta utförande kräfver speciell pianistutbildning, som ej kan förutsättas hos den, som till sin hufvuduppgift har sången; vidare måste alltid utförandet af ett sådant ackompanjemang träda hindrande i vägen för den noggranna uppmärksamhet, hvarmed läraren har att följa elevens prestationer. De nämnda 500 kr. hafva hittills motsvarats af en tjänstgöring af 10 timmar i veckan — d. v. s. ungefär kr. 1: 50 i timmen. Ett sådant pris innebär ett väsentligt underbjudande af hvad som kan ernås på det privata området; och då vidare de nu tillgängliga 10 timmarna icke förslå ens för halfva antalet sånglektioner, torde en ökning med kr. 250 vara nödvändig.

»För ackompanjemang till lektioner i andra ämnen än sång, samt vid musikföredrag, termins-, inträdes- och afgangsexamina, äfvensom för arfvoden till nödiga biträden vid orkester- och ensembleöfningar, såväl vokala

[87.] som instrumentala, samt eventuellt vid köröfningar, finnas tillgängliga kr. 300 — ett alldeles otillräckligt belopp. Vid musikföredragen kan visserligen påräknas lättnad i arbetet därigenom, att de mera framskridna piano-eleverna biträda, hvilket dock ingalunda alltid är möjligt eller lämpligt. Vid examensprof kan en sådan anordning naturligen endast högst undantagsvis ifrågakomma. Instrumentala biträden för inom detta område fallande öfningar kunna vara behöfliga, dels för den händelse nödigt antal tillräckligt utbildade elever å blåsinstrument för deltagande i orkesteröfningarna saknas, hvilket kan inträffa med t. ex. oboe och fagott, som mindre studeras än andra träinstrument, dels ock för instuderande af mera fordrande kammarmusikverk. Exempelvis må nämnas vissa verk af Beethoven, hvilka böra både spelas och höras, där öfriga stämmor kunna på lämpligt sätt besättas, men violoncellstämman öfverstiger en vanlig elevs förmåga. Hvad beträffar det vokala området, gör sig den allmänna bristen å tenorröster ej mindre gällande i konservatoriet än annorstädes, och biträden krävas understundom för att kunna få till stånd effektiva både kör- och ensemblesångöfningar. Anslaget kräver en höjning till minst kr. 600.

»Ämnet instrumentala ensembleöfningar faller närmast inom orkesteranförarens område, hvarför den för honom anslagna tid af 3 timmar fördelats med hälften hvar på orkester- och ensembleöfningar, hvarförutom af den ordinarie violinlärarens 15 timmar 2 disponerats för stråkkvartettspel. Anordningen har låtit sig utan svårighet genomföras särskildt med hänsyn därtill, att befattningen som orkesteranförare varit uppdragen just åt nämnde violinlärare — något som dock icke kan tänkas alltid lämpa sig. Tiden är dessutom för knapp: ämnet är af största betydelse, hvad angår den högre musikaliska utbildningen, såväl för de utförande själfva som ock för de öfriga eleverna, hvilkas enda tillfälle att få höra kammarmusik i regeln torde utgöras af musikföredragen, där de å ensemblelektionen inöfvade verken pläga utföras. Orkesteranförarens tid borde ökas från 3 till 5 timmar, hvarigenom tiden för själfva orkesteröfningarna kunde beräknas till åtminstone 2 timmar och återstoden användas för ensemblespelning. Hvad orkesteröfningarna angår, vore det nog svårt att kunna samla alla, som däri böra deltaga, mer än en gång i veckan — äro de åter samlade, så borde öfningen räcka minst 2 timmar, helst under densamma en paus för hvila alltid blir nödvändig.

»Den ökning af undervisningstiden i biämnen, som sålunda ifrågasatts, afser, såsom af ofvanstående torde framgå:

1:o) att göra reglementet verkligen effektivt, så att den för eleverna i de olika hufvudämnena föreskrifna undervisningen kommer dem alla till

del i sådant mått, att den afsedda allmänna musikbildningen vinnes, och särskildt [87.]

2:o) att sätta läroverket i stånd att på ett fullständigare och ändamålsenligare sätt än hittills verka för hvad reglementet anger såsom dess främsta uppgift: utbildningen af personer, hvilka önska anställning såsom organister, kyrkosångare, musiklärare vid allmänna läroverken och musikdirektörer vid militärkåren.

»Beträffande hufvudämnena kan en ökning af undervisningstiden innebära antingen möjlighet till intagande af ett större antal elever eller beredande af mera undervisning för det elevantal, som redan finnes. Det sistnämnda behovet torde få anses i främsta rummet behjärtansvärdt.

»I sång, pianospelning och spelning å stråkinstrument beräknas för hvarje elev ungefär en timme i veckan, hvilket torde få anses normalt. På orgellärarens 20 timmar undervisas 30 elever — alltså 40 minuter på en hvar — hvilket, tack vare ett skrupulöst tillvaratagande af tiden och dessutom dess utsträckande särskildt vid tidpunkterna för examen, hittills låtit sig utan större olägenhet genomföras. Någon möjlighet att å supplementärstaten inrymma åtminstone tillfälliga extra timmar borde dock finnas.

»Läraren i blåsinstrument af trä har på 12 timmar 18 elever — de sålunda tillgängliga 40 minuterna hafva af honom själfmant ökats till 45, och ger han sålunda $1\frac{1}{2}$ timme i veckan utöfver sin ordinarie tid. I blåsinstrument af mässing samt i instrumentering och komposition beräknas blott 30 minuter pr elev. I det första af dessa ämnen är en ökning verkligen behöflig; timantalet är blott 6 för fyra olika instrument: valdthorn, trumpet, kornett och basun. Den ringa undervisningstiden kan möjligen anses tillräcklig i betraktande därpå, att eleverna alltid äro anställda vid regementen och äfven där få öfning. Besinnar man emellertid, att mässingsinstrumenten äro de till antalet talrikast representerade på militärkåren samt att dessas antal på sista tiden betydligt ökats, lärers behovet af en ökning i elevantalet vara tydligt. På supplementärstat har kunnat beredas 1 timme förutom de ordinarie 6; dessa borde emellertid helst ökas till 9, då den extra timmen kunde inbesparas.

»I »instrumentering och komposition» undervisas på 12 timmar ej mindre än 24 elever — alltså 30 minuter för en hvar. En sådan anordning har nödvändiggjorts af ämnets omfattning: däri ingå ej mindre kontrapunkt, egentlig komposition med formlära samt instrumentation för vanlig orkester än ock instrumentation för militärorkester, hvilket är en fråga de egentliga kompositionsstudierna fristående specialitet. Ämnet är emellertid biämne till spelning å blåsinstrument, och betyg därutinnan i militärdirektörsexamen obligatoriskt, hvarför det måste, såsom tillhörande

[87.] hvad reglementet fastställer som konservatoriets främsta uppgift, särskildt tillgodoses, då vid intagning af nya elever väl förekommer mellan sökande till ämnets skilda delar. Sistlidne vårtermin var antalet elever i instrumentation för militärorkester ej mindre än 13. Den återstående tiden (ej fullt 6 timmar) är dock väl knappt tilltagen att kunna räcka för ej mindre kontrapunkten, den viktiga grundvalen för all högre teoretisk musikkbildning, än ock den därpå sig fotande kompositionskonsten med dess nödvändiga komplement af insikt i den rätta användningen af de musikaliska uttrycksmedlen: röster och instrument. Då Riksdagen beviljat ett anslag af ej mindre än 6,000 kronor årligen till uppmuntran af denna konst, synes man väl kunna hoppas, att afven de förberedande studierna för dess utöfning bättre än hittills tillgodoses. En ökning af undervisningstiden från 12 till 15 timmar torde vara det minsta, som bör ifrågakomma.

»Vid beräkningen af det belopp, som skulle krävas för att efter nu gällande beräkningsgrunder tillgodose de ofvan anförda behofven, för så vidt de bestå i ökad timundervisning, har akademien utgått därifrån, att sådan undervisning i de ämnen, där lärare å stat finnas, borde i främsta rummet åt dem uppdragas, dock att deras sammanlagda undervisningstid icke borde beräknas till mer än 20 timmar i veckan, hvilket för närvarande är och lämpligen torde böra vara maximum för en och samma lärare. Det öfverstigande timantalet i dessa ämnen skulle bestridas af biträdande lärare, likasom ock timmarna i de ämnen, där lärare å stat ej finnas. Beloppen för de åt lärare å stat uppdragna timmar, hvilka skulle betraktas såsom arfvoden, borde rimligen utgå efter samma beräkningsgrund som deras egentliga aflöning, alltså, med undantag för orkesteranföraren, efter kr. 133: 33 pr veckotimme, under det arfvodena för de biträdande lärarne tills vidare kunde beräknas efter de för dem i allmänhet gällande kr. 100 pr veckotimme.

»Då sålunda läraren å stat i harmoni i sådan egenskap har en tjänstgöringsskyldighet af 15 timmar, skulle dessa ökas till 20, med en motsvarande ersättning af kr. 666, hvarigenom hans arvode å supplementärstat blefve ledigt. De å sistnämnda stat nu tillgängliga 12 timmar skulle då behöfva ökas med 8 timmar, motsvarande kr. 800, för att det såsom behöfligt angifna sammanlagda antalet 40 timmar skulle uppnås.

»Läraren i elementar-, kyrko- och körsång har likaledes 15 timmar, hvilka borde ökas med 5 timmar, motsvarande kr. 666; för biträdande lärare behöfdes då, förutom de å supplementärstaten upptagna kr. 600, motsvarande 6 timmar, ytterligare beräknas kr. 400 för 4 timmar.

»Läraren i komposition med 12 timmar skulle erhålla ytterligare 3 timmar, motsvarande kr. 400, samt lärarens i spelning å blåsinstrument af

[87.]

mässing 6 timmar ökas med 3 timmar, motsvarande kr. 400. Af dessa sist-nämnda finnas dock redan tillgängliga å supplementärstat kr. 100, hvarför verkliga behovet vore kr. 300. Vidare skulle orkesteranförarens 3 timmar höjas till 5 timmar, betingande en ökning med kr. 300. Till de å supplementärstaten upptagna $34\frac{1}{2}$ timmar i piano såsom biämne skulle, för nående af det såsom behöfligt angifna sammanlagda antalet 45 timmar, komma ytterligare $10\frac{1}{2}$ timmar, betingande ett arfvode af kr. 1,050. För ökad undervisning i deklamation och italienska språket skulle beräknas 2 timmar i hvardera ämnet, tillsammans kr. 400. Till dessa efter timundervisning beräknade belopp skulle slutligen komma de såsom behöfliga för ackompanjemang och biträden vid orkester- och ensembleöfningar förut angifna tillsammans kr. 550, afvensom för öfvervakande af profundervisning i skolor kr. 1,000.

»En sammanfattning af de behof, hvilka sålunda framställts, skulle te sig på följande sätt:

ä m n e	för ökning af å stat anställda lärares tjänstgöring kr.	för biträdande lärare kr.	tillsammans kr.
harmonilära	666: —	800: —	1,466: —
pianospelning	—	1,050: —	1,050: —
elementar-, kyrko- och körsång	666: —	400: —	1,066: —
instrumentering och komposition	400: —	—	400: —
spelning å blåsinstrument af mässing ..	300: —	—	300: —
orkesteranföraren	300: —	—	300: —
deklamation	—	200: —	200: —
italienska språket	—	200: —	200: —
ackompanjemang samt biträden vid or- kester- och ensembleöfningar	—	550: —	550: —
öfvervakande af profundervisning i skolor	—	1,000: —	1,000: —
		summa kronor	6,532: —

»Denna siffra skiljer sig med 67 öre från de i akademien underdåniga skrifvelse den 30 sistlidne maj angifna, för samma behof beräknade, men å skilda titlar uppförda summorna kr. 5,098 och kr. 1,433: 33, tillsammans kr. 6,531: 33; beroende denna olikhet därpå, att vid det i nämnda underdåniga skrifvelse framställda förslaget att å fast aflöningsstat öfverflytta en biträdande lärare i pianospelning det för denne å supplementärstat upptagna arfvode, kr. 2,666: 67, afrundats till kr. 2,666. Akademien har emellertid icke funnit sig böra i detta sammanhang ånyo upptaga detta förslag, likasom akademien nu äfven lämnat å sido vissa öfriga framställda behof, däribland den allmänna förhöjning med 25 % af

för undervisningen afsedda aflöningar och arfvoden, hvilken akademien ansett väl motiverad icke blott af senast inträdda dyrtid, utan i lika mått af knappheten i de beräkningar, som ligga till grund för den mer än 25 år gamla staten.

»Akademien måste förklara sig alldeles sakna förmåga att af egna medel bestrida de här omförmälda behofven, helst akademien redan för tillämpning af den nuvarande supplementärstaten lämnar bidrag, som för innevarande år kan beräknas snarare öfverstiga än understiga det förut angifna beloppet kr. 1,750, förutom de, dyrtidstilläggen för lärare å stat motsvarande, till mer än kr. 400 uppgående arfvodesförhöjningarna för biträdande lärare.

»I afvaktan på att det i meranämnda underdåniga skrifvelse den 30 sistlidne maj framställda förslag, som afser ökning af det för akademien å ordinarie stat upptagna anslag, kommer under vederbörlig pröfning, vågar akademien sålunda, i förhoppning att åtminstone under den närmaste framtiden kunna med det ofvan angifna mindre beloppet bestrida de ökade utgifter, undervisningen måste anses kräva, hos Eders Kungl. Maj:t i underdånighet anhålla, att Eders Kungl. Maj:t täcktes till näst sammanträdande riksdag aflåta nådig proposition om uppförande å extra stat för akademien af nämnda belopp, kr. 6,532.»

Då akademiens sålunda gjorda framställning, hvilken icke afser någon ökad kostnad för den nu lämnade undervisningen, utan endast beredande af behöflig ökning i antalet undervisningstimmar, synes mig högeligen behjärtansvärd, tillstyrker jag, det Eders Kungl. Maj:t behagade föreslå Riksdagen att för anordnande af ökad undervisning vid musikkonservatorium samt beredande af tillfälle för vissa elever vid konservatoriet till profundervisning i skola på extra stat för år 1904 anvisa ett anslag af 6,532 kronor.

Naturhistoriska riksmuseum.

[88.] I skrifvelse den 10 september 1902 har vetenskapsakademien gjort underdånig framställning om anslag för år 1904 till naturhistoriska riksmuseets *etnografiska afdelning*.

Beträffande de till nämnda museiafdelning förut beviljade anslag får jag till en början erinra om följande.

År 1889 föreslog Eders Kungl. Maj:t Riksdagen att till vård, underhåll och förkofran af museets etnografiska samling bevilja på extra stat för år 1890 ett anslag af 4,000 kronor. Denna framställning bifölls af

Riksdagen med den ändring, att ett anslag på extra stat för år 1890 af 2,800 kronor till ändamålet beviljades. Enahanda anslag anvisades sedermera af Riksdagen för samma ändamål på extra stat för hvart och ett af åren 1891—1897. Med anledning af Eders Kungl. Maj:ts därom under år 1897 gjorda framställning anvisade Riksdagen till vård, underhåll och förkofran af nämnda samling på extra stat för år 1898 ett anslag af 7,300 kronor, hvaraf 4,500 kronor voro afsedda till arfvode åt en särskild föreståndare för samlingen. Jämväl för hvart och ett af åren 1899—1902 beviljade Riksdagen för ifrågavarande ändamål på extra stat enahanda belopp 7,300 kronor, hvaraf 4,500 kronor till arfvode åt en föreståndare för berörda samling.

I statsverkspropositionen år 1902 framlade Eders Kungl. Maj:t, med anledning af vetenskapsakademiens därom gjorda framställning, förslag för Riksdagen dels om uppförande på naturhistoriska riksmuseets ordinarie stat af aflöning åt en intendent i etnografi, dels ock om beviljande af ett extra anslag till samlingarnas vård, underhåll och förkofran. Den af vetenskapsakademien gjorda framställningen var åtföljd af, bland annat, en till akademien ställd skrifvelse, däruti tillförordnade föreståndaren för naturhistoriska riksmuseets etnografiska afdelning, filosofie doktorn H. Stolpe anhållit, det akademien ville utverka, att det dåvarande anslaget till den etnografiska afdelningens vård, underhåll och förkofran blefve höjdt till 8,500 kronor, hvaraf 4,500 kronor fortfarande, såsom dittills, skulle utgöra arfvode åt afdelningens föreståndare. Till stöd för denna anhållan hade Stolpe åberopat följande.

Den del af den etnografiska afdelningens anslag, som icke afsåges till arfvode åt föreståndaren, hade befunnits otillräcklig till fyllande af de anspråk, som numera måste ställas på afdelningens vetenskapliga utveckling, hvilket särskildt visade sig däri, att, efter frånräknande af nödiga utgifter för samlingarnas vård och underhåll, ett alltför ringa belopp återstode till museets förkofran i egentlig mening genom inköp af etnografiska föremål. Visserligen hade år 1901, sedan Eders Kungl. Maj:t äskat ett särskildt anslag för en gång å 5,000 kronor såsom bidrag till inlösen åt afdelningen af fyra etnografiska samlingar, Riksdagen härtill beviljat 4,000 kronor, men nya, för museets utveckling nödvändiga samlingar erbjödes oupphörligt, och det måste särskildt anses påkostande att nödgas afstå från förvärfvandet af material, som af svenska forskare och resande blifvit sammanbragt. Dels på grund af den belastning af den årliga budgeten, som blifvit en följd af nedsättningen med 1,000 kronor af det nyssnämnda utaf Kungl. Maj:t äskade extra anslaget, dels därigenom att nya samlingar, hvilkas förvärfvande måste betraktas som

[88.] en nödvändighet, redan erbjudits, kunde den etnografiska afdelningens för samlingarnas förkofran afsedda tillgångar anses vara fastlåsta för minst hela två år framåt. Sålunda hade afdelningen redan fått mottaga, tills vidare såsom deposition, en synnerligen vacker, af svensk man hopbragt samling från förut okända områden söder om Kongofloden, hvilken till 900 kronor värderade samling ej kunde inlösas förr än år 1903; och dessutom hade från docenten L. Jägerskiöld kommit hemställan om framtida inlösen till ännu ej fixerad belopp af de i hög grad viktiga samlingar, som af honom och deltagarne i hans expedition till Sudan gjorts bland de hittills i museet alls icke representerade Sjilluknegrerna. När härtill lades, att afdelningens samlingar på snart sagdt alla andra områden tarfvade kompletteringar, hvilka det under de närmaste åren kunde vara möjligt att åvägabrinda, men som helt snart, i följd af civilisationens utbredning och de stora utländska museernas energiska utvidgningsarbete, blefve omöjligt att åstadkomma, torde det nuvarande lilla anslaget otillräcklighet till fullo inses. De etnografiska museernas stora betydelse för den allmänna bildningen, såsom gifvande ett oundgängligt komplement till den geografiska kunskap, hvilken i våra dagar blifvit nödvändigare än någonsin, det ljus, kännedomen om de utomeuropeiska folkens kulturhistoria på lägre stadier vore ägnadt att sprida öfver äfven de civiliserade folkens utvecklingshistoria, hade öfverallt i utlandet, ej minst i våra grannländer Danmark och Norge, gjort dem till föremål för allmänhetens stora intresse och statsmakternas varma omhuldande. Vi ägde redan en utmärkt god grundstomme till ett etnografiskt museum, som rätt utvecklad borde blifva till stort gagn för den allmänna bildningens höjande i vårt land och som med hvarje dag tillvunne sig allmänhetens ökade intresse; men första villkoret, för att museet skulle kunna blifva hvad det borde vara, vore, att det sattes i tillfälle att fylla åtminstone de betänkligaste luckorna i sitt material, och detta vore med det nuvarande anslaget en omöjlighet.

I skrifvelse den 11 september 1901 förklarade sig vetenskapsakademien för egen del hafva all anledning att på det kraftigaste förorda berörda, af Stolpe gjorda framställning.

Sedan dåvarande departementschefen i fråga om den begärda höjningen af omförmälda extra anslag yttrat, bland annat, att det ej syntes vara skäl att för det dåvarande ifrågasätta högre anslag för ändamålet än det belopp 2,800 kronor, som för hvar och ett af åren 1890—1902 därtill af Riksdagen beviljats, föreslog Eders Kungl. Maj:t Riksdagen att dels på naturhistoriska riksmuseets ordinarie stat bevilja 5,000 kronor till aflöning åt en intendent i etnografi, dels ock på extra stat för år 1903 till vård,

underhåll och förkofran af etnografiska afdelningen anvisa 2,800 kronor; [88.]
och blef denna proposition af Riksdagen bifallen.

Vid vetenskapsakademiens nu föreliggande skrifvelse i ämnet finnes fogad en till akademien ställd skrifvelse, däri Stolpe — med hvilken etnografiska afdelningens inspectores, riksbanksfullmäktigen R. Almström och professorn O. Montelius, genom skrifvelsen påtecknad tillstyrkande förenat sig — anhållit, att akademien ville hos Eders Kungl. Maj:t göra framställning antingen om höjande af anslaget till den etnografiska afdelningens vård, underhåll och förkofran från 2,800 kronor med 1,200 kronor till 4,000 kronor eller, därest denna tillökning ej skulle kunna utverkas, om dels förnyande af det hittillsvarande årsanslaget å 2,800 kronor och dels beviljande af ett anslag för en gång af 2,350 kronor, på det att afdelningen åtminstone för denna gång måtte befrias ur sitt svåra ekonomiska läge.

Till stöd för denna anhållan har Stolpe ytterligare anført: Under de tre år, Stolpe haft vården om den etnografiska afdelningen sig anförtrodd, hade erfarenheten på ett synnerligen kännbart sätt ådagalagt otillräckligheten af berörda anslag å 2,800 kronor. Behovet af förhöjning i detta anslag med 1,200 kronor framginge i främsta rummet af den stegring i prisen på etnografiska föremål, som blifvit en följd af konkurrensen mellan de öfverallt i utlandet uppstående etnografiska museerna, samtidigt med att tillförseln af etnografiska föremål började att på grund af naturfolkens fortskridande kultivering eller utdöende blifva allt ringare. Men därjämte hade afdelningen i följd af den af 1901 års riksdag gjorda nedsättningen med 1,000 kronor af det då begärda anslaget af 5,000 kronor för en gång till inlösen af ett antal till 5,450 kronor värderade samlingar, som då varit hembjudna, råkat i en ytterst svår ekonomisk ställning, så att den ej ens kunnat med åskade 500 kronor betala den alltsedan år 1900 i museet förvarade, missionären M. Bäcklund tillhöriga samlingen från Östra Turkestan. Härtill komme dels den i Stolpes framställning år 1901 omnämnda, af intendenten i Kongostatens armé Erik Pihl insända samlingen af föremål från förut ej i museet representerade trakter af Afrika, hvilken samling skulle under år 1903 betalas med 900 kronor, dels en ny, från Bäcklund inkommen och till komplettering af den förra nödvändig samling, värd 250 kronor, dels ock en af missionären G. Raquette hopbragt, synnerligen värdefull samling från samma trakter, för hvilken till 600 kronor värderade samling 500 kronor ännu återstode att under år 1903 betala, hvarjämte friherre Erland Nordenskiöld för 200 kronor hembjudit en af honom hemförd, särdeles intressant samling af stenverktyg från Södra Ame-

- [88.] rika. Med hittills varande anslag af 2,800 kronor vore det fullkomligt omöjligt att verkställa dessa förestående, till 2,350 kronor uppgående utbetalningar, utan att museets vidare utveckling skulle vara stängd för ytterligare en längre tid framåt. Med det nämnda anslaget skulle, förutom den nödvändiga kompletteringen af samlingarna, äfven kostnaderna för aflönande af vaktmästare och annan bevakning, vidmakthållande och ökande af utställningsmateriel, såsom skåp, lådor m. m., samt en mängd andra för museets noggranna vård nödiga utgifter bestridas. Särskildt vore utgifterna för skåp och montrar betungande, enär afdelningen vid Stolpes tillträde till befattningen varit särdeles otillräckligt utrustad med sådan materiel, hvadan jämförelsevis betydande belopp redan måst och äfven för framtiden måste nedläggas på nämnda materiels fullständigande. Under år 1902 hade det därför också varit nödvändigt att för den fullständiga likviden af under året utförda arbeten lita till nästa års anslag. Under sådana förhållanden syntes den begärda förhöjningen af årsanslaget med 1,200 kronor näppeligen kunna anses vara för hög. Den skulle i hvarje fall nödvändiggöra de största inskränkningar i afdelningens utgifter och ytterligare anlåtande af säljarnes tillmötesgående för likvidens fördelande på olika år.

Vetenskapsakademien har, med åberopande af dels hvad Stolpe i sin skrifvelse anfört och dels akademiens underdåniga skrifvelse den 11 september 1901, förordat bifall till den gjorda framställningen samt anhållit, att Eders Kungl. Maj:t tacktes till 1903 års riksdag aflåta nådig proposition om ifrågavarande anslags uppförande i 1904 års stat till ett belopp af 4,000 kronor, eller att, därest Eders Kungl. Maj:t skulle finna anslaget ej böra föreslås till högre belopp än för år 1903, nådig proposition måtte aflåtas till 1903 års riksdag om ett anslag af 2,350 kronor att användas till inköp för riksmuseets etnografiska afdelning af de många och viktiga samlingar, som funnes omförmälda i Stolpes skrifvelse.

Då af hvad sålunda anförts lärers vara uppenbart, att naturhistoriska riksmuseets etnografiska afdelning för att kunna tillgodose förefintliga kraf i fråga om dithörande samlingars vidmakthållande och fullständigande för år 1904 är i trängande behof af ökad anslag, som, med hänsyn till hvad vetenskapsakademien anfört, synes böra bestämmas till 4,000 kronor, får jag hemställa, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att till vård, underhåll och förkofran af naturhistoriska riksmuseets etnografiska afdelning anvisa på extra stat för år 1904 ett anslag af 4,000 kronor.

Med anledning af vetenskapsakademiens i skrifvelse den 10 september 1902 gjorda anmälan, att ett årligt anslag af 2,000 kronor till inköp och insamling af naturalier vid *naturhistoriska riksmuseets afdelning för arkegoniater och fossila växter*, till arbetsbiträden därstädes och till bestridande af andra med arbetena vid afdelningen förenade utgifter fortfarande är behöfligt, får jag hemställa, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att för sagda ändamål anvisa på extra stat för år 1904 enahanda belopp som för år 1903 eller 2,000 kronor.

[89.]
Museets af-
delning för
arkegoniater
och fossila
växter.

Meteorologiska centralanstalten.

Med anledning af särskilda, utaf Eders Kungl. Maj:t i ämnet gjorda framställningar har Riksdagen för hvarterdera af åren 1894, 1895, 1896, 1897, 1898 och 1899 beviljat ett extra anslag af 7,950 kronor till fullständigt ordnande och utvidgande af väderlektjänsten vid meteorologiska centralanstalten. År 1893 föreslog Eders Kungl. Maj:t Riksdagen att uppföra ett sådant anslag å ordinarie stat. Riksdagen fann visserligen hvad i statsrådsprotokollet anförts innebära fullgiltiga skäl för att ökade medel till det af Eders Kungl. Maj:t ifrågasatta belopp ställdes till meteorologiska centralanstaltens förfogande för ordnande och utvidgande af väderlektjänsten; men då, enligt Riksdagens förmenande, någon tids erfarenhet rörande resultaten af de nya anordningarna borde afvaktas, innan beloppet uppfördes på ordinarie stat, ansåg sig Riksdagen böra tills vidare endast på extra stat anvisa anslag för ändamålet; och i öfverensstämmelse därmed har Eders Kungl. Maj:t inskränkt sina vid 1894, 1895, 1896, 1897 och 1898 års riksdagar gjorda framställningar i ämnet.

[90.]
Väderleks-
tjänsten vid
anstalten
m. m.

För upprätthållande af en meteorologisk station i Gellivare har Riksdagen därjämte för hvarterdera af åren 1898 och 1899 beviljat ett extra anslag af 300 kronor.

I enlighet med en af vetenskapsakademien gjord framställning föreslog Eders Kungl. Maj:t år 1899 Riksdagen, att, för beredande af ökadt arvode åt amanuensen vid meteorologiska centralanstalten och inrättande af en andra amanuensbefattning därstädes äfvensom i öfrigt för uppehållande af väderlektjänsten vid anstalten i dess nuvarande omfattning, det till anstalten utgående årliga anslag måtte höjas med 9,350 kronor, däraf 5,850 kronor såsom reservationsanslag, hvarigenom anstaltens ordinarie anslag skulle uppnå en slutsumma af 34,400 kronor, däraf 21,850 kronor reservationsanslag.

Riksdagen svarade i skrifvelse den 13 maj 1899: att Riksdagen, som

- [90.] icke funnit sig öfvertygad om behöfligheten eller lämpligheten däraf att, såsom af Eders Kungl. Maj:t föreslagits, de för uppehållande af meteorologiska centralanstaltens verksamhet erforderliga medel då skulle i deras helhet uppföras å ordinarie stat, ansett sig böra uppföra det ordinarie anslaget till anstalten i 1900 års riksstat med oförändradt belopp, 25,050 kronor, däraf 16,000 kronor reservationsanslag; att Riksdagen däremot funnit sig böra å extra stat bevilja återstoden af de medel, hvilka under förevarande anslagstitel af Eders Kungl. Maj:t äskats, eller sålunda 9,350 kronor, däraf emellertid 300 kronor syntes böra fortfarande särskildt uppföras såsom anslag till upprätthållande af en meteorologisk station i Gellivare och återstående beloppet, 9,050 kronor, upptagas under den i 1899 års riksstat förekommande anslagsrubriken »till upprätthållande af fullständigt ordnad väderlekstjänst vid meteorologiska centralanstalten»; att den i sistnämnda anslagsbelopp ingående förhöjningen med 500 kronor i amanuensens vid meteorologiska centralanstalten arfvode borde i anstaltens stat för år 1900 upptagas såsom personligt tillägg i arfvodet åt dåvarande innehafvaren af amanuensbefattningen Hugo Emanuel Hamberg; samt att det belopp af 3,000 kronor, som enligt Eders Kungl. Maj:ts proposition varit afsedt till arfvode åt en andre amanuens, syntes böra i anstaltens stat uppföras under den där förut förekommande rubriken »anslag till vetenskapligt biträde»; hvadan Riksdagen dels å ordinarie stat uppfört anslaget till meteorologiska centralanstalten med oförändradt belopp, 25,050 kronor, däraf 16,000 kronor reservationsanslag, dels å extra stat för år 1900 till upprätthållande af fullständigt ordnad väderlekstjänst vid meteorologiska centralanstalten anvisat 9,050 kronor, däraf 500 kronor såsom personligt tillägg i arfvodet åt dåvarande amanuensen vid anstalten Hugo Emanuel Hamberg och 3,000 kronor såsom anslag till vetenskapligt biträde vid väderlekstjänsten, dels ock å extra stat för år 1900 till upprätthållande af en meteorologisk station i Gellivare beviljat ett anslag å 300 kronor. Med samma belopp hafva motsvarande anslag upptagits i riksstaterna för åren 1901, 1902 och 1903.

Sedan vetenskapsakademien, efter anhållan af Hamberg, hvilken anhållan tillstyrkts af anstaltens inspektor, generaldirektören R. Åkerman, i underdånig skrifvelse den 10 september 1902 hemställt om beredande af enahanda extra anslag för år 1904, har akademien i underdånig skrifvelse den 25 november 1902 anmält, att akademien den 12 i samma månad kallat Hamberg till föreståndare för meteorologiska centralanstalten samt utsett till hans efterträdare såsom amanuens vid anstalten filosofie doktorn Nils Ekholm, hvarigenom nämnda personliga tillägg i arfvodet åt

amanuensen bortfallit och arfvodet alltså nedgått till ett belopp af 3,000 [90.] kronor. Vidare anförde akademien följande.

Att nämnda arfvode redan länge varit en alldeles för knapp ersättning för en så maktpåliggande och kräfvande befattning som den ifrågavarande amanuensens, hade vid flera tillfällen och senast år 1898 i skrifvelse till akademien framhållits af anstaltens förre föreståndare, professorn R. Rubenson, och hade äfven till fullo erkänts af akademien, som i afgifvet svar å nådiga cirkuläret den 25 oktober 1901 angående utredning rörande behovet af ändringar i de för vederbörande ämbetsverk och myndigheter gällande lönestater föreslagit, att amanuensens aflöning måtte bestämmas till 4,000 kronor jämte två ålderstillägg, hvarterdera å 500 kronor, att utgå, det första efter fem och det andra efter tio års väl vitsordad tjänstgöring. Om således amanuensens nuvarande arfvode under alla förhållanden måste anses otillräckligt och ej motsvarande de kraf, som ställdes på ifrågavarande befattnings innehafvare, samt de nuvarande lefnadskostnaderna i hufvudstaden, framstode detta i ännu högre grad, då det, såsom nu, gällde att därmed aflöna en man af Ekholms framstående rang såsom vetenskapsman, hvilken lämnat så stora och allmänt erkända insatser såväl i meteorologiens utveckling i allmänhet som beträffande kännedomen om Sveriges meteorologiska beskaffenhet. Därtill komme, att Ekholm, som vore född år 1848 och varit anställd såsom vetenskapligt biträde vid anstalten sedan den 1 juli 1890 samt städse med utmärkt nit och skicklighet fullgjort sina åligganden, numera ej kunde motse någon vidare befordran vid anstalten, hvaremot det för anstalten vore af största betydelse att fortfarande få behålla honom såsom tjänsteman.

Nu anförda förhållanden syntes akademien till fullo ådagalägga det befogade däruti, att åt Ekholm beviljades ett personligt tillägg till hans amanuensarfvode af 1,000 kronor, hvarigenom hans aflöning åtminstone skulle uppgå till den summa, som af akademien våren 1902 ansetts vara erforderlig för hvarje innehafvare af amanuensbefattningen vid meteorologiska centralanstalten. Häremot borde ej kunna invändas, att Hamberg, oaktadt sina större meriter, såsom amanuens fått nöja sig med ett personligt tillägg af endast 500 kronor, ty dels hade lefnadskostnaderna sedan år 1898, då akademien gjorde sin framställning om detta arfvodestillägg, ytterligare stigit, dels skulle akademien redan gjort framställning om en ytterligare höjning af det personliga arfvodestillägget åt Hamberg, därest akademien ej haft grundad anledning antaga, att han med det snaraste skulle blifva befordrad till föreståndare för anstalten.

På grund häraf anhölle akademien, att Eders Kungl. Maj:t tacktes i proposition till instundande riksdag göra framställning om ett personligt

arfvodestillägg af 1,000 kronor åt amanuensen Ekholm och om höjande med 500 kronor af det i akademien skrifvelse den 10 september 1902 begärda anslag för år 1904 till upprätthållande af fullständigt ordnad väderlekstjänst vid meteorologiska centralanstalten. Akademien ansåge det äfven synnerligen önskvärdt, om Eders Kungl. Maj:t ville så bereda, att nämnda personliga tillägg finge utgå jämväl för år 1903 eller åtminstone att Ekholm finge rätt att uppbära det tillägg å 500 kronor, som för år 1903 beviljats den förre amanuensen.

Mot akademien framställning, sådan den nu föreligger, har jag ej annat att erinra, än att det icke synes mig lämpligt att för närvarande, innan kommittén för undersökning af frågan om ändringar inom vissa ämbetsverks och myndigheters lönestater yttrat sig i anledning af akademien till kommittén öfverlämnade förslag om lönerreglering för meteorologiska centralanstalten, ifrågasätta högre arfvodestillägg för den nuvarande amanuensen vid anstalten än det, som Riksdagen beviljat hans närmaste företrädare i amanuensbefattningen.

Jag tillstyrker därför, att Eders Kungl. Maj:t behagade föreslå Riksdagen att medgifva, att det för år 1903 beviljade personliga tillägg i arfvodet åt filosofie doktorn Hugo Emanuel Hamberg såsom amanuens vid meteorologiska centralanstalten må åtnjutas af filosofie doktorn Nils Ekholm i samma egenskap, äfvensom på extra stat för år 1904 anvisa dels till upprätthållande af fullständigt ordnad väderlekstjänst vid meteorologiska centralanstalten 9,050 kronor, däraf 500 kronor såsom personligt tillägg i arfvodet åt Ekholm och 3,000 kronor såsom anslag till vetenskapligt biträde vid väderlekstjänsten, dels ock till upprätthållande af en meteorologisk station i Gellivare 300 kronor.

Undervisningsanstalter för döfstumma och blinda.

[91.] Med bifall till därom af Eders Kungl. Maj:t gjord framställning anvisade 1902 års riksdag på extra stat för år 1903 ett belopp af 16,400 kronor för uppehållande af undervisningen vid *läroanstalten i Bollnäs för öfveråriga döfstumma.*

Läroanstalten
i Bollnäs för
öfveråriga
döfstumma.

Då jag nu har för afsikt att göra underdånig framställning om beredande af dylikt anslag jämväl för år 1904, anser jag mig icke böra underlåta att fästa uppmärksamheten på ett förhållande, som synes hota att göra denna anstalts tillvaro längre, än afsedt varit.

I lagen angående döfstumundervisningen den 31 maj 1889 föreskrefs

i § 50, att intagningsklass skulle inom hvarje döfstumskoldistrikt vara inrättad senast höstterminen 1892, hvilket år sålunda skolpliktighet inträdde för samtliga döfstumma barn, födda år 1883. Efter år 1892 hafva med anledning af förenämnda bestämmelse alla inom riket befintliga döfstumma barn i den mån de uppnått skolåldern, räknad enligt § 30 i nämnda lag från och med det kalenderår, hvarunder barnet fyllt sju eller högst nio år, varit pliktiga att enligt § 29 i samma lag inställas till undervisning i distriktets döfstumskola, såvida de icke erhöles enskild undervisning, hufvudsakligen motsvarande den, som meddelades i de offentliga döfstumskolorna. Döfstumma barn, födda efter år 1883, borde således icke behöfva mottagas i anstalt för öfveråriga. Af förteckningen öfver de i läroanstalten i Bollnäs intagna döfstumma framgår dock, att utaf tretton lärjungar, som intagits vid början af höstterminen 1901, ej mindre än fem varit födda åren 1886—1888 och således bort inställas till undervisning i distriktsskolorna, i hvilka god plats finnes. Om intagandet af dylika lärjungar, hvilka på grund af föräldrarnas försumlighet eller annan orsak ej intagits i distriktsskolorna, får fortgå, kommer anstalten i Bollnäs att blifva behöflig allt framgent, hvilket naturligtvis icke är meningen. Det torde därför vara viktigt, att, därest anslag för anstalten äfven för år 1904 varder beviljadt, vid utfärdande af föreskrifter angående detta anslags användande någon bestämmelse göres med afseende på intagningsålder, till exempel att i anstalten icke får intagas någon elev, som är född efter år 1888.

Efter anmärkande häraf anhåller jag nu få tillstyrka, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att för uppehållande af undervisningen vid läroanstalten i Bollnäs för öfveråriga döfstumma på extra stat för år 1904 anvisa ett belopp af 16,400 kronor.

På därom af styrelsen för *handtverksskolan i Kristinehamn för blind* [92.] i underdånig skrifvelse den 16 oktober 1902 gjord anhållan hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen, att enahanda belopp, som under en följd af år beviljats för denna skolas uppehållande, eller 10,000 kronor måtte för skolan anvisas på extra stat äfven för år 1904. Handtverks- skolan i Kristinehamn för blind.

Med anledning af direktionens öfver institutet för blind underdåniga [93.] skrifvelse den 8 september 1902 hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att, liksom för flera föregående år ägt rum, på extra stat för år 1904 bevilja till *tryckning af blindskrifter* 2,500 kronor samt till *understöd åt blindlärareelever* och *reseunderstöd åt blindlärare* 1,200 kronor. Tryckning af blindskrifter m. m.

- [94.] Till *resestipendier åt föreståndare, lärare och lärarinnor vid abnorm-skolor* har Riksdagen för åren 1901—1903 på extra stat beviljat anslag, som för hvarje år bestämts till 1,000 kronor.
- Då de skäl, som föranledt dessa anslag, ännu äro gällande, anser jag mig böra hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att till resestipendier åt föreståndare, lärare och lärarinnor vid rikets abnorm-skolor (döfstumskolor, blindskolor och sinnesslöanstalter), på de villkor och under de närmare bestämmelser Eders Kungl. Maj:t kan finna skäligt föreskrifva, på extra stat för år 1904 anvisa ett belopp af 1,000 kronor.

Undervisningsanstalter för vanföra och lytta.

- [95.] Sedan Eders Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen till 1900 års riksdag föreslagit Riksdagen att på extra stat för år 1901 anvisa ett belopp af 10,000 kronor att användas dels i öfverensstämmelse med de i statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den 13 januari 1900, punkten 103, angifna grunder till understöd åt de i Göteborg, Karlskrona, Helsingborg och Stockholm af föreningarna för bistånd åt vanföra inrättade *undervisningsanstalter för vanföra och lytta*, dels ock för bekostande af dessa anstalters inspektion, blef denna framställning af Riksdagen på det sätt bifallen, att Riksdagen för ändamålet anvisade ett belopp af 7,500 kronor. Sedermera har Riksdagen, med bifall till Eders Kungl. Maj:ts framställningar, för ifrågavarande ändamål på extra stat för hvar och ett af åren 1902 och 1903 anvisat samma belopp, 7,500 kronor. Af de sålunda beviljade anslagen hafva för år 1901 och första halfåret af år 1902 understöd tilldelats föreningen för bistånd åt vanföra i Göteborg, föreningen för bistånd åt vanföra inom Skåne, hvilken sistnämnda förening har arbetsskola och styrelse i Helsingborg, samt föreningen för bistånd åt lytta och vanföra i Stockholm. Föreningen till bistånd åt vanföra och lytta i Karlskrona, till hvilken förening jämväl tagits hänsyn vid anslagens beviljande, har icke påkallat statsunderstöd.

Styrelserna för föreningarna i Göteborg, Helsingborg och Stockholm hafva nu underdånigst anhållit, att statsanslag måtte beviljas till förhöjdt belopp af 25,000 kronor till fördelning mellan föreningarna i Sverige, på sätt Eders Kungl. Maj:t täcktes bestämma, eller, i händelse Eders Kungl. Maj:t icke funne skäl föreslå Riksdagen att bevilja denna högre summa, att Eders Kungl. Maj:t i allt fall måtte aflåta proposition till Riksdagen om anvisande af åtminstone det af Eders Kungl. Maj:t hos 1900 års riksdag

åskade beloppet, 10,000 kronor, på det att någon nedsättning i de nu [95.] utgående understödsbeloppen icke måtte behöfva ifrågakomma.

Såsom skäl för den begärda förhöjningen af detta anslag anföres följande.

De grunder, enligt hvilka anslaget utgått, hade enligt sökandenas förmenande varit, att årliga statsbidraget utgjorde för hvarje elev, som på föreningens bekostnad erhöle fullt underhåll, 100 kronor, för hvarje elev, som på föreningens bekostnad åtnjöte middagsspisning, 60 kronor och för hvarje elev, som icke åtnjöte, utöfver undervisningen, någon särskild förmån, 50 kronor. I den underdåniga ansökning från föreningarna i Göteborg, Karlskrona, Helsingborg och Stockholm, som föranledt den nådiga propositionen till 1900 års riksdag, hade föreningarna anhållit, att det årliga statsunderstödet måtte fastställas till minst 25,000 kronor, hvilket belopp af föreningarna ansetts nödvändigt för en önskvärd utveckling af deras verksamhet. Öfverståthållareämbetet såväl som Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Göteborgs och Bohus län samt Blekinge län hade också förordat det sålunda begärda årsanslaget. Emellertid hade dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet funnit sig icke böra, innan tillräcklig erfarenhet rörande föreningarnas verksamhet ernåtts, tillstyrka Eders Kungl. Maj:t att hos Riksdagen föreslå anvisandet af ett högre anslag än som efter de här förut angifna beräkningsgrunder ansåges vara erforderligt eller 10,000 kronor, hvilket belopp sedermera af Riksdagen nedsatts till 7,500 kronor. Ehuru icke mera än två år förflutit, sedan det sålunda bestämda understödet blifvit fastställt, och ehuru föreningarna med tacksamhet erkände betydelsen af den lättnad för deras ekonomi, som det beviljade anslaget medfört, vore likväl en ökning af anslaget erforderlig. I afseende härå ville föreningarna först uttala den förhoppning, att det finge anses vara ådagalagdt, icke endast att föreningarnas verksamhet vore väl förtjänt att vinna understöd från statens sida, utan äfven att denna verksamhet borde kunna ytterligare utvecklas dels genom elevantalets ökning och dels genom utvidgning af området för undervisningen till att omfatta allt flera yrken. En dylik utveckling vore icke möjlig att åstadkomma, utan att föreningarna med säkerhet kunde påräkna större inkomster. Det nu bestämda anslaget blefve redan under första halfåret 1903 otillräckligt, under förutsättning att nyss anförda grunder för understödets tillgodonjutande skulle gälla. Föreningen i Göteborg hade för närvarande 48 elever, af hvilka 12 åtnjöte fullt underhåll och 32 fri middagsspisning. Denna förening skulle alltså efter förenämnda fördelningsgrunder erhålla ett understöd af 100 kronor för hvar och en af de 12 eleverna, 60 kronor för hvar och en af de 32 eleverna och 50 kronor

- [95.] för hvarje af de återstående 4 eleverna eller tillsammans 3,320 kronor. Föreningen i Helsingborg hade 28 elever, som samtliga åtnjöte fullt understöd, och borde sålunda erhålla 2,800 kronor. Föreningen i Stockholm hade från oktober 1902 30 elever, af hvilka 15 hade fullt underhåll och 15 åtnjöte fri middagsspisning, hvadan understödet till densamma skulle utgöra 2,400 kronor. Sammanlagda summan af hvad nu nämnda föreningar skulle erhålla, under förutsättning att någon nedsättning i det af sökandena för hvarje elev beräknade understödsbeloppet icke ifrågakomme, utgjorde sålunda 8,520 kronor och öfverstege förty det nu af Riksdagen beviljade anslaget.

På grund af nädiga remisser hafva utlåtanden i ämnet afgifvits af öfverståthållareämbetet äfvensom Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Göteborgs och Bohus samt Malmöhus län; och har därvid öfverståthållareämbetet anført, att, med hänsyn till den af sökandena förebragta utredning och då det icke torde böra komma i fråga, att någon nedsättning gjordes i det statsbidrag, som hittills beräknats för hvarje elev af de särskilda kategorierna, öfverståthållareämbetet, i betraktande jämväl af möjligen inträdande ökning i det nuvarande elevantalet och däraf att med statsanslaget skulle gäldas äfven kostnaderna för de ifrågavarande anstaltarnas inspektion, ansåge sig böra tillstyrka aflåtandet af nådig proposition till Riksdagen med förslag om förhöjning till 10,000 kronor af ifrågavarande anslag.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Göteborgs och Bohus län yttrar: Sedan år 1898 hade föreningen för bistånd åt vanföra i Göteborg, enligt hvad årsberättelserna angående föreningens verksamhet för åren 1899—1901 utvisade, varit stadd i fortgående utveckling, och Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande toge för gifvet, att förhållandet varit likadant beträffande de båda öfriga sökande föreningarna. Föreningarna torde därför hafva gjort sig väl förtjänta af att fortfarande komma i åtnjutande af statsunderstöd; och då af den i ansökningen lämnade utredningen, hvilken, hvad föreningen i Göteborg beträffade, vunne stöd af innehållet i åberopade årsberättelser, framginge, att föreningarna, därest anslaget icke höjdes, icke kunde för framtiden erhålla så stort statsunderstöd, som efter de af sökandena beräknade grunder skulle till dem utgå med deras nuvarande elevantal, och att föreningarna för att blifva i tillfälle att fortsätta utvecklingen af sin behjärtansvärda och välsignelsebringande verksamhet, såväl genom elevantalets ökning som genom utvidgning af området för undervisningen, vore i behof af än ytterligare inkomster, torde det ock få anses vara önskvärdt och nödigt, att erforderlig höjning

ägde rum af det belopp, som dittills årligen anslagits såsom statsunderstöd åt föreningarna. Om föreningen i Karlskrona komme att, såsom dess afsikt uppgifvits vara, återtaga sin afbrutna verksamhet, syntes äfven densamma böra få del af det höjda statsanslaget. Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande ansåge sig alltså böra hemställa, det Eders Kungl. Maj:t tacktes vidtaga åtgärd för ökning af det årliga statsanslaget till ifrågavarande föreningar i riket till 25,000 kronor eller det mindre belopp, dock icke under 10,000 kronor, som kunde anses böra anslås till understöd för deras verksamhet.

Slutligen anför Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Malmöhus län, som inhämtat yttrande i ämnet från magistraten i Helsingborg: Den verksamhet, som af föreningar af förevarande slag bedrefves, måste anses synnerligen berömvärd och gänerik, i det att den omfattade hufvudsakligen obemedlade vanföra, hvilka i vanliga fall skulle vara hänvisade till vård genom den allmänna fattigvårdens föranstaltande eller ock hos mer eller mindre medellösa anhöriga. I regel komme denna vård att inskränka sig till lifvets nödortftigaste uppehälle utan utsikt för den vanföre att erhålla sådan lämplig skötsel eller sådan undervisning, som gjorde honom förmögen att i nämnvärd mån bidraga till sin försörjning. Mången sådan vanförs belägenhet skulle vara ytterst beklagansvärd, om ej hans lidande genom ifrågavarande föreningar lindrades. Det visade sig emellertid, att dessa välgörenhetsanstalters ekonomi ofta lade hinder i vägen såväl för anstaltens utvidgning i syfte att kunna mottaga alla de vanföra, hvilka där sökte vård, som för fullkomnande af undervisningsanordningarna. Så vore förhållandet med den i Malmöhus län vid Helsingborg belägna anstalten för vanföras vård, såsom framginge af berättelsen om anstaltens verksamhet under år 1901. Af samma berättelse syntes ock, att anstalten fortfarande vore i väsentlig mån beroende af den enskilda välgörenheten; och enär denna allt mera toges i anspråk för hvarjehanda ändamål, vore fara värdt, att de bidrag, som genom insamling skulle åtkommas, blefve allt mindre. Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande vore i tillfälle vitsorda såsom synnerligt välsignelserik den verksamhet, som af anstalten i Helsingborg utöfvades. Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande förmenade alltså, att ifrågavarande anstalter borde af staten understödjas på sådant sätt, att de kunde utan den rubbning, som en minskning af enskildas bidrag medförde, fortsätta sin verksamhet och i mån af behof utvidgas samt i sina anordningar fullkomnas. Det i ansökningen såsom minimum af anslag till dylika anstalter i riket omnämnda beloppet 10,000 kronor syntes ingalunda vara för högt tilltaget.

[95.]

Då frågan om statsunderstöd för ifrågavarande ändamål den 13 januari 1900 af dåvarande departementschefen i underdånighet anmälades, ytttrade han bland annat: I hvilken utsträckning detta statsens understöd lämpligast borde gifvas, kunde vara tveksamt. Då emellertid erfarenheten rörande de vanföras och lyttas undervisning vore jämförelsevis ringa, torde tiden ej vara inne att bevilja anslag af statsmedel att i allmänhet utgå till skolor för vanföra och lytta, såväl de redan befintliga som dem, hvilka framdeles kunde varda inrättade, och att för sådant ändamål utfärda en allmän författning om dylikt anslag, utan torde för det dåvarande statsunderstöd böra beredas endast åt de läroanstalter af ifrågavarande slag, för hvilkas uppehållande bidrag blifvit begärdt och hvilka samtliga syntes förtjänta att uppmuntras. Ett sådant bidrag, som nu omnämnts, syntes icke för det dåvarande böra uppföras å ordinarie stat. Den sak, hvarom fråga vore, befunne sig nämligen ännu i outveckladt skick, och man saknade tillräcklig erfarenhet och sakkunskap för bestämmande, med större säkerhet, af lämpliga grunder för beräkningen af statsanslaget och villkor för detsammas åtnjutande. Beträffande det belopp, som borde beräknas för hvar och en af de personer, för hvilka statsunderstöd skulle utgå, ville departementschefen erinra därom, att i fråga om döfstumma och sinnesslöa statsbidrag utginge med 250 kronor, för år räknadt, för hvarje barn, som åtnjöte undervisning och underhåll inom af landsting anordnad skola, och med 125 kronor om året för hvarje barn, som i skolan erhöle endast undervisning, samt att, när fråga vore om enskilda skolor, statsbidraget utginge i förra fallet med 100 kronor och i senare fallet med 50 kronor årligen. Hvad sålunda gällde för nämnda enskilda skolor, syntes kunna tillämpas i förevarande fall, så mycket hellre som åtminstone vissa af eleverna uti ifrågavarande läroanstalter åtnjöte, jämte undervisning, afven andra förmåner, såsom middagsspisning, bostad och stundom fullt underhåll på vederbörande förenings bekostnad. Bidrag af statsmedel skulle sålunda kunna utgå med 50 kronor, för år räknadt, för hvarje vanför eller lytt person, som uti någon af ifrågavarande läroanstalter erhöle undervisning, samt därutöfver för hvarje person, åt hvilken af vederbörande förening anskaffades någon eller några af förenämnda förmåner, ett däremot afpassadt belopp, dock ej öfverstigande 50 kronor årligen.

Till svar å Eders Kungl. Maj:ts framställning i ämnet anmälde Riksdagen i sin skrifvelse den 14 maj 1900 angående regleringen af utgifterna under riksstatens åttonde hufvudtitel, att Riksdagen på de skäl, som i statsrådsprotokollet angifvits, ansett understöd af statsmedel böra beredas ifrågavarande föreningar och icke funnit anledning till erinran emot de af departementschefen angifna grunder för understödets fördelning emellan

missionsstyrelsens disposition för att utbetalas till aflönande under år 1903 af svenska prästmännen i Kiel, West-Hartlepool och Dunkerque, den förstnämnde med 3,500 kronor, den andre med 4,500 kronor och den tredje, som tillika innehar pastorsbefattningen vid svenska beskickningen i Paris, med 2,000 kronor. Återstoden af anslaget, 5,000 kronor, skulle enligt bestämmelse i samma nådiga bref, i likhet med hvad förut varit stadgadt angående anslagen för åren 1901 och 1902, användas till uppehållande af prästerlig verksamhet i Köpenhamn sålunda, att den af missionsstyrelsen därstädes förordnade prästmannen skulle under år 1903 uppbära en aflöning af 4,000 kronor och återstående 1,000 kronor finge af missionsstyrelsen användas dels till aflönande af en svensk diakonissa eller annat biträde åt prästmannen i Köpenhamn dels ock för befrämjande i öfrigt, på sätt omständigheterna kunde gifva vid handen, under år 1903 af den ifrågavarande verksamheten i Köpenhamn.

I sin nyssberörda skrifvelse den 24 september 1902 har missionsstyrelsen anført, att missionsstyrelsen pröfvat förhållandena i de utländska hamnstäder, där hittills verksamhet af ifrågavarande art med understöd af statsmedel bedrifvits, vara sådana, att ett verkligt behof af fortfarande anställning af svenska prästmän därstädes måste sägas föreligga.

Då för fortgången af ifrågavarande ytterst betydelsefulla verksamhet anslag fortfarande är behöfligt till oförändradt belopp, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att för beredande af religionsvård åt svenska sjömän i utländska hamnar samt åt andra därstädes sig uppehållande landsmän på extra stat för år 1904 bevilja ett belopp af 15,000 kronor.

[97.] Sedan 1901 års riksdag, med bifall till därom af Eders Kungl. Maj:t gjord framställning, beviljat på extra stat dels till anställande af *tre kontraktsadjunkter* inom södra lappmarkens kontrakt samt de delar af Västerbottens andra och tredje kontrakt, som tillhöra lappmarken, 18,000 kronor, däraf 6,000 kronor att utgå under år 1902, dels ock till *resekostnadsersättning* åt dessa kontraktsadjunkter 3,300 kronor, däraf 1,100 kronor att utgå under år 1902, samt 1902 års riksdag anvisat för år 1903 af anslaget till kontraktsadjunkterna 6,000 kronor och af anslaget till resekostnadsersättning åt dessa 1,100 kronor, har Eders Kungl. Maj:t den 13 juni 1902, vid underdånig anmälan af 1902 års riksdags beslut, förordnat, att i afseende å de för år 1903 anvisade medlen skulle gälla de i nådiga brefven den 2 september 1898 och den 7 juni 1901 meddelade bestämmelser.

Jag hemställer nu, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

Åtgärder för
en förbättrad
religionsvård
inom Hernö-
sands stifts
lapsktalande
församlingar.

att på extra stat för år 1904 anvisa återstoden af de redan beviljade beloppen eller af anslaget till kontraktsadjunkterna 6,000 kronor samt af anslaget till resekostnadsersättning åt dessa 1,100 kronor.

Med bifall till Eders Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning beviljade 1902 års riksdag på extra stat för år 1903 dels till anställande af *två kontraktsadjunkter* inom Västerbottens fjärde kontrakt 12,000 kronor, Åtgärder för en förbättrad religionsvård inom Hernösands stifts finsktalande församlingar. däraf 4,000 kronor att utgå under år 1903, dels till *resekostnadsersättning* åt dessa kontraktsadjunkter 1,500 kronor, däraf 500 kronor att utgå under år 1903, dels ock till *två stipendier* för utbildande vid universitet af präster, förtrogna med finska språket, 4,500 kronor, däraf 1,500 kronor att utgå under år 1903, med rätt för Eders Kungl. Maj:t att meddela de närmare bestämmelser, som kunde erfordras rörande anslagens användande.

Vid underdånig anmälan den 13 juni 1902 af detta Riksdagens beslut behagade Eders Kungl. Maj:t med afseende å användandet af omförmälda beviljade anslag föreskrifva:

1:o) angående kontraktsadjunkterna:

att kontraktsadjunkterna skulle af domkapitlet i Hernösand antagas för ett år i sänder med skyldighet att tjänstgöra i den eller de finsktalande församlingar af Västerbottens fjärde kontrakt, där domkapitlet, efter kontraktsprostens hörande, kunde finna deras verksamhet vara mest behöflig;

att nämnda adjunkter skulle inom vederbörande församlingar i mån af behof gå det ordinarie prästerskapet till handa vid ämbetsförrättningar och i öfrigt efter samråd med nämnda prästerskap ägna sig åt självär-dande verksamhet inom församlingen;

att kontraktsadjunkterna för hvarje år borde om sin verksamhet afgifva ämbetsberättelse, hvilken de inom påföljande januari månads utgång skulle insända till kontraktsprosten, som till domkapitlet öfverlämnade densamma med de anmärkningar och den framställning, hvartill den kunde föranleda;

att kontraktsadjunkterna finge, om de tillhörde annat stift än Hernösands, med åtnjutande af full tjänstårsberäkning för den tid, de inom de finska församlingarna tjänstgjorde, bibehållas vid sin befordringsrätt inom det stift de tillhörde;

att den årliga aflöningen, 2,000 kronor för hvarje kontraktsadjunkt, finge beräknas från tjänstgöringens början och kvartalsvis lyftas i Norrbottens läns landtränteri; samt

att, när kontraktsadjunkt af domkapitlet antagits, domkapitlet skulle

[98.] därom äfvensom om tiden för hans inträde i tjänstgöring underrätta Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Norrbottens län;

2:o) angående resekostnadsersättning åt kontraktsadjunkterna:

att domkapitlet ägde att af det för ändamålet anvisade anslag efter hvarje års slut tilldela dessa adjunkter den resekostnadsersättning, som med afseende å omständigheterna kunde finnas lämplig;

3:o) angående universitetsstipendierna:

att stipendierna, hvartdera å 750 kronor om året, skulle för åren 1903—1905 tilldelas sådana teologie studerande vid rikets universitet, som förbunde sig att efter inhämtad kännedom af finska språket och skedd ordination tjänstgöra såsom präster inom Hernösands stifts finstalande församlingar, dock att, där teologie studerande icke anmält sig såsom sökande, stipendierna finge för högst ett år i sänder utdelas åt studerande, som genom studier inom filosofiska fakulteten beredde sig för inträde i den teologiska;

att stipendierna skulle tillsättas af domkapitlet efter ansökan, som, åtföljd af betyg om kunskaper, flit och uppförande, inlämnades till vederbörande teologiska fakultet, hvilken hade att kungöra stipendierna till ansökning och hvilken det ålåg att ansökningshandlingarna till domkapitlet öfversända jämte intyg, att sökanden vore i teologisk eller filosofisk fakultet inskrifven;

att stipendiesökande skulle vid ansökningen foga skriftlig förbindelse icke blott att under studietiden inhämta kännedom i finska språket, därest han icke företedde intyg om redan förvärfvad kännedom af sagda språk, utan ock att efter skedd ordination antaga kallelse till tjänstgöring under minst tre år i Hernösands stifts finstalande församlingar;

att stipendierna skulle utbetalas med 375 kronor hvartdera hvarje läs-termin af domkapitlet, med iakttagande dels att stipendiaten, innan någon del af andra årets stipendium till honom utbetalades, skulle inför domkapitlet uppvisa vederbörligt intyg om sådan insikt i finska språket, att han kunde med riktigt uttal läsa och till svenska språket öfversätta lättare finska arbeten, dels ock att stipendiet för sista årets senare del ej till stipendiaten utbetalades, förrän han inför domkapitlet företett vederbörligt intyg om flit i studier och godt uppförande under hela den tid, han stipendiet innehafte; samt

att, därest stipendiat bruste i något af det, hvartill han vid ansökningen förbundit sig, domkapitlet ägde att efter omständigheterna förklara honom skyldig att återbära redan uppburet stipendium eller del däraf.

Jag hemställer nu, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

att af de beviljade beloppen anvisa för år 1904 af anslaget till kontraktsadjunkterna 4,000 kronor, af anslaget till resekostnadsersättning åt dessa 500 kronor samt af anslaget till stipendier 1,500 kronor.

På därom af Eders Kungl. Maj:t gjorda framställningar har Riksdagen för [99.] hvarterdera af åren 1901, 1902 och 1903 på extra stat anvisat 5,000 kronor till ^{Resestipendier} *resestipendier åt prästmän* under de villkor och bestämmelser, Eders Kungl. Maj:t kunde finna godt föreskrifva; och har Eders Kungl. Maj:t uti nådiga cirkulär till de ecklesiastika konsistorierna, senast den 13 juni 1902, för erhållande af ifrågavarande resestipendier fastställt vissa villkor och bestämmelser af det innehåll, som angifves i statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den 11 januari 1901, punkten 117.

Till erhållande af resestipendier utaf 1902 års anslag anmälde sig 27 prästmän, nämligen 3 från Uppsala, 6 från Linköpings, 3 från Skara, 1 från Strängnäs, 4 från Västerås, 2 från Växjö, 4 från Lunds och 1 från hvarterdera af Kalmar, Karlstads och Hernösands stift samt 1 från Stockholm; och tacktes Eders Kungl. Maj:t, vid underdånig föredragning den 14 mars 1902 af dessa ansökningar, till 10 bland de sökande prästmännen — nämligen en från hvarterdera af Uppsala, Linköpings, Skara, Strängnäs, Västerås, Växjö, Lunds, Kalmar och Hernösands stift samt en från Stockholm — af anslaget utdela stipendier till växlande belopp, lägst 400 kronor och högst 600 kronor. Fem af de sålunda utsedde stipendiaterna hade såsom mål för sina tilltänkta resor, hvilka skulle företagas under sommaren 1902, uppställt Tyskland — en bland dem jämväl Österrike; af de öfriga skulle en besöka Danmark, tre Norge och Danmark samt en Danmark och Tyskland. Vid stipendiernas beviljande förpliktades stipendiaterna att vistas utrikes viss tid, lägst fyra och högst sex veckor, samt att inom fyra månader efter återkomsten till fäderneslandet afgifva till ecklesiastikdepartementet berättelse, innehållande, jämte uppgift på de ställen där de vistats, redogörelse för det sätt, hvarpå de sökt vinna de med resorna afsedda ändamål, samt för de iakttagelser, som de varit i tillfälle att göra.

Då af skäl, som legat till grund för beviljandet af ifrågavarande anslag, detsamma fortfarande måste anses vara synnerligen behöfligt, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att till resestipendier åt prästmän, under de villkor och bestämmelser Eders Kungl. Maj:t kan finna godt föreskrifva, på extra stat för år 1904 anvisa ett belopp af 5,000 kronor.

[100.] Sedan Riksdagen år 1901 anhållit, det Eders Kungl. Maj:t tacktes låta
 Utredning
 rörande
 ecklesiastika
 boställen. verkställa en fullständig *utredning angående de ecklesiastika boställen, som blifvit af kronan till prästerskapets eller församlings understöd anslagna*, och de bidrag, som staten utbetalt till församling för anskaffande af boställe för dess prästerskap, äfvensom framställa förslag till de förändringar i 1894 års skogsförordning, som genom denna utredning och i öfrigt kunde anses vara erforderliga, har, enligt nådigt förordnande, kammarrådet G. Thulin företagit den ifrågasatta utredningen. Närmare föreskrifter beträffande utredningens omfattning och sättet för dess verkställande hafva därvid, jämlikt Eders Kungl. Maj:ts bemyndigande, af chefen för ecklesiastikdepartementet meddelats Thulin, i det att han anmodats dels den 30 november 1901 att, vid utredningens företagande, göra början med de ecklesiastika boställena inom Gäfleborgs län och därvid i främsta rummet inom de pastorat, hvarest å ecklesiastikt boställe funnes skog af större omfattning, dels ock — sedan Thulin i skrifvelse den 31 maj 1902 anmält, att för Gäfleborgs län de förarbeten, som kunde göras i hufvudstaden, dämera blifvit till större delen afslutade samt att det syntes vara af vikt, att, medan det sålunda samlade materialet af Thulin bearbetades och kompletterades genom undersökning i kyrkoarkiven, utredningen fortginge beträffande ett nytt område, äfvensom att åtskilliga af förarbetena skulle underlättas, om de finge göras på en gång för ett stift i dess helhet — den 11 juni 1902 att fortsätta ifrågavarande utredning inom de i Hernösands stift liggande län i följande ordning, nämligen: Västernorrlands, Västerbottens, Norrbottens och Jämtlands län. Vid båda dessa tillfällen har Thulin tillika förstärkt att till ecklesiastikdepartementet inkomma med redogörelse för arbetenas fortgång.

Till åttlydnad häraf har Thulin i november 1902 till ecklesiastikdepartementet inkommit med en skrifvelse, däri han på följande sätt redogör för hvad af honom blifvit åtgjort.

Till fullgörande af den Thulin den 30 november 1901 lämnade föreskrift hade han först tagit under behandling de pastorat i Gäfleborgs län, inom hvilka å något ecklesiastikt boställe förefunnes skog af särskildt stor omfattning, under medtagande likväl för sagda pastorat af samtliga ecklesiastika boställen, äfven om de varit skoglösa. Då det emellertid visat sig svårt att afgöra, hvilka boställen kunde sägas hafva skog af större omfattning, och det, sedan de allmänna förarbetena för länet vidtagits, syntes vara förbundet med jämförelsevis ringa tidsutdräkt att genomgå jämväl de öfriga pastoraten, hade Thulin för Gäfleborgs län försöksvis låtit undersökningarna omfatta samtliga ecklesiastika boställen. För berörda undersökningar hade naturligtvis erforderats åtskilliga tidsödande förarbeten af mera

allmän art, bland hvilka särskildt kunde nämnas undersökningen beträffande i riksarkivet förekommande medeltidsurkunder angående dylika boställen, hvilken undersökning syntes lämpligen böra göras på en gång för hela riket. I öfrigt hade för hvarje pastorat, jämte den tryckta litteraturen, genomgåtts, bland annat, handlingar i kammarkollegium och kammararkivet, riksarkivet, landtmäteriarkiven samt vederbörande domkapitels och Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvandes arkiv; och sedan med ledning af det sålunda samlade materialet redogörelser utarbetats för de särskilda ecklesiastika boställena, hade Thulin personligen undersökt flertalet kyrkoarkiv, så att för Gäfleborgs län hufvudsakligen återstode att, med ledning af de vid undersökningarna i kyrkoarkiven eller eljest genom skriftväxling med pastorsämbetena vunna talrika upplysningar, utarbета redogörelserna i deras slutgiltiga form. För hvarje pastorat hade Thulin tänkt följa den plan, att, sedan en kort historik lämnats öfver de förändringar, pastoratet kunde hafva undergått, med utgångspunkt i löneregleringsresolutionens bestämmelser lämna en så vidt möjligt fullständig redogörelse för hvarje särskildt boställe, dess uppkomst och natur, under angifvande af de hufvudsakliga bestämmelser, som meddelats beträffande skogen, hvarjämte till slut skulle upptagas en uppgift på de af klockare eller organister innehafda boställen. [100.]

Sedan Thulin den 11 juni 1902 erhållit föreskrift att fortsätta utredningen inom Västernorrlands, Västerbottens, Norrbottens och Jämtlands län, hade arbetet därmed företagits; och hade förarbetena i Stockholm för dessa län fortskridit efter samma grunder som tidigare för Gäfleborgs län, hvarjämte Thulin personligen företagit en undersökning af såväl Hernösands domkapitels som Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvandes i Västernorrlands län arkiv.

I sin omförmälda skrifvelse hemställde Thulin tillika, huruvida det icke kunde vara lämpligt att, i den mån bearbetningen för Gäfleborgs län efter den i skrifvelsen angifna plan fortskrede, till trycket befordra de af Thulin utarbetade redogörelser jämte de viktigaste af de urkunder, på hvilka de stödde sig.

Vid underdånig anmälan den 5 december 1902 af Thulins skrifvelse behagade Eders Kungl. Maj:t förordna, att ifrågavarande redogörelser och dithörande urkunder skulle genom Thulins försorg till trycket befordras i en upplaga af 2,500 exemplar.

Efter beräkning af de med ifrågavarande utredning förenade kostnader till åtminstone 5,000 kronor om året och på det att erforderliga medel måtte finnas tillgängliga för återgåldande af förskott och för öfriga utgifter

under åren 1902 och 1903 föreslog Eders Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen till 1902 års riksdag, att till bestridande af kostnaderna för ifrågavarande utredning måtte på extra stat för år 1903 anvisas ett förslagsanslag af 10,000 kronor; och blef detta förslag af Riksdagen bifallet.

Sedermera har, till följd af Thulins i särskilda år 1902 gjorda framställningar, Eders Kungl. Maj:t under året medgifvit, att till Thulin finge för bestridande af de med hans ifrågavarande uppdrag förbundna kostnader mot redovisningsskyldighet utgå dels enligt nådigt bref den 30 maj 4,000 kronor och dels enligt nådigt bref den 21 november likaledes 4,000 kronor;

och har Eders Kungl. Maj:t, som under år 1901 för ändamålet anvisat ett förskott å 3,000 kronor, genom nådiga beslut den 13 juni och den 21 november 1902 förordnat, att samtliga utgifna förskott skulle efter 1903 års ingång godtgöras af omförmälda förslagsanslag.

Tillika har Eders Kungl. Maj:t medgifvit, att af samma anslag finge gäldas kostnaden för tryckning af utredningen.

Af hvad jag sålunda anført framgår, att anslag för ändamålet fortfarande är behöfligt; och uppenbart torde jämväl vara, att detta anslag icke lämpligen nu bör beräknas till lägre belopp än 10,000 kronor.

Jag hemställer därför, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att till bestridande af kostnaderna för ifrågavarande utredning rörande ecklesiastika boställen på extra stat för år 1904 anvisa ett förslagsanslag å 10,000 kronor.

[101.] I anledning af Eders Kungl. Maj:ts framställning beviljade 1902 års riksdag såsom bidrag till fullbordandet af den yttre *restaureringen utaf Dalhems kyrka* på Gottland, i enlighet med de närmare bestämmelser Eders Kungl. Maj:t kunde finna godt meddela, ett anslag af 37,000 kronor och anvisade därpå på extra stat för år 1903 ett belopp af 18,500 kronor, under villkor att Dalhems församling jämlikt sitt å kyrkostämman den 29 juli 1901 fattade beslut dels ansvarade för hela den öfriga kostnaden, dels ock samtidigt låte utföra och bekosta de i kyrkans inre ännu återstående konstarbeten samt för öfrigt åtog sig bestyret med och ansvaret för restaureringens solida och värdiga utförande.

Aberopade, af församlingen å kyrkostämman den 29 juli 1901 fattade beslut innehöll, att, därest staten beviljade ett anslag af minst 45,000 kronor, församlingen förbunde sig: att ansvara för hela den öfriga kostnaden, hvori den risk innefattades, att oförutsedda utgifter kunde komma

att vida öfverstiga den därför i uppgjortt kostnadsförslag upptagna summan; att samtidigt låta utföra och bekosta de i kyrkans inre ännu återstående konstarbetena, som för sin fullbordan ansåges kräfvat minst 3,000 kronor; samt att för öfrigt åtaga sig bestyret med och ansvaret för denna restaurerings solida och värdiga utförande, hvari inneslötess risken af eventuella prisstegringar å arbete och materialier. [101.]

Sedan med anledning af Riksdagens omförmälda beslut församlingens yttrande i ärendet infordrats, förklarade församlingen genom beslut å kyrkostämman den 7 juli 1902 sig vilja fortfarande efter bästa förmåga stå fast vid sina vid kyrkostämman den 29 juli 1901 åtagna förpliktelser.

På grund af nådig remiss afgaf sedermera öfverintendentsämbetet underdånigt yttrande rörande den kontroll, hvarunder restaureringsarbetena å kyrkan borde utföras, jämte öfriga föreskrifter, som i sammanhang härmed kunde vara att meddela.

Vid underdånig anmälan af ärendet den 21 november 1902 behagade Eders Kungl. Maj:t föreskrifva:

att ifrågavarande restaureringsarbeten, hvilka ej borde utbjudas på entreprenad, skulle efter de den 28 april 1899 i nåder fastställda hufvudritningarna och med ledning af dessa uppgjorda erforderliga detaljritningar verkställas af särskilda, å kyrkostämman med församlingen utsedda tre eller fem kommitterade genom en af dem antagen, i kyrkobyggnad förfaren byggmästare enligt ett på kommitterades föranstaltande upprättadt samt af Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande och domkapitlet godkändt kontrakt;

att den af kommitterade antagna plan för arbetets bedrivande skulle insändas till öfverintendentsämbetet, som ägde att, när så af ämbetet prövades nödigt, genom någon af sina extra ordinarie arkitekter öfvervaka, att de fastställda ritningarna följdes samt att erforderliga arbets- och detaljritningar anskaffades, äfvensom i öfrigt biträda med råd och upplysningar;

att den, som erhöile berörda uppdrag, skulle äga att, enligt af ämbetet granskade räkningar, från de för kyrkorestaureringen anslagna statsmedel undfå ersättning för de besök, han behöfde å orten aflägga;

att den arkitekt, åt hvilken församlingen anförtrott att uppgöra nödiga arbets- och detaljritningar, skulle härför, jämväl af statsmedlen, bekomma godtgörelse efter räkningar, som hos ämbetet undergått granskning; samt

att anmälan om arbetets påbörjande skulle i god tid förut göras såväl hos ämbetet som hos vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien.

Härjämte anbefalldes statskontoret att efter 1903 års ingång till öfverintendentsämbetet på anmälan utbetala af det för restaureringsarbetet beviljade

statsanslaget det för samma år anvisade beloppet, 18,500 kronor, hvilket belopp skulle af ämbetet på kyrkobyggnadskommitterades rekvisitioner, åtföljda af redogörelser för värdet af utfördt arbete, i mån af arbetets fortgång kommitterade tillhandahållas.

Med anledning af hvad sålunda i ärendet förekommit, hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att af det såsom bidrag till fullbordandet af den yttre restaureringen utaf Dalhems kyrka på Gottland beviljade anslag på extra stat för år 1904 anvisa återstoden, 18,500 kronor.

[102.] I likhet med hvad under många år skett och af samma skäl, som då förekommit, torde Eders Kungl. Maj:t föreslå Riksdagen att jämväl för år 1904 på extra stat anvisa ett belopp af 2,000 kronor till *svenska fornscriftsällskapet*.

[103.] Sedan Riksdagen för hvart och ett af åren 1901—1903 anvisat ett extra anslag af 50,000 kronor till *nordiska museet*, har museets styrelse anhållit, att till Riksdagen måtte aflåtas framställning om beviljande jämväl för år 1904 af enahanda anslag; och har styrelsen till ecklesiastikdepartementet ingifvit berättelse öfver verkställd granskning af museets räkenskaper för år 1900.

Då anslaget fortfarande är för museets ändamål behöfligt, får jag hemställa, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att på extra stat för år 1904 anvisa ett belopp af 50,000 kronor, att ställas till styrelsens för nordiska museet förfogande för att enligt dess bestämmande användas för museet tillhörande ändamål.

[104.] I 1902 års statsverksproposition föreslog Eders Kungl. Maj:t Riksdagen att på extra stat för år 1903 anvisa till *kulturhistoriska museet i Lund* ett belopp af 5,000 kronor, att ställas till styrelsens för kulturhistoriska föreningen för södra Sverige förfogande för att enligt dess bestämmande användas för museet tillhörande ändamål. Denna framställning bifölls af Riksdagen, som därvid uttalade, att, med afseende å hvad i statsrådsprotokollet blifvit upplyst såväl angående beskaffenheten och omfattningen af kulturhistoriska museets samlingar och den därmed sammanhängande verksamheten som beträffande museets ekonomiska ställning och då det sammas vidmakthållande och vidare utveckling syntes vara af betydelse ej allenast för södra Sverige utan för hela vårt land, Riksdagen ansett giltiga skäl föreligga för beviljande af statsanslag till museets främjande.

Nämnda styrelse har nu i underdånig skrifvelse den 29 september 1902, hvarvid i tryck fogats en den 11 juni 1902 upprättad tablå öfver kulturhistoriska föreningens räkenskaper $\frac{1}{3}$ 1901— $\frac{1}{3}$ 1902 jämte revisionsberättelse för samma tid, anført bland annat, att museets behof af offentligt understöd fortfarande vore lika stort som förut; och har styrelsen hemställt, att till Riksdagen måtte aflätas nådig proposition om ett ytterligare anslag af 5,000 kronor till museet för år 1904.

Härtill hafva vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien samt nationalmusei nämnd, hvardera med hänvisning till sina tidigare gjorda uttalanden i fråga om offentligt understöd åt kulturhistoriska museet, tillstyrkt bifall.

På grund af hvad sålunda förekommit hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att på extra stat för år 1904 anvisa ett belopp af 5,000 kronor, att ställas till styrelsens för kulturhistoriska föreningen för södra Sverige förfogande för att enligt dess bestämmande användas för kulturhistoriska museet i Lund tillhörande ändamål.

Sedan Riksdagen, med bifall till därom af Eders Kungl. Maj:t gjorda framställningar, på extra stat för hvart och ett af åren 1896—1903 beviljat ett anslag af 3,000 kronor till understöd för fortsatt utgifvande af tidskriften *Nordiskt medicinskt arkiv*, har den för fortsatt utgifvande af nämnda tidskrift bildade förening, till hvars förfogande det senaste af berörda anslag blifvit ställt, i en till Eders Kungl. Maj:t ingifven ansökan anhållit, att jämväl för år 1904 ett understöd af 3,000 kronor måtte för ändamålet beredas. Härtill hafva lärarekollegiet vid karolinska medikokirurgiska institutet och universitetskanslern uti infordrade utlåtanden tillstyrkt bifall; och har lärarekollegiet, som vid flera föregående tillfällen framhållit denna tidskrifts stora vikt och betydelse för den medicinska forskningen i vårt land, fortfarande vitsordat nyttan och behovet af densamma.

Under hänvisning till hvad tillförene anförts i fråga om anslag till omförmälda tidskrift hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att på extra stat för år 1904 anvisa ett belopp af 3,000 kronor till understöd för fortsatt utgifvande af tidskriften *Nordiskt medicinskt arkiv*.

Hos Eders Kungl. Maj:t har utgifvaren af tidskriften *Acta mathematica*, [106.] professorn G. Mittag-Leffler, i underdånighet anhållit om beredande af statsunderstöd för tidskriftens fortsatta utgifvande, i hvilket afseende

[105.]
Tidskriften
Nordiskt
medicinskt
arkiv.

Tidskriften
Acta mathe-
matica.

begärts för år 1904 ett anslag af 3,000 kronor eller enahanda belopp, som för sådant ändamål blifvit af Riksdagen beviljadt för hvar och ett af åren 1896—1903. Sökanden har därvid erinrat, att af nämnda tidskrift numera utkommit banden 25 och 26 äfvensom att bandet 27 vore till största delen uppsatt.

Efter nådig remiss har vetenskapsakademien med underdånig skrifvelse den 12 november 1902 öfverlämnat ett af dess ledamöter professorerna D. G. Lindhagen och K. B. Hasselberg på akademiens annodan i ämnet afgifvet yttrande, däri de, under framhållande däraf att ifrågasvarande tidskrift fortfarande såväl kvalitativt som kvantitativt häfdade sin höga rang inom samtidens vetenskapliga litteratur och mäktigt bidroge att göra Sveriges insats på matematikens område känd och aktad i utlandet, på det varmaste tillstyrkt bifall till förevarande ansökning. I öfverensstämmelse med detta yttrande har akademien äfven förordat bifall till ansökningen.

Med anledning häraf hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att på extra stat för år 1904 anvisa ett belopp af 3,000 kronor till understöd för fortsatt utgifvande af tidskriften *Acta mathematica*.

[107.]
Tidskriften
Sfinx.

Sedan 1902 års riksdag, med anledning af en inom Riksdagen väckt motion, på extra stat för år 1903 anvisat ett belopp af 1,200 kronor till understöd för fortsatt utgifvande af tidskriften *Sfinx* med villkor, att dess utgifvare till universitetsbiblioteket i Uppsala öfverlämnade 40 exemplar af tidskriften för att användas för bibliotekets bytesverksamhet med utlandet, har extra ordinarie professorn i egyptologi vid universitetet i Uppsala Karl Piehl i egenskap af tidskriftens utgifvare underdånigst anhållit, att Eders Kungl. Maj:t tacktes till 1903 års riksdag aflåta nådig proposition om beviljande af ett anslag för fortsatt utgifvande af nämnda tidskrift å 1,200 kronor att utgå för år 1904 enligt samma förutsättningar, som fastställts för åtnjutande af det för år 1903 beviljade statsanslaget.

Till stöd för denna anhållan har Piehl åberopat, förutom de af 1902 års riksdag i ämnet anförda skäl, en vid berörda underdåniga skrifvelse fogad skriftlig förklaring, däruti bibliotekarien vid universitetet i Uppsala Claës Annerstedt, med förmälan att Piehl frikostigt ställt till universitetsbibliotekets disposition för dess byten ett betydligt antal exemplar af tidskriften, för år 1902 ända till 35, hvarigenom biblioteket satts i stånd att tillbyta sig utlandets mest framstående tidskrifter och åtskilliga andra serievis utkommande dyrbarare publikationer på det orientaliska området, hvilka biblioteket annars måst drygt betala eller hvarifrån det, snarare sagdt, måst i brist på medel afstå, vidare anført följande: De arbeten, som på

detta sätt kommit biblioteket och de orientaliska studierna vid universitetet till godo, representerade ett ingalunda obetydligt penningbelopp, vida öfverstigande prenumerationsprisen å de häften af Sfinx, som för bytet användts. Särskildt hade det för biblioteket haft sin stora betydelse, att det sålunda kunnat fullfölja den vackra afsikt, som Eders Maj:ts storartade donation af år 1889 inneburit, nämligen att vid universitetet i Uppsala skapa en orientalisk boksamling af den storlek, som det vetenskapliga studiet på detta område kräfde. För vårt lands vetenskapliga anseende måste det vidare vara af stor betydelse, att en internationell tidskrift, redigerad af en erkänd vetenskapsman, kunde hos oss utgifvas inom ett sådant område som egyptologien. För hvarje år, som ginge, växte inflytandet af denna vetenskap, som sysslade med en af världens äldsta och rikaste kulturer; dess återverkan kändes ej blott på språkforskningens, fornforskningens, historiens och konstens områden utan nästan öfverallt, dit mänsklig forskning sträckte sig. Till sist ville Annerstedt påpeka, att om dylika företag i allmänhet icke kunde drifvas utan förlust, blefve denna i nu förevarande fall ökad genom den mot universitetsbiblioteket visade frikostigheten, hvilken måste hafva beröfvat tidskriften åtskilliga af dess säkraste prenumeranter.

Öfver berörda ansökning har kanslern för rikets universitet hört filosofiska fakultetens vid universitetet i Uppsala humanistiska sektion, hvilken lämnat sitt förord till ansökningen, hvarefter kanslern afgifvit infordradt utlåtande i ämnet samt därvid, med åberopande af hvad humanistiska sektionen och universitetsbibliotekarien i frågan anfört, tillstyrkt bifall till Piehls föreliggande ansökning.

Då tidskriften Sfinx, enligt hvad redan 1902 års riksdag uttalat, inom vetenskapliga kretsar såväl i Sverige som i utlandet tillvunnit sig ett mycket högt anseende och, på sätt Annerstedt framhållit, det måste lända universitetsbiblioteket i Uppsala till stor fördel att för sin bytesverksamhet förfoga öfver ett antal exemplar af denna värdefulla tidskrift, får jag, under åberopande jämväl i öfrigt af hvad i ämnet anförts, tillstyrka, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att på extra stat för år 1904 anvisa ett belopp af 1,200 kronor till understöd för fortsatt utgifvande af tidskriften Sfinx, med villkor att dess utgifvare till universitetsbiblioteket i Uppsala öfverlämnar 40 exemplar af tidskriften för att användas för bibliotekets bytesverksamhet med utlandet.

För år 1885 ställde Riksdagen till Eders Kungl. Maj:ts förfogande [108.] under vissa villkor ett extra anslag af 15,000 kronor att användas till

Föreläsningsskurer för
arbetsklassen.

understöd åt sådana anstalter eller föreningar, som anordnade *föreläsningskurser för arbetsklassen*. År efter år hafva sedermera anslag för nämnda ändamål af Eders Kungl. Maj:t äskats och af Riksdagen beviljats. För hvar och ett af åren 1895 och 1896 har anslagsbeloppet bestämts till 25,000 kronor, för år 1897 till 30,000 kronor, för år 1898 till 35,000 kronor, för år 1899 till 45,000 kronor, för år 1900 till 55,000 kronor samt för hvar och ett af åren 1901 och 1902 till 65,000 kronor. För år 1903 beviljades ett extra anslag af 100,000 kronor att användas till understöd åt sådana anstalter eller föreningar under följande villkor:

att understödsbelopp, som utgäfves till hvarje anstalt eller förening, endast finge afse föreläsningskurser af nämnda slag och icke finge öfverstiga 3,000 kronor, för år räknadt;

att kommuner eller enskilda för anordnande af sådana föreläsningskurser tillsköte minst lika mycket som staten;

att anstaltens angelägenheter vårdades af en styrelse, som antog föreståndare och lärare;

att föreläsningarna ordnades regelbundet, visst antal timmar i veckan under fem till åtta månader och i väl afpassade kurser, dock att, hvad beträffade anstalt, som hade sin verksamhet å landsbygden eller dels i stad dels å landet, Eders Kungl. Maj:t ägde att härutinnan göra de eftergifter, som omständigheterna kunde påkalla;

att anstalten förfogade öfver kunniga och dugliga, för denna undervisning lämpliga lärarekrafter samt tillräcklig och passande undervisningsmateriel;

att alla politiska och religiösa strider eller förhandlingar vid föreläsningarna eller undervisningen blefve förbjudna; samt

att anstalten eller föreningen skulle vara skyldig att underkasta sig de villkor och kontroller, som i öfrigt af Eders Kungl. Maj:t pröfvades nödiga och lämpliga.

Jag hemställer nu, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att till understöd, under nyss angifna villkor, åt sådana anstalter eller föreningar, som anordna föreläsningskurser för arbetsklassen, på extra stat för år 1904 bevilja ett anslag af 100,000 kronor.

[109.] Uti en vid 1902 års riksdag inom andra kammaren väckt motion föreslogs, att Riksdagen måtte till främjande af *universitetens för allmänheten afsedda föreläsningskurser* på extra stat för år 1903 anvisa ett belopp af 10,000 kronor, däraf 6,000 kronor skulle lika fördelas mellan universitetet i Uppsala och Lund för bestridande af kostnaderna för de särskilda föreläsningskurser, som därifrån kunde anordnas åt kommuner eller insti-

Från universi-
teten anord-
nade föreläs-
ningar utom
universitetstäl-
derna.

tutioner i olika delar af landet, hvilka sådant begärde och ej hade eller på grund af gällande bestämmelser kunde få del af statsanslaget till understödjande af föreläsningsskurser för arbetsklassen. [109.]

Med anledning af denna motion yttrade Riksdagen i skrifvelse den 15 maj 1902 angående regleringen af utgifterna under riksstatens åttonde hufvudtitel, punkten 121, bland annat följande: Under ledning från universiteten på skilda orter inom landet hållna föreläsningsserier vore af sådan betydelse för spridandet af nyttiga kunskaper, att desamma vore förtjänta att från statens sida uppmuntras med penninganslag. Därigenom att universitetslärarne åtog sig ledningen för ifrågavarande gren af folkbildningsarbetet, syntes det kunna påräknas, att detta arbete komme att utveckla sig i sund och fosterländsk riktning. Det syntes likväl Riksdagen vanskligt att bedöma, huru stort anslag skulle erfordras för föreläsningar utom universitetsstäderna och hvilka villkor lämpligen borde vid statsbidrag från detta anslag fästas för betryggande däraf, att det afsedda gagnet verkligen måtte vinnas. I hvilken mån kommuner eller institutioner kunde väntas hos vederbörande, vid universiteten bildade utskott göra hemställan om föreläsningars anordnande, läte sig icke på förhand med någon säkerhet beräkna och syntes dessutom väsentligen vara beroende på de villkor, som för statsbidrags erhållande komme att fastställas. Ett i motionen framställt förslag, att vederbörande kommun eller institution skulle betala föreläsaren halfva arfvodet för hvarje föreläsning och för betäckande häraf kunna upptaga billiga inträdesafgifter, men att däremot staten skulle betala halfva föreläsningarsarfvodet och hela resekostnaden, hade Riksdagen icke ansett sig kunna gilla. Enligt berörda förslag skulle en kommun genom att tillkalla en på långt afstånd från kommunen boende föreläsare kunna utan nämnvärd egen kostnad ådraga staten en afsevärd utgift, utan att någon säkerhet vore vunnen, att föreläsningen medförde häremot svarande gagn. Riksdagen hade därför ansett nödigt, att den kommun, institution eller enskilda person, som påkallat hållandet af föreläsning, också iklädde sig skyldighet att bekosta hälften af föreläsarens rescersättning. Endast härigenom syntes trygghet i någon mån kunna vinnas, att föreläsningar icke begärdes i annat fall, än då verkligt intresse för dem vore att påräkna, och att statsanslagets belopp kunde hållas inom skäliga gränser. Med det sålunda angifna villkor hade Riksdagen ansett sig kunna bevilja det för nu ifrågavarande ändamål begärda belopp, 3,000 kronor för hvarterdera universitetet, därvid Riksdagen likväl velat uttala, att häraf 2,500 kronor borde afses till arfvode och resekostnad åt föreläsare, hvaremot utgifterna för undervisningsmateriel, byråkostnad och tryck icke borde beräknas till högre belopp än 500 kronor för hvarterdera universitetet.

[109.] På grund af hvad sålunda förekommit anvisade Riksdagen på extra stat för år 1903 såsom bidrag till betäckande af kostnaderna för de från universiteten i Uppsala och Lund på begäran af viss kommun, institution eller enskild person utom universitetsstäderna anordnade föreläsningar under samma år 6,000 kronor, däraf 3,000 kronor till hvartdera universitetet, att utgå under villkor att den, som föreläsning begärt, för betäckande af föreläsarens resekostnad och arfvode tillsköte minst lika mycket som staten.

Med åberopande af detta Riksdagens beslut har professorn J. A. Lundell, å styrelsens för föreläsningsbyrån vid Uppsala universitet vägnar, i underdånighet anhållit om nådig medverkan till vinnande af liknande understöd för år 1904, hvarvid till stöd för denna framställning anförts: Då ifrågavarande föreläsningsbyrå först nyligen blifvit inrättad, hade styrelsen endast en kortare tids erfarenhet att bygga på utöfver den erfarenhet, som vunnits genom sommarkurserna i Uppsala och som delvis ägde tillämpning äfven på föreläsningar utom universitetsstaden. I fråga om det erforderliga anslagsbeloppet hade styrelsen sålunda för närvarande ingen anledning att frångå den beräkning, som legat till grund för motionen och som åberopades i Riksdagens skrifvelse till Eders Kungl. Maj:t. Beträffande åter anslagssummans fördelning för olika ändamål funne styrelsen någon jämkning önskvärd. Såsom af ett utaf byrån utfärdadt, ansökningen bifogadt tryckt meddelande framginge, vore meningen att särskildt lägga an på instruktiva serier af föreläsningar, enär just för sådana medverkan från universiteten syntes vara erforderlig, under det enstaka, hufvudsakligen väckande och intresserande föreläsningar lätt stode till buds äfven utan universitetens medverkan. Sommarkurserna, i hvilkas ledning flere af byråstyrelsens medlemmar tagit verksam del, hade emellertid tydligt ådagalagt, att föreläsningsserier utan underlag af tryckta »grundlinjer» i åhörarens hand gäfve relativt liten varaktig behållning, en erfarenhet, som fullkomligt stämde med den man gjort i England, där university-extension-rörelsen hade äldre anor och där »syllabi», som motsvarade nyss berörda grundlinjer, utgjorde en väsentlig del af systemet. Under sådana förhållanden syntes det belopp af 500 kronor, hvarutöfver enligt Riksdagens mening kostnaderna för undervisningsmateriel, byrå och tryck ej borde stiga, vara alldeles för lågt. Grundlinjerna måste nämligen beräknas såsom undervisningsmateriel och kostnaderna för dem bäras af byrån. Att inbegripa tryckningskostnaderna för grundlinjer i föreläsarearfvodet syntes obilligt, då redan författandet af dessa grundlinjer väsentligen ökade föreläsarens arbete och tidsförlust, utan att detta arbete kunde särskildt honoreras. Att utdebitera kostnaden på åhörarne eller sälja grundlinjerna till dem skulle

vara förenadt med mycket extra besvär, och många åhörare skulle kanske af missförstådd sparsamhet underlåta att köpa grundlinjer, i hvilket fall föreläsningarnas gagn blefve delvis illusoriskt. Men redan kostnaden för grundlinjerna till tio föreläsningsserier skulle, äfven om de för hvarje särskild serie ej öfverstege ett tryckark i medeltal, uppgå till omkring 500 kronor. Därjämte behöfdes ofta kartor och planscher, som måste ritas, fotografier och skioptikonplåtar, kemikalier, naturalier o. s. v. Räknade man vidare programtryck, skrifmaterialier och porton, frakter samt eventuellt nödiga resor för byråns föreståndare, syntes de egentliga byråkostnaderna (utom grundlinjer och annan undervisningsmateriel) under inga förhållanden kunna beräknas lägre än till 250 kronor för år. Slutligen kunde föreståndaren för byrån för sitt arbete ej godtgöras med mindre än 250 kronor för år. Efter styrelsens förmenande skulle det sålunda vara önskvärdt, om ej nödvändigt, att för undervisningsmateriel, tryck och byråkostnader finge disponeras omkring 1,000 kronor, vid hvilket förhållande anslaget till föreläsares resekostnad och arfvode måste stanna vid 2,000 kronor. För att få detta anslag att räcka så långt som möjligt, ville styrelsen å andra sidan för sin del uppställa som grundsats, att bidrag till föreläsares resekostnad ej betalades af byrån i andra fall än då de stege öfver 15 kronor, hvaraf skulle följä, att föreläsningsserier i närmast universitetsstaden belägna provinser ej skulle kräfvä något tillskott af allmänna medel till resekostnaden.

Det vore styrelsens öfvertygelse, att det med Riksdagens ifrågavarande beslut afsedda syftet skulle i vidsträcktare mån kunna förverkligas och folkbildningen i högre grad gagnas, om, då sådant anslag nästa gång beviljades, det lämnades fritt att fördela statsunderstödet efter de af styrelsen angifna grunder.

Styrelsen hemställde därför, det Eders Kungl. Maj:t tacktes till instundande riksdag aflåta nådig proposition om understöd för år 1904 af allmänna medel såsom bidrag till betäckande af kostnaderna för de från universitetet i Uppsala på begäran af viss kommun, institution eller enskild person utom universitetsstaden anordnade föreläsningar till samma belopp, som blifvit för år 1903 beviljadt, 3,000 kronor, däraf skulle få användas 1,000 kronor för tryckande af grundlinjer, för undervisningsmateriel och andra byråkostnader samt 2,000 kronor till föreläsares resekostnad och arfvode, under villkor att den, som föreläsning begärt, för samma ändamål tillsköte minst lika mycket som af statsmedel gäldades, att utgå under bestämmelser rörande redovisning och annat, som Eders Kungl. Maj:t behagade föreskrifva.

[109.] Vidare hafva professorerna Seved Ribbing och Johan C. W. Thyren m. fl. såsom ledamöter i centralbyrån i Lund för populära vetenskapliga föreläsningar i underdånighet anhållit, det Eders Kungl. Maj:t tacktes hos näst sammanträdande riksdag göra framställning om beviljande å riksstaten för år 1904 af ett belopp af 3,000 kronor, däraf 2,000 kronor till arfvoden och resekostnader åt föreläsare och 1,000 kronor till undervisningsmateriel, byråkostnad och tryck, för de särskilda föreläsningskurser, som från Lunds universitet under år 1904 kunde anordnas åt kommuner och institutioner, hvilka sådant begärde och ej hade eller på grund af gällande bestämmelser kunde få del af statsanslaget till understödjande af föreläsningskurser för arbetsklassen.

På grund af nådiga remisser har kanslern för rikets universitet, efter att hafva hört vederbörande större akademiska konsistorier, afgifvit särskilda underdåniga utlåtanden öfver ifrågavarande båda framställningar och därvid i likhet med konsistorierna tillstyrkt bifall till desamma, under erinran, beträffande den från Lund gjorda ansöknigen, om det af Riksdagen uppställda villkoret, att den, som föreläsning begärt, för betäckande af föreläsarens resekostnad och arvode skulle tillskjuta minst lika mycket som staten.

I likhet med hvad Riksdagen uttalat, finner jag ifrågavarande folkbildningsarbete väl värdt att från statens sida understödjas, hvarvid emellertid bör framhållas, att understödet är afsedt ej för enstaka föreläsningar, utan för undervisande föreläsningskurser och ej får lämnas åt anstalt eller förening, som åtnjuter andel af sådana statsmedel, hvilka anslagits särskildt till föreläsningskurser för arbetsklassen. Då de för nu ifrågavarande ändamål begärda beloppen äro af samma storlek som de, hvilka af Riksdagen år 1902 beviljades, har jag intet att mot dessa belopp erinra, likasom jag ock anser det af Riksdagen vid det då beviljade anslaget fästa villkor, att den, som föreläsning begärt, för betäckande af föreläsarens resekostnad och arvode tillskjuter minst lika mycket som staten, böra bibehållas. Däremot kan jag icke, efter hvad numera förekommit, instämma i det af Riksdagen i dess skrifvelse den 15 maj 1902 gjorda uttalande, att utgifterna för undervisningsmateriel, byråkostnad och tryck icke borde beräknas till högre belopp än 500 kronor för hvarterdera universitetet. De i detta hänseende af Lundell anförda skäl synas mig nämligen otvetydigt gifva vid handen, att ett belopp af 1,000 kronor vid hvarterdera universitetets ifrågavarande föreläsningskurser erfordras för betäckande af de utgifter för undervisningsmateriel, byråkostnad och tryck, som äro nödiga, för att det med dessa kurser afsedda ändamålet må i möjligaste måtto vinnas.

På grund af hvad jag sålunda anført hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att på extra stat för år 1904, såsom bidrag till betäckande af kostnaderna för de föreläsningskurser, som från universiteten i Uppsala och Lund varda på begäran vare sig af institution, som ej åtnjuter särskildt till föreläsningskurser för arbetsklassen beviljadt statsunderstöd, eller af viss kommun eller enskild person anordnade att under år 1904 hållas utom universitetsstäderna, anvisa ett belopp af 6,000 kronor, däraf 3,000 kronor till hvartdera universitetet, att utgå under villkor att den, som föreläsning begärt, för betäckande af föreläsarens resekostnad och arfvode tillskjuter minst lika mycket som staten.

För att låta äfven personer, som icke äro i tillfälle att begagna sig af [110.] den regelbundna akademiska undervisningen, i någon mån blifva delaktiga af den vetenskapliga bildning, som universiteten hafva att meddela, hafva år 1893 samt åren 1895—1902 vid universiteten i Uppsala och Lund, sedan år 1895 alternerande hvar annat år, under somrarna anordnats föreläsningskurser under ledning vid hvartdera universitetet af ett »sommarmarkursernas föreläsningsutskott», valdt af samtliga professorer och inom sig upptagande representanter för hvarje fakultet och sektion. Sommarmarkurser vid universitetet i Lund.

Till bestridande af kostnaden för tryck och undervisningsmateriel för dessa så kallade *sommarmarkurser* har Eders Kungl. Maj:t under flera år af tillgängliga medel anvisat anslag, som för de senast hållna sommarmarkurserna, i Uppsala år 1901 och i Lund år 1902, vid hvartdera universitetet utgått med ett belopp af 1,000 kronor.

Med anledning af en vid 1902 års riksdag väckt motion om anvisande af anslag till främjande af universitetens för allmänheten afsedda föreläsningskurser anförde Riksdagen i skrifvelse den 15 maj 1902 angående regleringen af utgifterna under riksstatens åttonde hufvudtitel, punkten 121, bland annat: Riksdagen hölle före, att de så kallade sommarmarkurserna vore af sådan betydelse för spridande af nyttiga kunskaper, att desamma vore förtjänta att från statens sida uppmuntras med penninganslag. Därigenom att universitetslärarne åtog sig ledningen för ifrågavarande gren af folkbildningsarbetet, syntes det Riksdagen kunna påräknas, att detta arbete komme att utveckla sig i sund och fosterländsk riktning. Riksdagen hade fördenskull, till främjande af de för allmänheten afsedda föreläsningskurserna vid universiteten, på extra stat anvisat till de föreläsningskurser, som vore afsedda att under år 1903 vid Uppsala universitet för allmänheten anordnas, ett belopp af 4,000 kronor.

Nu hafva professorn Seved Ribbing och folkskoleläraren Nils Lundahl, i uppgifven egenskap af organisationskommitterade för anordnande af sommarkurser i Lund år 1904, med bifogande af program för sommarkurserna därstädes år 1902 och förteckning öfver deltagarne däri, i underdånighet anhållit, det Eders Kungl. Maj:t tacktes hos näst sammanträdande riksdag göra framställning om beviljande å riksstaten för år 1904 af 3,000 kronor till föreläsarearfvoden och undervisningsmateriel vid de undervisningskurser, som vore afsedda att under samma år hållas vid universitetet i Lund.

På grund af nådig remiss har kanslern för rikets universitet, efter att hafva hört det större akademiska konsistoriet i Lund, den 3 november 1902 afgifvit underdånigt utlåtande öfver berörda framställning, därvid kanslern, i likhet med konsistoriet, förordat bifall till densamma.

Med anledning häraf får jag, som icke har något att erinra mot den nu gjorda framställningen, tillstyrka, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att på extra stat för år 1904 anvisa ett belopp af 3,000 kronor såsom bidrag till bestridande af kostnaderna för de föreläsningsskurser, som äro afsedda att under sommaren 1904 vid universitetet i Lund för allmänheten anordnas.

[111.] I underdånig ansökning hafva Hans Kungl. Höghet Hertigen af Närke
 Sommarkurser i Stockholm. såsom ordförande samt professorerna I. G. Clason, frih. G. de Geer, W. Leche, O. Montelius, grefve K. A. H. Mörner och C. Wallis, folkskoleläraren F. Berg, artisten R. Bergh, intendenten vid nationalmuseum L. Looström och filosofie licentiaten I. Hallberg såsom ledamöter i en för anordnande af så kallade *sommarkurser i Stockholm* bildad kommitté anført följande.

Sedan flera år tillbaka hade vid de båda statsuniversiteterna bedrifvits ett betydelsefullt folkbildningsarbete i form af de hvart annat år vid hvarje universitet återkommande sommarkurserna. Af flera skäl kunde landets hufvudstad ej förblifva främmande för ett kulturarbete af denna art. Ty förutom det att Stockholm vid sina vetenskapliga institutioner och lärda eller konstnärliga samfund ägde ett betydande antal lärare i skilda discipliner, förfogade hufvudstaden tillika i sina offentliga samlingar, sina konstanstalter och minnesmärken af skilda slag samt, icke att förglömma, i sina industriella anläggningar öfver ett bildningsmaterial, till hvilket motstycke ej annorstädes i Sverige finnes. Vårt land ägde sålunda i sin hufvudstad kulturskatter, som kunde och borde göras tillgängliga och fruktbarande äfven för andra än hufvudstadens egna invånare.

Men skulle detta ypperliga, för Stockholm egendomliga bildningsmaterial vid ett sådant företag, som sommarkurserna vore, på ett effektivt sätt blifva tillgodogjort, måste gifvetvis programmet för dessa kurser gestalta sig något annorlunda och få ett mångsidigare innehåll än vid sommarkurser i universitetsstäderna. Det centrala i dessa Stockholmskurser måste blifva att genom förevisningar under sakkunnig ledning bibringa deltagarne kunskap om och förståelse af det konstnärliga, vetenskapliga och industriella åskådningsmaterialet. I föreläsningar skulle behandlas ämnen, dels besläktade med den förevisningarna gällde, dels andra af aktuell natur, för hvilka särskildt kompetenta målsmän funnes att tillgå. [111.]

Dessa synpunkter hade i första rummet varit bestämmande för den af representanter för skilda kulturintressen sammansatta kommitté, som bildats våren 1902 för att realisera tanken att anordna sommarkurser i hufvudstaden och som i maj samma år kunnat utfärda inbjudan till deltagande i de första sommarkurserna i Stockholm. Dessa kurser, som pågått från den 10 till den 23 augusti, hade räknat 588 betalande deltagare, däraf 166 stockholmare, 6 norrmän, 20 finnar och 2 tyskar. Fler-talet deltagare hade tillhört folkskolelärarekåren. För deltagande i kurserna hade erlagts en afgift af tio kronor. Som det högsta antalet kursdeltagare i Uppsala varit 474 (år 1901) och i Lund 303 (år 1902), hade således kurserna i Stockholm samlat flera deltagare än dittills förekommit vid några andra sommarkurser, och detta oakadt dylika företag nu för första gången pågått samtidigt i tre städer, nämligen, förutom i Stockholm, äfven i Lund och Göteborg.

För att gifva en föreställning om dels huru kommittén fattat sin uppgift och dels huru rikhaltigt och omfattande ett program kunde gestalta sig, som sökte tillgodogöra sig om ock blott en del af de bildningsmedel, hufvudstaden erbjöde, hafva kommitterade bifogat ett utdrag ur programmet för 1902 års sommarkurser. Af detta framgår, att 100 föreläsningar hållits i 29 olika ämnen, nämligen 11 humanistiska samt 18 naturvetenskapliga och medicinska. Å 23 museer och andra bildningsanstalter, industriella anläggningar m. m. hafva förevisningar under sakkunnig ledning anordnats, och hela antalet förevisningstinmar har uppgått till omkring 196.

Vidare anföra kommitterade:

För att göra förevisningarna fruktbringande hade kommittén å ena sidan måst begränsa antalet deltagare i hvarje förevisning, men å andra sidan hade ock kommittén för att bereda så många deltagare som möjligt tillfälle att tillgodogöra sig undervisningen vid dessa förevisningar fogat anstalt därom, att förevisningarna vid behof upprepades ett erforderligt

[111.] antal gånger. Kursdeltagarne hade haft rätt att bevista så många föreläsningar och förevisningar, som utrymmet medgifvit, men tillråddts i programmet att begränsa sig till ett urval sammanhängande ämnen. Föreläsningar och förevisningar hade pågått i allmänhet kl. 9 f. m.—3 e. m. och kl. 5—8 e. m. alla söckendagar efter särskildt fastställd timplan. Åt kursdeltagarne hade utverkats fri återresa från Stockholm till hemorten å såväl statens som ett antal enskilda järnvägar; äfven å en del ångbåtsleder hade betydlig nedsättning å biljettpreisen för kursdeltagarne beviljats. Genom »sommarkursernas byrås» försorg hade anskaffats bostad och spising för billigt pris för kursdeltagarne.

Uppmuntrad af de gynnsamma resultat, som de första sommarkurserna i Stockholm uppnått, och af den sympati, som från alla håll visats desamma, ansåge sig kommittén böra för sin del verka för att jämväl år 1904 dylika kurser anordnades i hufvudstaden. Å andra sidan kunde kommittén ej dölja för sig, att, ifall dessa feriekurser äfven framdeles skulle fullt motsvara sitt ändamål och blifva konstanta, ett större anslag af staten än det, som beviljats 1902 års kurser, eller 1,000 kronor, blefve behöfligt, helst kommittén endast under denna förutsättning skulle kunna tillmötesgå en del synnerligen behjärtansvärda önskemål, som uttalats, och afhjälpa en del brister, som förnämligast på grund af för knappa penningmedel vidlådt dessa kurser.

Kommittén anhölle att särskildt få påpeka följande: 1902 års sommarkurser hade haft att tillgå, förutom medlemsavgifterna, det af Eders Kungl. Maj:t beviljade bidrag af 1,000 kronor, ett lika stort anslag beviljadt af Stockholms stad samt en summa af 1,650 kronor, som af enskilda personer och korporationer ställts till kommitténs förfogande. Äfven om kommittén finge hoppas att också för 1904 års kurser komma i åtnjutande af enahanda anslag af Stockholms stad, kunde gifvetvis de enskilda bidragen, genom hvilka 1902 års sommarkurser i hufvudstaden möjliggjorts, ej med någon som helst säkerhet påräknas. Kommittén ansåge sig ej utan vidare kunna förutsätta att, såsom förhållandet varit år 1902, äfven framgent för föreläsningar, byrå, läsrum m. m. afgiftsfritt få förfoga öfver lämpliga lokaler, utan måste vara beredd på att anskaffa medel för lokalhyra. Med de penningmedel, som år 1902 stått kommittén till buds, hade ersättningen för de män, hvilka som föreläsare och förevisare ställt sina insikter och sitt arbete till sommarkursernas förfogande, blifvit rent af minimal, nämligen 15 kronor för hvarje föreläsning och 10 kronor för hvarje förevisningstimme. Om man toge hänsyn till, hvilket betydligt arbete måste nedläggas på föreläsningar, som skulle gifva åt ett vetenskapligt innehåll en allmänfattlig form, syntes det vara tvifvel underkastadt,

huruvida det, trots allt intresse för saken, för framtiden skulle lyckas att vinna de lämpligaste lärarne för detta företag, helst som det vanliga honoraret för motsvarande föreläsningar i Stockholm utgjorde 25—40 kronor för hvarje föreläsning. Slutligen hade — och detta i första rummet på grund af bristande penningtillgångar — ej, såsom vid statsuniversitetens sommarkurser, så kallade grundlinjer för de särskilda föreläsningarna kunnat utgifvas, en omständighet, som framkallat berättigade anmärkningar från åhörarnes sida. Likaledes skulle det enligt kommitténs förmenande komma att visa sig nödvändigt att ställa något rikhaltigare undervisningsmateriel i form af väggplanscher, skioptikonbilder m. m., än hvad år 1902 kunnat ske, till föreläsarnes förfogande. [111.]

Om kommittén för 1904 års sommarkurser kunde påräkna ett statsanslag af 4,000 kronor eller samma summa, som af Riksdagen anvisats för sommarkurserna år 1903 i Uppsala, skulle detta anslag tillsammans med det anslag, Stockholms stad kunde finnas villig att gifva, och de från kursdeltagarne inflytande afgifterna bilda en kassa, ämnad att användas enligt följande grunder. Hvarje föreläsning i en serie om fem föreläsningar eller färre skulle honoreras med 30 kronor, hvarje föreläsning därutöfver med 20 kronor. För hvarje föreläsningstimme skulle betalas ett arvode af 12—15 kronor. Under antagande att samma antal föreläsningar och föreläsningar som år 1902 komme att hållas under 1904 års kurser, skulle således utgifterna för dessa samt för anskaffande af undervisningsmateriel, organisationskostnader, lokalhyra m. m. kunna täckas enligt följande beräkning:

Inkomster:

statsbidrag	kronor 4,000: —
Stockholms stads bidrag	» 1,000: —
afgift af 450 kursdeltagare	» 4,500: —
summa kronor	9,500: —

Utgifter:

arfvoden åt föreläsare och förevisare enligt nyss angifna grunder	kronor 5,300: —
undervisningsmateriel (väggplanscher, skioptikonbilder, grundlinjer m. m.)	» 1,000: —
hyräkostnad, tryck, annonser m. m.	» 2,000: —
lokalhyra och vaktmästarearfvoden	» 1,200: —
summa kronor	9,500: —

Med stöd af hvad sålunda anförts har kommittén i underdånighet anhållit, att Eders Kungl. Maj:t tacktes i nådig proposition äska, det Riksdagen måtte såsom bidrag till för allmänheten afsedda sommarkurser i Stockholm år 1904 på extra stat för samma år anvisa ett belopp af 4,000 kronor att användas enligt de nu angifna grunderna.

Öfver ifrågavarande ansökning hörd, har kanslern för rikets universitet i underdånigt utlåtande den 7 november 1902, med återopande af de utaf kommittén till stöd för ansökningen anförda skäl, tillstyrkt, det Eders Kungl. Maj:t tacktes till näst instundande riksdag aflåta nådig proposition af det utaf kommittén ifrågasatta innehåll.

Under erinran att Eders Kungl. Maj:t, på sätt jämväl kommittén öfvermält, den 2 maj 1902 på ansökning af kommittén af tillgängliga medel anvisat ett belopp af 1,000 kronor till betäckande af en del utaf kostnaderna för sommarkurserna i Stockholm samma år, får jag, som finner de nu ifrågasatta föreläsningarna och förevisningarna böra af staten understöddas och icke har något att erinra mot det i ansökningen begärda statsbidragets belopp, tillstyrka, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att på extra stat för år 1904 uppföra ett anslag af 4,000 kronor såsom bidrag till bestridande af kostnaderna för de föreläsningkurser och förevisningar, som äro afsedda att under sommaren 1904 i Stockholm för allmänheten anordnas.

[112.] Hos Eders Kungl. Maj:t har filosofie doktorn *Sven Hedin* i underdånighet anhållit om statsanslag för utgifvande af en vetenskaplig redogörelse för de viktigaste resultaten af hans senaste resa i *Centralasien* och därvid anför följande.

Utgifvande af ett arbete om S. Hedins senaste resa i Centralasien.

Från september 1899 till maj 1902 hade Hedin i det innersta Asien utfört en forskningsresa, som haft till hufvudsakligt ändamål att i geografiskt hänseende undersöka de delar af kontinenten, som förut aldrig blifvit beträdda af européer. Genom att följa den hithörande litteraturen och under föregående resor hade han samlat härför nödig erfarenhet; särskildt kunde en resa, som han utfört åren 1893—1897, betraktas såsom ett förarbete till den nu afslutade resan.

Såsom de förnämsta resultaten i rent geografiskt hänseende af denna sista resa kunde framhållas, att Centralasiens största flod Tarim blifvit utforskad i hela dess lopp, alltifrån staden Jarkent till dess slut i Karakoschums träsk, och att östra delen af Taklamakanöknen, hvars västra och mellersta

delar Hedin under sin förra resa genomkorsat, nu blifvit utforskad, hvarigenom Hedins kännedom om denna egendomliga ökentrakt fullständigt. Vidare hade på flera olika linjer det område, som utgjorde en tummelplats för Lopnorsjöns vandringar, genomkorsats och undersökts. I motsats mot Prschwalskij och de flesta ryska geografer hade Hedin förut sökt bevisa, att denna sjö i forna tider varit belägen 1° norr om den nuvarande sjön, hvilket föranlett en ganska het polemik. Hedin hade nu funnit sådana bevis för riktigheten af sin teori, att fakta talade för sig själfva. Den gamla sjöns uttorkade bäcken hade icke allenast blifvit kartlagdt, utan äfven afvägdt med precisionsinstrument, och i den afvägda linjen framträdde depressionen med utomordentlig tydlighet. På norra stranden af denna gamla sjö funnes ruinerna af forntida kinesiska orter, och ur det material, som där utgräfts, särskildt manuskript och inskriptioner på trä, skulle högst oväntade nyheter uppdagas, kastande ett oanadt ljus öfver Kinas förbindelseleder med Västerlandet i forna tider. Tarims öfvergifna flodbäddar hade kartlagts lika väl som de nuvarande, och hela detta intrasslade system låge nu fastlåst på kartan och utgjorde ett arkiv för framtida forskningar i detta geografiskt så föränderliga land.

En resa i det innersta Asien vore framför allt beroende af årstiderna. Hedin hade därför nödgats indela resans olika uppgifter så, att han tillbringat vintrarna i ökentrakter, somrarna i bergen. Sommaren 1900 hade alltså fört honom till norra Tibet, där en hittills fullkomligt okänd trakt undersökts på en 200 mil lång exkursion. De otaliga bergskedjor, som, löpande i väster och öster, tillsammans utgjorde Kwenluns system och som kulminerade i Arkatag, jordens högsta bergsrygg, hade därvid korsats under räta vinklar och i pass, som med 1,000 meter öfverstege höjden af Montblanc. De geologiska profiler, som utförts, vore därför af synnerligt intresse. Alla de berg, floder och sjöar, salta och söta, som inlagts å kartan, vore nya eröfringar för den geografiska vetenskapen. Den del af Gobiöknen, som låge mellan Satscheo, egentliga Kinas västligaste stad, och Lopnor, hade gjorts till föremål för en särskild exkursion. Under senare hälften af resan hade Tibet gjorts till föremål för undersökning, och stora sträckor af detta land hade i detalj kartlagts. Färden hade från Lopnor fört till trakten af Lassa och sedan därifrån till Ladak vid indiska gränsen. Den fjärde meridionala profilen genom Tibet hade ledt Hedin öfver landets västliga delar, Himalaya, Karakorum och Kwenlun tillbaka till Ostturkestan.

Häraf syntes det Hedin framgå, att hans resa sträckt sig öfver ett högst betydande område af jordytan, och då Hedin ständigt bemödat sig att uppsöka sådana trakter och vägar, som ej förut beträds af europeiska

[112.] resande, kunde densamma sägas hafva lämnat ett högst väsentligt bidrag till jordkunskapen.

Det vetenskapliga arbetet under denna sista expedition kunde grupperas på följande sätt. Öfver hela den 10,500 kilometer långa routen hade Hedin tecknat en karta i 1,149 blad, som, lagda bredvid hvarandra, upptog en längd af öfver 300 meter. Den upptog terrängformationerna i minsta detalj och fastlöstes i gradnätet medelst astronomiska observationsserier, som utförts vid 113 olika punkter. Kartan hade utförts utan afbrott under nära tre år och i skalan 1:35,000. Den gäfvade en trogen bild af denna del af jordens skorpa, hvilken bild i tydlighet och utförlighet torde öfverträffa hvad de stora nationernas pionärer i detta hänseende hemfört.

Under hela resans gång hade meteorologiska observationer utförts tre gånger om dagen, och vid hufvudkvarteren, där Hedin under de olika excursionerna alltid kvarlämnat en stor del af karavanen under kosackbäckning, hade samtida observationer verkställts och själfregistrerande apparater hållits i gång. I samband med de treåriga observationsserier, Hedin utfört åren 1893—1897 och som ännu ej blifvit publicerade, utgjorde detta meteorologiska material det största, som någonsin hemförts från det inre Asien.

Om också den rena fysiska geografin varit den vetenskap, Hedin under färden särskildt omhuldat, hade han likväl icke förbisett de andra vetenskapsgrenar, som af färden kunnat draga någon vinning. Så hade 800 bergartsprofver insamlats och deras geologiska läge blifvit fastställt, ett material, tjänande till grundval för fyra stora profiler från norr till söder genom Tibet. Sand- och jordartsprofver, belysande öken- och dynbildningen, hade äfven insamlats. Inom zoologien hade Hedin funnit lämpligt att begränsa sig inom två grupper och ägna dem så mycket större uppmärksamhet. Skelett af alla slags däggdjur, som påträffats, hade i fullständigt skick hemförts, så äfven af vild jak, vild kamel och kulan m. fl. Äfven deras hudar hade bärgats, i tanke på att de kunde utgöra ett värdefullt tillskott till naturhistoriska riksmuseets samlingar. Den andra gruppen utgjordes af fiskar, krustaceer och andra djur, som lefde i vattnet. Ett herbrium från Tibet hade hemförts, äfvensom en mindre samling etnografiska och religiösa föremål från Tibet. En dyrbar samling utgjordes af de kinesiska manuskript och inskriptioner på trä, som utgräfts ur ruinerna på stranden af den nu uttorkade sjön Lopnor. De förskrefve sig från tredje århundradet efter Kristus och kastade, såsom förut antydts, ett högst oväntadt ljus öfver kolonisations- och kommunikationsförhållanden i Kinas yttersta gränsländer under kejsar Jyanti af Weidynastien. I samband därmed borde äfven erinras om en samling skulpturer och Buddabilder i trä

från samma fyndort. Slutligen hade Hedin hemfört en samling af öfver 2,000 synnerligen lyckade och belysande fotografier från de genomresta trakterna och flera hundra teckningar, profiler, diagrammer, flodmätningar och djuplodningar af sjöar såväl i Tarimbäckenet som i Tibet. [112.]

Det samlade materialet vore alltså i sin helhet af största betydelse för den geografiska forskningen, och det vore därför Hedins lifliga förhoppning, att detsamma måtte komma vetenskapen till godo, hvarom önskingar äfven uttalats af världens två förnämsta geografiska tidskrifter, *The geographical journal*, utgifven af Royal geographical society i London, och *Petermanns Mitteilungen*. Det syntes alltså med visshet kunna antagas, att en dylik publikation skulle mottagas med största uppmärksamhet af den vetenskapliga publiken i såväl in- som utlandet.

För arbetet hade Hedin uppgjort följande plan, för hvars förverkligande han förvissat sig om biträde af framstående vetenskapsmän inom olika områden.

Kartmaterialet borde utarbetas vid generalstabens litografiska anstalt i Stockholm under öfverinseende af Hedin och kaptenen H. Byström. Det borde reduceras till skalan 1:200,000 samt utgifvas i en atlas om två band och inalles 100 blad i stort format, med inledning, legender till hvarje blad och astronomiska punkter. Enligt ett kostnadsförslag, uppgjort af berörda anstalt, skulle denna atlas betinga en utgift af 40,000 kronor. För bearbetning af de meteorologiska journalerna och deras publikation med nödvändiga lufttryckskartor öfver det inre Asien hade doktor Nils Ekholm beräknat ett belopp af 5,000 kronor, däri ingående kostnaderna för afskrifter af samtidigt utförda observationsserier vid flera sydsibiriska och nordindiska stationer, arvoden för medarbetare, åstadkommande af ett instrument för barogrammens och termogrammens öfverförande i tabeller m.m. De 113 astronomiska punkternas observationsserier fordrade för uträkning och publikation, enligt professorn P. G. Roséns uppgift, en summa af 3,000 kronor. De zoologiska, botaniska och arkeologiska afhandlingarna kräfde, enligt professorerna W. Leches och G. Lagerheims samt sinologen K. Himlys i Wiesbaden utsago, en summa af 2,000 kronor hvardera. Det geologiska arbetet skulle, enligt beräkning af docenten H. Bäckström, fordra 15 ark text, 10 planscher och 2 geologiska kartor samt kosta 5,000 kronor. Återstode den rent geografiska afhandling, som Hedin själf skulle utarbeta i 100 ark med 30 färglagda, ej i atlasen ingående kartor samt 500 illustrationer i texten och som skulle kosta 16,000 kronor att publicera.

Häraf framginge, att publikationen i sin helhet skulle kräfva en kostnad af 75,000 kronor. Uppenbart vore, att till följd af denna dryga kostnad och den ringa afsättning, ett rent vetenskapligt arbete kunde påräkna,

- [112.] ingen enskild förläggare kunde åtaga sig en sådan utgifning. Det vetenskapliga material, Hedin samlat under sin föregående färd genom Asien åren 1893—1897, hade utgifvits såsom ett »Ergänzungsband» till Petermanns Mitteilungen i Gotha. De kartor, som i detta arbete införts, hade kostat firman Justus Perthes en summa af 10,000 mark, och den vida större utgift, som skulle krävas för publiceringen af den sista resans resultat, hade nämnda firma på tillfrågan förklarat sig icke kunna bära. Den populära reseskildring, Hedin för närvarande förberedde till utgifning, komme visserligen att tillskynda honom en inkomst, men därvid borde framhållas, att expeditionen i Asien kostat Hedin personligen 40,000 kronor förutom det frikostiga bidrag, han mottagit af Eders Maj:t samt af för geografisk forskning intresserade svenskar, särskildt E. Nobel.

Med hänsyn härtill och med kännedom om den frikostighet, hvarmed regering och riksdag understödt svensk forskning, anhölle Hedin, det Eders Kungl. Maj:t tacktes till nu förestående riksdag inlämna nådig proposition om beviljandet för nämnda vetenskapliga resultats offentliggörande af ett anslag å 75,000 kronor, fördeladt att utgå under loppet af tre år, från och med år 1903 räknadt.

Efter härå erhållen nådig remiss har vetenskapsakademien den 12 november 1902 i ärendet afgifvit underdånigt utlåtande och därvid öfverlämnat ett af akademiens sakkunniga ledamöter, professorerna A. G. Nathorst och Hj. Sjögren samt bibliotekarien E. W. Dahlgren, såsom kommitterade på akademiens begäran afgifvet utlåtande af hufvudsakligen följande innehåll:

Såväl af Hedins förevarande ansökan som af en i den tyska tidskriften Petermanns Mitteilungen införd öfversikt öfver den ifrågavarande forskningsfärden hade kommitterade inhämtat, att Hedin under sin senaste resa befarit vidsträckta områden af det inre Asien, som till stor del förut icke undersökts af europeiska forskare. Redan färdens omfattning och beskaffenheten af de trakter, som därunder besökts, gjorde det uppenbart, att Hedin genom denna sin resa åvägabragt betydelsefulla bidrag till kännedomen om en del af jordytan, som i geografiskt hänseende hörde till de mest intressanta och som, till följd af svårigheterna att där färdas fram, hittills varit högst ofullständigt bekant. Hedin, som under föregående mångåriga forskningsfärder förvärfvat en ingående kunskap om de allmänna dragen i Centralasiens geografi, hade nu kunnat rikta sin uppmärksamhet företrädesvis på sådana punkter, där viktigare problem stått att lösa eller där tidigare forskningar lämnat de största tomrummen att fylla. Han hade

också, såsom i ansökningen sades, ständigt bemödat sig att uppsöka sådana [112.] trakter och vägar, som ej förut beträddts af europeiska resande.

Om alltså det hufvudsakliga resultatet af den ifrågavarande resan låge på det rent geografiska området, hade dock äfven på andra forskningsfält icke obetydande iakttagelser blifvit gjorda och viktigt studiematerial blifvit hemfördt. De meteorologiska och astronomiska observationerna, de zoologiska, botaniska, geologiska och arkeologiska samlingarna skulle helt visst, sedan de blifvit af fackmän bearbetade, finnas innehålla värdefulla bidrag till kunskapen om de beresta ländernas naturbeskaffenhet och formhistoria.

Denna uppfattning hade föranledt kommitterade att såsom sin öfvertygelse framhålla, att det skulle vara för vetenskapen af stor betydelse, att Hedins forskningar blefve i den omfattning, som af honom föreslagits, offentliggjorda. En populär reseskildring, sådan som Hedin hade för afsikt att utgifva, kunde om dessa forskningar och deras resultat blott gifva en ungefärlig antydning, och utan deras framläggande i ett särskildt verk af rent vetenskaplig karaktär skulle det arbete, som på dem blifvit nedlagdt, i många afseenden hafva varit ändamålslost.

Jämte det kommitterade yttrade sin förhoppning om att vetenskapsakademien genom ett uttalande i samma riktning skulle, i hvad på akademien ankomme, bidraga till det framställda förslagets förverkligande, anförde kommitterade beträffande frågans detaljer ytterligare följande.

Tyngdpunkten af Hedins verksamhet låge, såsom af det föregående framginge, på det rent geografiska och kartografiska området. I detta afseende hade han gått till sitt verk med de största förutsättningarna, och han hade där åstadkommit ett arbete, som tryggt kunde betecknas såsom enastående. Under en reseroute af i rundt tal 10,500 kilometer hade han i skalan 1 : 35,000 och på ej mindre än tillsammans 1,149 kartblad upptecknat det beresta områdets topografiska detaljer, så långt hans observationer kunnat sträcka sig, och med en noggrannhet, som, så vidt kommitterade förmådde bedöma den, icke lämnade något öfrigt att önska. Den järnhårda flit och den okufliga ihärdighet, som ett sådant arbete tagit i anspråk, vore i och för sig värda det högsta erkännande, men de kunde ej till sin fulla betydelse uppskattas utan en erinran om att arbetet blifvit utfördt under en mödosam resas mångahanda skiftningar, svårigheter och faror. Kommitterade hade sig ej heller bekant, att någonsin någon forskningsresande under liknande omständigheter åstadkommit ett motstycke till hvad Hedin i detta afseende frambragt. Redan häri låge en fullgiltig anledning till att hans kartografiska verksamhet i en ifrågasatt publikation

[112.] måtte komma till sin fulla rätt, och med honom instämde kommitterade däri, att kartorna i en sådan publikation borde vara det hufvudsakliga.

Att en utgifning i uppmätningsskalan 1:35,000 icke kunde ifrågakomma för kartan i dess helhet, ansåge kommitterade, i likhet med Hedin, för uppenbart. Det hade blifvit kommitterade meddeladt, att denna skala icke skulle komma till användning annat än å ett färre antal specialblad, afsedda att framställa särskildt intressanta områdets topografiska detaljer; i öfrigt skulle, enligt en kommitterade senare delgifven, från den första planen något afvikande promemoria, en del af resan — flodfärden på Tarim mellan Lajlik och Abdal — framställas i skalan 1:100,000 (27 blad) och den öfriga och hufvudsakliga reserouten i skalan 1:200,000 (omkring 58 blad), hvartill skulle komma en öfversiktskarta i skalan 1:2,000,000 (4 blad) jämte en del andra öfversichtsblad i växlande skalor. Då de beräknade dryga kostnaderna väsentligen betingades af utgifningen i så stora skalor som 1:100,000 och 1:200,000, hade kommitterade tagit i noggrant öfvervägande, huruvida ej genom användande af en mindre skala dessa kostnader skulle kunna nedbringas och detta oaktadt ett tillfredsställande resultat kunna uppnås. Kommitterade hade dock kommit till den öfvertygelsen, att en sådan reducering icke borde förordas. Redan vid skalans nedbringande till de mått, som af kommitterade angifvits, måste en mängd af de topografiska detaljerna uppoffras, och skulle skalan än ytterligare förminskas, så komme alltför många viktiga och intressanta drag i landskapets konfiguration att gå förlorade, utan att den öfversiktlighet, som blott kunde framgå af den i hvarje fall nödiga generalkartan, skulle kunna vinnas. Kommitterade måste också gifva Hedin rätt i hvad han för kommitterade framhållit, eller att de kartor, som utgifvits af tidigare forskningsresande inom det ifrågavarande området, till följd af skalornas ringa storlek, betingad ej blott af ekonomiska skäl utan naturligtvis äfven af själfva kartläggningens ofullständighet, måste betecknas såsom väsentligen schematiska och icke bereda möjlighet att fastställa vare sig den tillryggalagda vägens exakta förlopp eller terrängformernas verkliga utseende. Kommitterade tillstyrkte därför, att det af Hedin frambragta, så exceptionellt storartade kartmaterialet måtte bearbetas och utgifvas i hufvudsak såsom kommitterade framhållit.

Att kartorna borde åtföljas af en utförlig, af kartspecialer och fotografireproduktioner illustrerad text, ansåge kommitterade också oundgängligt. Angående den föreslagna omfattningen af denna text kunde kommitterade dock naturligtvis icke uttala något omdöme, men ville i afseende å densamma blott framhålla nödvändigheten af att den, liksom såväl texten i verkets öfriga afdelningar som inskrifterna på kartorna, måtte affattas

på något af de stora kulturspråken, på det att arbetet måtte kunna till [112.] fullo tillgodogöras af den vetenskapliga forskningen och allestädes vinna det beaktande, som det tvifvelsutan genom sitt innehåll skulle komma att förtjäna. I sammanhang härmed kunde påpekas, att de geografiska namnen i text och på kartor borde underkastas granskning af någon filologiskt skolad person för vinnande af konsekvens och riktighet i återgifningen.

Hvad anginge planen för det föreslagna verkets meteorologiska, astronomiska, naturhistoriska och arkeologiska afdelningar, hade kommitterade ingen anmärkning att framställa. Endast den geologiska afdelningen syntes möjligen vara något för stort tilltagen, och hade kommitterade erfarit, att efter en närmare granskning af de hemförda bergartssamlingarna m. m. en reduktion af denna afdelning blifvit ifrågasatt, dock utan att därigenom någon väsentlig förminskning af arbetets omfång i dess helhet syntes kunna åvägabringas. De kända författare, hvilka åtagit sig dessa afdelningars utarbetande, utgjorde en borgen för bearbetningens vetenskapliga halt.

Det betydande kraf på statsunderstöd, som den förevarande ansöknings innebure, motiverades naturligtvis i främsta rummet af det gagn, som enligt kommitterades förmening den vetenskapliga forskningen skulle draga af ett verk, sådant som det föreslagna. Vid bedömande af anslagsfrågan borde emellertid äfven komma i betraktande den heder för vårt land och dess vetenskapsmän, som en dylik publikation skulle medföra i den öfriga världen, en heder, som så mycket säkrare syntes komma Sverige till del, som Hedins forskningar under såväl denna som föregående resor öfverallt ådragit sig stor uppmärksamhet. Ytterligare ett skäl för anslagets beviljande syntes ligga däri, att Hedin för själfva sina resor aldrig begärt eller erhållit något statsunderstöd. Då emellertid det begärda statsbidragets belopp vore högst betydande, syntes det kommitterade, att vid dess beviljande borde fästas såsom villkor, att åt det allmänna bereddes sådana fördelar, som billigtvis och utan att ändamålet i öfrigt förfelades kunde betingas.

I första rummet borde, såsom i de flesta dylika fall vore vanligt, staten förbehålla sig att kostnadsfritt erhålla ett visst antal exemplar af det färdiga verket. Kommitterade trodde, att antalet sådana lämpligen borde bestämmas till femtio, och syntes dessa, sedan omkring ett tiotal utdelats till en del bibliotek inom landet, såsom Göteborgs stadsbibliotek, de större stiftsbiblioteken med flera, böra i öfrigt öfverlämnas till lika fördelning åt kungl. biblioteket, de båda universitetsbiblioteken och vetenskapsakademiens bibliotek, företrädesvis för att af dessa bibliotek användas såsom bytesmaterial, för hvilket helt visst dyrbarare utländska arbeten skulle för nämnda offentliga samlingar kunna erhållas.

[112.] Men staten borde äfven vid beviljande af anslag sådana som det ifrågavarande kunna betinga sig ytterligare en förmån eller vederlag för den gjorda uppoffringen. Helst då anslagsfordringarna vore så stora, som här vore fallet, syntes det kommitterade, att gjorda samlingar borde öfverlämnas till statens institutioner. Emellertid hade det blifvit kommitterade meddeladt, att Hedin öfverlämnat en del af sina zoologiska samt de geologiska och botaniska samlingarna till Stockholms högskola, men då det tillika upplysts, att, hvad de zoologiska och geologiska föremålen beträffade, dessas öfverlämnande till högskolan skett på grund af förut gifvet löfte, och då de i alla fall kommit svensk forskning till godo och blifvit bevarade inom landet, så syntes den omständigheten, att de ej blifvit statens egendom, icke böra i saken tillmätas någon afgörande betydelse. På framställd förfrågan hade emellertid Hedin uppgifvit, att han hemfört såväl från denna resa som från den föregående en del föremål, som syntes kommitterade böra med statens samlingar införlifvas, och hade han skriftligen förklarat sig villig att till dessa samlingar afstå desamma.

Hvad slutligen anginge de i Hedins ansökan förekommande kostnadsberäkningarna, så hade kommitterade visserligen icke kunnat ingå i någon närmare pröfning af desamma, så mycket mindre som dessa beräkningar uppenbarligen måste vara i hög grad approximativa. Med kännedom om kostnaderna för liknande arbeten trodde kommitterade sig emellertid kunna antaga, att, om verket komme att erhålla det i planen för detsamma afsedda omfånget, dessa kostnader icke vore för högt tilltagna. Fast hellre syntes det troligt, att under sådant antagande kostnadsbeloppet 75,000 kronor komme att öferskridas, och slöte kommitterade sig härtill dels däraf att en del summor syntes vara alltför lågt upptagna, dels däraf att en del nödiga utgifter, såsom för öfersättning, språkgranskning m. m., icke återfunnes i beräkningen. I hvarje fall borde det ifrågasatta statsbidraget beviljas endast på sådant sätt, att intet ytterligare anspråk på understöd från statens sida kunde ifrågakomma.

Men vare sig de verkliga kostnaderna för arbetets utgifvande skulle kunna begränsas till den uppgifna summan eller komma att öferskrida densamma, vore det icke oantagligt, att en rätt afsevärd inkomst skulle kunna uppstå till följd af arbetets försäljning. Att denna eventuella behållning borde komma statsverket till godo, syntes kommitterade uppenbart. Sedan kommitterade i fråga härom meddelat sig med Hedin, hade de af honom erfarit, dels att han icke afsett att genom arbetets utgifning bereda sig någon ekonomisk fördel eller att någon del af de beräknade kostnaderna skulle tillfalla honom såsom författare- eller redaktionsarfvode, dels att han för sin del träffat den öfverenskommelse angående

verkets utgifvande, som framginge af ett kontrakt mellan Hedin och [112.] generalstabens litografiska anstalt. Af nämnda kontrakt syntes bland annat, dels att Hedin iklädt sig personlig ansvarighet för de belopp, hvarmed arbetets kostnader kunde komma att öfverstiga statsbidraget, dels att, sedan samtliga kostnader blifvit ersatta, den eventuella vinsten af försäljningen blifvit förbehållen statsverket, endast med afdrag af sedvanlig distributionsprovision. Om det belopp, hvartill denna vinst möjligen kunde komma att uppgå, och om storleken af den summa, som därigenom kunde komma att återbäras till statsverket, vore det naturligtvis för närvarande omöjligt att yttra sig. Under antagande att arbetet, såsom för kommitterade uppgifvits, komme att åsättas ett försäljningspris af 15 pund sterling eller 270 kronor för exemplar, skulle för 150 försålda exemplar, efter afdrag af distributionsprovisionen, inflyta 27,000 kronor. Om härifrån afdroges exempelvis ett belopp af 10,000 kronor för den kostnad, hvarmed utgifningen eventuellt komme att öfverstiga den beräknade, så skulle den summa, som till följd af arbetets försäljning möjligen komme att till statsverket återbäras, kunna uppgå till 17,000 kronor. Om också hvarje dylik beräkning måste vara synnerligen osäker, kunde dock sägas, att en icke ringa grad af sannolikhet förefunnes för att så skulle kunna inträffa.

I betraktande häraf, och då i öfrigt det omnämnda kontraktets bestämmelser icke syntes från det allmännas sida gifva anledning till anmärkning, ville kommitterade såsom sin mening framhålla, att frågans ekonomiska sida genom samma kontrakt blifvit på ett tillfredsställande sätt ordnad. Då däri bland annat föreskrefves, att förlagsfirman skulle äga att uppbära ersättning för hafda kostnader först under året näst efter det desamma blifvit guldna, så funnes ingen anledning att, såsom skett i Hedins ansökan, ifrågasätta, att någon del af anslaget skulle anvisas redan för år 1903, utan kunde detsamma utan olägenhet utgå först från och med år 1904.

På grund af hvad sålunda anförts, hemställde kommitterade, att vetenskapsakademien såsom svar å den nådiga remissen måtte i underdånighet tillstyrka, att för bearbetning och utgifning af de vetenskapliga resultaten af Hedins resa i Centralasien åren 1899—1902 måtte af statsmedel beviljas ett belopp af 75,000 kronor, att utgå med 25,000 kronor under hvartera af åren 1904, 1905 och 1906, samt att vid anslagets beviljande måtte fästas följande villkor: att femtio exemplar af verket kostnadsfritt öfverlämnades till svenska staten; att till statens samlingar utan ersättning öfverlätas de föremål, som vore upptagna å en bilagd, af Hedin upprättad förteckning; och att den inkomst, som, efter det samtliga utgifter för

[112.] verket blifvit ersatta, kunde inflyta genom arbetets försäljning, skulle, med afdrag af $33\frac{1}{3}\%$ i distributionsprovision, tillfalla statsverket.

Vid detta kommitterades utlåtande är fogad en af Hedin afgifven, den 20 oktober 1902 dagtecknad skriftlig förbindelse att till statens offentliga samlingar öfverlämna följande föremål, så snart desamma ej vidare behöfdes för deras vetenskapliga bearbetning och beskrifning, nämligen:

1:o) alla de af Hedin under resan åren 1899—1902 utförda originalkartorna, uppgående till ett antal af 1,149 och utförda i skalan 1:35,000;

2:o) skinnen af alla de däggdjur, hvilkas skelett öfverlämnats till Stockholms högskola, däribland skinn af vild jak, vild kamel och kulan, åtskilliga antiloper och gnagare, tibetansk björn m. fl.;

3:o) den etnografiska samlingen, bestående till största delen af religiösa föremål, såsom Buddabilder, tempelmålningar och diverse vid böneförrättningar och tempeltjänst nödvändiga ting, afvensom af fiskeredskap från Lopnor;

4:o) de arkeologiska samlingarna, bestående till större delen af terrakottaföremål från Hedins äldre resa; vidare skulpturer i poppelträ, fragmentariska manuskript och 42 små tunna trälameller med kinesiska skriftecken, samtliga dessa föremål från den gamla kinesiska staden Löulan, afvensom kinesiska mynt, en kopparlampa, en lerkruka m. m.

Vidare är kommitterades utlåtande åtföljdt af afskrift utaf ett mellan Hedin och Axel Lagrelius för generalstabens litografiska anstalt ingånget, den 5 november 1902 dagtecknad kontrakt, enligt hvilket anstalten förbundit sig att utgifva det arbete, som skulle innehålla de vetenskapliga resultaten af Hedins ifrågavarande resa, enligt den plan för arbetet, som i hufvudsak angåfves i Hedins till Eders Kungl. Maj:t inlämnade ansökan om statsbidrag för arbetets utgifvande, samt att för sådant ändamål dels till öfverenskommet pris utföra den till verket hörande stora kartatlasen, dels ombesörja tryckningen af texten till arbetets samtliga afdelningar samt utföra de i desamma förekommande illustrationerna, allt till ett för hvarje afdelning öfverenskommet pris, dels ock att bestrida de för nämnda text och kartor erforderliga bearbetningskostnader och öfriga af Hedin godkända utgifter. Vidare har anstalten enligt kontraktet förbundit sig: att distribuera arbetet mot en provision af $33\frac{1}{3}\%$; att hvarje år i augusti månad lämna fullständig redovisning såväl för nämnda kostnader som för arbetets försäljning; att till svenska staten kostnadsfritt öfverlämna femtio exemplar af verket, i mån som detsamma utkommer; samt att, sedan samtliga omkostnader blifvit anstalten godtgjorda, till statsverket, på sätt Eders

Kungl. Maj:t kan komma att föreskrifva, återbära de belopp, som genom [112.] arbetets försäljning, efter afdrag af nämnda distributionsprovision, kunna komma att inflyta. Å andra sidan har Hedin förbundit sig att af det möjligen beviljade statsbidraget en gång om året godtgöra anstalten för det under näst föregående år utförda arbetet samt de under motsvarande tid och för samma arbete utanordnade beloppen äfvensom att personligen svara för det belopp, hvarmed arbetets framställningskostnader möjligen komma att öfverstiga det erhållna statsbidraget.

För egen del har vetenskapsakademien tillstyrkt bifall till Hedins ansökan på de villkor, som af de kommitterade föreslagits.

Såsom af de utaf mig omförmälda handlingarna framgår och för öfrigt torde vara allmänt känt och erkänt, har Hedin genom sin nu fullbordade resa gjort ett högst betydande inlägg i den geografiska forskningen och därigenom ej blott ytterligare befast det rykte såsom en energisk och framstående forskare å ifrågavarande område, som han genom föregående forskningsfärder grundlagt, utan äfven åt vårt land beredt ökad anseende på ett vetenskapligt fält, åt hvilket så många svenska män förut till fäderneslandets och egen heder ägnat sina bästa krafter. Det vetenskapliga utbytet af Hedins ifrågavarande resa synes ock kunna blifva mycket stort, därest det material, han från sin färd hemfört, blir af fackmän bearbetadt. Att en sådan bearbetning kräver mycken möda och drager betydliga kostnader och att företaget således, om det lämnas åt sig själf, icke kan ekonomiskt bära sig, ligger i öppen dag. Det synes mig vid sådant förhållande, som om svenska staten vore närmast att bringa den ekonomiska hjälp, som erfordras för ifrågavarande materials bearbetning och verkets utgifvande. Såväl Eders Maj:t som Riksdagen har vid upprepade tillfällen visat sitt lifliga intresse, när det gällt att understödja svensk vetenskaplig forskning, och jag tvekar därför icke att i förevarande fall hemställa om utverkande hos Riksdagen af anslag för ifrågavarande ändamål.

Det ifrågasatta anslagsbeloppet, 75,000 kronor, är visserligen ganska stort, men det synes mig af den utredning, som i ärendet förekommit, framgå, att detsamma tillkommit med hänsyn till samtliga hithörande ekonomiska synpunkter och att för vinnande af ett i alla hänseenden fullt tillfredsställande vetenskapligt resultat minst detta belopp erfordras. Beträffande de villkor, under hvilka ett sådant anslag som det nu ifrågasatta torde böra beviljas, tillåter jag mig hänvisa till den utredning, som i

sådant hänseende gifvits af de utaf vetenskapsakademien utsedda kommitterade. Men då, på sätt dessa kommitterade yttrat, statsbidrag bör beviljas endast på sådant sätt, att intet ytterligare anspråk på understöd från statens sida kan ifrågakomma, synes såsom villkor för utbetalande af sista delen af anslaget böra uppställas, att arbetet då i sin helhet utkommit. Följande villkor och förbehåll anser jag förty böra göras för beviljande af det begärda anslaget, hvilket kan fördelas på åren 1904, 1905 och 1906, nämligen att femtio exemplar af verket kostnadsfritt öfverlämnas till svenska staten, att till staten likaledes utan ersättning öfverlåtas de samlingar och öfriga föremål, som omnämnas i förut angifna, af Hedin utfärdade, den 20 oktober 1902 dagtecknade handling, att 1906 års andel af anslaget icke utbetalas förr än verket i sin helhet utkommit samt att den inkomst, som, efter det alla utgifter för verket blifvit ersatta, inflyter genom arbetets försäljning, med afdrag af $33\frac{1}{3}$ % i distributionsprovision, tillfaller statsverket.

På grund af hvad jag sålunda anført, hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att dels för bearbetning och utgifning af de vetenskapliga resultaten af filosofie doktorn Sven Hedins resa i Centralasien under åren 1899—1902 bevilja ett anslag af 75,000 kronor, att fördelas på åren 1904, 1905 och 1906 med 25,000 kronor hvarje år samt utgå under de af mig nyss angifna villkor och förbehåll, dels ock af omförmälda anslag på extra stat för år 1904 anvisa ett belopp af 25,000 kronor.

[113.] I skrifvelse den 22 juli 1902 anförde dåvarande tillförordnade chefen för utrikesdepartementet, hurusom härvarande kejserl. tyske minister dels meddelat, att den första internationella seismologiska konferensen, som sammanträdde i Strassburg i april månad 1901, på Japans hemställan, till hvilken de ryske delegerade anslutit sig, föreslagit en internationell association mellan alla i saken intresserade stater för *anordnande af internationella seismologiska observationer*, i hvilka alla jordens seismologiska stationer skulle medverka, dels ock, under förmälan att, så snart ett visst antal stater uttalat sina sympatier för förslaget, en konstituerande sammankomst af delegerade skulle bestämmas antagligen till våren 1903 för att definitivt fastställa statuterna för den internationella associationen, på uppdrag af sin regering hemställt, huruvida svenska och norska regeringarna vore villiga att deltaga i anordnandet af de föreslagna internationella seismologiska undersökningarna samt att vid den föreslagna sammankomsten låta sig representera genom delegerade; och begärdes i berörda skrifvelse, att utrikes-

Sveriges deltagande i en internationell association för undersökningar om jordbäfvningar och jordskalv.

departementet måtte sättas i tillfälle meddela tyska beskickningen, till hvilken [113.] åtgärd tyske ministrerna framställning kunde finnas gifva anledning, samt eventuellt namnen på de personer, som skulle komma att sändas till det konstituerande sammanträdet.

Vetenskapsakademien, hvars utlåtande i ärendet infordrades, anmodade i anledning häraf professorerna B. Hasselberg och S. Arrhenius att i ämnet sig yttra; och anförde dessa uti en till ecklesiastikdepartementet i afskrift öfverlämnad skrift i hufvudsak följande.

Under det sista årtiondet hade intresset för den seismologiska forskningen, på grund af de med densamma förbundna stora praktiska och teoretiska frågor, varit i mycket starkt tilltagande. Vidlyftiga observationsnät, omfattande alla större kulturländer, hade inrättats och internationella öfverenskommelser hade träffats angående tider och metoder för de seismiska iakttagelsernas anställande. Inom Sverige funnes emellertid ännu ingen för detta ändamål inrättad anstalt, och den internationella seismologiska kommissionen hade därför måst åtnöja sig med att utse en korrespondent för Sverige, nämligen filosofie doktorn Eugène Swedmark, geolog vid Sveriges geologiska undersökning. Att inom vårt land ingen seismologisk anstalt funnes, berodde därpå, att de här förekommande jordskalften vore af jämförelsevis liten praktisk betydelse. Dock syntes det, som om de teoretiska resultat, hvilka kunde vinnas genom ett systematiskt ordnande af seismologiska observationer i vårt land, vore af den stora innebörd, att de väl kunde motivera ett deltagande från Sveriges sida i den tillämnade internationella associationen för dylika iakttagelsers anställande, i hvilket fall en seismologisk anstalt borde upprättas i Sverige. De institutioner, hvilkas intressen närmast kunde anses beröras af denna fråga, vore de meteorologiska anstalterna och den geologiska byrån, hvadan dessa institutioner borde erhålla tillfälle att deltaga i det ifrågasatta samarbetet.

Vetenskapsakademien hade redan förut varit i tillfälle att hos regeringen framhålla den stora betydelse, anställandet af geofysiska undersökningar i Sverige måste anses hafva, och af denna anledning tillstyrkt inrättandet af ett för dylika undersökningar afsedt observatorium. Om ett sådant komme till stånd, kunde detsamma utan synnerligt stora kostnader förses med de för seismologiska iakttagelsers anställande erforderliga instrument, samt den vid observatoriet anställda personalen utan nämnvärd ökning af sitt arbete utföra afläsningen af dessa instrument. Det i och för sig önskvärda inrättandet af ett geofysiskt observatorium i Sverige skulle således erhålla ett ökad intresse genom det föreslagna internationella samarbetet.

- [113.] Hasselberg och Arrhenius ville följaktligen hemställa, att vetenskapsakademien måtte uttala sig för önskvärdheten af att Sverige deltog i det föreslagna internationella seismologiska arbetet, för hvilket ändamål lämpligen en eller flera personer borde utses att deltaga i den tillämnade internationella konferensen år 1903, hvilken konferens vore afsedd att vidtaga åtgärder för sagda arbetes ordnande.

För egen del framhöll vetenskapsakademien i utlåtande, dagtecknad den 10 september 1902, med instämmande i de af Hasselberg och Arrhenius anförda skäl, önskvärdheten af att Sverige genom ombud deltog i de öfverläggningar, som framdeles kunde komma att hållas för ordnandet af denna sak, hvarjämte akademien såsom sin åsikt uttalade, att den gemensamma ledningen af ifrågavarande observationer borde öfverlämnas åt den internationella akademiska associationen, hvilken samtidigt genom cirkulär inhämtat akademiens åsikt i ärendet.

Handlingarna remitterades därefter till prefekten för meteorologiska institutionen vid universitetet i Uppsala, extra ordinarie professorn H. H. Hildebrandsson, hvilken i ett den 15 oktober 1902 afgifvet utlåtande, under förklarande att han lifligt instämde i vetenskapsakademiens utlåtande i denna fråga, vidare yttrade:

Det vore sant, att Sverige lyckligtvis hörde till de trakter, som endast sällan och i mindre grad hemsöktes af jordbäfningar, så att frågan hos oss knappast kunde sägas vara af praktisk betydelse; men detta hindrade dock ej, att undersökningar i vårt land vore af stor vikt och betydelse i teoretiskt afseende för utredande af dessa för andra trakter af jorden så ytterst förhärjande fenomen. Den framstående plats, som vårt land af ålder intagit i fråga om naturvetenskaplig forskning, tillåte oss ej att längre undandraga oss att deltaga i ett för alla civiliserade nationer gemensamt arbete, som vore af den största vetenskapliga betydelse och hvilket kunde blifva viktigt äfven i praktiskt afseende för de betydande områden af jorden, som ofta vore utsatta för svåra jordbäfningar.

Emellertid vore det ingalunda så, att jordbäfningar vore endast lokala företeelser. De utginge visserligen från vissa s. k. epicentra, men de utbreddes sig från dem åt alla sidor, och, såsom senast under år 1902 på ett slående sätt visat sig, efterföljdes vulkaniska utbrott på ett ställe af dylika på andra vidt skilda trakter. Men utom dessa understundom uppträdande våldsamma rubbningar i jordens inre försigginge oupphörligt i den fasta jordskorpan små rörelser och dallringar, som vore omöjliga att direkt uppfatta, men hvilka återgäfvos af de fina instrument, som för detta

ändamål konstruerats. Endast i Strassburg hade under åren 1895 och 1896 iakttagits ej mindre än 203 dylika små jordskalf. Ett stort antal af dem hade visat sig vara dallringar, som fortplantat sig från starkare jordbäfningar å långt aflägsna trakter af jorden. Det största antalet hade likväl ej kunnat sättas i samband med jordbäfningar. Hela jordklotet syntes således vara i ett tillstånd af nästan permanent rörelse, och det vore uppenbart, att studiet af detta samt därmed sammanhängande fenomen måste vara af största betydelse för studiet af jordens fysik i allmänhet. [113.]

Hildebrandsson hyste för sin del den mening, att en första seismisk station kunde och borde med minsta kostnad upprättas i samband med Uppsala meteorologiska observatorium. Enligt hvad Hildebrandsson inhämtat, kostade det instrument, en pendelseismometer, som vore för ifrågavarande observationer erforderligt, omkring 2,000 kronor, och den årliga driften af detsamma uppginge till omkring 40 kronor. Men härtill komme kostnaden för lokal och personal. Lokalen borde bestå af en god, fuktfri, cementerad källare med en eller två grundmurade pelare, hvilken källare borde vara försedd med en öfverbyggnad af trä. Kostnaden för en sålunda inrättad lokal beräknade Hildebrandsson, med ledning af en utaf honom för annat ändamål beställd ritning med entreprenadanbud, till högst 2,000 kronor. För instrumentets skötsel fordrades en för detta ändamål anställd person, ty med observatoriets nuvarande ringa personal, hvilken utgjordes af endast Hildebrandsson och en med 500 kronor och fri bostad aflönad amanuens, kunde detta arbete ej medhinnas. Dessutom måste den, som skulle sköta seismografen, sätta sig särskildt in i hithörande frågor, såvida arbetet skulle blifva af verklig betydelse i vetenskapligt afseende. Detta kunde dock ej fordras af en ung amanuens, hvilken vanligen efter slutade universitetsstudier lämnade institutionen. Behovvet af ett mera fast biträde hade länge varit högst kännbart, och det blefve oafvisligt, om institutionens verksamhet skulle utvidgas. Ett anslag af 1,500 kronor, motsvarande ett fast docentstipendium, till aflöning åt en vid observatoriet fast anställd assistent vore följaktligen behöfligt. Slutligen erfordrades en ökning i observatoriets ordinarie anslag af 500 kronor för observationernas beräknande och publicerande samt för apparatens drift.

Kostnaderna för inrättande af en seismisk station i samband med Uppsala meteorologiska observatorium ställde sig sålunda på följande sätt:

Anläggningskostnader:

apparat, själfregistrerande,	kronor 2,000: —
lokal	» 2,000: —
diverse extra utgifter	» 300: —
summa kronor 4,300: —	

Arliga utgifter:

[113.]	afföning till en assistent	kronor 1,500: —
	ökning i anslaget till observatoriet	» 500: —
	summa kronor 2,000: —	

Det kunde knappast låta sig göra att för ringare kostnad annorstädes upprätta en seismisk station. Utan tvifvel komme framdeles att i vårt vidsträckta land behöfvas flere dylika stationer, men dels kunde nog dessa i allmänhet vara af s. k. andra klass, som icke kräfde så dyrbar utrustning, och dels vore det mest praktiskt att låta anstå med upprättandet af sistnämnda slags stationer, till dess hufvudstationen kommit i verksamhet och dess personal hunnit sätta sig närmare in i hithörande frågor.

På grund af det anförda hemställde Hildebrandsson, att Sverige måtte deltaga i det föreslagna seismologiska arbetet samt genom ombud låta sig representera vid den blifvande internationella konferensen för detta arbetes ordnande, äfvensom att, så snart konferensens beslut fattats, ett seismologiskt observatorium måtte i enlighet därmed inrättas i Sverige, hvilket observatorium kunde, såsom förut påvisats, med minsta besvär och kostnad förläggas till Uppsala meteorologiska observatorium.

Chefen för Sveriges geologiska undersökning, professorn A. E. Törnebohm, äfvenledes i ärendet hörd, anförde i utlåtande den 20 oktober 1902:

I likhet med vetenskapsakademien och Hildebrandsson ansåge sig Törnebohm böra betona, att seismologiska undersökningar inom Sverige endast kunde hafva ett teoretiskt intresse, enär där förekommande seismiska rörelser mycket sällan antoge sådan intensitet, att de förorsakade nämnvärd skada. Men om än vårt land varit förskonadt från jordbävningar i strängare bemärkelse, så vore dock än starkare, än svagare jordskakningar ganska vanliga och där årligen återkommande företeelser. De hade ock under de senare årtiondena varit föremål för ständig uppmärksamhet från geologiskt håll. Uppgifter rörande dem hade insamlats och upptecknats, och sålunda hade en allmän öfversikt öfver de direkt förnimbara jordskakningarnas frekvens och utbredning inom landet erhållits. Någon fullständig bearbetning af hela det insamlade observationsmaterialet hade likväl icke blifvit företagen, hufvudsakligen af det skäl, att af en sådan ej kunde förväntas resultat af verkligt värde för den seismologiska vetenskapen, då observationerna, om än delvis ganska goda, dock icke kunde hafva den vetenskapliga noggrannhet, som för vinnande af ett fullgodt resultat vore erforderlig, enär de utförts af tillfälliga iakttagare och utan hjälp af seismografiska instrument. Ett den nutida seismologiens

fordringar tillfredsställande studium af de seismiska rörelserna inom vårt land skulle emellertid efter all sannolikhet befinnas af betydelse för kännedomen om Europas seismologi i allmänhet, ty de hos oss uppträdande jordskakningarnas oblandadt tektoniska karaktär, i förening med landets läge vid en af den europeiska kontinentmassans utkanter, förlänade dessa rörelser ett särskildt teoretiskt intresse. Törnebohm ansåge sig därför böra biträda det af Hildebrandsson framställda förslaget om upprättande af ett seismologiskt observatorium i samband med meteorologiska institutet i Uppsala. En sådan åtgärd syntes vara det för närvarande lättast realiserbara steget mot avvägbringande af vetenskapliga seismologiska observationer. Dock kunde däremot anmärkas, att Uppsala möjligen ej vore den lämpligaste orten för ett seismologiskt observatorium i följd däraf, att Uppland vore en landsdel, som låge ganska aflägsset från landets mera utpräglade seismiska områden, såsom Värmland, Helsingland, Medelpad och andra.

Med den geologiska kartläggning af landet, som det ålåg Sveriges geologiska undersökning att utföra, stode anställande af de ifrågasatta seismologiska observationerna, hvilka hufvudsakligen vore af fysikalisk natur, icke i något närmare samband, hvarför det ej heller funnes någon anledning att till nämnda geologiska institution ansluta ett möjligen blifvande seismologiskt observatorium. När en gång ett större observationsmaterial blifvit sammanbragt och resultaten af detsamma skulle dragas bland annat med hänsyn till de seismiska fenomenens samband med geologiska förhållanden, då fordrades naturligtvis ett samarbete med Sveriges geologiska undersökning, men ett sådant hindrades ingalunda däraf, att materialet åstadkommits vid en af Sveriges geologiska undersökning oberoende institution.

För att gifva en ungefärlig föreställning om fördelningen och talrikheten af de seismiska centra, från hvilka jordskakningar utgått under de senaste tolf åren, fogade Törnebohm vid sitt utlåtande en i skalan 1:8,000,000 utförd geologisk öfversiktskarta öfver Skandinavien, därå utmärkts jordskakningscentra under åren 1890—1902.

Då ärendet i sålunda utredt skick föredrogs inför Eders Kungl. Maj:t den 24 oktober 1902, fann Eders Kungl. Maj:t godt förklara, att, därest till svenska regeringen i god tid inkomme inbjudning till den ifrågasatta sammankomsten af delegerade, Eders Kungl. Maj:t ville utse ombud att å Sveriges vägnar deltaga i berörda sammankomst äfvensom att Eders Kungl. Maj:t, under förutsättning att öfriga i denna fråga intresserade

[113.] stater deltog i det föreslagna internationella seismologiska arbetet och villkoren för Sveriges anslutning därtill befunnes antagliga samt erforderliga anslag af Riksdagen beviljades, vore sinnad för Sveriges del understödda företaget.

Infördradt underdånigt utlåtande i ärendet afgafs sedermera, den 7 november 1902, af kanslern för rikets universitet; och förmålde sig denne till alla delar instämma i det af vetenskapsakademien afgifna yttrande.

Emellertid hade Hildebrandsson till ecklesiastikdepartementet inlämnat dels en eskiss till observatorierum för studiet af jordbäfvningar dels ock ett af byggmästaren A. P. Jansson i Uppsala den 27 oktober 1902 afgifvet skriftligt anbud, däruti Jansson åtagit sig att enligt nyssnämnda eskissritning uppföra huset, med källare af granit, rummet ofvanför af stolpar med brädfodring å båda sidor, taket täckt med plåt, golfven lagda af cement samt byggnaden för öfrigt fullt färdig, för ett pris af 1,875 kronor.

Sedan kanslerns utlåtande inkommit, remitterades handlingarna i ärendet, jämte nyss omförmälda eskissritning och skriftliga anbud, till öfverintendentsämbetet, som den 25 november 1902 afgaf underdånigt utlåtande i ärendet. Öfverintendentsämbetet anmälde däruti, att, sedan ämbetet från Hildebrandsson på begäran fått under hand emottaga närmare upplysningar i ämnet, den inom ämbetet verkställda ompröfning af ärendet icke från ämbetets sida gifvit orsak till erinran vare sig mot den företedda eskissritningen eller emot det af Hildebrandsson antagna omkostnadsbeloppet af högst 2,000 kronor för den ifrågakända byggnadens utförande.

I betraktande af hvad sålunda förekommit och då Eders Kungl. Maj:t förklarat sig sinnad att för Sveriges del understödda ifrågavarande företag, under förutsättning, bland annat, att erforderliga anslag af Riksdagen beviljades, får jag, som anser Sveriges medverkan till företaget under den närmaste framtiden kunna lämpligast anordnas i hufvudsaklig enlighet med hvad prefekten för meteorologiska institutionen vid universitetet i Uppsala uti sitt yttrande i ärendet angifvit och ej har något att erinra vid de af honom uppgjorda kostnadsberäkningar, hemställa, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att för anordnande af seismologiska undersökningar vid universitetet i Uppsala anvisa på extra stat för år 1904 ett anslag af 6,300 kronor.

Vid bifall härtill lärer hinder ej förefinnas för Eders Kungl. Maj:t att, om så skulle anses behöfligt, låta redan under år 1903 af tillgängliga medel förskjuta erforderligt belopp till anskaffande af lokal och apparat för ifrågavarande undersökningar.

Styrelsen för nautisk-meteorologiska byrån har i skrifvelse den 29 september 1902 anført, att den summa, 2,800 kronor, som på Eders Kungl. Maj:ts nådiga framställning för år 1903 af Riksdagen beviljats för *underhåll och tillsyn af de i riket inrättade vattenhöjdmätningstationerna m. m.*, vore behöflig äfven för år 1904, då jämväl borde fortsättas sammanställningen och bearbetningen af anteckningar öfver registrerade vattenhöjder. För sistnämnda ändamål har Riksdagen sedan år 1891 hvart annat år beviljat medel, sista gången till belopp af 1,300 kronor.

[114.]
Vattenhöjdmätningstationer
m. m.

I enlighet med styrelsens hemställan tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att på extra stat för år 1904 anvisa ett anslag af 4,100 kronor, däraf 2,800 kronor för underhåll och tillsyn af de i riket inrättade vattenhöjdmätningstationerna m. m. samt 1,300 kronor till fortsatt sammanställning och bearbetande af anteckningar öfver registrerade vattenhöjder.

Med bifall till Eders Kungl. Maj:ts därom framställda förslag har Riksdagen på extra stat för hvart och ett af åren 1895—1903 beviljat ett anslag af 4,000 kronor för utgifning och spridning af nykterhetsskrifter. Dessa anslag hafva ställts till förfogande af svenska nykterhetssällskapet eller, såsom detsamma, sedan Eders Kungl. Maj:t den 7 februari 1902 för sällskapet fastställt nya stadgar, benämnes, *svenska sällskapet för nykterhet och folkuppfostran, det år 1837 stiftade svenska nykterhetssällskapet*.

[115.]
Svenska sällskapet för nykterhet och folkuppfostran, det år 1837 stiftade svenska nykterhetssällskapet.

Uti underdånig skrifvelse den 27 september 1902 har sällskapets styrelse anført följande. Sällskapet, som under senare åren hufvudsakligen verkat medelst utgifning och spridning af nykterhetsskrifter, hade föranledts till den utsträckning af verksamheten, som angifna namnförändring innebure, såväl af egen erfarenhets vittnesbörd om det allt mer framträdande behovet att jämväl på andra vägar än skriftspridningens fullfölja sina sträfvanen som ock af enskild donators vid erbjudandet af ett betydande penningunderstöd fastade villkor, att sällskapet måtte upptaga ett direkt positivt arbete för stärkande af den sedliga kraft, hvaraf svenska folkets framtid i så hög grad berodde. Sällskapets medverkan i arbetet för vårt folks sedliga fostran afsåge, enligt § 6 i dess nya stadgar, anordnande af föredrag, tillhandahållande af god litteratur för bildningssökande läsekretsar, utgifvande och spridande af skrifter i folkuppfostrande ämnen samt andra

[115.] företag i samma syfte, företrädesvis afseende att å landsbygden, bland ungdomen och i hemmen väcka och underhålla ädlare intressen samt på detta sätt undantränga en öfverhandtagande ligkiltighet och njutningslystnad. För att ett arbete af denna mångsidiga och vidtomfattande art skulle blifva till verkligt gagn, låge emellertid tydligen stor vikt uppå, att det, med afpassande efter för handen varande tillgångar och disponibla arbetskrafter, samlade sig för vissa företrädesvis maktpåliggande uppgifter. Sällskapet hade därför beslutit att åtminstone till en början koncentrera sin verksamhet i sådan riktning, att den närmast ägnades dels åt ungdomen i våra skolor, såväl elementarläroverk som folkskolor och andra läroanstalter, dels åt den värnpliktiga ungdomen i kaserner och å mötesplatser, hvarjämte sällskapet trott sig böra, i den mån sådant kunde ske, upptaga ett arbete bland den i sedligt afseende ofta försummade befolkningen i våra talrika bruks- och fabriksamhällen på landsbygden. Liksom Riksdagen enligt sin skrifvelse till Eders Kungl. Maj:t den 8 maj 1902 angående statsbidrag åt sockenbibliotek och med dem jämförliga boksamlingar funnit vikten af att bereda de unga möjlighet att erhålla en god och sund läsning, hade äfven sällskapet tänkt sig bland medlen att vinna insteg hos ungdomen någon åtgärd för ett rätt tillfredsställande af den stigande läslusten och ämnade därför i sin verksamhet jämväl inbegripa anskaffande och utsändande af så kallade vandringsbibliotek samt understödjande af redan bildade boksamlingar. Men äfven med sålunda afsedd begränsning vore arbetsfältet så vidsträckt, att sällskapet, trots enskilda gifvares frikostighet, ej kunde, utan att staten fortfarande befunnes villig att genom årliga anslag stödja dess sträfvanden, se sig i stånd att fullfölja sin arbetsplan och möta den med en större verksamhet oskiljaktiga ökningen i utgifter.

Då sällskapet nu ifrågasatte statsanslag för år 1904, vågade sällskapet, med afseende å hvad sålunda anförts, hemställa, att detta måtte få användas ej blott för spridning af nykterhetsskrifter utan till främjande af sällskapets i enlighet med dess ändrade stadgar utvidgade verksamhet i dess helhet. Och anhölle sällskapet således i underdånighet, det Eders Kungl. Maj:t tacktes i nådig proposition till näst sammanträdande riksdag göra framställning om beviljande af 4,000 kronor, att användas för den verksamhet sällskapet enligt dess af Eders Kungl. Maj:t den 7 februari 1902 fastställda stadgar numera ålåge.

Till närmare upplysning om hvad sällskapet under sitt gamla namn uträttat samt dess syften för framtiden har styrelsen vid sin skrifvelse fogat tryckta exemplar af styrelsens årsberättelse den 31 maj 1902, senast utkomna serie af nykterhetsskrifter samt de nya stadgarna.

Med åberopande af hvad i styrelsens skrifvelse anförts, hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att för befrämjande af den verksamhet, som enligt fastställda stadgar åligger svenska sällskapet för nykterhet och folkuppföstran, det år 1837 stiftade svenska nykterhets-sällskapet, på extra stat för år 1904 anvisa ett belopp af 4,000 kronor.

Efter särskilda framställningar har Riksdagen beviljat för hvar och ett af åren 1894—1900 ett extra anslag af 2,000 kronor samt för hvar och ett af åren 1901—1903 ett extra anslag af 3,000 kronor att utgå till understöd åt räddningshemmet för drinkare vid Sans Souci invid Uppsala, numera benämndt *kuranstalten Sans Souci*, på villkor, som af Eders Kungl. Maj:t pröfvades lämpliga. De villkor för anslagens åtnjutande, som af Eders Kungl. Maj:t i följd häraf vid meddelande af föreskrift om anslagens utbetalning fastställts, hafva, med någon modifikation för de sex sista åren, fått enahanda innehåll, som återgifvits i departementschefens anförande till statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den 14 januari 1895 vid föredragning af då gjord ansökning om anslag till nämnda anstalt. [116.]
Kuranstalten
Sans Souci.

I underdånig skrifvelse den 20 september 1902 har styrelsen för ifrågavarande kuranstalt, med förmälan att anstalten allt fortfarande vore i verksamhet och för sitt bestånd och sin utveckling behöfde ett lika stort statsanslag, som lämnats för år 1903, anhållit, att Eders Kungl. Maj:t tacktes allt framgent och närmast för år 1904 hos Riksdagen begära, att ett anslag af 3,000 kronor måtte beviljas till understöd åt nämnda anstalt.

Af den redogörelse för anstaltens verksamhet under år 1901, som af anstaltens styrelse, legitimerade läkare och föreståndare afgifvits och finnes i tryck ansökningen bilagd, samt af öfriga vid ansökningen fogade handlingar inhämtas: att under nyssnämnda år å anstalten, där vid årets början 9 patienter varit kvar från år 1900, intagits 18 patienter af olika samhällsklasser; att af patienterna 18 under året utgått och 9 funnits kvar å anstalten vid årets slut; att af de 18 utskrifna 4 redan under vistelsen å anstalten visat sig obotliga, 2 återfallit i sin förra svaghet och de öfriga, så vidt man kunnat inhämta, skötte sig oklanderligt; att under åren 1882—1901, det första årtiondet af anstaltens verksamhet, därstädes vårdats 86 patienter, af hvilka 77 intill 1901 års slut blifvit utskrifna; att af dessa sistnämnda 1 efter kortare tid lämnat anstalten och 2 på grund af sinnessjukdom flyttats till annan sjukvårdsanstalt samt att af de återstående 74 utskrifna 23 fortfarande vore fullt friska, 13 förbättrade, 33 återfallna och 5, om hvilka inga upplysningar kunnat erhållas; äfvensom att, efter det under år 1901 gäfvomedel influtit till belopp af 115 kronor,

tillgångarna utöfver skulderna den 31 december 1901 utgjort 5,809 kronor 77 öre.

Medicinalstyrelsen, hvars yttrande i ärendet infordrats, har den 26 september 1902 afgifvit underdånigt utlåtande, däri medicinalstyrelsen anför, att, då anstalten fullgjort föreskrifna villkor för åtnjutande af densamma hittills beviljade anslag samt anstaltens verksamhet i kampen mot dryckenskapen lämnat ett ganska godt resultat, medicinalstyrelsen förordade bifall till den af anstaltens styrelse gjorda framställningen om anslag för år 1904.

Då ifrågavarande anstalt således fortfarande synes vara förtjänt af enahanda understöd, som under de sistförflutna åren kommit densamma till del, tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att på extra stat för år 1904 bevilja ett anslag af 3,000 kronor, att utgå till understöd åt kuranstalten Sans Souci invid Uppsala på villkor, som af Eders Kungl. Maj:t pröfvas lämpliga.

[117.] Sedan på underdåniga ansökningar af styrelsen för *Stockholms alkoholisthem* Eders Kungl. Maj:t i 1898—1902 års statsverkspropositioner föreslagit Riksdagen att bevilja nämnda hem anslag för år 1899 af 17,500 kronor samt för hvart och ett af åren 1900—1903 af 7,500 kronor, blefvo Eders Kungl. Maj:ts berörda framställningar på det sätt bifallna, att Riksdagen på extra stat beviljade hemmet för år 1899 ett anslag af 2,000 kronor och för hvart och ett af åren 1900—1903 ett anslag af 4,000 kronor, att utgå på villkor, som af Eders Kungl. Maj:t pröfvades lämpliga. Vid meddelande af nådiga föreskrifter om ifrågavarande anslags utbetalande tacktes Eders Kungl. Maj:t tillika fastställa de villkor, som skulle gälla för anslagens åtnjutande; och voro dessa villkor följande:

att hemmets förvaltning handhafves af en i Stockholm befintlig styrelse, som antager föreståndare för anstalten;

att anstalten står under inseende af Hans Kungl. Höghet Hertigen af Västergötland eller, om han anser sig därtill förhindrad, af en utaf Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Stockholms län förordnad inspektor;

att de i anstalten intagna sjukas vård öfvervakas af legitimerad läkare;

samt att till medicinalstyrelsen ställd berättelse med redogörelse för anstaltens verksamhet under året före utgången af mars månad nästföljande år af anstaltens styrelse och läkare aflämnas till förste provinsialläkaren i länet.

Styrelsen för hemmet har i underdånig skrifvelse den 30 september

1902 anhållit, det Eders Kungl. Maj:t tacktes för Riksdagen framlägga [117.] förslag om fortfarande statsanslag till hemmet. Styrelsen har därvid anfört, att i följd af de hittills lämnade statsanslagens låga belopp pensionärernas egna afgifter måst sättas relativt höga, från 75 till 125 kronor i månaden. Styrelsen hade emellertid i föregående ansökningar utvecklat de skäl, som talade för behöfligheten af att kunna i lämpliga fall bevilja — om icke friplatser, angående hvilkas ändamålsenlighet olika åsikter kunde hysas — likväl betydande nedsättning i afgiften. Erfarenheten från år 1902 hade bekräftat denna styrelsens åsikt. De tryckta ekonomiska förhållandena i riket hade nämligen orsakat, att hemmets 15 platser icke någon enda gång under den vid tiden för ansökningens aflämnande förflutna delen af året varit upptagna, utan hade patientantalet hållit sig omkring 10. Hemmets ekonomiska ställning under år 1902 hade därför varit sämre än under de närmast föregående åren. Ehuru styrelsen fortfarande ansåge önskligt, att ett statsanslag af 7,500 kronor kunde beredas hemmet, ville styrelsen likväl, då föga utsikt förefunnes, att detta belopp skulle af Riksdagen beviljas, men hemmet oundgängligen behöfde större anslag än 4,000 kronor, hemställa, att Eders Kungl. Maj:t tacktes af Riksdagen begära ett anslag för år 1904 af 6,000 kronor till understöd åt hemmet.

Af en vid styrelsens skrifvelse fogad tryckt årsberättelse angående hemmet för år 1901 inhämtas: att vid början af året funnits i hemmet intagna 12 pensionärer; att under årets lopp intagits 25 och utskrifvits 26, hvadan 11 varit kvar vid årets slut; att från början af hemmets verksamhet den 1 april 1897 till den 31 december 1901 reglementsenligt utskrifvits 78, af hvilka 50 förblifvit nyktra; samt att under år 1901 hemmets utgifter visserligen betäckts af dess inkomster, då i de senare inberäknats statsanslaget, 4,000 kronor, men att hemmet, för att nå detta resultat, måst betinga sig så höga pensionsavgifter som 125, 100 och 75 kronor i månaden.

Efter nådig remiss har medicinalstyrelsen den 17 oktober 1902 afgifvit underdånigt utlåtande i ärendet och därvid anfört, att de af Eders Kungl. Maj:t för statsanslagets åtnjutande fastställda villkor blifvit under året uppfyllda samt att, då ifrågavarande anstalt verkade för ett högeligen beaktansvärdt ändamål, haft att uppvisa många framgångar i sitt ädla sträfvande och vore i behof af det begärda anslaget för att kunna i full enlighet med anstaltens syftemål fortsätta sin verksamhet, medicinalstyrelsen förordade bifall till den af hemmets styrelse nu gjorda anhållan.

Med anledning af hvad i denna fråga förekommit och under erinran hurusom vid 1900, 1901 och 1902 års riksdagar Eders Kungl. Maj:ts framställningar om anslag hvardera gången å 7,500 kronor till Stockholms alkoholisthem biföllos af andra kammaren och vid gemensamma voteringar erhöillo år 1900 170 röster, år 1901 165 röster och år 1902 likaledes 165 röster, under det att för anslag å 4,000 kronor afgåfvos år 1900 186 röster, år 1901 179 röster och år 1902 201 röster, tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att på extra stat för år 1904 bevilja ett anslag af 6,000 kronor, att utgå till understöd åt Stockholms alkoholisthem på villkor, som af Eders Kungl. Maj:t pröfvas lämpliga.

[118.] Hos Eders Kungl. Maj:t har utgifvaren af tidskriften *Nyare bidrag till kännedom om de svenska landsmälen och svenskt folkliif*, extra ordinarie professorn J. A. Lundell, i underdånighet anhållit, att ett statsunderstöd af 3,650 kronor måtte beredas honom för tidskriftens fortsatta utgifvande.

Med anledning häraf hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t behagade föreslå Riksdagen att, i likhet med hvad för hvar och ett af åren 1898—1903 ägt rum, till understöd, på de villkor Eders Kungl. Maj:t kan finna lämpligt bestämma, för fortsatt utgifvande af nämnda tidskrift på extra stat för år 1904 anvisa ett belopp af 3,650 kronor.

[119.] För åstadkommande af en utförlig *ordbok öfver Gottlands folkmål* beviljade 1899 års riksdag ett anslag af 5,500 kronor, hvaraf på extra stat för år 1900 anvisades ett belopp af 1,100 kronor att utgå på de villkor, Eders Kungl. Maj:t kunde finna skäligt bestämma.

Sedan Eders Kungl. Maj:t den 30 november 1899 för anslagets användande fastställt vissa i statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den 13 januari 1900 angifna villkor och bestämmelser, har Riksdagen, med bifall till Eders Kungl. Maj:ts därom gjorda framställningar, af det beviljade anslaget anvisat på extra stat för hvarterdera af åren 1901, 1902 och 1903 ett belopp af 1,100 kronor.

Jag hemställer nu, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att af det beviljade anslaget på extra stat för år 1904 anvisa återstående beloppet, 1,100 kronor.

[120.] På Eders Kungl. Maj:ts därom gjorda framställningar har Riksdagen till det af Stockholms läraresällskap grundade *pedagogiska biblioteket i Stockholm* på extra stat för hvar och ett af åren 1900, 1901 och 1902 anvisat ett anslag af 2,500 kronor, hvilket anslag för år 1903 af Riks-

dagen höjdes till 6,000 kronor, däraf 2,000 kronor voro afsedda för be- [120.]
stridande af vissa bibliotekets utgifter under år 1902.

Styrelsen för biblioteket har nu i underdånig skrifvelse den 30 september 1902 hos Eders Kungl. Maj:t gjort framställning om understöd åt biblioteket jämväl för år 1904. Styrelsen framhåller därvid, hurusom biblioteket anlitas i stor omfattning och fortfarande vore stadt i afsevärd tillväxt. Antalet besök hade, säger styrelsen, under år 1900 utgjort 1,314 och antalet boklån 1,633. År 1901 hade besökens och boklårens antal stigit till respektive 1,558 och 1,894. Ökningen hade fortgått jämväl under år 1902, så att antalet besök och boklån från årets början till den 22 september utgjort respektive 1,232 och 1,523, under det att de för samma tid år 1901 utgjort 1,015 och 1,249. Särskildt syntes en betydlig ökning i bibliotekets anlitage hafva inträdt, sedan detsamma den 1 september 1902 öppnades i den nya lokal med adressnummer 3 vid Lutternsgatan, till hvilken biblioteket under juni månad samma år flyttats. Tillväxten af bibliotekets innehåll uppskattades till omkring 1,500 band under år 1901 och hela antalet band uti detsamma vid 1901 års slut till omkring 20,000.

De penningmedel, biblioteket med någon sannolikhet under närmaste framtiden kunde påräkna, utom hvad Riksdagen åt detsamma beviljat eller kunde komma att bevilja, vore föga betydande. De utgjordes af två olika poster. Den ena vore ett anslag af 500 kronor, hvilket, i likhet med hvad hittills skett, fortfarande torde komma att på förslag af öfverstyrelsen för Stockholms stads folkskolor årligen af hufvudstadens församlingar åt biblioteket beviljas. Den andra inkomstposten utgjordes af årsafgifter från medlemmarne i sällskapet Pedagogiska bibliotekets vänner. Beloppet af dessa årsafgifter hade under åren 1900 och 1901 uppgått till respektive 220 och 210 kronor. Under den visserligen osäkra förutsättningen, att dessa inkomster kunde påräknas, skulle bibliotekets inkomster för år 1903, då härtill lades det af Riksdagen beviljade anslaget, uppgå till omkring 4,700 kronor. Om härifrån droges den summa, som vore behöflig för att biblioteket skulle kunna upprätthålla sin nuvarande verksamhet, nämligen omkostnader för hyra af lokal, ersättning åt bibliotekarien, vaktmästarearfvode, lokalens städning, uppvärmning och belysning m. m., komme att återstå till inköp och inbindning af böcker omkring 800 kronor. Skulle en ifrågasatt tryckning af supplement till bibliotekets förut utgifna katalog kunna ske, måste jämväl kostnaden härför bestridas af nämnda belopp. Att detta vore ganska litet till fyllande af de nämnda behofven och att det vore i hög grad önskvärdt, att ett större belopp kunde påräknas, vore lätt att inse. Då emellertid Riksdagen visat välvilja emot biblioteket genom att

för år 1903 åt detsamma bevilja en afsevärdt större summa, än det förut erhållit, ansåge sig styrelsen icke böra ifrågasätta större anslag åt biblioteket för år 1904, än som beviljats för år 1903.

På grund af hvad styrelsen sålunda anført, hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att till pedagogiska biblioteket i Stockholm på extra stat för år 1904 anvisa ett belopp af 4,000 kronor.

[121.] Med anledning af gjorda underdåniga ansökningar om understöd af
 Utbildning af allmänna medel för utbildande af *lärarinnor i huslig ekonomi*, för hvilket
 lärarinnor i ändamål Riksdagen å extra stat anvisat för hvart och ett af åren 1897—
 huslig 1900 ett belopp af 5,000 kronor samt för hvartera af åren 1901—1903
 ekonomi. ett belopp af 6,300 kronor, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes
 föreslå Riksdagen att till understöd, under de villkor Eders Kungl. Maj:t
 kan finna skäligt bestämma, åt de vid Uppsala enskilda läroverk och Ate-
 neum för flickor i Stockholm samt af Göteborgs allmänna folkskolestyrelse
 anordnade undervisningskurser för utbildande af lärarinnor i huslig ekonomi
 på extra stat för år 1904 anvisa ett belopp af 6,300 kronor.

[122.] Hos Eders Kungl. Maj:t hafva föreståndaren för gymnastiska central-
 Anslag till institutet, professorn L. M. Törngren, med flere gymnastiklärare i under-
 idrottens dånighet hemställt, att Eders Kungl. Maj:t måtte vidtaga behöfliga åtgär-
 främjande. der för att den del af landets ungdom, för hvilken det ej redan beredts
 tillfälle att erhålla gymnastiska öfningar, måtte i åldern 12 till 20 år
 kunna få åtnjuta sådana öfningar samt att 10,000 kronor måtte för år
 1902 anslås till denna angelägenhet.

Såsom skäl för sin hemställan hafva sökandena anført: Den kroppsliga utbildningen vore i flera fall ofullständig för den ungdom, som genomginge landets skolor, men i ännu högre grad för dem, som lämnade de allmänna läroverken i mellanklasserna och som utginge från folkskolans kurser, d. v. s. för det stora flertalet af landets unga befolkning. Härjämte borde tagas i betraktande, att den verksamhet, som därefter upptoge denna ungdom, ofta vore af sådan beskaffenhet, att den utöfvade ett ofördelaktigt, stundom rent af hindrande inflytande på kroppens och hälsans utveckling. För att i någon mån afhjälpa denna ofullständighet i kroppslig uppfostran ville sökandena föreslå, att i städerna och äfven inom vissa trakter å landsbygden, där det finnes passande lokaler och gymnastiklärare, anordnades af kompetente lärare ledda gymnastiska öfningar och nationella fria lekar. Det arbete, som nedlades på oförmälda undervisning, borde betinga ett lämpligt arvode; och det

kunde visserligen synas billigt, att dylikt arfvode utginge från kommunerna, men då erfarenhet saknades om dessas benägenhet att åtaga sig nämnda kostnader, syntes det vara ändamålsenligt, att staten — åtminstone till en början — lämnade behöfliga bidrag och afgjorde, på hvilka villkor sådana bidrag kunde erhållas. Då ersättningen till de ledande lärarne borde göras beroende af de gymnastiserandes antal och omkostnaderna för dessa öfningar kunde beräknas till någon del komma att bestridas af kommunerna och de gymnastiserande själfva, ansåge sig sökandena kunna antaga, att statens utgift skulle komma att stanna vid 10,000 kronor om året. Dessa medels fördelning borde öfverlämnas till byrån för folkundervisningen. Skolråd eller annan lokal myndighet skulle till denna byrå göra den framställning, som kunde erfordras för att erhålla behöfligt understöd, och senare för detta understöd redogöra, hvarjämte någon lämplig person borde utses för att kontrollera och intyga, icke blott att öfningarna fortginge, utan äfven huru stort antal som i öfningarna deltog. [122.]

Öfver denna framställning har utlåtande infordrats från direktionen öfver gymnastiska centralinstitutet; och förklarar direktionen i skrifvelse den 1 februari 1902, att direktionen anser den gjorda framställningen synnerligen beaktansvärd och, i likhet med förslagsställarna, är af den mening, att det är af behovet påkalladt och af stor vikt, att äfven den del af vårt lands ungdom, som af en eller annan orsak nödgas tidigare afbryta sina skolstudier och därmed blifver utestängd från de kroppsöfningar, skolgymnastiken erbjuder, kan sättas i tillfälle att till främjande af sin kroppsliga utveckling såsom motvikt mot ett ensidigt och på hälsan ofta menligt inverkan arbete deltaga i utvecklande kroppsöfningar.

Vidkommande omkostnaderna för dylika öfningars anordnande anser direktionen det vara skäligt, att kommunerna deltaga i desamma, men anmärker tillika, att det ännu är ovisst, huruvida och till hvilken utsträckning dessa kunna vara benägna att åtaga sig utgifter i berörda hänseende. Vid sådant förhållande och då ifrågavarande angelägenhet är väl värd uppmuntran, samt direktionen föreställt sig, att den, om den till en början erhöle behöfligt stöd från statens sida, sedan äfven på andra vägar skulle vinna i omfattning och tillslutning, finner sig direktionen böra förordna, att det föreslagna beloppet måtte få af statsmedel utgå och användas i öfverensstämmelse med hvad i förslaget angifves.

Vidare har svenska gymnastik- och idrottsförbundet, med hänvisande

- [122.] till sitt mål och den verksamhet förbundet redan utvecklat, i underdånig skrifvelse anhållit, att Eders Kungl. Maj:t tacktes anslå 10,000 kronor att utgå under år 1902, för att af sagda förbund, såsom en redan befintlig och fullt organiserad institution, användas till understöd och ytterligare utveckling af den frivilliga gymnastiken och därmed förbundna idrottsöfningar inom landet.

Direktionen öfver gymnastiska centralinstitutet, som blifvit hörd afven beträffande denna ansökning, har i underdånig skrifvelse den 27 mars 1902 framhållit, att nu ifrågavarande framställning hade likartadt syfte med den, hvaröfver direktionen yttrat sig i sin skrifvelse den 1 februari 1902, samt att detta syfte enligt direktionens uppfattning bäst främjades medelst en gemensam högsta ledning. Direktionen kunde icke heller se något hinder för svenska gymnastik- och idrottsförbundet att, liksom andra personer, föreningar eller organisationer, för förverkligandet af dess mål göra ansökan om och undfå del af de statsmedel, hvilkas beviljande direktionen i sin skrifvelse den 1 februari 1902 tillstyrkt.

Direktionen vore emellertid fullt medveten om knappheten af det i denna skrifvelse förordade anslaget, 10,000 kronor, men hade föreställt sig, att detsamma till en början och intill dess, att saken hunnit taga större fart, kunde vara för ändamålet tillräckligt. Då det likväl redan visat sig, att tanken på ordnade gymnastiköfningars införande för obemedlad ungdom i orterna omfattades afven af svenska gymnastik- och idrottsförbundet, syntes det direktionen antagligt, att så många ansökningar om understöd från anslaget genast skulle inkomma, att berörda summa vore ett alltför ringa belopp. Direktionen funne sig därför böra hemställa, att det i direktionens yttrande den 1 februari 1902 tillstyrkta anslaget af 10,000 kronor i stället måtte bestämmas till 20,000 kronor samt att svenska gymnastik- och idrottsförbundet måtte däraf erhålla del efter samma grunder och under enahanda betingelser, som kunde varda bestämda med anledning af Törngrens med fleres af direktionen förordade underdåniga framställning i ämnet.

En tredje ansökning om statsbidrag till idrottens främjande har blifvit gjord af föreningen för skidlöpningens främjande i Sverige, hvilken med redogörelse för sin uppgift och hittills bedrifna verksamhet samt under framhållande af skididrottens betydelse i hygieniskt och militärt hänseende i underdånighet anhållit om ett anslag af 3,000 kronor för år 1902 till

understöd af föreningens verksamhet och särskildt för utgifvande af föreningens årsskrift. [122.]

Efter nådig remiss har direktionen öfver gymnastiska centralinstitutet med anledning af denna ansökning i skrifvelse den 28 maj 1902 förklarat sig vilja förorda, att ett understöd till främjande af bemälda förenings verksamhet måtte beviljas till det belopp, som Eders Kungl. Maj:t funne godt bestämma.

Slutligen har styrelsen för Sveriges centralförening för idrottens främjande i underdånig skrifvelse den 30 oktober 1902 anhållit, att Eders Kungl. Maj:t täcktes bevilja ett understöd af statsmedel med 20,000 kronor att utgå under år 1903 till centralföreningen för främjande af dess fosterländska syfte.

Till stöd för denna sin anhållan har styrelsen anfört följande.

Idrottens nationella betydelse såsom fysiskt och andligt utbildningsmedel hade vunnit erkännande inom hela den civiliserade världen. De större kulturländerna ägnade däråt mycken omvårdnad, och betydande summor ansloges till idrottens främjande. För att endast anföra en oss närmast liggande jämförelse kunde nämnas, att i vårt broderland Norge därvarande centralförening för idrottens främjande sedan flera år tillbaka åtnjöte understöd af statsmedel, som för närvarande utginge med 12,000 kronor om året.

Att en utvecklad och alla samhällslager genomträngande idrottsanda och därmed förbunden stegrad kropps- och handlingskraft samt hårdning måste höja hela nationens lifskraft vore numera af alla uppfostrare en erkänd sak. Vid skandinaviska gymnastikläraremöten hade uttalats såsom mötesbeslut, att idrotten vore lika berättigad som gymnastiken samt att den ägde stort kropps- och karaktärsutvecklande värde. Gymnastiken hade sedan årtionden tillbaka ingått såsom obligatoriskt led i den allmänna uppfostran och hade i denna sin egenskap åtnjutit understöd af statsmedel, då däremot idrotten hittills endast haft frivilligheten att hänvända sig till vid dess behof af penningmedel. En annan fosterländsk frivillig rörelse, som årligen åtnjöte stora summor i statsbidrag, vore skyttesaken, med hvilken idrotten hade gemensamt mål så till vida, att den ville skapa handlingskraftiga och viljestarka män med muskler och nerver, utan hvilka egenskaper den allmänna försvars- och stridsdugligheten vore mindre pålitlig.

Sveriges centralförening för idrottens främjande hade i sin ekonomiskt

[122.] understödjande verksamhet varit strängt begränsad till sina resurser. Å andra sidan hade stora kraf blifvit ställda på centralföreningens knappa tillgångar, hvilka uteslutande anskaffats genom frivilliga gåfvor och medlemmars årsafgifter. Vid många tillfällen, då understöd varit behöfligt, hade centralföreningen kunnat lämna den åskade hjälpen, ehuru till väsentligt reducerade belopp. Ännu flera hade de tillfällen varit, då centralföreningen nödgats förklara sin oförmåga att hjälpa af brist på medel.

Att landets gymnastik- och idrottsföreningar i så stor omfattning ställde anspråk på centralföreningen, hade framkallat för densamma ett vidsträckt verksamhetsfält, som med nödvändighet kräfde större resurser, än hvad som på angifvet sätt kunde åstadkommas. Centralföreningen hade sålunda hittills kommit att verka i följande riktningar: att bidraga till anordnandet af täflingar och uppvisningar i gymnastik och idrott samt därigenom sprida intresset för hårdande kroppsöfningar; att anordna regelbundet återkommande nationella fester, som erhöles sin kärna uti kroppsöfningar och klokt ledda idrottstäflingar, exempelvis de s. k. nordiska spelen vintern 1901 och de årligen återkommande allmänna svenska gymnastik- och idrottsfesterna i landets olika städer; att planlägga och, så långt tillgångarna medgäfv, bestrida kostnaderna för anläggandet af allmänna lek- och idrottsplatser rundt om i landet, exempelvis i Stockholm å Östermalm och i andra stadsdelar, i Örebro och i Uppsala; att planlägga och medverka till gymnastiklokalers anskaffande åt frivilliga gymnastikföreningar, som vore i saknad däraf, samt understödja vid anläggningar af mera speciellt idrottslig natur, exempelvis skidbackar i Östersund och Umeå, skridskobanor i Vänersborg och Luleå, samt vid anskaffande af idrottsmateriel, hvartill medel anslagits till ett stort antal däraf i behof varande klubbar; att understödja enskilda individer för deltagande uti kongresser, uppvisningar och täflingar i utlandet, exempelvis representering af tre olika grupper gymnaster och idrottsmän i Paris under utställningssommaren 1900, svenska skridskoåkares deltagande i många täflingar i utlandet o. s. v.; äfvensom att understödja idrottstidningar och tidskrifter samt anordna föredrag för att sprida kunskap om idrott och dess rätta öfvande, i hvilket syfte äfven föredragsresor företagits till ett stort antal af landets städer samt föredrag hållits på skilda lokaler i Stockholm.

Centralföreningens mål vore, hur än dess verksamhet skiftade, först och sist fosterländskt, och dess omsorg gällde hela landet. För att vinna detta mål hade centralföreningens styrelse år 1901 ingått till Eders Kungl. Maj:t med underdånig anhållan att få anordna ett penninglotteri enligt samma grunder som det till förmån för nordiska museets byggnad då

pågående lotteriet. Men då till centralföreningens kännedom kommit, att denna anhållan blifvit afböjd, och då de kraf alltjämt stegrats, hvilka det i rask utveckling stadda idrottslifvet i landet ställde på centralföreningen såsom understödsgifvare, under det att å andra sidan centralföreningens resurser icke kunnat ökas, utan tvärt om under år 1902 rönt märkbart inflytande af ett allmänt ekonomiskt tryck, hade styrelsen ansett sig böra hos Eders Kungl. Maj:t göra den framställning, som i det föregående anförts. [122.]

Jag torde här böra anmärka, att det lotteri, som i centralföreningens skrifvelse omförmäles, var afsedt att bereda centralföreningen en kapitaltillgång på 1,000,000 kronor.

I det infordrade underdåniga utlåtande, som direktionen öfver gymnastiska centralinstitutet i skrifvelse den 12 december 1902 afgifvit öfver centralföreningens nu ifrågavarande framställning, erinrar direktionen därom, att centralföreningen i skrifvelse den 3 december 1900 gjort framställning om understöd af statsmedel med 10,000 kronor för främjande af dess syften och ändamål samt att Eders Kungl. Maj:t med anledning häraf infordrat direktionens utlåtande, hvilket afgifvits den 20 maj 1901 och i hvilket direktionen förordat, att understöd måtte till centralföreningen utgå till det belopp, som Eders Kungl. Maj:t kunde finna godt bestämma, äfvensom att, sedan centralföreningen därefter i underdånighet anhållit att, med ändring af sin framställning om 10,000 kronors understöd, erhålla ett sådant till belopp af 20,000 kronor och direktionen anbefallts att ånyo inkomma med utlåtande i ämnet, direktionen i skrifvelse den 7 juni 1901 uttalat sig i öfverensstämmelse med sitt föregående yttrande af den 20 maj samma år.

Med afseende å föreliggande framställning finner sig direktionen, som ej anser, att särskilda skäl förefinnas till ändring af direktionens förut uttalade mening rörande samma fråga, böra förorda, att sökanden måtte erhålla understöd till det belopp, som Eders Kungl. Maj:t finner godt bestämma.

Såsom nyss nämndes, inkom centralföreningen i december 1900 med en underdånig ansökning om ett anslag af 10,000 kronor. Härvid redogjorde centralföreningen för sin uppkomst och dittills bedrifna verksamhet samt framhöll behovet af offentligt understöd, för att föreningen skulle kunna med framgång fullfölja sitt fosterländska syfte. I en senare ansökning anhöll centralföreningen, att det ifrågasatta anslaget måtte höjas

[122.] till 20,000 kronor. Med anledning af dessa ansökningar gjorde Eders Kungl. Maj:t framställning till 1902 års riksdag om ett anslag af 10,000 kronor för sagda ändamål. Denna framställning vann icke Riksdagens bifall; men detta torde efter min uppfattning hufvudsakligen hafva berott därpå, att lotterifrågan då ännu icke var af Eders Kungl. Maj:t afgjord. Nu har emellertid genom nådigt beslut den 24 oktober 1902 centralföreningens ansökning om tillstånd att för medels vinnande anställa ett penninglotteri blifvit af Eders Kungl. Maj:t afslagen.

Nekas kan icke, att gymnastik och idrott äro af den betydelse för ungdomens utveckling till friskt och handlingskraftigt folk, att staten icke på längden kan skjuta denna fråga ifrån sig, utan måste se till hvad som kan göras, för att dylika utvecklande kroppsöfningar må komma en så stor del af vår ungdom som möjligt till godo. Och att tidpunkten för statens ingripande nu är inne, synes framgå af de många ansökningar om statsunderstöd för ändamålet, som på sista tiden inkommit. Däraf visar sig nämligen, att intresset för dylika öfningar för närvarande är särdeles lifligt samt att en stor mängd fosterlandsälskande personer äro villiga att offra tid, krafter och penningar för sakens befordran, därest en hjälpande handräckning af staten skänkes dem. Svårt är dock utan tvifvel att afgöra, huru saken lämpligast bör ordnas. Emellertid synes det mig rådligast, att staten icke omedelbart tager saken i sin egen hand, utan inskränker sig till att lämna understöd åt en redan för handen varande organisation, hvars verksamhet går i den rätta riktningen och visat sig bära goda frukter. Jag kan därför icke tillstyrka det af professorn Törngren med flere framställda förslaget, då det å ena sidan i många afseenden är obestämdt och saknar nödig utredning samt å andra sidan synes åsyfta att ställa den ifrågasatta verksamheten omedelbart under en statsmyndighet. Svenska gymnastik- och idrottsförbundet åter synes mig hafva i det hela samma mål och verksamhetssätt som Sveriges centralförening för idrottens främjande, ehuru mindre omfattande till mål och medel än den sistnämnda. Hvad därpå angår föreningen för skidlöpningens främjande i Sverige, representerar den blott ett särskildt slag af idrott.

Sveriges centralförening för idrottens främjande torde således i första rummet böra komma i åtanke. Den har en fast organisation och sträcker sin verksamhet till hela landet och alla slag af utvecklande kroppsöfningar. Därigenom att statsunderstödet gifves åt denna, erhåller den frivilliga gymnastiken och idrotten, för så vidt detta för närvarande kan ske, en gemensam högsta ledning, såsom direktionen öfver gymnastiska centralinstitutet yrkat; och i den mån, det beviljade anslaget därför räcker

till, kunna de öfriga sökandena af centralföreningen erhålla hvad de för sina ändamål behöfva.

Med hänsyn till de stora kraf på understöd från centralföreningen, som, enligt hvad af det föregående framgår, utan tvifvel i den närmaste framtiden komma att ställas, anser jag, att det ifrågasatta anslaget icke bör bestämmas till lägre belopp än 20,000 kronor.

Jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t ville föreslå Riksdagen att på extra stat för år 1904 bevilja Sveriges centralförening för idrottens främjande ett anslag af 20,000 kronor, att utgå enligt de närmare bestämmelser Eders Kungl. Maj:t kan finna godt meddela.

Under återopande af hvad chefen för finansdepartementet till stats- [123.] rådsprotokollet öfver finansärenden för denna dag anført i fråga om Dyrtydstillägg. beredande åt statens tjänstemän och betjante af ett *dyrtidstillägg* för år 1903 att uppföras i riksstaten för år 1904, hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att till beredande, i enlighet med de i nyssnämnda statsrådsprotokoll angifna grunder, af dyrtidstillägg för år 1903 åt en del tjänstemän och betjante i ecklesiastikdepartementets afdelning af Eders Kungl. Maj:ts kansli samt till ecklesiastikdepartementet hörande ämbetsverk och kårer på extra stat för år 1904 anvisa såsom förslagsanslag samma belopp, som för dylikt ändamål finnes i 1903 års riksstat upptaget, eller 450,000 kronor.

Med anledning af nådig proposition beviljade 1898 års riksdag anslag [124.] till bestridande af kostnader för en *gradmätning å Spetsbergen*. I afseende Ersättning för härå anmälde Riksdagen i skrifvelse den 14 maj 1898, att Riksdagen, förskott. under förutsättning att en svensk-rysk gradmätning å Spetsbergen under de närmaste åren komme till stånd och att ett svenska flottan tillhörigt, för ändamålet lämpligt fartyg jämte nödigt befäl och manskap ställdes till de svenska deltagarnes i gradmätningsexpeditionen förfogande, beviljat medel till bestridande af vissa på Sverige belöpande kostnader för gradmätningen; och uttalade Riksdagen därvid jämväl, bland annat, att, därest fartyget icke kunde af flottan kostnadsfritt ställas till expeditionens förfogande, den utgift, som genom fartygets användande uppkomme, kunde, sedan beloppet blifvit känt, till ersättande hos Riksdagen anmälas. I samma skrifvelse yttrade Riksdagen, att en expedition af ifrågavarande art egentligen vore främmande för sådana ändamål, som anslaget till flottans öfningar vore afsedt att fylla.

Sedan 1899 års riksdag beviljat medel till gradmätningens fortsättande,

- [124.] befallde Eders Kungl. Maj:t genom generalorder den 26 februari 1900, att kanonbåten Svensksund skulle rustas för expedition till Spetsbergen samma år. Genom nådigt bref den 30 mars 1900 föreskref Eders Kungl. Maj:t, bland annat, att kostnaderna för kanonbåten Svensksunds berörda expedition skulle af marinförvaltningen med omhänderhafda medel bestridas och framdeles till ersättande anmälas, hvarvid borde lämnas särskild uppgift å de kostnader, som vore af sådan natur, att de vid annan expedition med ett flottans fartyg bort bestridas från anslaget till flottans öfningar. Sedermera har Eders Kungl. Maj:t dels genom nådigt bref den 14 april 1900 medgifvit, att kostnaden för förhyrande af fartyg för öfverförande till Spetsbergen af reservproviant och kolförråd finge af marinförvaltningen bestridas, på sätt föreskrifvits beträffande öfriga kostnader för ifrågavarande expedition, dels jämlikt nådigt bref den 8 juni 1900 uppdragit åt marinförvaltningen att vidtaga erforderliga åtgärder för transport af sådan proviant och utredning till Spetsbergen, dels ock genom nådigt bref den 8 februari 1901 medgifvit, ej mindre att åt befäl, underbefäl och manskap, som kommenderats till deltagande uti ifrågavarande expedition, finge såsom ekiperingshjälp och gratifikation utbetalas tillhopa 2,325 kronor än äfven att såsom godtgörelse för uppkommen brist i underofficersmässens bordhållning under expeditionen finge utbetalas 106 kronor 40 öre, hvilka kostnader skulle af marinförvaltningen likaledes bestridas af omhänderhafvande medel och framdeles till ersättande anmälas i sammanhang med öfriga af expeditionen föranledda utgifter.

Nu har marinförvaltningen till fullgörande af hvad, på sätt nyss nämnts, blifvit ämbetsverket anbefalldt med underdånig skrifvelse den 23 september 1902 öfverlämnat uppgift å samtliga kostnaderna för mera-nämnda expedition, hvilka uppgått till sammanlagdt 79,581 kronor 64 öre, hvarvid marinförvaltningen tillika meddelat, att af berörda belopp bort vid annan expedition med ett flottans fartyg bestridas 69,004 kronor 25 öre af femte hufvudtitelns anslag till flottans öfningar och 10,577 kronor 39 öre af samma hufvudtitels anslag till naturaunderhåll; hemställande marinförvaltningen, att åtgärd måtte vidtagas för beredande af ersättning för hela den från hufvudtiteln sålunda bestridda utgift.

Under erinran att 1901 års riksdag på framställning af Eders Kungl. Maj:t beviljat ersättning för af marinförvaltningen förskottvis bestridda utgifter för kanonbåten Svensksunds expedition till Spetsbergen år 1899, har chefen för sjöförsvarsdepartementet med anmälan om nu ifrågavarande ersättningskraf tillkännagifvit, att den till 10,577 kronor 39 öre uppgående proviantkostnaden syntes honom kunna utgå från ordinarie anslag under femte hufvudtiteln.

Efter afdrag af detta belopp, 10,577 kronor 39 öre, utgöra de af [124.] marinförvaltningen förskotterade medel, om hvilkas ersättande nu är fråga, 69,004 kronor 25 öre.

Vidare har statskontoret uti tre särskilda underdåniga skrivelser den 19 november 1902 anmält, att statskontoret förskottsvis af under händer varande medel utanordnat

dels, jämlikt nådiga brefven den 8 juni 1900 och den 7 juni 1901 angående *utredning rörande Kungl. och Hvitfeldtska stipendieinrättningen*, till förutvarande expediteschefen i ecklesiastikdepartementet C. F. Holmquist till bestridande af vissa med berörda utredning förenade kostnader 2,650 kronor samt för tryckning af 520 exemplar af berättelse och 720 exemplar af utlåtande rörande revision af stipendieinrättningen 233 kronor 15 öre eller tillhopa 2,883 kronor 15 öre,

dels, på grund af föreskrift i nådiga brefven den 14 oktober 1898, den 16 juni och den 27 oktober 1899, den 18 maj och den 23 november 1900 samt den 9 augusti, den 25 oktober och den 22 november 1901, till kammarrådet G. Thulin, hvilken erhållit nådigt uppdrag att verkställa *utredning rörande afskrifning af kyrkotionden inom patronella pastorat i Skåne, Halland, Blekinge och Bohuslän*, såsom arfvode och ersättning för mistade tjänstgöringspenningar, resekostnads- och traktamentsersättning för resor i anledning af nämnda uppdrag samt till bestridande af vissa med utredningen förenade kostnader 15,811 kronor 33 öre äfvensom för tryckning m. m. af 500 exemplar af »*Utredning rörande patronatsrättigheterna i Skåne, Halland och Bohuslän*» med tillhörande samling urkunder 2,574 kronor 42 öre eller tillsammans 18,385 kronor 75 öre,

dels ock, på grund af nådiga bref den 19 maj och den 30 december 1899, den 9 mars, den 29 juni och den 14 december 1900, den 19 januari, den 1 mars, den 21 juni och den 25 oktober 1901 samt den 21 februari 1902, till den af Eders Kungl. Maj:t enligt nådigt beslut den 19 maj 1899 tillsatta *kommittén för afgifvande af betänkande och förslag till förändrade bestämmelser i fråga om tillsättande af lärarebefattningar vid rikets universitet och karolinska mediko-kirurgiska institutet* resekostnadsersättning och traktamente samt arfvoden till kommitténs ordförande och ledamöter 8,273 kronor 28 öre, ersättning till ledamöterna i kommittén bibliotekarien C. Annerstedt samt professorerna grefve K. A. H. Mörner och E. A. Kallenberg för mistade tjänstgöringspenningar m. m. 1,568 kronor 75 öre samt sekreterarearfvode 2,500 kronor, äfvensom till bestridande af löpande utgifter för kommittén 471 kronor 3 öre samt för tryckning

[124.] och häftning af kommitténs betänkande och förslag 2,612 kronor 73 öre eller tillsammans 15,425 kronor 79 öre;

och har statskontoret anhållit, det Eders Kungl. Maj:t tacktes förordna om ersättning till statskontoret för de sålunda förskjutna medlen.

Statskontoret har ytterligare i underdånig skrifvelse den 3 januari 1903 anmält, att, sedan Eders Kungl. Maj:t, jämlikt nådigt bref den 26 maj 1899, tillsatt en *kommitté för utredning af vissa frågor rörande de allmänna läroverken m. m.*, statskontoret, på grund af samma nådiga bref samt åtskilliga sedermera tid efter annan meddelade nådiga föreskrifter, af tillgängliga medel under förskottstitel utanordnat såsom resekostnadsersättning och traktamente samt arfvoden till kommitténs ordförande och ledamöter 87,123 kronor 5 öre, såsom ersättning för mistade löneförbättringsmedel m. m. samt dyrtidstillägg åt elementarlärare, som haft tjänstledighet för fullgörande af kommittéuppgiften, äfvensom vikariatsarfvoden jämte dyrtidstillägg, föranledda af sådan tjänstledighet, 52,974 kronor 10 öre, såsom sekreterearfvoden 12,010 kronor, såsom ersättning till åtskilliga personer för lämnadt biträde åt kommittén 1,950 kronor, till löpande utgifter för kommittén 17,000 kronor samt för tryckning och häftning af kommitténs betänkande 22,358 kronor 29 öre eller tillsammans 193,415 kronor 44 öre, hvaraf dock ett belopp af 289 kronor 9 öre blifvit till statskontoret återlevereradt; och har statskontoret anhållit, det Eders Kungl. Maj:t tacktes förordna om ersättning till statskontoret för återstoden af omförmälda förskott med 193,126 kronor 35 öre.

Slutligen har statskontoret i sin nyssnämnda underdåniga skrifvelse den 3 januari 1903, enligt föreskrift i nådigt bref den 30 december 1899, hos Eders Kungl. Maj:t ånyo till ersättande anmält ett af statskontoret den 18 november samma år anmaldt förskott å 11,009 kronor 40 öre, utgörande kostnader för *biträde inom ecklesiastikdepartementet vid utredning af vissa frågor rörande de allmänna läroverken.*

Uti omförmälda underdåniga skrifvelse den 18 november 1899 hade statskontoret tillkännagifvit, att på grund af föreskrifterna i nådiga breffen den 30 september och den 30 december 1898 samt den 29 september 1899 statskontoret af under händer varande medel förskottsvis utbetalt följande kostnader för utredning af åtskilliga frågor rörande de allmänna läroverken, nämligen arfvoden till sakkunniga biträden vid samma utredning 4,350 kronor, arfvoden till dessas vikarier 3,900 kronor, till bestående af utgifter för skrifmaterialier m. m. 500 kronor och för tryckning af 1,500 exemplar af ett afgifvet betänkande 2,279 kronor eller tillhopa

11,029 kronor, samt att där af blifvit till räntekammaren återlevererad ett belopp af 19 kronor 60 öre, hvarjämte statskontoret anhållit, det Eders Kungl. Maj:t tacktes förordna om ersättning till statskontoret för återstoden af förskottet, 11,009 kronor 40 öre; och förklarade Eders Kungl. Maj:t genom nådigt bref den 30 december 1899 statskontorets framställning för det dåvarande icke föranleda annat yttrande, än att samma belopp, 11,009 kronor 40 öre, skulle af statskontoret fortfarande upptagas under förskottstitel och framdeles anmälas till ersättande i sammanhang med förskjutna kostnader för den af Eders Kungl. Maj:t den 26 maj 1899 tillsatta kommitté för utredning af åtskilliga frågor rörande de allmänna läroverken m. m. [124.]

Jag hemställer nu, att Eders Kungl. Maj:t tacktes för återgäldande af ifrågavarande utaf marinförvaltningen och statskontoret förskjutna belopp — 69,004 kronor 25 öre, 2,883 kronor 15 öre, 18,385 kronor 75 öre, 15,425 kronor 79 öre, 193,126 kronor 35 öre och 11,009 kronor 40 öre eller sammanlagdt 309,834 kronor 69 öre — af Riksdagen äska ett extra anslag för år 1904, hvilket, till undvikande af öretal i riksstaten, torde böra bestämmas till 309,835 kronor.

Hvad föredragande departementschefen i ofvanberörda hänseenden hemställt och föreslagit behagade Hans Maj:t Konungen, på tillstyrkan af statsrådets öfriga ledamöter, i nåder gilla, med befallning tillika, att utdrag af detta protokoll skulle till finansdepartementet öfverlämnas till ledning vid författandet af Kungl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen angående statsverkets tillstånd och behof.

Ex protocollo:

C. F. Voutg.

Nionde hufvudtiteln.

*Utdrag af protokollet öfver jordbruksärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 12
januari 1903.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern BOSTRÖM,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena LAGERHEIM,
Statsråden: CRUSEBJÖRN,
ODELBERG,
HUSBERG,
PALANDER,
WESTRING,
RAMSTEDT,
BERGER,
MEYER och
VON FRIESEN.

1:o.

Departementschefen, statsrådet Odelberg, anhöll i underdånighet
att få underställa Kungl. Maj:ts nådiga pröfning frågan om reglerandet
för år 1904 af utgifterna under riksstatens nionde hufvudtitel samt
yttrade härvid beträffande anslagstitlarna:

Bih. till Riksd. Prot. 1903. 1 Saml. 1. Afd.

Ordinarie anslag.

Befrämjande i allmänhet af jordbruk och landtmannanäringar.

[1.]
Anslag till
museibyggnad
å landbruks-
akademiens ex-
perimentalfält
m. m.

Enligt de för landbruksakademien gällande nådiga stadgar äro under akademiens inseende och förvaltning ställda, bland andra institutioner, ett landbruks- och ett fiskerimuseum.

Till dessa museers uppehållande åtnjuter akademien särskilda, för vissa angifna ändamål beviljade bidrag af statsmedel till sammanlagdt belopp af 8,900 kronor.

I afseende å nämnda museer och de till desamma sålunda utgående statsbidrag tillåter jag mig erinra följande.

Med anledning af nådig framställning anvisade rikets åren 1856—1858 församlade ständer under anslagstiteln »befrämjande i allmänhet af jordbruk och landtmannanäringar» ett belopp af 3,000 riksdaler riksmünt årligen såsom bidrag till inköp af såväl in- som utländska åkerbruksredskap, maskiner och apparater, för att uppställas vid landbruksakademiens experimentalegendom och såsom modeller tillhandahållas landets jordbrukare och redskapstillverkare; och har detta anslag alltjämt utgått med oförändradt belopp, ehuru, såsom jag här nedan får tillfälle närmare angifva, medgifvande lämnats att till förhyrande af lokal för akademiens fiskerimuseum använda en del af detsamma.

Den genom inköpen förvärfvade redskapssamlingen jämte akademiens äldre samling af enahanda art förvarades sedermera i akademiens hufvudbyggnad å nämnda egendom till början af 1860-talet, då akademiens samlingar, efter det nämnda byggnad blifvit för andra ändamål behöflig, flyttades till det af akademien då innehafda huset n:o 36 vid Mästersamuelsgatan i Stockholm. Redan år 1863 verkställdes emellertid utbyte af akademiens berörda hus emot det af teknologiska institutet förut disponerade huset n:o 43 vid samma gata, därvid bland bytesvillkoren ingick, att uti den nya byggnad, som å akademiens gamla tomt komme att hufvudsakligen för slöjdskolan (nuvarande tekniska skolan) i Stockholm uppföras, lokal bereddes åt akademien för utställning af landbruksredskap och modeller med mera.

Vid 1865—1866 årens riksdag beviljades därefter dels ett anslag å extra stat af 5,000 riksdaler för den nya expositionslokalens inredning

och aptering, dels ock, under anslagstiteln »befrämjande i allmänhet af jordbruk och landtmannanäringar», ett anslag å ordinarie stat af 1,500 kronor till aflöning åt en uppsyningsman och förevisare vid akademiens ifrågavarande utställning äfvensom till lokalens städning samt för putsning och vidmakthållande af expositionsartiklarna.

[1.]

Den åt landtbruksakademien sålunda upplåtna museilokalen i tekniska skolans hus blef emellertid så småningom öfverfylld, så att akademien måste utflytta en del större och mera skrymmande landtbruksredskap till experimentalfältet, hvarest de fingo inrymmas i en till utställningslokal olämplig loge, till dess Eders Kungl. Maj:t genom nådigt bref den 22 juni 1892 af tillgängliga medel anvisade ett belopp af 5,500 kronor för uppförande vid experimentalfältet af en byggnad för uppställning af landtbruksredskap m. m. Det under akademien ställda landtbruksmuseet har sedermera alltjämt varit deladt på två lägenheter, en i Stockholm och en vid experimentalfältet.

Den af akademien disponerade lägenheten uti tekniska skolans hus befanns i början af 1890-talet nödvändig för skolans behof; och efter det Eders Kungl. Maj:t behagat inhämta akademiens yttrande rörande de villkor, på hvilka akademien vore villig att afstå från förfoganderätten till nämnda lokal, samt akademien förklarat sig härtill beredd, mot det att akademien erhöle ett vederlag af 5,000 kronor årligen, hvartill dispositionsrätten öfver lokalen af utsedde sakkunnige värderats, aflät Eders Kungl. Maj:t, på föredragning af dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet, till 1894 års Riksdag proposition med förslag, att Riksdagen skulle bevilja ett årligt anslag af 5,000 kronor till landtbruksakademien för beredande af annan lämplig lokal för uppställning och förevisning af akademiens samlingar, under förutsättning att för tekniska skolans i Stockholm behof finge användas den lokal i nämnda skolas hus, som akademien då innehade.

Uti skrifvelse den 5 maj 1894 anförde Riksdagen, att Riksdagen, som ej ville underkänna akademiens rätt till ersättning för afstående af den ifrågavarande lokalen, emellertid ansåge den föreslagna årliga ersättningssumman vara högre, än af förhållandena påkallades, hvarför och då akademiens inkomststat ej skäligen borde ökas med anslag utöfver det belopp, som ansåges motsvara hvad akademien komme att årligen utgifva för en ny utställningslokal, Riksdagen ansåge den föreslagna årliga ersättningen utan skada kunna nedsättas till 4,000 kronor. I anslutning härtill beviljade Riksdagen under åttonde hufvudtiteln för ändamålet ett årligt anslag af 4,000 kronor.

Landtbruksakademien, som i anledning af denna Riksdagens skrif-

- [1.] velse ånyo hördes i ämnet, yttrade därvid, att akademien väl funne den gjorda nedsättningen af en ersättningssumma, mot hvilkens storlek enligt chefens för ecklesiastikdepartementet yttrande till statsrådsprotokollet ingen anmärkning framställtts eller kunnat göras, ej så litet obillig och att antagligen det af Riksdagen beviljade årsanslaget ej skulle visa sig tillräckligt till förhyrande af lämplig och tillräckligt rymlig lokal för akademiens samlingar, men att akademien dock, för att ej hindra genomförandet af en utaf statsmakterna såsom önskvärd och nyttig ansedd anordning, beslutit att för sin del ingå på det ifrågasatta aftalet.

Med anledning af Eders Kungl. Maj:ts till 1897 års Riksdag gjorda framställning om sistberörda anslags öfverflyttande till sjätte hufvudtiteln, uppfördes under anslagstiteln »befrämjande i allmänhet af jordbruk och landtmannanäringar» ett belopp af 4,000 kronor för enahanda ändamål.

För landtbruksmuseet har akademien, efter afståendet af lokalen i tekniska skolans hus, förhyrt en lägenhet i Stockholms stad tillhöriga huset n:o 4 vid Luntmakaregatan.

Landtbruksakademiens fiskerimuseum, som bildades år 1881, har städse varit fullständigt skildt från landtbruksmuseet; och medgaf 1882 års Riksdag, på därom af Eders Kungl. Maj:t gjord framställning, att högst hälften, eller 1,500 kronor, af det under anslagstiteln »befrämjande i allmänhet af jordbruk och landtmannanäringar» uppförda anslag å 3,000 kronor till inköp af modeller till landtbruksredskap, maskiner m. m. finge tills vidare användas till förhyrande af lokal för förvarande af landtbruksakademiens samling af modeller och redskap för fiskerierna. Såsom utställningslokal har alltjämt varit förhyrd en boställsvåning i akademiens hus.

Till fiskerimuseets underhåll samt till lokalens uppvärmning, städning och förevisning för allmänheten beviljade Eders Kungl. Maj:t vid särskilda tillfällen under åren 1882—1892 bidrag af tillgängliga medel; och anvisade Eders Kungl. Maj:t genom nådigt bref sistnämnda år från och med år 1893 ett belopp af 400 kronor årligen för ändamålet, att utgå af anslaget till fiskerinäringens understöd.

Af de till landtbruks- och fiskerimuseerna utgående statsbidrag, 8,900 kronor, äro alltså 8,500 kronor anvisade från anslaget till befrämjande i allmänhet af jordbruk och landtmannanäringar samt återstående 400 kronor från anslaget till fiskerinäringens understöd.

Uti underdånig skrifvelse den 17 november 1902 har nu landtbruksakademien gjort framställning om understöd från statens sida för

uppförande af en ny museibyggnad, afsedd att inrymma båda de ifrågasvarande museerna.

[1.]

Akademien har därvid till en början — efter framhållande, *dels* i afseende å landtbruksmuseet, att den farhåga, akademien uttalat i fråga om otillräckligheten af det utaf 1894 års Riksdag för förhyrande af lokal för detta museum beviljade anslag, efter hvad erfarenheten visat, varit väl grundad, i det akademien visserligen lyckats att för ett belopp, ej öfverstigande samma anslag, förhyra omförmälda lokal i huset n:o 4 vid Luntmakaregatan, men denna lokal ej kunde anses motsvara de fordringar, man med fog kunde ställa på en tidsenlig museilokal, och dess utrymme ej varit tillräckligt för uppställande af de föremål, hvarmed samlingarna ökats, trots att en del redskap utflyttats till experimentalfältet, *dels* ock i fråga om fiskerimuseet, att jämväl dess lokal vore för ändamålet otjänlig och ej medgäfvade utrymme för någon afsevärd tillökning af samlingarna — meddelat, att det kontrakt, hvarigenom landtbruksmuseets nuvarande lokal förhyrts af Stockholms stad, den 1 oktober 1905 utlöpte, och att byggnaden för verkställande af en redan beslutad gatureglering vore afsedd att rifvas.

Akademien anför härefter i sin skrifvelse följande.

Då akademien således åter stode inför nödvändigheten att skaffa ny plats för landtbruksmuseet, borde akademien uppenbarligen, för att på ett tillfredsställande sätt fullgöra stadgarnes bestämmelse om ett landtbruks- och ett fiskerimuseum söka anskaffa en verkligt tidsenlig museilokal, i hvilken akademiens alla samlingar kunde sammanföras, samt tillräckligt rymlig att ej blott mottaga de föremål, som nu tillhörde både landtbruks- och fiskerimuseet, utan äfven medgifva en fortgående ökning af dessa.

En dylik lokal syntes svårligen kunna beredas i för annat ändamål uppförd byggnad, men äfven om det skulle lyckas att förhyra en för ändamålet lämplig och tillräckligt rymlig lägenhet, skulle den för visso kräfvat en betydligt större hyresafgift än de sammanlagdt 5,500 kronor, som utginge af statsmedel för förhyrande af lokaler för de båda nuvarande museerna. Enda möjligheten att skaffa en lämplig museilokal syntes vara att för ändamålet uppföra en särskild byggnad, och förslag härom hade under senaste åren varit föremål för akademiens förvaltningskommittés behandling.

Om den ifrågasatta museibyggnaden blefve uppförd inom staden, skulle det visserligen medföra fördelen, att samlingarne blefve för den stora allmänheten lätt tillgängliga, men då en lämplig tomt äfven i stadens utkanter torde betinga ett pris, föga understigande kostnaden

- [1.] för själfva byggnadens uppförande, hade tvingande ekonomiska skäl framkallat förslaget att förlägga museibyggnaden till akademiens experimentalfält, hvarigenom dessutom skulle vinnas andra fördelar, såsom minskad eldfara, samlingarnes bättre skydd mot förorening af dam och sot samt särskildt, att akademiens samtliga institutioner blefve samlade på ett ställe.

För en dylik till experimentalfältet förlagd byggnad, afsedd att inrymma både landtbruks- och fiskerimuseet, samt med en golfyta, 83 procent större än den, de nuvarande tre museilokalerna innehölle, hade akademiens förvaltningskommitté låtit uppgöra vid skrifvelsen fogade, af arkitekten E. Josephson upprättade ritningar äfvensom två kostnadsförslag för själfva byggnaden, slutande det ena å 90,000 kronor och det andra å 80,000 kronor.

Enligt af akademiens föredragande å den mekaniska afdelningen verkställd kostnadsberäkning borde kostnaden uppgå för själfva byggnaden till medeltalet mellan de båda förslagen eller.....		85,000 kronor
för värmeledning till	6,000	„
för detaljritningar och tillsyn till	1,750	„
för planering och oförutsedda utgifter till	3,250	„
Summa		96,000 kronor

hvertill komme enligt förvaltningskommitténs beräkningar:

för inredning, flyttning och anordning af samlingarne	10,000 kronor
för ränteförlust å byggnadskapitalet under byggnadstiden	6,000 „
eller tillsammans	112,000 kronor.

För bestridande af dessa kostnader finnes att tillgå den af förre museiföreståndaren D. E. Ström genom gåfvobref den 14 december 1900 till akademien skänkta fond af 20,000 kronor, afsedd att användas för uppförande af en museibyggnad för akademiens samlingar.

Därutöfver ägde akademien intet för ändamålet disponibelt kapital. De fonder, som stode under akademiens förvaltning, finge ej till sitt kapital minskas, utan, om det behöfliga byggnadskapitalet skulle lämnas af dessa fonder, kunde det ske endast såsom lån, som skulle förräntas och återbetalas. Om hela den summa, 92,000 kronor, som utöfver Ströms donationsfond erfordrades för det ifrågasatta byggnadsföretaget, skulle anskaffas genom dylikt lån, och dettas slutbetalning ej skulle utsträckas till en allt för aflägsen framtid, syntes svårighet möta att med akademiens tillgängliga medel bestrida de bestämda annuiteterna.

Då emellertid underhållet af landtbruks- och fiskerimuseerna vore ett statsändamål, och då de nu förefintliga svårigheterna att på ett till-

[1.] fredsställande sätt uppfylla akademiens åliggande härutinnan i väsentlig mån härrörde däraf, att akademien, med tillmötesgående af från Riksdagen framställda önskemål, afstått från förfoganderätten af för ändamålet lämpligare lokal, än nu kunde för det lämnade vederlaget anskaffas, så syntes det vara billigt, att någon hjälp af statsmedel lämnades för åstadkommande af den behöfliga byggnaden. Akademien ville emellertid ej ifrågasätta att erhålla något statsanslag, utan ansåge, att de ekonomiska svårigheterna vid byggnadskapitalets åvägbringande skulle kunna undanröjas genom beviljande af ett räntefritt amorteringslån af en större del af det erforderliga beloppet. Om ett dylikt lån å 50,000 kronor att återbetalas med en tjugonedel årligen från och med året efter det, då byggnaden kunde beräknas vara tagen i anspråk för sitt ändamål eller innan den 1 oktober 1905, erhöles och det felande beloppet, 42,000 kronor, toges som räntebärande amorteringslån ur akademiens fonder, skulle akademien af tillgängliga medel kunna bestrida de för amortering af dessa båda lån och förräntning af det senare af dem uppkommande utgifter.

Under förutsättning, att det ifrågasatta statslånet skulle återbetalas med en tjugonedel eller 2,500 kronor årligen, och att å lånet ur akademiens fonder skulle betalas en annuitet af 6 procent, hvaraf $4\frac{1}{2}$ procent ränta, hvarigenom detta lån skulle slutbetalas på $31\frac{1}{2}$ år, skulle härför, oberäknadt räntor å sistnämnda lån under byggnadstiden, erfordras:

under 20 år	2,500: — kronor
och under $31\frac{1}{2}$ år	2,520: — „

eller tillsammans 5,020: — kronor

under 20 år och 2,520 kronor under ytterligare $11\frac{1}{2}$ år.

För bestridande af dessa utgifter ägde akademien att tillgå dels det å ordinarie stat uppförda anslag af 4,000 kronor för beredande af lokal för samlingarne och dels det anslag af 1,500 kronor, som Riksdagen år 1882 medgifvit tills vidare få utgå till förhyrande af lokal för fiskerimuseet eller tillsammans 5,500 kronor.

Med anledning af sålunda anförda omständigheter hade akademien vid sammanträde ofvannämnda den 17 november 1902 bland annat i ärendet beslutit:

1) att till akademiens experimentalfält förlägga det landtbruks- och det fiskerimuseum, som vore ställda under akademiens inseende och förvaltning;

2) att för båda dessa museer uppföra en gemensam byggnad af sten i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de vid skrifvelsen fogade ritningarna, med bemyndigande för akademiens förvaltningskommitté att